

5^ο Γενικό Λύκειο Τρικάλων

Ταχυδρομική διεύθυνση

Καλαμπάκας & Σταυροπούλου, Τρίκαλα, Τ.Κ. 42100

Τηλέφωνο: 2431033780

ΦΑΞ : 2431071559

E-MAIL: mail@5lyk-trikal.tri.sch.gr

Site: <http://5lyk-trikal.tri.sch.gr/>

<http://blogs.sch.gr/5lyktrik>

Σχολικό Έτος 2017-18

Τμήμα: Β1

Υπεύθυνη-διδάσκουσα καθηγήτρια:

***Ηλιάδη Αμαλία, φιλόλογος-ιστορικός (ΠΕ02), Δ/ντρια 5^ο ΓΕΛ
Τρικάλων***

***ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ:
«Συνθετικές, δημιουργικές εργασίες στο μάθημα της Φιλοσοφίας»
(Κείμενα μαθητών/τριών-εκπαιδευτικό υλικό που προέκυψε από τη
διδασκαλία του μαθήματος της Φιλοσοφίας)***

Αιτία και αφορμή για την εκπόνηση συνθετικών-δημιουργικών εργασιών στο μάθημα της φιλοσοφίας, υπήρξε το παραπάνω πολιτιστικό κίνητρο, δηλαδή η ανοιχτή, δημιουργική, αλληλεπιδραστική διδασκαλία του μαθήματος της φιλοσοφίας, το οποίο υλοποιείται στο Β1 Τμήμα του 5^ο ΓΕΛ εφέτος, με αποτέλεσμα οι μαθητές να έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν μέσα από προσωπική έρευνα και αναζήτηση, ποικίλους φιλοσόφους της αρχαίας ελληνικής και νεότερης ευρωπαϊκής κοινωνίας, όπως τον Αριστοτέλη, τον Αναξιμένη, τον Ηράκλειτο, τον Σωκράτη, τον Ντεκάρτ, τον Καντ, τον Βολταίρο, τον Νίτσε κ.α. Επίσης, κατά τη διάρκεια του εναλλακτικού μαθήματος με στόχο την ελεύθερη επιλογή ενός φιλοσόφου προς διερεύνηση της ζωής και του έργου του, παρακολούθησαν μια μικρή,

σχετική παρουσίαση. Παράλληλα, με τη διαμόρφωση- δημιουργία ενός διαγράμματος-νοητικού χάρτη για τον βίο, την πολιτεία και το έργο του «αγαπημένου» τους φιλοσόφου και τη «διαγραφή» εκ μέρους τους των σημαντικότερων στοιχείων, οι μαθητές/τριες εκτιμούν, αξιολογούν, κρίνουν, σχολιάζουν, διατυπώνουν απόψεις, δικές τους και άλλων, παραθέτουν βιβλιογραφία, μ' ένα λόγο εξασκούνται και μυούνται στην δημιουργική έρευνα και καταγραφή. Με όλους αυτούς τους τρόπους εμπλούτισαν τις βιωματικές, γνωσιακές αναπαραστάσεις τους για την εξελικτική πορεία της αρχαίας και νεότερης φιλοσοφίας, ακόνισαν την κριτική τους σκέψη και, εν τέλει, πολλαπλασίασαν τα θετικά αποτελέσματα στην ερευνητική, δημιουργική εργασία τους.

Παράλληλα, αισθητοποίησαν την αντίληψή τους για τις φιλοσοφικές ιδέες και απόψεις και συνειδητοποίησαν πως τα εκπαιδευτικά κίνητρα είναι «κατασκευασμένα» έτσι ώστε να «μεταφέρονται» εύκολα σ' αυτούς και να παρουσιάζονται από τους εκπαιδευτικούς χωρίς να απαιτούνται ιδιαίτερες γνώσεις. Έτσι, κάθε δημιουργική-συνθετική εργασία αναφέρεται σε διαφορετικό θέμα και περιέχει «αντίγραφα» ιδεών, εκπαιδευτικό υλικό, βιβλία και εκπαιδευτικά περιοδικά στη βιβλιογραφία της.

Το βασικό βιβλίο αναφοράς μας υπήρξε «Ο κόσμος της σοφίας» του Jostein Gaarder, ένα μυθιστόρημα για την Ιστορία της Φιλοσοφίας από τις εκδόσεις Νέα Σύνορα, Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1994. Αναμφισβήτητα, ο κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει το υλικό με όποιο τρόπο θεωρεί καλύτερο για τη συγκεκριμένη ομάδα μαθητών/τριών και να προτρέψει τους μαθητές του να συμμετάσχουν ενεργά στην παρουσίασή του. Εξάλλου, η ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑΣ της γραφής- παραγωγής κειμένων στο πλαίσιο του εν λόγω εκπαιδευτικού αντικειμένου σπουδών οφείλεται στο ότι η συγγραφή είναι μια σύνθετη ανθρώπινη συμπεριφορά, στην οποία εμπλέκονται ποικίλοι ατομικοί και κοινωνικοί παράγοντες: γνώσεις και δεξιότητες γλωσσικές, γνωστικές και μεταγνωστικές, εννοιολογικές, συνεπικουρούν με το στενότερο ή ευρύτερο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο, τις προσδοκίες, τις αξίες και τις αλληλεπιδράσεις του, με αποτέλεσμα η συγγραφή να καταλήγει σε μία από τις απαιτητικότερες νοητικές και επικοινωνιακές διαδικασίες στις οποίες επιδίδεται ο άνθρωπος.

Η πολυπλοκότητα της συγγραφής ως νοητικής-κοινωνικής δραστηριότητας καθιστά κατ' επέκταση δυσχερή και τη διδασκαλία της. Για τους εκπαιδευτικούς της πράξης αποτελεί πρόκληση να μεταδώσουν και να καλλιεργήσουν στους μαθητές τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες και να τους δημιουργήσουν κίνητρα εμπλοκής στο «συγγραφικό έργο». Για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι αναγκαίο να διαθέτουν εργαλεία και στρατηγικές που θα τους καταστήσουν

ικανούς να εισάγουν στην τάξη τους αποτελεσματικές εκπαιδευτικές πρακτικές.

Επομένως, ένας από τους βασικούς σκοπούς του μαθήματος της Φιλοσοφίας ως προς τη συγγραφή κειμένων εκ μέρους των μαθητών/τριών είναι το πώς θα μπορέσει ο εκπαιδευτικός να διδάξει αποτελεσματικά τους μαθητές την παραγωγή γραπτού λόγου ως πολύπλοκη νοητική και κοινωνικο-πολιτισμική δραστηριότητα.

Στις ακόλουθες συνθετικές-δημιουργικές εργασίες οι μαθητές εξηγούν ποιός από τους φιλοσόφους, με το έργο και τη ζωή των οποίων ήρθαν σε γνωστική επαφή κατά τη διάρκεια της τρέχουσας σχολικής χρονιάς και που διάβασαν-μελέτησαν οι ίδιοι αποσπάσματα του έργου τους, τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση και γιατί. Στη συνέχεια, ακολουθεί ο κατάλογος των φιλοσόφων-στοχαστών που ελεύθερα επιλέχτηκαν από τους μαθητές/τριες να μελετηθούν σε αντιστοιχία με τα ονόματά τους:

Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι: Πρωταγόρας: Γιαρίκης Βασίλειος, Ηράκλειτος: Βιολατζή Νένα (Παρθένα), Θαλής: Γεωργιάδης Ιωάννης, Αριστοτέλης: Βαλκανιώτη Αικατερίνη, Σωκράτης: Αθανασάκη Δήμητρα, Πλάτωνας: Γκόλια Μαριαλένα, Πυθαγόρας: Γούλας Σωκράτης, Διογένης: Αντωνίου Δημήτριος, Αναξαγόρας: Δίπλας Σπυρίδων, Αναξιμένης: Βάγγος Νικόλαος.

Γερμανοί Φιλόσοφοι: Μάρξ: Γούλα Δήμητρα, Φρόιντ: Αλιάγας Χρήστος, Νίτσε: Εξάρχου Απόστολος, Καντ: Αντωνίου Σωτηρία, Χέγκελ: Γιαννάκα Σαββίνα.

Άγγλοι Φιλόσοφοι: Δαρβίνος: Γούλα Ηλιάνα, Χιουμ: Γκόλιας Κωνσταντίνος.

Γάλλοι Φιλόσοφοι: Ρουσσώ: Δρόσος Απόστολος, Βολταίρος: Γκαραγκάνη Αθανασία, Μοντεσκιέ: Γκουλίτου Ηρώ, Ντεκάρτ: Βασδέκη Γεωργία.

Νεοέλληνες Φιλόσοφοι: Κονδύλης Παναγιώτης: Δημητρίου Βασίλειος

Περιγραφή σταδίων ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ:

- ΥΠΟΘΕΜΑΤΑ (ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ-ΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΤΗΚΕ):
 - 1. Η ανάγνωση ως δημιουργική και κριτική δραστηριότητα
 - 2. Η γραφή ως προσωπική αφήγηση, κατάθεση απόψεων
 - 3. Η Προσέγγιση της Φιλοσοφίας μέσα από φιλοσοφικά κείμενα-πηγές της ιστορίας της Φιλοσοφίας & μέσα από τη λογοτεχνία που σχετίζεται με τη Φιλοσοφία
 - 4. Η Φιλοσοφία ως μέσο κατανόησης και εμβάθυνσης της ανθρώπινης ψυχολογίας και ψυχοσύνθεσης, ως εργαλείο συνειδητοποίησης και επεξεργασίας εσωτερικών και εξωτερικών συγκρούσεων.

Ομαδική δραστηριότητα:

- Με βάση τις παρακάτω εργασίες η τάξη δημιουργεί μια ηλεκτρονική «βιβλιοθήκη» φιλοσοφικών κειμένων. Η βιβλιοθήκη περιλαμβάνει τις αντίστοιχες παρουσιάσεις Ελλήνων και Ευρωπαίων φιλοσόφων, με περιγραφές εφήβων. Αναρτάται η εργασία αυτή στην ιστοσελίδα του σχολείου μας για ενημέρωση κι άλλων αναγνωστών.

Μεθόδευση της διδασκαλίας:

Το ζητούμενο είναι η κατανόηση της διαδικασίας με την οποία διαμορφώνεται η «φιλοσοφική» ταυτότητα των εφήβων. Επομένως στα προσωπικά τους κείμενα οι μαθητές:

- ελέγχουν τις παραμέτρους που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της υποκειμενικότητας στην ελεύθερη επιλογή τους, του φιλοσόφου που

προτίμησαν να μελετήσουν, για τους δικούς τους προσωπικούς και κοινωνικούς λόγους

- κατανοούν με τη συγκριτική μελέτη ότι ανάλογα με το χρόνο, το χώρο, τις οικογενειακές και φιλικές σχέσεις, τον κοινωνικό περίγυρο, τις ιδιαίτερες κλίσεις του εφήβου, προκύπτουν ποικίλα εφηβικά πορτρέτα φιλοσόφων τόσο μέσα στα κείμενα, όσο και στην ίδια τη ζωή.

Αυτή ακριβώς είναι, εξάλλου, η καινοτομία του Εκπαιδευτικού Υλικού-Ανθολογίου που ακολουθεί: φιλοδοξεί να προσφέρει στον μαθητή τη δυνατότητα να ανακαλύψει πόσο δημιουργική ενασχόληση είναι η ανάγνωση, τόσο στο σχολείο όσο και στον ελεύθερο χρόνο του. Να δημιουργήσει, έτσι, αναγνώστες, παιδιά & εφήβους δηλαδή, που θα είναι σε θέση να απολαύσουν ενεργητικά (και όχι να «διδασχθούν») τη φιλοσοφία και δι' αυτής της οδού να μάθουν (ει δυνατόν, διά βίου) να την αξιοποιούν ως το βιωματικό μορφωτικό αγαθό που συμβάλλει στη γλωσσική και συναισθηματική καλλιέργεια, στην ανάπτυξη της φαντασίας και της κριτικής σκέψης, στην κατανόηση της ανθρώπινης φύσης και του κόσμου που μας περιβάλλει, στην αυτογνωσία, στη διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων - εντέλει, και με μία λέξη, στον πολιτισμό. Γιατί... η αξία των βιβλίων δεν θα αλλοιωθεί ποτέ, όσα χρόνια και αν περάσουν. Οποιοδήποτε βιβλίο είναι θησαυρός. Βέβαια στις μέρες μας ελάχιστοι άνθρωποι εκτιμούν την αξία αυτή. Παρ' όλα αυτά, η σημασία των βιβλίων εξακολουθεί να παραμένει ανυπολόγιστη.

Η Υπεύθυνη-διδάσκουσα Καθηγήτρια **Ηλιάδη Αμαλία ΠΕ02** εύχομαι, σε αρμονική και στενή συνεργασία με τους μαθητές και τις μαθήτριές μου, να συνεχίσουμε να παράγουμε εύχρηστο και ουσιαστικής σημασίας εκπαιδευτικό υλικό που τόσο το έχει ανάγκη η εκπαιδευτική κοινότητα για την προαγωγή της εκπαιδευτικής μας συνείδησης, της εις βάθος αυτοσυνειδησίας μας και το βάθεμα της εσωτερικής μας σοφίας. Όπως οι μαθητές/τριές μας, έτσι κι όλοι μας απολαμβάνουμε, από άποψη περιεχομένου και μορφής, ουσίας και αισθητικής, το ισορροπημένο ερευνητικό αποτέλεσμα του παιδαγωγικού μας μόχθου.

*Αμαλία Κ. Ηλιάδη, φιλόλογος-ιστορικός, Διευθύντρια 5^{ου} ΓΕΛ
Τρικάλων*

Εργασία στο μάθημα της Φιλοσοφίας

Θέμα : Αναξιμένης

Του μαθητή : Βάγγου Νίκου

Τμήμα : Β1

Εισαγωγή:

Η ιστορία της επιστήμης στην αρχαία Ελλάδα ξεκινά με τους προσωκρατικούς φιλοσόφους . Με τους προσωκρατικούς φιλοσόφους έχουμε την μετάβαση από τον μύθο στον λόγο. Αυτοί προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τον κόσμο με την λογική και όχι με βάση τον μύθο, την θρησκεία και την παράδοση. Η φιλοσοφία αγκάλιαζε και δικαιολογούσε την επιστημονική έρευνα .Η φυσική φιλοσοφία των προσωκρατικών έγινε η απαρχή μιας επαναστατικής αλλαγής στον τρόπο σκέψης που ακολούθησε τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αλλαγές της εποχής της. Τους προσωκρατικούς εκτός από την φύση και το σύμπαν τους ενδιαφέρει και η ηθική συμπεριφορά του ανθρώπου καθώς και η κοινωνική και πολιτική οργάνωση της πόλης.

Λίγα λόγια για την εποχή και τη... φυσική

Οι πρώτοι Έλληνες φιλόσοφοι είναι γνωστοί με το όνομα «φυσικοί φιλόσοφοι», επειδή ασχολήθηκαν προπάντων με τη φύση και με τα φυσικά φαινόμενα. Αναρωτηθήκαμε ήδη από που γεννήθηκαν όλα όσα βλέπουμε γύρω μας. Οι περισσότεροι άνθρωποι σήμερα πιστεύουν, λίγο ως πολύ, ότι όλα γεννήθηκαν από το τίποτα. Η ιδέα αυτή δεν ήταν και πολύ διαδεδομένη τον καιρό των αρχαίων Ελλήνων. Για κάποιο λόγο, νόμιζαν ότι «κάτι» υπήρχε από πάντα. Το πρόβλημά τους, λοιπόν, δεν ήταν πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος ολόκληρος από το τίποτα. Αντί γι' αυτό, απορούσαν που το σκέτο νερό μπορούσε να μεταμορφωθεί και να γίνει ψάρι, θαύμαζαν που το άψυχο χρώμα μπορούσε να γεννήσει ψηλά δέντρα και πολύχρωμα λουλούδια. Κι ας μη μιλήσουμε καθόλου για τα

μωρά, που γεννιούνται μέσα από την κοιλιά της γυναίκας! Οι φιλόσοφοι έβλεπαν με τα ίδια τους τα μάτια τις αλλαγές που συνέβαιναν διαρκώς στη φύση. Αλλά πώς γίνονταν αυτές οι αλλαγές; Πώς μπορούσε κάτι ν' αλλάξει μορφή και να γίνει κάτι άλλο - μια ουσία, ας πούμε, να ζωντανέψει και να γίνει φυτό ή ζώο;

Οι πρώτοι εκείνοι φιλόσοφοι είχαν κάτι κοινό: πίστευαν όλοι πως πίσω απ' όλες τις αλλαγές κρυβόταν ένα ορισμένο πρωταρχικό στοιχείο. Δεν είναι εύκολο να καταλάβουμε πώς τους ήρθε αυτή η ιδέα. Ξέρουμε μόνο πως αναζητούσαν αυτό το στοιχείο πίσω απ' όλες τις αλλαγές μέσα στη φύση. Το ενδιαφέρον για μας δεν είναι οι απαντήσεις που βρήκαν κι έδωσαν σ' αυτό το ερώτημα οι πρώτοι φιλόσοφοι. Το ενδιαφέρον είναι να δούμε ποιες ερωτήσεις διάλεξαν και τι λογής απαντήσεις έψαξαν να βρουν. Για μας, πιο σπουδαίο είναι το πώς, παρά το τι ακριβώς σκέφτονταν. Διαπιστώσαμε ότι πρόσεχαν ιδιαίτερα και μελετούσαν όλες τις ορατές αλλαγές στη φύση. Προσπαθούσαν να διακρίνουν κάποιους αιώνιους φυσικούς νόμους. Πάσχιζαν να καταλάβουν τα φυσικά φαινόμενα και να τα εξηγήσουν, δίχως να καταφύγουν στους μύθους και στην παράδοση. Και πάνω απ' όλα, ήθελαν να κατανοήσουν τα φυσικά φαινόμενα με τη βοήθεια της παρατήρησης και της μελέτης. Άλλο αυτό κι άλλο να εξηγείς τον κεραυνό και την αστραπή, το χειμώνα και την άνοιξη με τη βοήθεια διαφόρων γεγονότων, που φαντάζεσαι ότι γίνονται στον κόσμο των θεών.

Έτσι ελευθερώθηκε η φιλοσοφία από τη θρησκεία. Μπορούμε να πούμε ότι οι φυσικοί φιλόσοφοι έκαναν τα πρώτα βήματα προς την κατεύθυνση ενός επιστημονικού τρόπου σκέψης κι έθεσαν έτσι τα θεμέλια για τη μετέπειτα ανάπτυξη των φυσικών επιστημών. Το μεγαλύτερο μέρος όσων είπαν κι έγραψαν οι φυσικοί φιλόσοφοι, έχει πια χαθεί. Τα περισσότερα απ' όσα ξέρουμε, έχουν φτάσει ως εμάς χάρη στο έργο του Αριστοτέλη, που έζησε διακόσια χρόνια μετά τους πρώτους εκείνους φιλοσόφους. Ο Αριστοτέλης, όμως, παραθέτει απλώς συνοπτικά τα συμπεράσματα, στα οποία είχαν καταλήξει οι φιλόσοφοι πριν απ' αυτόν. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούμε πάντα να καταλάβουμε πώς έφτασαν σ' αυτά τα συμπεράσματα. Ξέρουμε όμως αρκετά, ώστε να μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι απορίες των πρώτων Ελλήνων φιλοσόφων είχαν σχέση με το πρωταρχικό στοιχείο, από το οποίο

αποτελείται ο κόσμος, καθώς και με τις αλλαγές του, όπως αυτές παρουσιάζονται μέσα από τα διάφορα φυσικά φαινόμενα.

Το βασικό χαρακτηριστικό της φιλοσοφικής σκέψης είναι η συνέχεια. Τα ερωτήματα που οδήγησαν στις πρώτες φιλοσοφικές θεωρίες εξακολουθούν να απασχολούν και τους μεταγενέστερους. Οι προτεινόμενες λύσεις άλλοτε θεωρούνται ικανοποιητικές και δίνουν έναυσμα σε νέες επεξεργασίες και άλλοτε δεν αντέχουν στην κριτική και αντικαθίστανται από εναλλακτικές θεωρήσεις. Στην αρχαία ελληνική κοινωνία η μετάδοση της φιλοσοφίας ακολούθησε τους ίδιους δρόμους με την ποίηση και τις άλλες τέχνες. Η συστηματική μαθητεία δίπλα σε έναν έμπειρο γνώστη είναι ο βασικός τρόπος για να μεταδοθεί μια τέχνη από τη μια γενιά στην επόμενη. Αυτή ακριβώς ήταν η σχέση του Αναξιμένη με τον δάσκαλο του τον Αναξίμανδρο.

Η ζωή του Αναξιμένη.

Ο Αναξιμένης έζησε τον 6ο αιώνα -πριν την εποχή του Σωκράτη- και συγκαταλέγεται ανάμεσα στους σημαντικότερους προσωκρατικούς φιλοσόφους, η δράση των οποίων προχώρησε σε πολλούς τομείς της επιστήμης. Μία γενιά χωρίζει και τους συμπολίτες Αναξίμανδρο και Αναξιμένη. Δυο σημαντικοί φιλόσοφοι στην ίδια πόλη, την ίδια εποχή. Τοποθετούμε την «ακμή» του Αναξίμανδρου στο 575 π.Χ. και του

Αναξιμένη στο 545 π.Χ. Για την ζωή και τις δραστηριότητες του Αναξιμένη δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα. Ήταν γιος του Ευρύστρατου και πέθανε πιθανώς σε ηλικία 60 χρονών κατά την 63η Ολυμπιάδα (528-525 π.Χ.). Δεν μας προξενεί λοιπόν εντύπωση ότι όλες οι αρχαίες πηγές κάνουν λόγο για δάσκαλο και για μαθητή.

Το έργο του Αναξιμένη.

Ο Αναξιμένης, όπως και οι υπόλοιποι της Σχολής της Ιωνίας, ήταν υποστηρικτής του υλιστικού μονισμού. Η έρευνά του θεωρείται πρόδρομος της φυσικής επιστήμης, αφού εισήγαγε πολλά φυσικά φαινόμενα και στοιχεία στην φιλοσοφία του. Οι τρεις Μιλήσιοι φιλόσοφοι Θαλής, Αναξίμανδρος και Αναξιμένης αρνήθηκαν κάθε

μυθολογική εξήγηση της δημιουργίας του κόσμου διαχωρίζοντας τον μύθο από τον λόγο. Πίστευαν ότι : **από το τίποτα, τίποτα δε γεννιέται!** Αναζήτησαν μια πρωταρχική ουσία που να παραμένει αναλλοίωτη και να μην υφίσταται ποτέ καμία μεταβολή. Ταυτόχρονα αυτή η ουσία έπρεπε να είναι αγέννητη, άφθαρτη και αιώνια. Την σταθερή και αναλλοίωτη αυτή ουσία την ονόμασαν **Πρώτη Αρχή** και την εντόπισαν σε πρωταρχικά στοιχεία υλικής φύσεως. Ο Θαλής την αναζήτησε στο νερό, ο Αναξίμανδρος στο άπειρο και ο Αναξίμενης, που αναγνωρίζεται ως μαθητής του Αναξίμανδρου, στον αέρα. Σχεδόν ταυτόχρονα με τους Μιλήσιους σοφούς στην Μεγάλη Ελλάδα ο Πυθαγόρας από την Σάμο καθόρισε τους αριθμούς ως το βασικό συστατικό του κόσμου και την μονάδα ως την πρώτη αρχή .Τα μαθηματικά αποκτούν θεογνωστικό ρόλο και αναπτύσσονται σε μεγάλο βαθμό.

Και οι τρεις Μιλήσιοι φιλόσοφοι πίστευαν σε ένα -και μόνο- πρωταρχικό στοιχείο, από το οποίο είχαν προκύψει τα πάντα. Αλλά πως μπορούσε ένα στοιχείο ν' αλλάξει ξαφνικά μορφή και να γίνει κάτι εντελώς διαφορετικό; Το πρόβλημα αυτό μπορούμε να το ονομάσουμε Πρόβλημα της Μεταβολής.

Όσον αφορά την δημιουργία της ζωής στην γη ο Αναξίμενης θεώρησε ότι η δημιουργία της ζωής ξεκίνησε από την λάσπη και ότι τα πρώτα όντα ήταν ψάρια με αγκαθωτό δέρμα. Τα υπόλοιπα ζώα αποτελούν χερσαίους απογόνους των ψαριών με την καταλυτική παρουσία τόσο του αέρα όσο και της θερμότητας του ήλιου. Την κεντρική θέση στην φιλοσοφία του Αναξίμενη κατέχει ο αέρας. Είναι η γενεσιουργός ουσία του κόσμου ,η αρχή της ύπαρξης, αιώνια και απεριόριστη. Ο κόσμος κατά τον Αναξίμενη προέκυψε από την εξελικτική μεταμόρφωση του αέρα. Με την συνέργεια-υπέργεια των δυνάμεων της συμπύκνωσης και της αραιώσης η αρχική κατάσταση διαφόρων «όντων» υποβλήθηκε σε μια σειρά μεταβολών που ακολούθησαν το σχήμα : ΑΕΡΑΣ->ΣΥΝΝΕΦΑ->ΝΕΡΟ->ΧΩΜΑ->ΠΕΤΡΑ. Ο αέρας είναι το κυρίαρχο στοιχείο της φύσης, όταν συμπυκνωθεί γίνεται νερό, όταν το νερό συμπυκνωθεί γίνεται γη, για να μετατραπεί τελικά σε λίθο. Η φωτιά τέλος είναι αραιωμένος αέρας. Στην κοσμολογία του Αναξίμενη η γη είναι τραπεζοειδής ,πλατιά και επίπεδη για αυτό και μένει ακίνητη, αφού λόγω του πλάτους της επιβαίνει στον αέρα που βρίσκεται κάτω της. Όπως η ψυχή μας που είναι αέρας μας συγκρατεί , ένα πνεύμα και αέρας

περιέχει και συγκρατεί τον κόσμο όλο. Η γη στηρίζεται πάνω στον αέρα , αιωρείται επάνω του όπως τα φύλλα στον άνεμο. Η γη γεννιέται από την συμπύκνωση του αέρα και από αυτή γεννιούνται με την σειρά ο ήλιος, η σελήνη και τα υπόλοιπα αστέρια.

Ο Αναξιμένης συνδυάζει -όπως και ο Θαλής- την ανιμιστική θεώρηση του κόσμου με υποτυπώδεις επιστημονικές παρατηρήσεις. Αναζήτησε την αρχή του σύμπαντος στον αέρα ως ζωογόνο πνεύμα, ως μοναδική και άπειρη αρχή. Ο αέρας είναι ποσοτικά άπειρος και αυτό τον καθιστά ανεξάντλητη πηγή του γίνεσθαι, ενώ ταυτόχρονα είναι ύλη, δεν είναι δηλαδή νεκρός, αλλά αντίθετα ζωντανή και αδιαχώριστη ύλη, επομένως δεν χρειάζεται εξωτερική δύναμη για να δράσει. Ο θείκος αέρας είναι και η αρχή των θεών, δηλαδή των άστρων. Η καθημερινή εμπειρία αποδεικνύει, ότι οι διαφορές μεταξύ των στοιχείων μπορούν να εξηγηθούν ποσοτικά μέσω της διαφορετικής πυκνότητας: ο αέρας είναι ψυχρός, όταν βγαίνει πιεσμένος από τα χείλη, αλλά θερμός όταν βγαίνει αραιός από το ανοιχτό στόμα. Έτσι, η γη δημιουργείται μέσω της πύκνωσης του αέρα και συγκρατείται από αυτόν, ενώ ο ήλιος και τα υπόλοιπα ουράνια σώματα αποτελούνται από αναθυμιάσεις (ικμάς) της γης, είναι επίπεδα σαν φύλλα και περιστρέφονται γύρω απ' τη γη, όπως ένα καπέλο γύρω από ένα κεφάλι. Υιοθετώντας τον υλοζωισμό του Θαλή, θεώρησε ως προϋπόθεση των μεταβολών του αέρα τη συνεχή κινητικότητά του. Η κίνηση είναι η πιστοποίηση της ζωής, το χαρακτηριστικό της πολλαπλής πραγματικότητας. Καθοριστικός παράγοντας για την επιλογή του αέρα ως βασικού στοιχείου για την κοσμογονία του, είναι η ταύτιση της ψυχής με τον αέρα, όπως αναφέρεται σε διασωθέν απόσπασμα: Ο αέρας περικλείει ολόκληρο το σύμπαν όπως η ψυχή μας, που είναι αέρας, αποτελεί τη συνεκτική μας δύναμη. Πρόκειται ουσιαστικά για την πρώτη προσωκρατική ψυχολογική θέση...

Ας δούμε μια τέτοια περιγραφή για αυτή τη φιλοσοφία του Αναξιμένη όπως την παραθέτει ο Σιμπλίκιος (Εις τα φυσικά 24.26-30): «Ο Αναξιμένης ο Μιλήσιος, ο γιος του Ευρύστρατου, αφού έγινε σύντροφος του Αναξίμανδρου, υποστήριξε κι αυτός ότι μία είναι η υποκείμενη φύση των πραγμάτων και ότι είναι άπειρη. Δεν την άφησε όμως, όπως εκείνος, ακαθόριστη, αλλά την προσδιόρισε λέγοντας ότι είναι ο αέρας. Ο αέρας διαφοροποιείται, ως προς την πυκνότητα και την αραιότητα σε κάθε οντότητα. Όταν αραιώνει γίνεται φωτιά· όταν πυκνώνει γίνεται άνεμος

και μετά σύννεφο· όταν πυκνώνει περισσότερο γίνεται νερό, μετά γη, μετά πέτρες. Όλα τα άλλα πράγματα γίνονται από αυτά». Το κείμενο αυτό έχει γραφεί μάλλον από τον Θεόφραστο, 250 χρόνια μετά τον Αναξιμένη. Δεν αναπαράγει πιστά τις εκφράσεις που χρησιμοποίησε ο ίδιος ο Αναξιμένης, μας δίνει όμως μια έκθεση των βασικών του θέσεων επιχειρώντας έναν συσχετισμό με τον Αναξίμανδρο. Και οι δυο φιλόσοφοι μίλησαν για μια «άπειρη» πρωταρχική ουσία. Ενώ όμως ο Αναξίμανδρος περιορίστηκε σε αυτή τη δήλωση, ο Αναξιμένης, θέλοντας πιθανόν να φτάσει σε κάτι πιο συγκεκριμένο και οικείο, ταύτισε την πρωταρχική ουσία με τον «άπειρο» αέρα..

Γιατί όμως ο Αναξιμένης επιλέγει τον αέρα; Ίσως γιατί ο αέρας είναι εκείνο το φυσικό υλικό που είναι αρκετά κοντά στο «άπειρο» του Αναξίμανδρου: είναι ένα υλικό ακαθόριστο, άμορφο, ευμετάβλητο, ιδιαίτερα διαδομένο στη φύση, και μάλιστα ένα υλικό που, με τη διαδικασία της αναπνοής, συνδέεται με τη ζωή και τη ζωτικότητα. *Οἶον ἢ ψυχὴ ἢ ἡμετέρα ἀήρ οὕσα συγκρατεῖ ἡμᾶς, καὶ ὅλον τὸν κόσμον πνεῦμα καὶ ἀήρ περιέχει.* (Αναξιμένης, απόσπ. 2)

Παρά τις ιδιότητες του αυτές, ο αέρας δεν παύει να είναι ένα υπαρκτό υλικό, ένα υλικό που όλοι γνωρίζουμε. Η τάση του Αναξιμένη είναι να κρατήσει κάτι από την καινοτόμο σκέψη του δασκάλου του, χωρίς να απομακρυνθεί πολύ από τον μέσο άνθρωπο. Το ίδιο συμπέρασμα βγαίνει και από τη θέση του ότι η Γη ισορροπεί πάνω στον αέρα. Η θέση αυτή είναι αρκετά τολμηρή. Η εμπειρία δεν μας δείχνει πολλά βαριά πράγματα που ισορροπούν πάνω σε στρώματα αέρα. Ωστόσο, είναι πολύ λιγότερο προκλητική από την αντίστοιχη θέση του Αναξίμανδρου ότι για την ισορροπία της Γης δεν χρειάζεται κανένα απολύτως υποστήριγμα.

Το πιο σημαντικό όμως στοιχείο στη φιλοσοφία του Αναξιμένη είναι η αναφορά του στην πυκνώση και στην αραιώση - και μόνο γι' αυτό δικαιούται μια θέση στην ιστορία της φιλοσοφίας. Η καινοτομία του Αναξιμένη εντοπίζεται στο γεγονός ότι δεν περιορίστηκε στην καταγραφή των φυσικών μεταβολών, αλλά προσπάθησε επιπλέον να προσδιορίσει και έναν μηχανισμό αλλαγής στη φύση. Η βασική του ιδέα είναι ότι η μεγάλη ποικιλία των μορφών που εμφανίζονται στη φύση μπορεί να αναχθεί σε μια μόνο βαθύτερη ουσία (τον αέρα), που μεταβάλλεται ανάλογα με την πυκνότητά της. Η πέτρα και η φωτιά δεν είναι εντελώς διαφορετικά πράγματα, αλλά οι ακραίες εκδοχές του ίδιου υλικού: η φωτιά είναι η αραιότερη και η πέτρα η πυκνότερη μορφή του αέρα. Μπορούμε λοιπόν να φανταστούμε ακόμη και τη μετατροπή της πέτρας σε φωτιά, αν η πέτρα για κάποιο λόγο υποστεί πάρα πολύ μεγάλη

αραιώση (ίσως μέσω θέρμανσης, αφού το θερμό ταιριάζει συνήθως με το αραιό και το ψυχρό με το πυκνό). Δεν είναι παράλογο να ισχυριστεί κανείς ότι με την πύκνωση και την αραιώση ο Αναξιμένης διατύπωσε τον πρώτο φυσικό νόμο στην ιστορία της ανθρώπινης σκέψης.

Η Δημιουργία του κόσμου κατά τον Αναξιμένη.

Ο δάσκαλος του Αναξιμένη, ο Αναξίμανδρος προσπάθησε να εξηγήσει με λογική και γεωμετρική σκέψη την δημιουργία του κόσμου. Συνέλαβε την θεωρία ότι η Γη δεν είναι επίπεδη όπως πολλοί πίστευαν. Οι αισθήσεις των ανθρώπων και η εμπειρία τους υποχωρούν μπροστά στην ομοιογένεια και τη συμμετρία των γεωμετρικών σχημάτων. Γεωμετρικό, άρα, είναι το σχήμα της Γης, κατά τον Αναξίμανδρο. Είναι κι αυτό «στρογγυλό» και παρομοιάζεται με τον σπόνδυλο ενός κίονα - είναι δηλαδή μάλλον κυλινδρικό. Οι άνθρωποι κατοικούν μόνο στη μία βάση του κυλίνδρου, ενώ η δεύτερη πρέπει να είναι ακατοίκητη και αόρατη σε μας. Άρα η οικουμένη είναι λογικό να σχεδιάζεται ως κυκλικός δίσκος.

Πράγματι, η εξήγηση του Αναξίμανδρου για την ακινησία της Γης κατά κάποιο τρόπο προϋποθέτει τον ορισμό του κύκλου ή της σφαίρας. Αργότερα, στην αυστηρή γλώσσα των μαθηματικών, ο κύκλος θα οριστεί ως εκείνο το σχήμα του οποίου όλα τα σημεία ισαπέχουν από το κέντρο. Ο Αναξίμανδρος δεν γνωρίζει βεβαίως αυτό τον ορισμό, αφού ακόμη δεν έχει γίνει κατανοητή η σημασία των μαθηματικών ορισμών. Γνωρίζει όμως, χωρίς αμφιβολία, τον πρακτικό τρόπο σχεδίασης των κύκλων με κάποιους πρωτόγονους διαβήτες ή με κάποιο σχοινί δεμένο σε ένα σταθερό καρφί. Η αρχή που διέπει τέτοιες πρακτικές κατασκευές είναι η ίση απόσταση των σημείων της περιφέρειας του κύκλου από το κέντρο. Ακόμη λοιπόν και σε ένα τέτοιο στοιχειώδες σχήμα το κέντρο είναι σταθερό γιατί δεν έχει κανένα λόγο να κινηθεί ούτε προς τα πάνω ούτε προς τα κάτω ούτε προς τα πλάγια. Η επαναστατική σύλληψη του Αναξίμανδρου συνοψίζεται στο γεγονός ότι μετέφερε τις ιδιότητες των σχημάτων στο σύμπαν, ότι συνέλαβε τη Γη ως γεωμετρικό κέντρο. Με τον Αναξίμανδρο εγκαταλείπεται η κάθετη οργάνωση του κόσμου, όπου κυρίαρχη είναι η διάσταση του επάνω και του κάτω, και φτάνουμε στην κυκλική οργάνωση, στην πρωτοκαθεδρία του κέντρου.

Οι κοσμολογικές αντιλήψεις του Αναξίμανδρου ήταν πολύ καινοτομικές για την εποχή του και δεν βρήκαν άμεσους συνεχιστές. Ο Αναξιμένης δεν θα συνεχίσει την θεωρία του δασκάλου του αλλά θα επανέλθει στην αναγκαιότητα του υποστηρίγματος της Γης, θέτοντας τώρα ως υπόστρωμα τον αέρα. Ο Ήλιος, η Σελήνη και όλα τα άστρα δεν περνούν κάτω, αλλά γύρω από τη Γη. Αυτό σημαίνει ότι ο Αναξιμένης

«σχεδίασε» μια εικόνα του Κόσμου όχι σφαιρική, όπως πρότεινε ο δάσκαλός του Αναξίμανδρος, αλλά μάλλον ημισφαιρική. Ακόμη και ο Δημόκριτος, 150 χρόνια αργότερα, θα μιλήσει για δίνες που στηρίζουν την πεπλατυσμένη Γη. Χρειάστηκε να φτάσουμε στον Πλάτωνα για να αποδειχθεί η γονιμότητα της σύλληψης του Αναξίμανδρου: στην πλατωνική κοσμολογία η Γη είναι πλέον σφαιρική και ισορροπεί ακίνητη στο κέντρο του κλειστού, ομοιόμορφου και σφαιρικού σύμπαντος.

Ο Αναξιμένης διαμόρφωσε τόσο την κοσμολογία όσο και την κοσμογονία του με επίκεντρο το στοιχείο του αέρα και τις μεταβολές του: Ο κόσμος προέκυψε από τον αδιαφοροποίητο αέρα. Το σχήμα του Σύμπαντος πιστεύει ότι είναι ημισφαιρικό. Τα ουράνια σώματα έχουν πύρινη φύση και προέκυψαν από τους υγρούς ατμούς που αναδίδονται από τα υγρά μέρη της γης. Ανεβαίνοντας οι ατμοί αραιώνουν τόσο, που γίνονται φωτιά και όπως η γη υποβαστάζονται από τον αέρα. Με την θεωρία της πύκνωσης και της αραιώσης ο Αναξιμένης εξηγούσε επίσης και διάφορα μετεωρολογικά φαινόμενα (βροχή, σύννεφα κ.λπ.) Ο Αναξιμένης παρουσιάζει τη Γη ως πλατύ δίσκο μεγάλης έκτασης που στηριζόταν στον αέρα, μιας και είχε διαπιστώσει ότι στον αέρα συγκρατούνται καλύτερα τα σώματα με μεγαλύτερη επιφάνεια. Ο Αριστοτέλης αναφέρει ότι η ακινησία της Γης, στην οποία πίστευε ο Αναξιμένης, όπως και ο Αναξαγόρας και ο Δημόκριτος, οφειλόταν στο πλατύ της σχήμα.

Για τον Ήλιο ο Αναξιμένης πιστεύει πως προήλθε από τη Γη, πως έχει σχήμα όμοιο με αυτήν αλλά πως απέκτησε μεγάλη θερμότητα λόγω της γρήγορης κίνησής του. Το ερμηνευτικό μοντέλο του κόσμου που προβάλλει ο Αναξιμένης είναι το πρώτο συστηματικό μονιστικό σύστημα στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία και υλιστικό με την ευρύτερη έννοια του όρου. Η ύλη δε θεωρείται αδρανής αλλά ζωντανή και αδιαχώριστη από την κινούσα αιτία της, γεγονός που σημαίνει ότι η ύλη και η δύναμη δεν έχουν ακόμα διαχωριστεί ως αυτοτελείς οντότητες.

Γένεσις και φθορά κόσμων διαδέχονται ακατάπαυστα η μία την άλλη. Ο Αναξιμένης πρέσβευε, όπως και ο Αναξίμανδρος, ότι ο Κόσμος μας δεν ήταν ο μοναδικός που υπήρχε. Ταυτόχρονα υποστήριζε ότι η αχανής μάζα του αέρα περιείχε αναρίθμητους Κόσμους που συνεχώς γεννιούνταν και πέθαιναν, επιστρέφοντας στο αρχικό άπειρο (νεφέλωμα;).

Μολονότι ο Αναξιμένης, υιοθέτησε το «άπειρον» του Αναξίμανδρου για να προσδιορίσει μ' αυτό την βασική αρχή του, τον αέρα, εντούτοις δεν ακολούθησε την άποψη του προκατόχου του ως προς τα παράγωγα του πρωταρχικού αυτού υλικού στοιχείου. Αυτό σημαίνει ότι, ενώ στον Αναξίμανδρο έχουμε διαδοχή κόσμων, η φιλοσοφική σκέψη του

Αναξιμένη μας οδηγεί στην **ταυτόχρονη πολλαπλότητα κόσμων**. Φαίνεται πως ο Αναξιμένης υπερκέρασε την φιλοσοφική άποψη του διδασκάλου του και επέφερε αισθητή βελτίωση στο κοσμολογικό σύστημα του Αναξίμανδρου.

Η μετέπειτα επιρροή του Αναξιμένη.

Η θεωρία του Αναξιμένη για την διαδοχική μετατροπή της ύλης μέσω της συμπύκνωσης και της αραιώσης επηρέασε και μετέπειτα φιλοσοφικές θεωρίες. Τόσο ο Μέλισσος όσο και ο Πλάτων βλέπουν τη θεωρία του ως τέτοια, που παρέχει μια ευνόητη εξήγηση της αλλαγής. Και ο Διογένης ο Απολλωνιάτης χρησιμοποιεί τον αέρα ως βάση της εκλεκτικής, μονιστικής του θεωρίας. Τέλος σε ιπποκρατικές πραγματείες συναντάει κανείς τον αέρα ως βασικό στοιχείο στη θεωρία των ασθενειών.

Η φιλοσοφία του Αναξιμένη: Ουσιαστικά δύο ήταν οι βασικές έννοιες της φιλοσοφίας του Αναξιμένη, που καθόρισαν την συμβολή του στην επιστήμη. Αφενός μεν η έννοια του αέρα σαν κάτι το αόρατο, αφετέρου δε η θέση του ότι όλα τα είδη έχουν μία κοινή καταγωγή. Πράγματι, στην καθαρή προκοσμική του κατάσταση ο αέρας ήταν αόρατος χωρίς εσωτερική διάρθρωση και χωρίς ποιοτικά χαρακτηριστικά, έτσι ώστε να κάνουν αισθητή την ύπαρξή του. Γίνεται αισθητός μόνο με την κοσμογονική και κοσμολογική του λειτουργία, όταν η θερμοκρασία και η υγρασία του υπόκεινται σε μεταβολές (ποιοτικός μετασχηματισμός).

Μ' αυτές τις βασικές φιλοσοφικές έννοιες του Αναξιμένη, η Σχολή της Μιλήτου πρόσφερε στην επιστήμη συγκεκριμένη επιστημονική Κοσμολογία. Επίσης, ο καθαρός λόγος του Αναξιμένη και το ότι εισήγαγε το ποσοτικό κριτήριο για τις ποιοτικές διαφορές τον κάνουν πρόδρομο της «λογικής εξήγησης». Ο Αναξιμένης ήταν ο πρώτος φυσιοδίφης, ο οποίος σε κάθε υλική μεταβολή έβλεπε μία αληθινή αιτία. Πρώτος επίσης διέκρινε τους απλανείς αστέρες από τους πλανήτες και έδωσε την φυσική εξήγηση των ηλιακών και των σεληνιακών εκλείψεων.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία :

<https://olympia.gr>

http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/filosofia

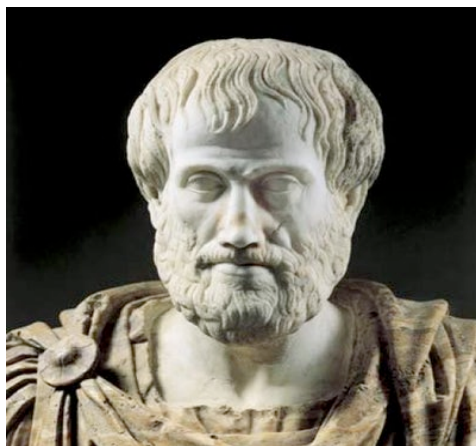
<https://el.wikipedia.org/wiki>

<http://eineken.pblogs.gr/2008/11/358129.html>

<https://www.onomatologio.gr>

<https://www.ebdomi.com/arthra/arthra/5293-anaximenhs-o-milhsios.html>

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Ο Αριστοτέλης ...φιλόσοφος και πολυεπιστήμονας

Βίος του Αριστοτέλη

Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε το έτος 384 π.Χ. στα Αρχαία Στάγειρα της Χαλκιδικής, 55 χιλιόμετρα ανατολικά από τη σημερινή Θεσσαλονίκη. Ο πατέρας του Νικόμαχος ήταν γιατρός του βασιλιά της Μακεδονίας Αμύντα Γ', τον οποίο είχε πατέρα ο Φίλιππος. Ο Νικόμαχος, που κατά το Σουίδα είχε γράψει έξι βιβλία ιατρικής και ένα φυσικής, θεωρούσε πρόγονό του τον ομηρικό ήρωα και γιατρό Μαχάονα, το γιο του Ασκληπιού. Η μητέρα του Φαιστιάδα καταγόταν από τη Χαλκίδα και ανήκε κι αυτή, όπως και ο πατέρας του, στο γένος των Ασκληπιαδών. Το ενδιαφέρον του Αριστοτέλη, εν μέρει, για τη βιολογία, το απέκτησε από τον πατέρα του, καθώς οι Ασκληπιάδες, συνήθιζαν, να διδάσκουν στα παιδιά τους, από νεαρή ηλικία, ανατομία, λέγεται, επίσης, ότι ο Αριστοτέλης ενίοτε βοηθούσε και τον πατέρα του, όταν ήταν μικρός. Ο Αριστοτέλης πρόωρα ορφάνεψε από πατέρα και μητέρα και την κηδεμονία του ανέλαβε ο φίλος του πατέρα του Πρόξενος, που ήταν εγκαταστημένος στον Αταρνέα της μικρασιατικής Αιολίδας, απέναντι από τη Λέσβο. Ο Πρόξενος, που φρόντισε τον Αριστοτέλη σαν δικό του παιδί, τον έστειλε στην Αθήνα σε ηλικία 17 ετών (367 π.Χ.), για να γίνει

μαθητής του Πλάτωνα. Πράγματι, ο Αριστοτέλης σπούδασε στην Ακαδημία του Πλάτωνα επί 20 χρόνια (367 - 347), μέχρι τη χρονιά δηλαδή που πέθανε ο δάσκαλός του. Στο περιβάλλον της Ακαδημίας άφηνε κατάπληκτους όλους και τον ίδιο το δάσκαλό του, με την ευφυΐα και τη φιλοπονία του. Ο Πλάτωνας τον ονόμαζε "νουν της διατριβής" και το σπίτι του "οίκον αναγνώστου".

Όταν το 347 π.Χ. πέθανε ο Πλάτωνας, προέκυψε θέμα διαδόχου στη διεύθυνση της σχολής. Επικρατέστεροι για το αξίωμα ήταν οι τρεις καλύτεροι μαθητές του Πλάτωνα, ο Αριστοτέλης, ο Ξενοκράτης και ο Σπεύσιππος. Ο Αριστοτέλης τότε μαζί με τον Ξενοκράτη εγκατέλειψαν την Αθήνα και εγκαταστάθηκαν στην Άσσο, πόλη της μικρασιατικής παραλίας, απέναντι από τη Λέσβο. Την Άσσο κυβερνούσαν τότε δύο πλατωνικοί φιλόσοφοι, ο Έραστος και ο Κορίσκος, στους οποίους είχε χαρίσει την πόλη ο ηγεμόνας του Αταρνέα και παλιός μαθητής του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, Ερμίας. Οι δύο φίλοι, κυβερνήτες της Άσσου, είχαν ιδρύσει εκεί μια φιλοσοφική σχολή, ως παράρτημα της Ακαδημίας.

Στην Άσσο ο Αριστοτέλης δίδαξε τρία χρόνια και μαζί με τους φίλους του κατόρθωσε ό,τι δεν μπόρεσε ο Πλάτωνας. Συνδέθηκαν στενά με τον Ερμία και τον επηρέασαν τόσο, ώστε η τυραννία του να καταστεί ηπιότερη και δικαιότερη. Το τέλος του τυράννου όμως ήταν τραγικό. Επειδή προέβλεπε την εκστρατεία των Μακεδόνων στην Ασία, συμάχησε με το Φίλιππο. Γι' αυτό τον συνέλαβαν οι Πέρσες και τον θανάτωσαν με μαρτυρικό σταυρικό θάνατο.

Το 345 π.Χ. ο Αριστοτέλης, ακολουθώντας τη συμβουλή του μαθητή του Θεόφραστου, πέρασε απέναντι στη Λέσβο και εγκαταστάθηκε στη Μυτιλήνη, όπου έμεινε και δίδαξε μέχρι το 342 π.Χ. Στο μεταξύ είχε παντρευτεί την ανιψιά και θετή κόρη του Ερμία, την Πυθιάδα, από την οποία απέκτησε κόρη, που πήρε το όνομα της μητέρας της. Μετά το θάνατο της πρώτης του συζύγου ο Αριστοτέλης συνδέθηκε αργότερα στην Αθήνα με τη Σταγειρίτισσα Ερπυλλίδα, από την οποία απέκτησε ένα γιο, το Νικόμαχο. Το 342 π.Χ. τον προσκάλεσε ο Φίλιππος στη Μακεδονία, για να αναλάβει τη διαπαιδαγώγηση του γιου του Αλέξανδρου, που ήταν τότε μόλις 13 χρονών. Ο Αριστοτέλης άρχισε με προθυμία το έργο της αγωγής του νεαρού διαδόχου. Φρόντισε να του μεταδώσει το πανελλήνιο πνεύμα και χρησιμοποίησε ως παιδευτικό όργανο τα ομηρικά έπη. Η εκπαίδευση του Αλέξανδρου γινόταν άλλοτε στην Πέλλα και άλλοτε στη Μίεζα, μια κωμόπολη της οποίας τα ερείπια έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη· βρισκόταν στους πρόποδες του

βουνού πάνω στο οποίο είναι χτισμένη η σημερινή Νάουσα της Μακεδονίας. Εκεί το 341 π.Χ. πληροφορήθηκε το θάνατο του Ερμιά.

Ο Αριστοτέλης έμεινε στη μακεδονική αυλή έξι χρόνια. Όταν ο Αλέξανδρος συνέτριψε την αντίσταση των Θηβαίων και αποκατέστησε την ησυχία στη νότια Ελλάδα, ο Αριστοτέλης πήγε στην Αθήνα (335 π.Χ.) και ίδρυσε δική του φιλοσοφική σχολή. Για να εγκαταστήσει τη σχολή του διάλεξε το Γυμνάσιο, που λεγόταν και Λύκειο, ανάμεσα στο Λυκαβηττό και τον Ιλισό, κοντά στην πύλη του Διοχάρη. Ο χώρος του Γυμνασίου βρέθηκε πρόσφατα στις ανασκαφές, για την ανέγερση του νέου Μουσείου Γουλανδρή, πίσω από το Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών, στην οδό Ρηγίλλης. Ο ιστορικός αυτός αρχαιολογικός χώρος διασκευάζεται έτσι ώστε να γίνει επισκέψιμος. Εκεί υπήρχε άλσος αφιερωμένο στον Απόλλωνα και τις Μούσες. Με χρήματα που του έδωσε άφθονα ο Αλέξανδρος, ο Αριστοτέλης έχτισε μεγαλόπρεπα οικήματα και στοές, που ονομάζονταν "περίπατοι". Ίσως γι' αυτό η σχολή του ονομάστηκε Περιπατητική Σχολή και οι μαθητές του περιπατητικοί φιλόσοφοι.

Η οργάνωση της σχολής είχε γίνει κατά τα πρότυπα της Πλατωνικής Ακαδημίας. Τα μαθήματα για τους προχωρημένους μαθητές γίνονταν το πρωί ("εωθινός περίπατος") και για τους αρχάριους το απόγευμα ("περί το δειλινόν", "δειλινός περίπατος"). Η πρωινή διδασκαλία ήταν καθαρά φιλοσοφική ("ακροαματική"). Η απογευματινή "ρητορική" και "εξωτερική".

Η σχολή είχε μεγάλη βιβλιοθήκη και τόσο καλά οργανωμένη, ώστε αργότερα χρησίμευσε ως πρότυπο για την ίδρυση των βιβλιοθηκών της Αλεξάνδρειας και της Περγάμου. Ο Αριστοτέλης μάζεψε χάρτες και όργανα χρήσιμα για τη διδασκαλία των φυσικών μαθημάτων. Έτσι σύντομα η σχολή έγινε περίφημο κέντρο επιστημονικής έρευνας. Στα δεκατρία χρόνια που έμεινε ο Αριστοτέλης στην Αθήνα δημιούργησε το μεγαλύτερο μέρος του έργου του, που προκαλεί το θαυμασμό μας με τον όγκο και την ποιοτική του αξία. Γιατί είναι άξιο απορίας, πώς ένας άνθρωπος σε τόσο λίγο χρονικό διάστημα, συγκέντρωσε και κατέγραψε τόσες πολλές πληροφορίες.

Το 323 π.Χ. με την είδηση του θανάτου του Μ. Αλεξάνδρου οι οπαδοί του αντιμακεδονικού κόμματος νόμισαν ότι βρήκαν την ευκαιρία να εκδικηθούν τους Μακεδόνες στο πρόσωπο του Αριστοτέλη. Το ιερατείο, με εκπρόσωπό του τον ιεροφάντη της Ελευσίνας Δήμητρας Ευρυμέδοντα, και η σχολή του Ισοκράτη, με το Δημόφιλο, κατηγόρησαν τον Αριστοτέλη για ασέβεια ("γραφή ασεβείας"), επειδή είχε ιδρύσει

βωμό στον Ερμία, είχε γράψει τον ύμνο στην Αρετή και το επίγραμμα στον ανδριάντα του Ερμία, στους Δελφούς. Ο Αριστοτέλης όμως, επειδή κατάλαβε τα πραγματικά κίνητρα και τις αληθινές προθέσεις των μηνυτών του, έφυγε για τη Χαλκίδα, προτού γίνει η δίκη του (323 π.Χ.). Εκεί έμεινε στο σπίτι που είχε από τη μητέρα του μαζί με τη δεύτερη σύζυγό του την Ερπυλλίδα και με τα δύο του παιδιά, το Νικόμαχο και την Πυθιάδα.

Ο Αριστοτέλης απεβίωσε μεταξύ πρώτης και εικοστής δευτέρας Οκτωβρίου του έτους 322 π.Χ. στη Χαλκίδα από στομαχικό νόσημα, μέσα σε θλίψη και μελαγχολία. Το σώμα του μεταφέρθηκε στα Στάγειρα, όπου θάφτηκε με εξαιρετικές τιμές. Οι συμπολίτες του τον ανακήρυξαν "οικιστή" της πόλης και έχτισαν βωμό πάνω στον τάφο του. Στη μνήμη του καθιέρωσαν γιορτή, τα "Αριστοτέλεια", και ονόμασαν έναν από τους μήνες "Αριστοτέλειο". Η πλατεία όπου θάφτηκε ορίστηκε ως τόπος των συνεδρίων της βουλής. Φεύγοντας από την Αθήνα, διευθυντή της σχολής άφησε το μαθητή του Θεόφραστο, που τον έκρινε ως τον πιο κατάλληλο. Έτσι το πνευματικό ίδρυμα του Αριστοτέλη εξακολούθησε να ακτινοβολεί και μετά το θάνατο του μεγάλου δασκάλου.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Το έργο του κορυφαίου στοχαστή έμελλε να γνωρίσει αντίστοιχες περιπέτειες με τον δημιουργό του: την ώρα που οι αλεξανδρινοί υπολόγιζαν την έκταση του έργου του σε 400 περίπου συγγράμματα (κατ' άλλους 200) και ο Διογένης ο Λαέρτιος εκτίμησε το σύνολο των στίχων του σε 440.000(!), το μεγαλύτερο μέρος τους έμελλε να χαθεί οριστικά. Κατά την προφορική παράδοση των σοφών της εποχής, που δεν έδειχναν ιδιαίτερο μέλημα να δημοσιεύσουν τα κείμενά τους, σώζονται μια σειρά από πρωτότυπα συγγράμματά του Αριστοτέλη, έπειτα από ασύλληπτες περιπέτειες, που δεν είναι, ωστόσο, εδώ ο χώρος να περιγραφούν.

Γνωρίζουμε πάντως ότι οι πρώτες εκδόσεις του έργου του έλαβαν χώρα στη Ρώμη περί το 60 π.Χ., ενώ από το τιτάνιο πραγματικά έργο του σώζονται σήμερα μόνο 47 ολοκληρωμένα βιβλία και πλήθος αποσπασμάτων από άλλα, η γνησιότητα των οποίων όμως αμφισβητείται από την ιστορία των ιδεών.

Το συγγραφικό έργο του Αριστοτέλη χωρίζεται συνήθως σε 3 βασικές κατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει έργα εκλαϊκευμένου χαρακτήρα που φέρεται να τα είχε δημοσιεύσει ο ίδιος. Η δεύτερη αφορά σε σημειώσεις και συλλογές υλικού που προορίζονταν για επιστημονικές πραγματείες και η τρίτη έχει να κάνει με το καθαυτό επιστημονικό του έργο. Με μόνη εξαίρεση την «Αθηναίων Πολιτεία», ολόκληρο το σώμα των σωζόμενων

έργων του -αν είναι αυθεντικό- ανήκει στην τρίτη κατηγορία. Η γνώση μας για τα υπόλοιπα συγγράμματα στηρίζεται σε αποσπάσματα που μνημονεύονται από αρχαίους συγγραφείς, καθώς και σε τρεις καταλόγους που έχουν περισωθεί από την αρχαιότητα.

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο άνθρωπος λοιπόν που έκανε τη λογική πρόταγμα του φιλοσοφικού κόσμου και ασχολήθηκε -στο πλαίσιο της φυσικής φιλοσοφίας του- με τον περιβάλλοντα κόσμο και τα πλάσματά του δεν χρειάζεται φυσικά συστάσεις .Πανεπιστήμων, φιλόσοφος, κορυφαίος εκπαιδευτικός και αναμφίβολα ο συστηματικότερος και μεθοδικότερος νους της αρχαιότητας .Ένας από τους σημαντικότερους ανθρώπους της αρχαιότητας .Ένας υπέροχος δάσκαλος , πολιτικός φιλόσοφος, ρήτορας, φιλόσοφος ,επιστήμονας ένας υπέροχος άνθρωπος .Δηλαδή το πρότυπο του καθολικού ανθρώπου της αναγέννησης. Αυτός ήταν ο Αριστοτέλης, η κορυφαία μορφή της αρχαίας ελληνικής σκέψης!

*Βαλκανιώτη Αικατερίνη, μαθήτρια β1 του 5^{ου} Γενικού Λυκείου
Τρικάλων*

Διαθεματική εργασία στη Φιλοσοφία

Κάρολος Δαρβίνος

Ο Κάρολος Δαρβίνος ήταν η πρώτη μου επιλογή ανάμεσα σε εξέχουσες προσωπικότητες της αρχαιότητας , του μεσαίωνα και της νεότερης εποχής. Ωστόσο επέλεξα αυτόν διότι τα ενδιαφέροντά μου κυμαίνονται στις θετικές επιστήμες με ιδιαίτερη φιλομάθεια στην προϊστορία και την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους. Επίσης θεωρώ τεράστια τη συμβολή του στην επιστήμη και την ιατρική με τη *θεωρία της εξέλιξης* και έτσι επέλεξα να τη μελετήσω.

Βιογραφία

Ο Κάρολος Δαρβίνος γεννήθηκε στο Σριούσμπερυ (Shrewsbury) του Σροπσάιρ (*Shropshire*) του Ηνωμένου Βασιλείου στις 12 Φεβρουαρίου του 1809 στην οικογενειακή κατοικία. Ήταν το πέμπτο παιδί, από τα έξι, του γιατρού της καλής κοινωνίας Ροβέρτου Δαρβίνου και της Σουζάννας Δαρβίνου . Ήταν εγγονός του Έρασμου Δαρβίνου από την πλευρά του πατέρα του και του Γιοσάια Γουέτζγουντ (Josiah Wedgwood) από την μητέρα του, και οι δύο απόγονοι της

σημαντικής οικογένειας Δαρβίνου — Γουέτζγουντ. Οι δύο οικογένειες ανήκαν στην εκκλησία των Ουνιταριανών. Ο Ροβέρτος Δαρβίνος, πιο ελεύθερα σκεπτόμενος, βάπτισε τον μικρό Κάρολο στην αγγλικανική εκκλησία το 1809.

Από την ηλικία των οκτώ ο Κάρολος είχε ήδη αναπτύξει ενδιαφέρον για τη φυσική ιστορία και τη συλλογή, όταν εντάχθηκε στο σχολείο το 1817. Την ίδια χρονιά τον Ιούλιο πέθανε η μητέρα του. Από τον Σεπτέμβριο του 1818 πήγε στο αγγλικανικό σχολείο και ζούσε εκεί ως εσώκλειστος μαθητής μαζί με τον μεγαλύτερο αδελφό του Έρασμο. Το 1825 πέρασε το καλοκαίρι του ως βοηθός του πατέρα του προσπαθώντας να θεραπεύσουν τους φτωχούς του Σροπσάιρ. Τον ίδιο χρόνο ο Δαρβίνος πήγε στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου για να σπουδάσει ιατρική, αλλά η αποστροφή του για τις μεθόδους της χειρουργικής τον έκανε να αμελεί τις σπουδές του στην ιατρική.

Στον δεύτερο χρόνο του στο πανεπιστήμιο έγινε μέλος στην κοινότητα Plinian (Plinian Society) που ασχολούνταν με την φυσική ιστορία. Ήταν μαθητής του Ρόμπερτ Έντμουντ Γκραντ, ο οποίος υπήρξε πρωτοπόρος στην ανάπτυξη των θεωριών του Ζαν Μπατίστ Λαμάρκ και του παππού του Δαρβίνου, Έρασμου, που αφορούσαν την εξέλιξη δια της κληρονομικότητας των επίκτητων χαρακτηριστικών. Ο Δαρβίνος συμμετείχε στις έρευνες του Γκραντ για τον κύκλο ζωής των θαλάσσιων ζώων και στις 27 Μαρτίου 1827 έκανε μια παρουσίαση στην κοινότητα «Plinian» της ανακάλυψής του ότι τα μαύρα σπόρια που βρίσκονται συχνά στα κελύφη των στρειδιών είναι αυγά βδέλλας και διαφέρουν. Παρακολούθησε, επίσης, μαθήματα φυσικής ιστορίας του Ρόμπερτ Τζέημσον με τα οποία δεν ήταν και τόσο ενθουσιασμένος. Έμαθε για τη στρωματογραφική γεωλογία και τον τρόπο που ταξινομούνται τα φυτά όταν βοηθούσε με εργασίες στις εκτεταμένες συλλογές του Μουσείου του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου, ένα από τα μεγαλύτερα μουσεία της Ευρώπης την εποχή εκείνη.

Ο πατέρας του Δαρβίνου, δυστυχισμένος που ο νεότερος γιος του δεν ενδιαφερόταν να γίνει γιατρός, με έξυπνο τρόπο τον ενέγραψε σε έναν κύκλο προπτυχιακών μαθημάτων τέχνης (Bachelor of Arts) στο *Christ's College* του Πανεπιστημίου του Κέμπριτζ, ώστε να μπορέσει να γίνει κληρικός. Έγινε στενός φίλος του καθηγητή βοτανολογίας Αιδεσιμότατου Τζον Στήβενς Χένσλοου και συναντήθηκε και με άλλους φυσιοδίφες που έβλεπαν την επιστημονική εργασία σαν θρησκευτική φυσική θεολογία. Ο Δαρβίνος παρακολούθησε το μάθημα φυσικής ιστορίας του Χένσλοου, και έγινε ο αγαπημένος του μαθητής. Μάλιστα, είχε γίνει γνωστός ως «ο άνθρωπος που συμβαδίζει

με τον Χένσλοου». Όταν άρχισαν να πλησιάζουν οι εξετάσεις, ο Δαρβίνος συγκεντρώθηκε περισσότερο στη μελέτη και έκανε ιδιαίτερα μαθήματα με τον Χένσλοου στα μαθηματικά και την θεολογία. Ο Δαρβίνος ενθουσιάστηκε με τα έργα του Ουίλιαμ Πάλεϋ, και κυρίως με το επιχείρημα της ύπαρξης θεϊκού σχεδίου στη φύση. Στις εξετάσεις του Ιανουαρίου του 1831, πήγε αρκετά καλά στην θεολογία, στις κλασικές μελέτες, μαθηματικά και φυσική, με αποτέλεσμα να καταταγεί δέκατος ανάμεσα σε άλλους 178 επιτυχόντες για το «κανονικό» πτυχίο.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ

Σύμφωνα με τη θεωρία της εξέλιξης, το «είδος» δεν είναι σταθερό κι αναλλοίωτο. Όλα τα είδη των φυτών και των ζώων, που έζησαν πάνω στη Γη ή που εξακολουθούν να ζουν, είναι το αποτέλεσμα της ασταμάτητης μεταβολής, της εξέλιξης από μια ή ελάχιστες υποτυπώδεις αρχικές μορφές. Αιτία της εξέλιξης είναι η φυσική επιλογή, που οφείλεται στον αγώνα για τη «διαίωνιση του είδους». Είναι ένας αγώνας, που τον διεξάγουν όλα τα ζωντανά πλάσματα της φύσης και κατά είδη και κατά άτομα του ίδιου είδους. Έτσι, κάθε άτομο και κάθε είδος αναπτύσσει εκείνες τις ιδιότητες που το βοηθούν να επιβιώσει ή δημιουργεί νέες, ανάλογα με το τι απαιτεί η προσαρμογή του στο περιβάλλον, ώστε να εξασφαλιστεί η συνέχεια, η «διαίωνιση». Με την κληρονομικότητα, οι αναπτυγμένες ή νέες ιδιότητες μεταβιβάζονται στους απογόνους, ενώ οι άχρηστες ατροφούν και, συχνά, χάνονται. Μια τέτοια φυσική επιλογή επικράτησε 600.000.000 πριν, όταν η ζωή βγήκε στη στεριά. Σήμερα, η θεωρία της εξέλιξης είναι απόλυτα παραδεκτή κι όπως σημειώνουν οι επιστήμονες, η μόνη αμφισβήτηση που μπορεί να υπάρξει εντοπίζεται στην «ορθόδοξη άποψη πως μοναδικός παράγοντας αλλαγής και ανάπτυξης στη ζωή ήταν η φυσική επιλογή σε συνεργασία με αιφνίδιες αλλαγές ή μεταλλάξεις στους οργανισμούς» (Χάκετα Χόουκς, στον πρόλογο του πρώτου τόμου της «Ιστορίας της Ανθρωπότητας», έκδοση της UNESCO).

Στην πρώτη εμφάνισή τους τον προτεροζωικό αιώνα, τα λευκώματα παρασέρνονταν, χάνονταν, ξαναφαίνονταν, ενώνονταν, διαλύονταν, ενώ οι ακτίνες του ήλιου τα δολοφονούσαν, όπου τα έβρισκαν. Όμως, η υπεριώδης ακτινοβολία διασπούσε και το διοξείδιο του άνθρακα, από το οποίο ελευθερωνόταν οξυγόνο, που, με νέες μεταλλαγές, δημιουργούσε το όζον: Μια νέα και πιο ενισχυμένη μορφή υλικού, που το αποτελούν τρία άτομα οξυγόνου ενωμένα σε ένα. Γίνηκε έτσι το προστατευτικό κόσκινο, που απλώθηκε γύρω από την ατμόσφαιρα και μεταβλήθηκε σε φίλτρο κατά της θανατηφόρας ακτινοβολίας. Κάποια λευκώματα κατάφεραν, με τον τρόπο αυτό, να επιζήσουν ως οι πρώτες

απειροελάχιστες μορφές ζωής. Αυτό συνέβη ένα δισεκατομμύριο 460 εκατομμύρια χρόνια πριν από την εποχή μας. Πριν από 600.000.000 χρόνια, όταν ο πλανήτης έμπαινε στη φάση που ονομάσαμε Παλαιοζωικό αιώνα, οι ήπειροι είχαν αποκτήσει νέα μορφή. Το σχήμα της στεριάς συνεχώς άλλαζε όψη. Οι πτυχώσεις του φλοιού της Γης, που υψώνονταν εδώ κι εκεί, φυλάκιζαν σαν μέσα σε πανύψηλους τοίχους κομμάτια του ωκεανού. Σχηματίζονταν, έτσι, απέραντα έλη: Είναι οι τεράστιες θερμοκοιτίδες, όπου η ζωή βρήκε ιδανικές συνθήκες ν' αναπτυχθεί. Και να απλωθεί. Τα πρώτα ατελή υδρόβια φυτά σκέπαζαν τους βυθούς ως τις όχθες των ελών. Λίγο λίγο, όμως, τα νερά εξατμίζονταν, καθώς τα βουνά εμπόδιζαν την ανανέωσή τους από τον ελεύθερο ωκεανό. Τα έλη περιορίζονταν. Τα ατελή φύκια που φύτρωναν κοντά στις όχθες, με τον καιρό, έχασαν την επαφή τους με το νερό. Η μοίρα τους ήταν να πεθάνουν ή να προσαρμοστούν. Άλλα χάθηκαν, άλλα επιβίωσαν προλαβαίνοντας τον χρόνο, με τρόπο «μαγικό». Όσο ακόμα υπάρχει έστω και λίγο νερό, αποκτούν ρίζες που χώνονται βαθιά στο έδαφος αναζητώντας τη ζωοδότρα υγρασία και την τροφή. Αποκτούν και κορμό, μέσα στον οποίο μπορούν να φυλαχτούν για καιρό η υγρασία και η τροφή. Όταν τα νερά του έλους παύουν να τα καλύπτουν, τα φυτά αυτά έχουν κιόλας αποκτήσει νέες συνθήκες. Στεριανές. Η κατάκτηση της στεριάς από το βασίλειο των φυτών είναι πια θέμα χρόνου. Και είναι ό,τι χρειάζεται για να μπορέσουν και τα ζώα να βγουν στη στεριά.

Για εκατομμύρια χρόνια, σ' ένα κλίμα υγρό και ζεστό, τα φυτά εισπνέανε το άφθονο διοξείδιο του άνθρακα, που κυκλοφορούσε στην ατμόσφαιρα, κρατούσαν τον άνθρακα κι ελευθέρωναν το οξυγόνο. Δημιουργούσαν, έτσι, τις κατάλληλες συνθήκες αναπνοής για τα επερχόμενα ζώα. Πανίσχυρες οι ρίζες τους, έσπαζαν τα πετρώματα για να περάσουν και να συναντήσουν την υγρή τους τροφή. Έφτιαχναν, έτσι, το πολύτιμο χώμα. Και ισοπέδωναν τα βουνά προσθέτοντας έναν ακόμα εμπόλεμο στις μάχες που συνεχίζονταν ανάμεσα στο μάγμα, τον φλοιό και τον ωκεανό. Δε νικούσαν πάντα. Οι αδιάκοπες γεωλογικές ανακατατάξεις, οι ορογενέσεις και οι εξαφανίσεις των πτυχώσεων παράσερναν στα κατάβαθα της Γης δάση ολόκληρα από φυτά και δέντρα. Μέσα από ασύλληπτες χρονικές περιόδους, ο άνθρακας, που περιείχαν τα καταβυθισμένα φυτά και δέντρα, μετατράπηκε σε κάρβουνο: ανθρακίτη, πετροκάρβουνο, λιγνίτη. Οι καταβυθίσεις στους ωκεανούς παράσερναν στα σπλάχνα της Γης το πλαγκτόν και τους μικροοργανισμούς που μετατρέπονταν σε έναν ρευστό πολτό γεμάτο άνθρακα. Δημιουργήθηκε έτσι το πετρέλαιο. Κάρβουνο και πετρέλαιο έμειναν καλά φυλαγμένα για εκατοντάδες εκατομμύρια χρόνια, ώσπου να τα ανακαλύψει ο άνθρωπος και να τα χρησιμοποιήσει για την παραγωγή ενέργειας. Όμως, στα 400 εκατομμύρια χρόνια του Παλαιοζωικού αιώνα, οι ζωντανοί οργανισμοί

του ζωικού βασιλείου, που είχε ήδη δημιουργηθεί στους ωκεανούς, δεν έμειναν πίσω σε εξέλιξη. Οι πρώτοι ατελείς μικροοργανισμοί είχαν κιάλας γίνει πολύπλοκοι. Κάποιοι από αυτούς απέκτησαν ένα σπουδαίο όπλο στον αγώνα τους για επιβίωση: Την σπονδυλική στήλη.

Τα πρώτα ψάρια αυξάνονταν και πληθύνονταν στον ελεύθερο ωκεανό. Κάποια άλλα φυλακίστηκαν στα έλη. Όταν το νερό άρχισε να λιγοστεύει, κάποια από αυτά κατάφεραν να εξελιχθούν έτσι που να μπορούν να επιζήσουν στις λίμνες και στα ποτάμια. Κάποια άλλα απέκτησαν νέες ικανότητες και νέα πολύτιμα όργανα: Ήταν τα αμφίβια, που μπορούσαν να ζουν το ίδιο καλά και στο νερό και στη στεριά. Το επόμενο βήμα ήταν μερικά από τα αμφίβια να απομακρυνθούν από το νερό και να χάσουν τις ιδιότητες που τους επέτρεπαν να ζουν και μέσα σ' αυτό. Στα τέλη του Παλαιοζωικού αιώνα κι ενώ το κλίμα άρχιζε να ψυχραίνει, 200.000.000 χρόνια πριν από την εποχή μας, τα πρώτα ερπετά ξεκινούσαν να κατακτήσουν τον πλανήτη Γη. Και τα πρώτα κωνοφόρα (πεύκα, έλατα κ.λπ.) αντικαθιστούσαν τα καταβυθισμένα δάση. Η ζωή είχε για τα καλά εγκατασταθεί στη στεριά.

Βιβλιογραφία:(Εθνος, 11.2.1999) (τελευταία επεξεργασία, 1.3.2009)

Darwin Bibliography (συμπεριλαμβάνονται εναλλακτικές εκδόσεις, συνεισφορές σε βιβλία και περιοδικά, και αλληλογραφία)

- [Έργα του Charles Darwin στο Project Gutenberg](#)
- [Darwin Literature](#), Chapter-indexed, searchable versions of Darwin's works.
- [Τα βιβλία του Κάρολου Δαρβίνου.](#)

Ηλιάνα Αγάπη Γούλα, μαθήτρια Β1 5^ο ΓΕΛ Τρικάλων

Ο Θαλής ο Μιλήσιος έζησε από το 640 ή 624 π.Χ. έως το 546 π.Χ. Είναι ο αρχαιότερος προσωκρατικός φιλόσοφος, ο πρώτος των επτά σοφών της αρχαιότητας. Ήταν πολυδιάστατος διότι ασχολούνταν με πολλές επιστήμες, όπως τα μαθηματικά, τη φυσική και την αστρονομία. Επίσης ήταν μηχανικός, μετεωρολόγος και ιδρυτής της Ιωνικής Σχολής της φυσικής φιλοσοφίας στη Μίλητο.

Ο Θαλής θεωρείται από πολλούς αρχαίους φιλόσοφους και κυρίως από την Αριστοτέλη ως ο πρώτος Έλληνας φιλόσοφος. Στον διάλογο του Πλάτωνα Πρωταγόρας, το όνομα του Θαλή του Μιλήσιου εμφανίζεται πρώτο στην λίστα των πεπαιδευμένων ανθρώπων. Ο Μπέρτραντ Ράσελ

ανάφερε πως η Δυτική φιλοσοφία αρχίζει με τον Θαλή. Ο Θαλής προσπάθησε να κατανοήσει τον κόσμο μέσα από τα μάτια της επιστήμης και να εξηγήσει φυσικά φαινόμενα χωρίς να χρησιμοποιεί αναφορές στην μυθολογία όπως γινόταν μέχρι την εποχή του. Υπήρξε μεγάλος διδάσκαλος με παρά πολύ μεγάλη επιρροή σε όλους σχεδόν τους μεταγενέστερους προσωκρατικούς φιλοσόφους. Αυτοί ακολούθησαν τα χνάρια του στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν τεκμηριωμένες, αδιαμφισβήτητες, αληθείς πεποιθήσεις για τα φυσικά φαινόμενα, τα ουράνια σώματα, και άλλα χρησιμοποιώντας ως εργαλεία τους την λογική, τα μαθηματικά, τη φυσική και τη βιολογία. Αυτοί οι φιλόσοφοι, με πρωτοπόρο τον Θαλή τον Μιλήσιο, απέρριψαν όλες τις μυθολογικές εξηγήσεις των φυσικών φαινομένων και χάρη στο θεμέλιο λίθο που έθεσε η δική τους θεώρηση των πραγμάτων, η ανθρωπότητα άρχισε να αναζητά την αλήθεια μακριά από θρησκευτικές πεποιθήσεις, ανοίγοντας τον δρόμο στην πρωτόγονη, μεν, επιστημονική έρευνα, δε.

Ο Θαλής ήταν γιος του Εξαμύου και της Κλεοβουλίνης. Οι ακριβείς ημερομηνίες της γέννησης και του θανάτου του Θαλή δεν είναι γνωστές, αλλά προσδιορίζονται από σκόρπιες αναφορές αρχαίων συγγραφέων. Σύμφωνα με τον Διογένη Λαέρτιο ο Θαλής πέθανε την περίοδο της 58ης Ολυμπιάδας σε ηλικία 78 ετών. Από τον Διογένη Λαέρτιο μαθαίνουμε, εξάλλου, πως οι γονείς του Θαλή ήταν ο Εξαμύης και η Κλεοβουλίνη που κατάγονταν και οι δύο από οικογένειες Φοινίκων αριστοκρατών. Συνδέει μάλιστα την καταγωγή τους με τον Κάδμο. Αναφέρει επίσης δύο εναλλακτικές θεωρίες σχετικά με τον γιο του Θαλή, που ονομαζόταν Κύβισθος. Σύμφωνα με την πρώτη θεωρία ο Κύβιστος ήταν γιος του Θαλή, ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη ήταν ανιψιός του, τον οποίο είχε υιοθετήσει. Κατά τη δεύτερη εκδοχή ο Θαλής δεν είχε παντρευτεί. Η δεύτερη θεωρία ενισχύεται και από την παράδοση που αναφέρεται στον λόγο που δεν παντρεύτηκε ο Θαλής. Σύμφωνα με αυτή την παράδοση, η μητέρα του Θαλή τον παρακινούσε να παντρευτεί, αλλά αυτός της ανταπαντούσε πως είναι μικρός για γάμο. Όταν πέρασαν τα χρόνια της ανταπαντούσε πως είναι μεγάλος πια για γάμο.

Σύμφωνα με άλλη παράδοση που αναφέρει ο Πλούταρχος, όταν επισκέφτηκε ο Σόλωνας τον Θαλή και τον ρώτησε γιατί δεν παντρεύεται να αποκτήσει διάδοχους, αυτός απάντησε από αγάπη για τα παιδιά. Μια άλλη παράδοση αναφέρει πως μία υπηρέτρια κορόιδεψε τον Θαλή όταν αυτός παρατηρώντας τον ουρανό, έπεσε μέσα σε ένα πηγάδι, λέγοντάς του πως μελετά τα ουράνια αλλά αγνοεί τα γήινα!

Ο Θαλής αναφέρεται σε διάφορες πηγές συνήθως ως καινοτόμος και πρωτοπόρος για την εποχή του. Υπάρχει διαφωνία σχετικά με τα γραπτά του έργα. Άλλοι υποστηρίζουν πως δεν άφησε γραπτά ενώ άλλοι του αποδίδουν κάποια έργα, ανάμεσά τους το «Περί Ηλιοστασίων» και «Περί

Ισημερίας». Ο Ηρόδοτος μας πληροφορεί πως ο Θαλής πρόβλεψε την έκλειψη Ηλίου του 585 π.Χ.

Επίσης αναφορές κάνουν λόγο για επιχειρηματικές δραστηριότητες του Θαλή. Ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά δίνει μία διαφορετική ερμηνεία για τις οικονομικές δραστηριότητες που ανέπτυξε. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, οι συμπολίτες του Θαλή αμφισβητούσαν την χρησιμότητα της φιλοσοφίας αφού αυτή δεν σε βοηθάει να πλουτίσεις. Τότε ο Θαλής έχοντας προβλέψει από τις κινήσεις των άστρων ότι αναμένεται χρονιά πολύ καλής σοδειάς νοίκιασε όλα τα ελαιοτριβεία της Μιλήτου. Την επόμενη χρονιά που η κίνηση υπήρξε αυξημένη, έγινε πλούσιος και έτσι απέδειξε στους συμπολίτες του πως με τη σοφία μπορεί κανείς να πλουτίσει, όμως δεν είναι αυτός ο σκοπός της.

Σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς ο Θαλής είχε ανάμειξη στην πολιτική. Βρέθηκε στο προσκήνιο σημαντικών γεγονότων που εκτυλίσσονταν στην Μικρά Ασία κατά τη διάρκεια της ζωής του. Ο Ηρόδοτος αναφέρει πως ο Θαλής είχε προβλέψει ένα χρόνο πριν την ακριβή ημερομηνία της έκλειψης Ηλίου που συνέβη το 585 π.Χ. και συνέπεσε με την μάχη του Άλυ ποταμού μεταξύ των Λυδών και των Μήδων. Σε έναν μεταγενέστερο πόλεμο των Λυδών εναντίον των Μήδων, οι Λυδοί αδυνατούσαν να περάσουν τον ποταμό Άλυ. Ο Θαλής, που εκείνο τον καιρό βρισκόταν στο στρατόπεδο των Λυδών, χώρισε το ρεύμα του ποταμού στα δύο κάνοντάς το διαβατό.

Ο Θαλής ο Μιλήσιος υπήρξε ο πρώτος που προσπάθησε να εξηγήσει τα φυσικά φαινόμενα με βάση φυσικές διαδικασίες. Χαρακτηριστική ήταν η προσπάθειά του να εξηγήσει το φαινόμενο των σεισμών. Σύμφωνα με τον Θαλή η Γη επιπλέει στο νερό και οι σεισμοί προκαλούνται όταν η Γη κλυδωνίζεται από κύματα του νερού. Στην κοσμολογία του φιλόσοφου σημαντικό ρόλο παίζει το νερό. Του αποδίδονται δύο κοσμολογικές απόψεις: Η Γη έχει τη μορφή ενός κυκλικού δίσκου που στηρίζεται στο νερό. Το νερό είναι η αρχή των πάντων. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, αυτή ήταν η αρχαιότερη θεωρία που είχε διατυπωθεί και είχε παραδοθεί από τον Θαλή. Τούτη η άποψη φέρει ίχνη των ομηρικών και των ησιόδειων κοσμολογικών αντιλήψεων, ιδιαίτερα της εικόνας του Ωκεανού ποταμού που περιβάλλει την Γη και είναι πηγή όλων των υδάτων. Η ιδέα, όμως, ότι κάτω από τη γη υπάρχουν νερά, στρέφει το ενδιαφέρον της έρευνας προς την πλευρά της Βαβυλωνιακής και της Αιγυπτιακής μυθολογίας και υποδεικνύει, ως ένα βαθμό, μια άμεση επαφή του Θαλή με τις μυθολογίες της Εγγύς Ανατολής. Είτε θεωρούσε ότι το νερό εκτός από κοσμογονική αρχή συμμετέχει στη σύσταση του κόσμου είτε όχι, το σημαντικό είναι ότι ο φιλόσοφος αφαιρεί από το νερό τη θεϊκή του ιδιότητα και το αναγνωρίζει μόνον ως φυσικό σώμα.

Όπως μας παραδίδει ο Αριστοτέλης στο Περί ψυχής, ο Θαλής πίστευε πως ο κόσμος είναι γεμάτος θεούς («πάντα πλήρη θεών είναι») και ότι η ψυχή είναι κάτι το κινητικό (κινητικόν τι). Πρόκειται ουσιαστικά για μια αρχαϊκή διατύπωση της θεωρίας του υλοζωισμού, σύμφωνα με την οποία ο κόσμος είναι ζωντανός και έμψυχος, γεγονός που πιστοποιείται από την κινητικότητά του. Ο υλοζωισμός στην νεότερη έννοιά του θεωρεί ως δομικό στοιχείο του κόσμου το φυσικό στοιχείο εννοώντας το ως έμβιο, ως οντότητα στην οποία η ύλη και η ενέργεια είναι αδιάσπαστα ενωμένες.

Ο Θαλής ο Μιλήσιος ανακάλυψε τις τροπές (ηλιοστάσια), το ετερόφωτο της Σελήνης, καθώς και τον ηλεκτρισμό και τον μαγνητισμό, από τις ελκτικές ιδιότητες του ορυκτού μαγνήτη και του ήλεκτρου (κεχριμπάρι). Ο Θαλής αναφέρεται, επίσης, ως σπουδαίος γεωμέτρης. Κέρδισε μάλιστα τον θαυμασμό των Αιγυπτίων μετρώντας το ύψος των πυραμίδων, βασιζόμενος στο μήκος της σκιάς τους και της σκιάς μιας ράβδου που έμπηγε στο έδαφος. Γνωστό είναι το θεώρημα του Θαλή που αναφέρει: όταν παράλληλες ευθείες τέμνονται από δύο άλλες ευθείες, τότε τα τμήματα μεταξύ των παραλλήλων που ορίζονται στην μια τέμνουσα, είναι ανάλογα.

Στον Θαλή αποδίδονται από τους αρχαίους συγγραφείς πέντε ακόμα αποδείξεις γεωμετρικών προτάσεων που είναι οι ακόλουθες:

Η διάμετρος κύκλου διχοτομεί τον κύκλο.

Οι κατά κορυφήν γωνίες είναι ίσες.

Οι παρά τη βάση ισοσκελούς τριγώνου γωνίες είναι ίσες.

Αν δυο τρίγωνα έχουν μια πλευρά ίση και τις προσκείμενες σε αυτή γωνίες ίσες, είναι και μεταξύ τους ίσα (Κριτήριο Γ-Π-Γ).

Η εγγεγραμμένη σε ημιπεριφέρεια γωνία είναι ορθή.

Στον Θαλή, όπως και στους υπόλοιπους σοφούς, αποδίδονταν διάσημα γνωμικά της αρχαιότητας. Ορισμένα από τα γνωμικά που αποδίδονται στον Θαλή είναι:

«Γνώθι σαυτόν»,

«Μέτρω χρω»,

«πρεσβύτατον των όντων θεός αγέννητον γαρ»,

«κάλλιστον κόσμος ποίημα γαρ θεού»,

«μέγιστον τόπος άπαντα γαρ χωρεί»,

«τάχιστον νους δια παντός γαρ τρέχει»,

«σοφώτατον χρόνος ανευρίσκει γαρ πάντα».

Ο λόγος που επέλεξα να μελετήσω τον συγκεκριμένο φιλόσοφο είναι επειδή ήταν ένας πολυδιάστατος άνθρωπος, ο οποίος πρόσφερε πολλά κυρίως στις θετικές επιστήμες με διάφορα θεωρήματα.

Γεωργιάδης Ιωάννης, μαθητής Β1 του 5^{ου} ΓΕΛ Τρικάλων

Ντέιβιντ Χιουμ

Γκόλιας Κωνσταντίνος

Ο **Ντέιβιντ Χιουμ** (David Hume) (26 Απριλίου/7 Μαΐου 1711 – 25 Αυγούστου 1776) ήταν Σκωτσέζος ιστορικός και φιλόσοφος, που επηρέασε την ανάπτυξη δύο σχολών φιλοσοφίας, του σκεπτικισμού και του εμπειρισμού. Γεννημένος στο Εδιμβούργο στις 7 Μαΐου 1711, ο Χιουμ μορφώθηκε κατ' οίκον και στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου, στο οποίο εγγράφηκε σε ηλικία 12 ετών. Η υγεία του ήταν κακή και, αφού εργάστηκε για λίγο σε έναν εμπορικό οίκο στο Μπρίστολ, πήγε να ζήσει στη Γαλλία.

Για την ηθική της εποχής εκείνης ο Χιουμ υποστήριζε ότι η έννοια του ορθού και του εσφαλμένου δεν απορρέει από τον λόγο, αλλά προέρχεται από το ενδιαφέρον του καθενός μας για ευτυχία. Το ανώτατο ηθικό καλό, κατά την άποψή του, είναι η καλοσύνη, ένα ανιδιοτελές ενδιαφέρον για τη γενική ευδαιμονία της κοινωνίας, το οποίο ο Χιουμ θεωρούσε συνώνυμο με την ανθρώπινη ευτυχία.

Ως ιστορικός, ο Χιουμ απομακρύνθηκε από την παραδοσιακή χρονολογική απαρίθμηση πολέμων και κρατικών πράξεων και προσπάθησε να περιγράψει τις οικονομικές και διανοητικές δυνάμεις που έπαιξαν ρόλο στην ιστορία της χώρας του. Το έργο του *Ιστορία της Αγγλίας* για πολύ καιρό θεωρούνταν κλασικό.

Η συμβολή του Χιουμ στην οικονομική θεωρία επηρέασε τον Σκωτσέζο φιλόσοφο και οικονομολόγο Άνταμ Σμιθ, καθώς και μεταγενέστερους οικονομολόγους. Στις ιδέες του Χιουμ περιλαμβανόταν η πεποίθηση ότι ο πλούτος δεν εξαρτάται από το χρήμα, αλλά από τα αγαθά, ενώ επίσης αναγνώριζε την επίδραση των κοινωνικών συνθηκών στην οικονομία.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΗΚΕ ΩΣ ΕΞΗΣ:

Από το 1734 έως το 1737, ο Χιουμ ασχολήθηκε έντονα με τα προβλήματα της θεωρητικής φιλοσοφίας και στην περίοδο αυτή έγραψε το σημαντικότερο φιλοσοφικό του έργο, *Πραγματεία για την Ανθρώπινη Φύση* (3 τόμοι, 1739-40), που ενσωματώνει την ουσία της σκέψης του. Παρά τη σημασία του, το έργο αυτό αγνοήθηκε από το κοινό, πιθανώς λόγω του δυσνόητου ύφους του. Τα μεταγενέστερα πάντως έργα του

Χιουμ γράφτηκαν στις ευκολότερες μορφές του δοκιμίου ή του διαλόγου, που ήταν δημοφιλείς εκείνο τον καιρό.

Μετά την έκδοση της Πραγματείας, ο Χιουμ επέστρεψε στα οικογενειακά του κτήματα στο Μπεργουικσάιρ. Εκεί έστρεψε την προσοχή του στα προβλήματα ηθικής και πολιτικής οικονομίας και έγραψε τα *Ηθικά και Πολιτικά Δοκίμια* (2 τόμοι, 1741-42), τα οποία γνώρισαν άμεση επιτυχία. Απέτυχε όμως να εξασφαλίσει θέση καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου, ίσως επειδή ακόμα και στην αρχή της καριέρας του θεωρείτο θρησκευτικά σκεπτικιστής. Ο Χιουμ διαδοχικά έγινε δάσκαλος του παράφρονα μαρκησίου του Ανναντέιλ και νομικός σύμβουλος στη βρετανική στρατιωτική εκστρατεία στη Γαλλία. Το έργο του *Φιλοσοφικά Δοκίμια για την Ανθρώπινη Αντίληψη* (αργότερα μετονομάστηκε *Έρευνα για την Ανθρώπινη Αντίληψη*) δημοσιεύτηκε το 1748. Το βιβλίο αυτό είναι ίσως το πιο γνωστό έργο του και αποτελεί ουσιαστικά μια συμπύκνωση της Πραγματείας.

Ο Χιουμ εγκαταστάθηκε στο Εδιμβούργο το 1751. Το 1752 δημοσιεύτηκε το βιβλίο του *Πολιτικοί Διάλογοι* και τον επόμενο χρόνο, αφού απέτυχε πάλι να εξασφαλίσει έδρα στο πανεπιστήμιο, διορίστηκε βιβλιοθηκάριος σε μια βιβλιοθήκη του Εδιμβούργου. Κατά τη 12ετή διαμονή του στο Εδιμβούργο, ο Χιουμ εργάστηκε κυρίως για τη συγγραφή του εξάτομου έργου του *Ιστορία της Αγγλίας*, το οποίο εμφανίστηκε τμηματικά από το 1754 έως το 1762. Τα έτη 1762 έως 1765 ο Χιουμ υπηρέτησε ως γραμματέας του Βρετανού πρέσβη στο Παρίσι. Εκεί έγινε αποδεκτός από τους γαλλικούς φιλολογικούς κύκλους και συνδέθηκε φιλικά με το Γάλλο φιλόσοφο Ζαν Ζακ Ρουσό. Ο Χιουμ έφερε μαζί του στην Αγγλία τον Ρουσό, ο οποίος όμως κατατρεχόμενος από μανία καταδίωξης, κατηγορήσε το Χιουμ ότι συνωμοτούσε εναντίον του. Έτσι, η φιλία τους τερματίστηκε με δημόσιες εκατέρωθεν καταγγελίες. Αφού υπηρέτησε και ως υφυπουργός εσωτερικών στο Λονδίνο (1767-68), ο Χιουμ αποσύρθηκε στο Εδιμβούργο, όπου πέρασε την υπόλοιπη ζωή του. Απεβίωσε στις 25 Αυγούστου 1776. Η αυτοβιογραφία του εκδόθηκε μετά θάνατον (1777), όπως και οι *Διάλογοι για τη Φυσική Θρησκεία* (1779). Ο Χιουμ είχε γράψει τους Διαλόγους στις αρχές της δεκαετίας του 1750, αλλά δεν τους είχε δημοσιεύσει λόγω του σκεπτικισμού τους.

Επίσης ο ΧΙΟΥΜ έγραψε και κάποια έργα που μεταφράστηκαν στα νέα ελληνικά. Κάποια από αυτά είναι:

- Hume, D., *Δοκίμια. Φιλολογικά, ηθικά, πολιτικά.*
- Hume, D., *Το κριτήριο του γούστου.*

- Hume, D., *Δοκίμια: οικονομικά, ιστορικά, πολιτικοκοινωνικά.*
- Hume, D., *Πραγματεία για την ανθρώπινη φύση.* Βιβλίο πρώτο: Για τη νόηση
- Hume, D., *Κείμενα: αυτοβιογραφικά, γνωσιολογικά, ηθικά*
- Hume, D., *Η φυσική ιστορία της θρησκείας*
- Ντέιβιντ Χιουμ, *Διάλογοι για τη φυσική θρησκεία*
- Hume, D., *Περί αγάπης και μίσους*
- Hume, D., *Μία πραγματεία για την ανθρώπινη φύση.*

Όπως συμπεραίνω και σύμφωνα με τις παραπάνω πληροφορίες, ο Χιουμ ήταν σπουδαίος στοχαστής αλλά και πολύ σημαντικός φιλόσοφος-ιστορικός για την Αγγλία εκείνη την εποχή. Το έργο του την εποχή εκείνη αλλά και την μεταγενέστερη ήταν πολύ σημαντικό διότι επηρέασε πολλούς ανθρώπους που αργότερα διέπρεψαν σε διάφορους τομείς. Έτσι λοιπόν ο θάνατος του ήταν πλήγμα για τους ανθρώπους, τους οποίους κατάφερε και επηρέασε.

- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δελλής Γιάννης, «Η θέση του πυρρωνισμού στη θεωρία της γνώσης του D. Hume», *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*, 6 (1989), 12-22.
- Deleuze, Gilles, *Εμπειρισμός και υποκειμενικότητα. Δοκίμιο για την ανθρώπινη φύση κατά τον Χιουμ*, Μετάφρ. Παναγιώτης Πούλος, εκδ. «Ολκός», Αθήνα 1995

«**Ηράκλειτος**»

Βιολατζή Νένα, μαθήτρια Β1 του 5^{ου} ΓΕΛ Τρικάλων

Αρχικά, ο λόγος για τον οποίο επέλεξα αυτόν τον φιλόσοφο ήταν εξαιτίας μιας πολύ ενδιαφέρουσας και γνωστής του φράσης που είχε πει ο ίδιος «τα εναντιόδρομα έχουν ενιαία φορά, από τα αντίθετα γεννιέται η ωραιότερη αρμονία», την οποία αντιλαμβάνομαι ως ότι «τα πάντα μεταβάλλονται και αυτά που θεωρούμε αντίθετα συνυπάρχουν μεταξύ τους ή προκύπτουν το ένα από το άλλο». Αυτό συμβαίνει γιατί η βασική αρχή που διέπει τον κόσμο είναι ο πόλεμος. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι στον κόσμο επικρατεί το χάος. Τα αντίθετα αποτελούν μια ενότητα όπως η νύχτα διαδέχεται τη μέρα, το θερμό διαδέχεται το κρύο και το καλοκαίρι το χειμώνα. Ενώ συχνά ένα πράγμα που θεωρείται από τον ένα άνθρωπο καλό, θεωρείται κακό από κάποιον άλλο. Μέσα από την

αντίθεση αυτή επικρατεί μια αρμονία, που είναι ανώτερη από την αρμονία που βλέπουμε. Γενικότερα, ο Ηράκλειτος πίστευε πως ο κόσμος δημιουργείται από την φωτιά, τον πόλεμο μεταξύ των αντίθετων και την αντίθεση. Ο Ηράκλειτος ήταν Έλληνας προσωκρατικός φιλόσοφος που γεννήθηκε από αριστοκρατική οικογένεια τον 6ο με 5ο αιώνα π.Χ στην Έφεσο της Ιωνίας στην Μικρά Ασία. Η Έφεσος αποτελούσε τμήμα της Περσικής Αυτοκρατορίας από το 547 και διοικούνταν από έναν σατράπη καθώς ο Μεγάλος Βασιλέας επέτρεπε στους Έλληνες μια αξιοσημείωτη αυτονομία. Ήταν αντίπαλος τόσο της Τυραννίας όσο και της Δημοκρατίας. Ακόμα, είχε κληρονομήσει κάποιο βασιλικό αξίωμα. Ο Ηράκλειτος, όμως, ενώ γεννήθηκε αριστοκράτης αρνήθηκε-παραιτήθηκε με τη θέλησή του το βασιλικό αξίωμα παραχωρώντας το στον αδελφό του. Έλαβε μέρος στους πολιτικούς αγώνες της πατρίδας του, στο πλευρό πάντοτε των αριστοκρατικών, καταδικάζοντας την αρχή της ισότητας. Τον θεωρούσαν από τους πιο βαθυστόχαστους φιλόσοφους στην εποχή του αλλά και σήμερα τον κατατάσσουν μαζί με τον Δημόκριτο στους πρόδρομους των σύγχρονων φυσικών επιστημών. Ο Ηράκλειτος υπήρξε από την παιδική του ηλικία άξιος θαυμασμού. Ο ίδιος υποστήριζε πως είχε μάθει τα πάντα από τον εαυτό του και δεν ήταν μαθητής κανενός. Ενώ ήταν ακόμη νέος ισχυριζόταν πως δεν γνώριζε τίποτα ενώ όταν έφθασε στην ώριμη ηλικία του πλέον ισχυριζόταν ότι γνώριζε τα πάντα. Δεν ακολούθησε τη διδασκαλία κανενός, δε μαθήτευσε σε κανένα φιλόσοφο, κι αναζήτησε μόνος του να ανακαλύψει τον εαυτό του, μαθαίνοντας μόνο με τη δική του θέληση. Μελέτησε και στοχάστηκε πάνω στους μεγάλους ποιητές, τον Όμηρο, τον Ησίοδο, τον Αρχίλοχο, τις θεωρίες των Μιλησίων, των Πυθαγορείων και του Ξενοφάνη καθώς και την ιστοριογραφική «Επιστήμη» του Εκαταίου και στα αποσπάσματά του αναφέρεται συχνά σε αυτούς. Έτσι εντρυφά στην ποιητική, τη θεολογία και τη θεωρητική, αφομοιώνοντας όλες αυτές τις διδασκαλίες καθώς και την επιστημονική παιδεία του καιρού και του τόπου του.

Υπάρχουν ελάχιστες πληροφορίες για τα πρώτα χρόνια της μόρφωσής του, καθώς ήταν αυτοδίδακτος και αρκετά εμπνευσμένος παρά μελετητής του φυσικού κόσμου. Εξαιτίας των λιγοστών στοιχείων των γνώσεων για τα έργα του από τα οποία λίγα έχουν διασωθεί, ο Ηράκλειτος αποκαλούνταν ως Σκοτεινός φιλόσοφος. Από τα διασωθέντα αποσπάσματα του έργου του φαίνεται ότι γνώριζε πολύ καλά σχεδόν όλα τα συγγράμματα των προγενέστερων φιλοσόφων, των επικών και

ελεγειακών ποιητών καθώς και όλες τις ιστορικές συγγραφές που κυκλοφορούσαν στην εποχή του στην Ιωνία.

Λέκα από τα πιο γνωστά του έργα-αποφθέγματα ήταν:

Τα πάντα ρει και ουδέν μένει,

Ἦθος ἀνθρώπῳ δαίμων (ο χαρακτήρας του ανθρώπου είναι το πεπρωμένο του),

Πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστί

Πάντων δε βασιλεύς, Ἀγαθὸν καὶ κακὸν ταυτὸν,

Ποταμῷ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δις τῷ αὐτῷ (δεν μπαίνεις δυο φορές στο ίδιο ποτάμι),

Ἀπόντι μὴ μάχου,

Ἦλιος οὐκ ἀνὸς ὑπερβῆσεται μέτρα,

Κρύπτειν ἀμαθίην κρέσσον, ἢ ἐς τὸ μέσον φέρειν,

Ἐυνὸν γὰρ ἀρχὴ καὶ πέρας ἐπὶ κύκλου περιφερείας καὶ Ὀδὸς ἄνω καὶ κάτω μία.

Όταν του ζητήθηκε να κάνει νόμους, εκείνος αρνήθηκε λέγοντας ότι "κεκρατήσθαι τη πονηρά πολιτεία την πόλιν", που σημαίνει ότι είχε επικρατήσει η φαυλότητα στην πόλη. Την φιλοσοφία του την διατύπωσε στο σύγγραμμά του, το «Περί φύσεως» χωρίς ακριβείς αποδείξεις. Ο ίδιος ήταν στοχαστής. Αυτός για πρώτη φορά στοχάζεται μέσα από τα πλαίσια του Λόγου για το τι είναι ο κόσμος. Η σκέψη του παραμένει ανοιχτή και πολυδιάστατη, ερωτηματική και αινιγματική, αποσπασματική και ποιητική. Δεν κατασκευάζει κάποιο σύστημα. Ο Ηράκλειτος στοχάζεται πριν ακόμα συσταθεί η μεταφυσική και διαμορφωθούν οι φιλοσοφικές σχολές. Ήταν ο βοηθός της δικής του σκέψης που έθρεψε όλη τη φιλοσοφία και για την ακρίβεια πριν τη διαμόρφωσή της σε Μεταφυσική, σε θεολογία, σε λογική, σε φυσική αλλά και σε ηθική. Με χρονολογική σειρά ασχολήθηκαν μαζί του επικρίνοντας τις απόψεις του, οι Ελεάτες, ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης, ο Ιουστίνος ο Μάρτυς, ο Χέγκελ, ο Λένιν, ο Κίρκεγκωρ και ο Νίτσε. Επηρέασε όχι μόνο τους φιλόσοφους της Αναγέννησης αλλά και τους:

Πασκάλ, Σπινόζα, Γκαίτε, Χαίλντερλιν, Νοβάλις, Σοπενεχάουερ, Προυντόν, Μπερξόν, και Φρόνιτ. Οι απόψεις του επηρέασαν ακόμη και τον σουρεαλισμό. Η σκέψη του διατρέχει το χρόνο και φθάνει έως τις μέρες μας, ζωογονώντας σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα.

Οι θεωρίες του:

Ξεκινά από την παρατήρηση του κόσμου τον οποίο θεωρεί σαν ένα σύνολο από γεγονότα που ούτε γεννήθηκε ούτε θα χαθεί ποτέ. Και ενώ εκείνος την ουσία του κόσμου την βρίσκει στην θεότητα, την βλέπει σε μια νοητική αρχή, τον λόγο. Ο κόσμος σύμφωνα με τον Ηράκλειτο δεν έχει αρχή ούτε και τέλος, υπήρχε και θα υπάρχει πάντα και βασικό του στοιχείο είναι το πυρ δηλαδή η φωτιά. Το πυρ μεταβάλλεται σε θάλασσα, που με τη σειρά της μεταβάλλεται σε γη. Από τη γη προκύπτει πάλι το πυρ σε μία αέναη μεταβολή. Η αστάθειά του δημιουργεί μια δυνατή εντύπωση και βλέπει σε αυτό τον καθολικό κοσμικό νόμο. Σε αντίθεση με τον Ξενοφάνη και την Ελεατική Σχολή, που πίστευε στην ακινησία του «είναι», του όντος, ο Ηράκλειτος διακήρυττε πως όλα μεταβάλλονται, τίποτε δε μένει σταθερό, ακίνητο: «τα πάντα ρει, δις εις τον αυτόν ποταμόν ουκ αν εμβαίης», "αεί γίνεσθαι και μεταβάλλεσθαι και μηδέποτε το αυτό μένειν". Την αδιάκοπη αυτή κίνηση ή και ροή, κατά την οποία τα πάντα γίνονται και καταστρέφονται, ο Ηράκλειτος την έβλεπε ως μια αέναη πάλη αντίθετων αρχών, "εναντιοδρομία": «πάντα κατ' έριν γίνεσθαι». Την κίνηση αυτή και την αλλαγή την υπηρετούν ευεργετικές αντιθέσεις: το αντίξοον συμφέρον και εκ των διαφερόντων καλλίστην αρμονίην. Προς τον ορθολογισμό κλίνει και ο Ηράκλειτος: κακοί μάρτυρες ανθρώποισιν οφθαλμοί και ώτα. Το λογικό, ο λόγος στον Ηράκλειτο δεν είναι δεμένος με μεταφυσικές, ιδεαλιστικές αντιλήψεις. Για τον λόγο έκανε μια έκθεση που η επίδρασή της φτάνει μέχρι τα χρόνια μας. Όλα στον κόσμο γίνονται λογικά, σύμφωνα με έναν αυστηρό νόμο, αδιάφορα αν δεν τον αισθάνονται οι άνθρωποι. Ο λόγος είναι η δύναμη που βρίσκεται μέσα στα πράγματα. Το ανθρώπινο λογικό είναι ένα κομμάτι, μια συνέπεια του κοσμικού λόγου. Παίρνοντας μέρος σε αυτό οι άνθρωποι γίνονται πιο λογικοί. Για αυτό ο λόγος είναι κοινός και υποχρεωτικός για τον καθένα μας, οι άνθρωποι φαντάζονται και συλλογιούνται και ενεργούν ελεύθερα. Δικαιοσύνη και ηθική την πηγή τους την έχουν στον κοσμικό λόγο. Όπως έλεγε και ο ίδιος η θεότητα είναι ο ενδοκοσμικός νους, που δημιουργεί από μέσα του τη φύση, την

ιστορία, τη θρησκεία, το δίκαιο καθώς και την ηθικότητα. Οι άνθρωποι που δεν είναι σοφοί δεν μπορούν να διακρίνουν τον λόγο, ο οποίος ταυτίζεται με την αλήθεια. Ο Ηράκλειτος προσέφερε το έργο του ανάθημα στο ναό της Αρτέμιδας, ο οποίος πυρπολήθηκε αργότερα από τον Ηρόστρατο που θέλησε με αυτή την πράξη του να περάσει στην αθανασία. Ο χαρακτήρας του φαίνεται ότι ήταν αρκετά ιδιόρρυθμος. Περήφανος και ακατάδεκτος λένε ορισμένοι συγγραφείς, ενώ η μοναχικότητά του ίσως να ερμηνεύτηκε λάθος ως ένδειξη μελαγχολίας. Καταφέρει βίαια κτυπήματα ενάντια στην ανθρώπινη αφέλεια και τη λήθη του μέσου ανθρώπου. Περιφρονεί τις μάταιες κουβέντες που κυλάνε σαν ποτάμι και απορρίπτει τη ρητορική και τα τεχνάσματα της. Βασίζεται στον λόγο (που σημαίνει ταυτόχρονη σκέψη και γλώσσα) για να πει αυτά που θέλει, κι ενώ κρίνει αυστηρά τους ανθρώπους, ταυτόχρονα τους προσφέρει τη βοήθειά του. Η απέχθεια για την ανθρώπινη αφέλεια μετατρέπεται έτσι σε μια επιτακτική ανάγκη να τη διορθώσει και γι' αυτό χρησιμοποιεί την καυστική ειρωνεία, παραμένοντας λακωνικός. Φαίνεται ότι δεν ταξίδεψε, παραμένοντας συγκεντρωμένος στο έργο του. Ο Ηράκλειτος ζούσε στην γειτονιά του ιερού. Ανήκε, όπως προαναφέρθηκε, σε βασιλική οικογένεια και οι προπάτορες του είχαν την ευθύνη της διοργάνωσης των εορτών της Ελευσίνας Δήμητρας. Ίσως και ο ίδιος να ήταν μνημένος στα Ελευσίνια μυστήρια που τελούνταν στην Έφεσο σε συνάρτηση με τη λατρεία της Αρτέμιδος. Ωστόσο, όλα αυτά δεν τον εμπόδισαν να ξεκινήσει πόλεμο ενάντια στην καθιερωμένη θρησκεία. Η θρησκευτικότητα του Ηράκλειτου ήταν διαφορετική. Γνωρίζουμε επίσης ότι ο Ηράκλειτος αποτραβήχτηκε στον ναό της Αρτέμιδος, όπου και προσέφερε τα βιβλία του. Και όλα αυτά τα έκανε ενώ ταυτόχρονα στηλίτευε δριμύτατα την επίσημη θρησκεία. Ο Ηράκλειτος δεν κόβει τους δεσμούς του με το Θείο αν και ο δικός του δρόμος επικοινωνίας ακολουθεί δρόμους διαφορετικούς από εκείνους των κοινών ανθρώπων. Η πολιτική έπαιξε μεγάλο ρόλο στην ζωή του, αν και αρνείται να συμμετάσχει ενεργά στην πολιτική ζωή. Όταν οι συμπολίτες του τον έκριναν άξιο να γίνει νομοθέτης τους εκείνος τους αγνόησε διότι η πόλη βρισκόταν κάτω από την κυριαρχία ενός διεφθαρμένου καθεστώτος. Και σαν να μην έφθανε αυτό, αποτραβήχτηκε στον περίβολο του ναού της Αρτέμιδος και έπαιζε με τα παιδιά τους πεσσούς, γιατί τα παιδιά μοιάζουν με τον «Χρόνο που παις εστί, πεσσεύων»

Ο Ηράκλειτος ως αστρονόμος

Τα ουράνια σώματα σύμφωνα με τον Ηράκλειτο ήταν σαν σκάφες με το κοίλο μέρος στραμμένο προς τη γη, μέσα στις σκάφες υπάρχει φωτιά (έτσι φαίνονται σαν άστρα) που τρέφεται από τις αναθυμιάσεις της θάλασσας.

Ηράκλειτος και σύγχρονη φυσική

Κατά ένα ορισμένο τρόπο η σύγχρονη φυσική πλησιάζει πάρα πολύ στη διδασκαλία του Ηρακλείτου. Αν αντικαταστήσει κανείς τη λέξη «φωτιά» με τη λέξη «ενέργεια» τότε μπορεί κανείς να θεωρήσει τις θέσεις του Ηρακλείτου σχεδόν λέξη προς λέξη σαν έκφραση της σύγχρονης αντίληψής μας. Η ενέργεια είναι ένα υλικό από το οποίο είναι καμωμένα όλα τα στοιχειώδη σωματίδια και όλα τα άτομα και για αυτό όλα τα πράγματα και ταυτόχρονα η ενέργεια είναι η αιτία της κίνησης.

Η πολιτική σκέψη του Ηράκλειτου

Η πολιτική σκέψη του Ηράκλειτου και η σύλληψη ενός οικουμενικού νόμου παραμένουν ύψιστα αφηρημένες και δεν μπορούν να συγκεκριμενοποιηθούν. Ζει σε μια ταραγμένη εποχή κατά την οποία υπάρχει διαμάχη ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις (Αθήνα – Περσία), ανταγωνισμός ανάμεσα στα Ελληνικά κράτη (Αθήνα- Σπάρτη), σύγκρουση ανάμεσα στα κόμματα (αριστοκράτες- δημοκράτες). Όλα διαδραματίζονται κάτω από την επιρροή του θεού Άρη, του πολεμιστή. Κι έτσι ο Ηράκλειτος διακηρύσσει νηφάλια τη βασιλεία του πολέμου. Ο ίδιος ο Ηράκλειτος ήταν η πραγμάτωση της ενότητας των αντιθέτων: Αγαπούσε και περιφρονούσε τους συμπατριώτες του που με την σειρά τους τον αγαπούσαν και τον περιφρονούσαν. Ενώ διακήρυσσε την αναγκαιότητα του πολέμου, ήθελε να βοηθήσει τους Εφέσιους να ζήσουν ειρηνικά. Έχουμε πολλές εκδοχές του θανάτου του. Μια από αυτές είναι ότι χολωμένος από τους ανθρώπους, αποτραβήχτηκε στα βουνά όπου ζούσε τρώγοντας φύλλα και χόρτα, ώσπου έπαθε υδρωπικία, οπότε και επέστρεψε στην πόλη και ρωτούσε με αιγιματικά λόγια τους γιατρούς να μάθει αν μπορεί να μετατρέψει μια μπόρα σε ξηρασία. Επειδή εκείνοι δεν τον καταλάβαιναν, κλείστηκε σε έναν στάβλο ελπίζοντας πως με την ζέστη της κοπριάς όπου χώθηκε, θα εξαμιζόταν το νερό από το σώμα

του. Μα ούτε και με αυτόν τον τρόπο θεραπεύτηκε και πέθανε σε ηλικία εξήντα ετών. Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε να αντιληφθούμε τους δομικούς λίθους της φιλοσοφίας του, ξεκινώντας από τον «Λόγο», με οδηγό μας τον Κώστα Αξελό, γνήσιο ερευνητή της σκέψης του Ηράκλειτου, και σε επόμενο «άρθρο» θα μελετήσουμε τον «Κόσμο» και τη «Φωτιά».

Ο Λόγος: «Πρώτος ο Ηράκλειτος ανάβει απ' τη φωτιά του σύμπαντος τη δάδα του Λόγου. Ο λόγος του φωτίζει. Ο Λόγος είναι εκείνο το ξύπνημα της απορίας της αφηρημένης σκέψης που κάνει τον άνθρωπο να βγει από τον κόσμο των ονείρων και να τον οδηγήσει στον κόσμο του φωτός». «Ο Λόγος είναι αυτό που συνδέει τα φαινόμενα μεταξύ τους, που τα συνδέει ως φαινόμενα ενός και μόνου Σύμπαντος, κι αυτό που συνδέει την ομιλία με τα φαινόμενα. Ο Λόγος είναι ένας σύνδεσμος. Αυτό που γίνεται φανερό ως φαινόμενο είναι ήδη διαποτισμένο από τον λόγο γι αυτό και μπορεί να συλληφθεί».

«Ο άνθρωπος είναι ο ομιλών θεματοφύλακός του Λόγου, αν είναι ξύπνιος». Ο Ηράκλειτος αντιλαμβάνεται τον κόσμο αδιαχώριστα συνδεδεμένο με τον Λόγο. Εννοεί τον Λόγο ως τη δύναμη και το νόημα του σύμπαντος, ως αυτό που ζωογονεί κάθε σκέψη και είναι πηγή της. Είναι η ίδια η σκέψη και η σοφία. Είναι τελικά το φως που με την καθαρότητα του διαπερνά το σκοτάδι, βάζοντας τάξη στο χάος. Ο Λόγος είναι εκείνος που συλλαμβάνει την αληθινή πραγματικότητα. Όπως δεν μπορούμε να ανατρέξουμε στο πριν από τον Χρόνο, έτσι δεν μπορούμε να ανατρέξουμε στο πριν από τον Λόγο. Ο Λόγος διατρέχει τον Χρόνο και είναι από τη φύση του αιώνιος. Αποτελεί τελικά την ουσία, τη σημασία του σύμπαντος. Ο Λόγος είναι το ίδιο το σύμπαν που πορεύεται σε μια γνώση. Ο Λόγος γίνεται κατανοητός, αντιληπτός, εφόσον είμαστε σε εγρήγορση. Όντας απρόσεχτοι και αφηρημένοι αδυνατούμε να κατανοήσουμε και επομένως να αντιληφθούμε την συνεχή παρουσία του λόγου. Η Ανθρώπινη μάζα αντιστέκεται στην συνεχή ροή του λόγου. Δεν σκεπτόμαστε, δεν διακρίνουμε αυτά που συμβαίνουν, κρίνουμε επιφανειακά, δεν αντιλαμβανόμαστε τις βαθύτερες αιτίες και εν τέλει δρούμε σαν κοιμισμένοι. Ζούμε μέσα στην πλάνη, πιστεύοντας ότι έχουμε μια νόηση ιδιαίτερη, ξεχωριστή, η οποία μας αποκόπτει τελικά από το σύμπαν. Ο Ηράκλειτος σφυροκοπά και αναθεματίζει τους ανθρώπους που φαντάζονται ότι μπορούν να απομονωθούν και να

δράσουν ξεχωριστά από τον λόγο. Ο Ηράκλειτος ζητά με τρόπο μαχητικό από τους ανθρώπους να ξέρουν να ακούνε, να μιλούν, να πράττουν αλλά κυρίως να αναγνωρίζουν την διαποτίζουσα τα πάντα ύπαρξη του λόγου. Το φως του λόγου, διαπερνώντας το σκοτάδι, φανερώνει το ενωτικό νόημα του σύμπαντος, δηλαδή το Ενιαίο Όλον.

Οι άνθρωποι μπορούν να αναγνωρίσουν τον λόγο επειδή η σκέψη είναι κάτι κοινό σε όλους και κατοικία της έχει την ψυχή τους. Αυτό δεν σημαίνει πως όλοι σκέφτονται, πράττουν αλλά και μιλούν σύμφωνα με την αληθινή φύση. Το ανθρώπινο ον μπορεί να γίνει το φωτισμένο φερέφωνο του λόγου, δεν είναι όμως ο ιδρυτής του, ο λόγος το ξεπερνάει. **Ο λόγος κάνει δυνατή την σύλληψη μιας αλήθειας, αλήθειας που δεν επινοείται αλλά ανακαλύπτεται...**

Η σκέψη του Ηράκλειτου

Η σκέψη του διατηρεί την πλαστικότητα της, την ευελιξία της, όντας ταυτόχρονα συγκεκριμένη και αφηρημένη. Ήρωας Προμηθεϊκός της σκέψης, φέρνει στους κοιμισμένους την φωτιά του λόγου. Ενώ ο Λόγος είναι συμπαντικός, τα ανθρώπινα πλάσματα ενεργούν σαν να είχαν μια ιδιαίτερη, δική του νόηση το καθένα. Οι άνθρωποι που αγρυπνούν έχουν ένα μόνο κόσμο κοινό. Αντίθετα, εκείνοι που είναι βυθισμένοι στον ύπνο, απομονώνονται ο καθένας για τον εαυτό του σε ιδιαίτερους κόσμους. Το πλήθος βρίσκεται σε κατάσταση ύπνου και οι κοινοί άνθρωποι δεν έχουν παρά μικρές ιδιωτικές απόψεις. Οι λίγοι φωτισμένοι είναι ξύπνιοι και ξέρουν πως η νόηση δεν είναι νόηση παρά μόνον όταν έχει στήριγμα της το συμπαντικό. Την ευθύνη της συμπαντικότητας δεν την αναλαμβάνει ο όχλος αλλά οι προφύλακες, γιατί η συμπαντικότητα είναι κάτι έντονο και ποιοτικό κι όχι ποσοτικό κι εκτατικό. Η αληθινή ομοφωνία είναι μια ενημερωμένη συμμετοχή στο συμπαντικό. Ο σύμπας κόσμος είναι ο κόσμος της αλήθειας ενώ ο ιδιωτικός κόσμος είναι ο κόσμος που δεν κατέχει την αληθινή πραγματικότητα αφού είναι κόσμος της αυθαιρεσίας και της απομόνωσης. Μόνο τα άτομα που θυσιάζουν την ιδιαιτερότητα τους εξασφαλίζουν τα θεμέλια της κοινότητας και παίρνουν πάνω τους την ευθύνη αυτών των θεμελίων. Οι κοινοί άνθρωποι δεν αποτελούν ούτε και οικοδομούν την κοινότητα, που είναι μια μορφή της συμπαντικότητας. Ωστόσο ακόμα κι οι κοιμισμένοι δεν μπορούν να ξεφύγουν απ την ροή του κόσμου κι αυτοί συμμετέχουν μα άθελα τους, παθητικά. Παρά την θέλησή τους, η «πονηριά της λογικής»

τους σπρώχνει να πάρουν μέρος στο παιχνίδι, έτσι, το σκοτάδι τους φωτίζεται από τον Λόγο. Και πράγματι, οι κοιμισμένοι συνεργάζονται στα γεγονότα του κόσμου εφόσον είναι «άτομα» του κόσμου, μόρια της κοινότητας. Για να απομονωθούν ολότελα, θα έπρεπε να πάψουν να υπάρχουν.

Συνοχή έχουν μόνο οι σκέψεις μερικών που βλέπουν ξεκάθαρα ότι ο κόσμος είναι κοινός. Οι σκέψεις των κοιμισμένων και των υπνοβατών είναι ασυνάρτητες επειδή είναι μη συμπαντικές. Κοινός για όλους μόνον ένας κόσμος υπάρχει. Οι κόσμοι των κοιμισμένων είναι πολλαπλοί, κι εκείνοι που καταφεύγουν σ αυτούς τους κόσμους, δεν μπορούν ούτε μεταξύ τους να συνεννοηθούν, γιατί τους λείπει κάθε είδους αναφορά στο συμπαντικό. Μόνη η κατάσταση της εγρήγορσης δεν είναι αρκετή για να χαρακτηρίσει τους προδρόμους, επειδή υπάρχουν άνθρωποι που, όσο ξύπνιοι και αν είναι, δεν ξέρουν τι κάνουν. «Η εγρήγορση, μόνον όταν φωτίζεται από το φως του Λόγου κάνει τον άνθρωπο νηφάλιο, τον κάνει να ριζώσει στο ορατό και στο αόρατο και τον κατευθύνει προς τους ορίζοντες της γνώσης. Το ξύπνημα είναι μια έξοδος από το βασίλειο του ύπνου, η σκέψη δεν φωτίζεται παρά μόνον όταν ξεπερνά το όνειρο. Το φως αναγνωρίζει και σκορπίζει τα σκότη»

Η σκέψη του Ηράκλειτου δεν παραπαίει σε διλήμματα όπως:

αισθήσεις-λογικό, ρεαλισμός-ιδεαλισμός, υλισμός-πνευματικότητα. Αυτή η σκέψη δεν θέλει να εδραιώσει τις διακρίσεις: φαινόμενο-νοούμενο, φαντασία-αντίληψη, νους-λογικό. Ο Ηράκλειτος, βλέπει, σκέπτεται, εκφράζεται και μιλάει με ολόκληρο το είναι του, με ολόκληρη την ελληνική και ιωνική ιδιοσυγκρασία του. Η ευαισθησία του συλλαμβάνει και την μονιμότητα των φαινομένων και την αλλαγή τους: Τα μάτια είναι αυτά που βλέπουν να κυλούν τα νερά του ποταμού. Ο Λόγος είναι η δομή του κάθε τι που είναι». Ο Ηράκλειτος δεν διαχωρίζει σε καμία περίπτωση αυτό που είναι θεωρητικά αληθινό από εκείνο που αποδεικνύεται πρακτικά αληθινό. Η πολυδιάστατη αλήθεια δεν είναι, στην ενότητα της, ούτε θεωρητική ούτε πρακτική. Είναι μέσα στο γίνεσθαι και μπορεί να συλλαμβάνει ταυτόχρονα την γλύκα και την πίκρα του κάθε τι που είναι. Η απλή πολυμάθεια δεν μας μαθαίνει να σκεφτόμαστε οι άνθρωποι όμως που αγαπούν τη σοφία, πρέπει να γνωρίζουν πάρα πολλά πράγματα. ο Ηράκλειτος ξέρει πως πρέπει να ψάξει πολύ για να βρει την αληθινή σοφία, και ξέρει ακόμα πως δεν θα

βρει παρά μόνον αποσπάσματά της. Η αναζήτηση σε βάθος πρέπει να προχωρεί ακαταπόνητα. Η αναζήτηση του χρυσού είναι η αναζήτηση της Σοφίας. Η αγάπη του Ηράκλειτου για την Σοφία ταυτίζεται με την Σοφία της Αγάπης. Η Σοφία είναι Αγάπη και λόγος και νόμος συμπαντικός.

Δεν πρέπει να αντιληφθούμε την δύναμη του Θείου νόμου σαν μια δύναμη ξεχωριστή. Ο Θείος νόμος απλώνει την δύναμη του και συνδέει τα μέρη του σύμπαντος. Η Σοφία είναι ο Θείος Νόμος. Ο Ηράκλειτος θεωρεί ότι το Όλον πληρούται από κρυφή αρμονία. «Ο ανθρώπινος λόγος προσπαθεί να συλλάβει τον λόγο του κόσμου. Αυτή η αναζήτηση που ζωογονείται από την κοσμική αγάπη, τοποθετείται στον δρόμο που ανεβαίνει και κατεβαίνει, χωρίς να παύει να είναι ο ίδιος δρόμος. Αφού η ολότητα βρίσκεται σε γίνεσθαι, ο δρόμος που οδηγεί στη σύλληψή της δεν μπορεί παρά να είναι κι αυτός ένα γίνεσθαι». Για τον Ηράκλειτο η αλήθεια είναι αυτό που αποκαλύπτεται και βγαίνει στο φως εγκαταλείποντας τα σκότη. Η αλήθεια είναι αυτό που συλλαμβάνουμε, όταν είμαστε ξύπνιοι. Η σύλληψη αυτή δεν είναι φευγαλέα, επειδή είμαστε προικισμένοι με μνήμη. Αυτό που συλλαμβάνουμε, με τον Λόγο μας σαν αλήθεια είναι απ' την ουσία της συμπαντικής, σ' όλους κοινή. Η χονδροειδέστατη «πλάνη» ανήκει στα όντα εκείνα που είναι βυθισμένα στον ύπνο τους και τους λείπει η μνήμη. Αυτά τα ξεμοναχιασμένα όντα δεν επικοινωνούν παρά από μεγάλη απόσταση με την συμπαντικότητα, παραμένοντας κλεισμένα μέσα στα απατηλά όρια της (ψευτικη-ιδιαιτερότητας) τους. Η αλήθεια δεν βρίσκεται από την πλευρά του σκεπτόμενου υποκειμένου, η αλήθεια είναι η αλήθεια της ολότητας που αποκαλύπτεται σε όποιον αγαπά την σοφία και προσπαθεί να τη συλλάβει με τη σκέψη και να την εκφράσει με την γλώσσα. Μαζί με τον λόγο και το σοφό, αποτελεί την αρμονία της ολότητας. Αυτή η αρμονία είναι φυσικά πολεμίστρια, δηλαδή είναι διαλεκτική. Η αλήθεια βρίσκεται μέσα σ' ολόκληρο το ακατάπαυστο γίνεσθαι του είναι.» Η πλάνη, η αυταπάτη, η ψευτιά και η βλακεία είναι κι αυτές εξίσου ισχυρές και είναι επίσης αληθινές. Αν και ατελείς μορφές που εκφράζουν μονάχα ιδιαιτερότητες. Αποτελούν αλλοτριώσεις της σοφίας. Ενώ η αλήθεια είναι συμπαντική, η πλάνη είναι ανθρώπινη κι ατομική, δεν είναι παρά μια επιπόλαιη σύλληψη της πληρότητας του κόσμου.

Ο Ηράκλειτος στοχάζεται τον λόγο και μας προσανατολίζει προς την αναζήτηση της γνώσης και της αλήθειας. Αντιλαμβανόμαστε τον

κόσμο μέσα από τις αισθήσεις μας. Για να ξεπεράσουμε το στάδιο της ιδιαίτερης γνώμης πρέπει να είμαστε σε εγρήγορση για να διακρίνουμε πέρα από την επιφάνεια των φαινομένων, την κρυμμένη αρμονία, να σκεφτούμε με τρόπο υγιή που συλλαμβάνει και επικοινωνεί με τον συμπαντικό σοφό-λόγο που είναι το θεμέλιο κάθε σκέψης. Όλη η κίνηση της Ηρακλειτικής σκέψης, υπακούοντας στον ρυθμό της κίνησης της ολότητας, ενώνει την αρχή και το τέλος και θα μπορούσε να απεικονιστεί με σπείρες. Ο δρόμος όμως που ακολουθεί ο στοχαστής δεν θα ήταν αληθινός αν δεν οδηγούσε στην καρδιά του σύμπαντος.

Η φωτιά

Ο αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος Ηράκλειτος υποστήριζε ότι η αρχή του κόσμου είναι η φωτιά. Ο Θαλής δηλώνει πως τα πάντα προέρχονται από το νερό. Ο Αναξίμανδρος συλλαμβάνει την αέναη κίνηση που μέσα της τα αντίθετα, το ζεστό και το κρύο, το υγρό και το στεγνό, παράγουν τα κοσμικά φαινόμενα. Ο Αναξίμενης δίνει προτεραιότητα στον αέρα. Ο Πυθαγόρας αφοσιώνεται στην κοσμική αρμονία, στη μελέτη των αριθμών και των μορφών και το πνεύμα του είναι γεωμετρικό και μαθηματικό. Ο Ξενοφάνης στρέφεται προς την γη ως πρωταρχικό κοσμικό στοιχείο. Ο Ηράκλειτος είναι το μεγάλο ενοποιητικό πνεύμα. Νερό και γη, αέρας και φωτιά, υπακούουν σε μέτρα κι αποτελούν τον κόσμο. Η αρμονία δεν ξεχωρίζεται από την σύγκρουση. Είναι κεφαλαιώδης η σημασία των αντιθέτων μέσα στην αέναη κίνηση του κόσμου. Ο Κόσμος αποτελείται από το σύνολο των όντων και των πραγμάτων που υπάρχουν μέσα στο χώρο και τον χρόνο που τα περιέχουν. Ο χώρος μας περιέχει μα εμείς δεν μπορούμε να τον περιέχουμε επειδή μας απορροφάει. Τότε συλλαμβάνει η σκέψη τον χρόνο και τον προωθεί στην σειρά του πρωταίτιου του γίνεσθαι του κόσμου. Ο Ηράκλειτος συλλαμβάνει μια κοσμολογία που θέλει να ξεπεράσει το κοσμογονικό στάδιο. Αυτή η κοσμολογία, επειδή μεταχειρίζεται «σύμβολα» για να εκφράσει τις φυσικές δυνάμεις κι αποδίδει μια δύναμη σε αυτά τα σύμβολα, συνδέεται με τη μυθολογία και γίνεται δημιουργός μύθων. Βέβαια η σύλληψη του κοσμικού παιχνιδιού είναι μια πράξη του λογισμού. Τι μας λέει για το σύμπαν ο Ηράκλειτος; Αυτόν τον κόσμο που είναι για όλους, ούτε κανείς θεός ούτε άνθρωπος τον έκανε, αλλά ήταν από πάντα και είναι και θα είναι αιώνια φωτιά, που ανάβει με μέτρο και σβήνει με μέτρο. Τα πάντα ανταλλάσσονται με τη

φωτιά και με τα πάντα η φωτιά, όπως τα πράγματα με το χρυσάφι και το χρυσάφι με τα πράγματα. Η φωτιά ζει τον θάνατο της γης κι ο αέρας ζει το θάνατο της φωτιάς, το νερό ζει το θάνατο του αέρα και η γη του νερού. Το ψυχρό θερμαίνεται, το θερμό ψύχεται, το υγρό ξεραίνεται, το ξηρό νοτίζει.

Ο Κόσμος δεν έχει αρχή. Οι μυθολογικές κοσμογονίες, ο Όμηρος κι ο Ησίοδος, εκθρονίζονται. Παρακολουθούμε το πέρασμα από την κοσμογονία στην κοσμολογία. Ο κόσμος δε δημιουργήθηκε: ήταν από πάντα και είναι και θα είναι. Ο κόσμος είναι το Σύμπαν, δηλαδή η τακτοποιημένη ολότητα. Κόσμος αιώνιος και αιώνια φωτιά υπακούουν το ένα στο άλλο. Η φωτιά είναι ως προς τον κόσμο αυτό που ως προς την ανθρώπινη ζωή είναι ένα ποτάμι. Μεταβάλλονται και τα δύο ακατάπαυστα μέσα στη μονιμότητα του γίνεσθαι του είναι. Η φωτιά είναι ακόμη πιο μεγαλοπρεπής απ το ποτάμι. Η φωτιά υπακούει σε μέτρα. Και το χρυσάφι λάμπει, έχει το χρώμα και την αξία της φωτιάς, επιβάλλει ένα μέτρο και μεταβάλλει τα πράγματα. Η Ηρακλειτική φωτιά είναι ακόμα λιγότερο ουσία, πράγμα που δεν σημαίνει ότι έχει κάποια φυσική και συγκεκριμένη εμφάνιση. Δεν είναι όμως λογική αρχή. Οι πρώτοι έλληνες στοχαστές συλλαμβάνουν τις θεμελιακές τους διαισθήσεις αλλά όχι σαν ουσίες. Ιδεατότητα και πραγματικότητα είναι αξεχώριστες. η ηρακλειτική φωτιά είναι «αρχή» που κατευθύνει την ροή και την σύλληψη των πραγμάτων, αφανής και φανερή αλήθεια των ορατών κι αορατών φαινομένων. Σύμφωνα με τον Χάιντεγκερ, η λέξη αυτή ονομάζει αυτό που παίρνοντάς το κάποιο πράγμα σαν αφετηρία αποκτά διέξοδο. Αυτό όμως το (παίρνοντάς το σαν αφετηρία), με την απόκτηση της διεξόδου δεν αφήνεται πίσω. Η αρχή έχει να κάνει μάλλον μ' αυτό που λέει το ρήμα άρχειν – μ' αυτό δηλαδή που δεν παύει να «κυριαρχεί»: Πρόκειται δηλαδή για μια λέξη κλειδί.

Ο Διογένης ο Λαέρτιος αναφέρει:

«Αυτά που ο Ηράκλειτος πίστευε σε γενικές γραμμές είναι: τα πάντα συνίστανται από φωτιά και μέσα σ' αυτήν αναλώνονται. Τα πάντα συμβαίνουν σύμφωνα με την ειμαρμένη και η συναρμολόγηση των όντων πραγματοποιείται με την εναντιοδρομία... Όσο για τις λεπτομέρειες αυτών των θεωριών του, ιδού πως έχουν τα πράγματα. Η φωτιά είναι στοιχείο και τα πάντα ανταλλάσσονται με την φωτιά και γίνονται με την αραιώση και την πύκνωση. Τίποτα όμως δεν εκθέτει με

σαφήνεια. Τα πάντα γίνονται με την εναντιότητα και κυλούν σαν ποτάμι. Η ολότητα είναι κάτι το πεπερασμένο κι ο κόσμος ένας. Αυτός ο κόσμος γεννιέται απ' τη φωτιά και ξαναπαίρνει κατά περιόδους φωτιά, κι αυτό γίνεται εναλλάξ, στον αιώνα τον άπαντα. Αυτό συμβαίνει σύμφωνα με την ειμαρμένη. Από τα αντίθετα, εκείνο που οδηγεί στην γένεση ονομάζεται πόλεμος και έρις, κι εκείνο που οδηγεί στην ανάφλεξη, ομόνοια και ειρήνη κι η μεταβολή είναι ένας δρόμος που ανεβαίνει και κατεβαίνει κι ο Κόσμος φτιάχνεται σύμφωνα μ' αυτή την μεταβολή. Γιατί, όταν η φωτιά πυκνώνει, γίνεται ρευστή κι όταν μαζεύεται, γίνεται νερό. Το νερό όταν πήζει μεταβάλλεται σε γη, αυτός ο δρόμος κατεβαίνει. Η γη ξαναγίνεται ρευστή κι απ' αυτήν γίνεται το νερό κι απ' το νερό όλα τα υπόλοιπα. Γιατί αναφέρει ότι όλα σχεδόν προέρχονται απ' την αναθυμίαση που βγαίνει απ' τη θάλασσα-κι αυτός είναι ο δρόμος που ανεβαίνει. Οι αναθυμιάσεις προέρχονται τόσο απ' τη γη όσο κι απ' τη θάλασσα, άλλες λαμπερές και καθαρές κι άλλες σκοτεινές. Με τις λαμπερές αυξάνει η φωτιά και με τις άλλες η υγρασία. Όσο για το περιέχον δεν μας αποκαλύπτει τι είναι».

Η φωτιά για τον Ηράκλειτο είναι μια ενεργειακή δύναμη. Παίρνει μορφή συγκεκριμένη χωρίς να καταλήγει σε φλόγα. Υπόστρωμα, στοιχείο και ανώτατη αρχή, πανίσχυρη μεταφορά, η φωτιά είναι όλα αυτά και δεν είναι. Στην σπαρακτική ερώτηση τι είναι κόσμος; Ο Ηράκλειτος απαντάει: αιώνια ζωντανή φωτιά. Τα τέσσερα στοιχεία, με ηγεμόνα το ένα απ' αυτά, τη φωτιά, διατρέχουν ένα δρόμο που ανεβαίνει και κατεβαίνει. Ο δρόμος που ανεβαίνει (από το βαρύτερο στο ανώτατο) οδηγεί από τη γη στο νερό, κι από τον αέρα στη γη. Το ζεστό και το κρύο, το υγρό και το στεγνό (που απορρέουν από τα τέσσερα στοιχεία) αντιτίθενται μεταξύ τους και συνταιριάζονται μέσα στον κύκλο που ρυθμίζεται από την ένωση της σύγκρουσης και της αρμονίας. Την κοσμική διαδικασία-φωτιά, αέρας, νερό, γη, νερό, αέρας, φωτιά-πρέπει να την συλλάβει κανείς σαν κάτι κυκλικό κι όχι σαν μια ευθύγραμμη πορεία ή σαν μια κάθετη άνοδο και κάθοδο. Η κοσμική κίνηση είναι κυκλική, γι αυτό τον λόγο ο δρόμος που ανεβαίνει και κατεβαίνει είναι ο ίδιος. Έτσι είναι δυνατόν να επιλέξουμε ως αρχή και τέλος το νερό, την γη, τον αέρα η την φωτιά. Η φωτιά όμως είναι εκείνο το στοιχείο που κάνει τον κύκλο να γυρίζει, αυτή τον κρατάει σε κίνηση. Η ολότητα είναι μια μεγάλη ακολουθία μετασχηματισμών που ξαναγυρίζει στον εαυτό της. Πρόκειται για την εικόνα του φιδιού που δαγκώνει την ουρά του.

Πηγές: Βικιπαίδεια, www.sofistas.gr , εγκυκλοπαιδεία που εμπεριέχει σημαντικούς φιλοσόφους.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Θέμα Εργασίας: «Ο ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ »

Μαθήτρια: Γούλα Δήμητρα-Τμήμα: Β1 5^ο ΓΕΛ Τρικάλων

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Ηλιάδη Αμαλία.

Τρίκαλα, Φεβρουάριος, 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή.....	2-3
2. Ο βίος του Κάρλ Μάρξ.....	3
3. Τα έργα του, οι σκέψεις και οι αντιλήψεις του.....	8
4. Οι σκέψεις μου σχετικά με τον φιλόσοφο.....	11
Βιβλιογραφία.....	14

1. Εισαγωγή

Υπάρχουν πολλοί φιλόσοφοι για τους οποίους θα μπορούσε να γράψει κανείς, ο καθένας τους βλέπει από την δική του οπτική γωνία την φιλοσοφία .Αποφάσισα, λοιπόν, εφόσον μου δίνονταν το πλεονέκτημα να διαλέξω τον φιλόσοφο με τον οποίο θα ασχοληθώ ,να επιλέξω τον Καρλ Μαρξ. Είναι φιλόσοφος ,πολιτικός, κοινωνιολόγος, δημοσιογράφος,

οικονομολόγος, ιστορικός και θεμελιωτής του κουμμουνισμού. Ο λόγος ο οποίος με έκανε να διαλέξω τον Μαρξ είναι πως υπάρχουν πολλά πράγματα να γράψει κανείς για εκείνον, επίσης θα ήθελα να πω πως άλλος ένας λόγος που τον επέλεξα ήταν η περιέργεια. Πως ένας άνθρωπος μπορεί να έχει καταφέρει να γίνει τόσα πολλά, να στιγματίσει μια ολόκληρη γενιά, εφόσον ασκούσε μεγάλη επιρροή. Ήταν αυτή πάντοτε θετικής όψεως;

2. Ο βίος του Καρλ Μαρξ

Ο Μαρξ γεννήθηκε 5 Μαΐου του 1818 στο Τρίερ της Πρωσίας και καταγόταν από μεγάλη οικογένεια. Συνολικά ήταν 9 αδέρφια, τα 5 από αυτά κορίτσια, όμως λόγω των ασθενειών εκείνης της εποχής, τα περισσότερα απεβίωσαν. Ο πρώτος γιος της οικογένειας Μόριτς-Ντάβιντ πέθανε αμέσως μόλις γεννήθηκε. Μόνο οι τρεις αδελφές του κι εκείνος έζησαν. Η οικογένειά τους ήταν εβραϊκή, ο πατέρας του Χάινριχ Μαρξ κατάγονταν από οικογένεια ραβίνων και ασκούσε το επάγγελμα της δικηγορίας, ο παππούς της μητέρας του Ενριέττας Πρέσμπουργκ, καθώς και θείος του ήταν ραβίνοι. Μετά την ήττα του Ναπολέοντα οι εβραίοι αντιμετώπιζονταν αλλιώς, αποκλειστήκαν από τα δημόσια αξιώματα, πράγμα που έκανε τον πρόεδρο της άμεση απονομής δικαιοσύνης να ζητήσει την εξαίρεση του πατέρα του Καρλ, λόγω των γνώσεών του, όμως κάτι τέτοιο απορρίφτηκε. Από την αρχή έγινε αντιληπτό πως η οικογένειά του ήταν διαφορετική από τις άλλες εκείνης της εποχής, φιλοξενούσαν στο σπίτι τους διαφόρους καλλιτέχνες κλπ της εποχής. Κάποια στιγμή στο μέλλον ο πατέρας του άλλαξε θρήσκευμα, βάδισε προς τον χριστιανισμό και όλη η οικογένειά του τον ακολούθησε.

Ο Μαρξ ξεκίνησε την εκπαίδευσή του από το γυμνάσιο των ιησουιτών της πόλης στην οποία γεννήθηκε. Αποτελούσε ένα καλό

πρότυπο μαθητή εξαιρώντας τα μαθηματικά και τα γαλλικά που δεν είχε τόσο μεγάλο βαθμό. Κυρίως σε αυτή την ηλικία ασχολήθηκε με την θρησκεία και την ιστορία κι έγραψε δυο διατριβές βασισμένες σε αυτά τα μαθήματα .Το 1835 καταφέρνει να γίνει δεκτός στο πανεπιστήμιο της Βόννης. Εκεί είχε ακολουθήσει λογοτεχνία και φιλοσοφία . Ο 17χρονος Καρλ Μαρξ ήταν αρκετά ατίθασος στα χρόνια της φοιτητικής ζωής του, είχε συλληφθεί ,είχε αφήσει πολλά χρέη ,κάτι τέτοιο δεν το ανεχόταν ο πατέρας του οπότε τον έστειλε στο πιο αυστηρό πανεπιστήμιο ,αυτό του Βερολίνου. Εκεί ο Μαρξ θα σπουδάσει φιλοσοφία και νομικά, και θα είναι η περίοδος της ζωής του που θα επεξεργαστεί τις απόψεις του Χέγκελ, ενός σπουδαίου φιλοσόφου και κύριου εκπρόσωπο του γερμανικού ιδεαλισμού , εκείνος δίδασκε τότε στο πανεπιστήμιο μέχρι και το θάνατό του το 1831. Έτσι ο Μαρξ στρεφόταν ολοένα και πιο κοντά στην φιλοσοφία, ήταν μέλος μιας ομάδας ονόματι Νέοι Εγγελιανοί. Ο Μαρξ έγινε ριζοσπάστης, μέσα από αυτό «κοινοποιήθηκε» πολιτικά, είχε πολύ διαφορετικές αντιλήψεις από την εποχή που ζούσε .Αυτό δεν άρεσε στον πατέρα του. Λίγα χρόνια μετά αρραβωνιάστηκε μυστικά με την κατά 4 χρόνια μεγαλύτερη του Jenny von Westphalen.(Ο άνθρωπος που άλλαξε τη θεωρητική σκέψη του Καρλ Μαρξ) . Σε ηλικία 20 χρονών ο πατέρας του πεθαίνει και του στοιχίζει αρκετά: λόγω την κακής ψυχικής του κατάστασης χάνει παρά πολλά μαθήματα.

Ο Καρλ είχε πολύ διαφορετικό τρόπο σκέψης όσον αφορά την πολιτική, οι αντιλήψεις του ήταν επαναστατικές γι' αυτό το λόγο την διδακτορική διατριβή του δεν την «έδειξε» στο πανεπιστήμιο στο οποίο σπούδαζε επειδή δεν δεχόταν τέτοιου είδους αντιλήψεις αλλά την κατέθεσε στο πανεπιστήμιο της Ιένας το 1841. Όμως δεν κατάφερε να γίνει δεκτός ως καθηγητής πανεπιστημίου, παρόλο που η διατριβή του έγινε δεκτή ,σε αυτό κύριο αίτιο ήταν ότι ο Μαρξ αποτελούσε μέλος των

Νέων Εγγελιανών . Έτσι αποφάσισε να στραφεί στην δημοσιογραφία αφού δεν μπορούσε στην διδασκαλία. Τότε ήταν διευθυντής σε μια εφημερίδα «Rheinische Zeitung», στην Κολονία, λόγω όμως της πολλής φιλελευθερίας της εφημερίδας την <<έκλεισαν>> οι πρωσικές αρχές και ο Καρλ έμεινε χωρίς δουλειά. Το 1843 ο Μαρξ μετά την επισημοποίηση του γάμου του βρισκόταν στην Γαλλία και εξέδιδε τα « Γερμανογαλλικά χρονικά» όμως ο Πρώτος τόμος έγινε η αιτία να συλληφθεί καθώς και η αιτία να γνωρίσει τον καλό του φίλο Ένγκελς . Ο Μαρξ εργάζεται για την εφημερίδα «Vorwärts» μαζί με τους Προυντόν και Μπακούνιν. Τα δημοσιεύματά του όμως δεν αρέσουν καθόλου στους γερμανούς ηγεμόνες και καταφέρνουν να τον εξορίσουν μαζί με την γυναίκα του στις Βρυξέλλες . Τον Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς ο φίλος του Ένγκελς πηγαίνει στην Αγγλία και τον ακολουθεί κι ο Μαρξ ώστε να μπορέσουν να δουν την κατάσταση των εργατών. Επιστρέφοντας μετά στις Βρυξέλλες γράφουν το έργο με τίτλο «Η γερμανική ιδεολογία». Στην πορεία αφού δεν κατάφεραν να οργανώσουν ένα κουμμουνιστικό κίνημα γιατί ο πρέσβης του Βελγίου το κατέρριψε ο Μαρξ αποφάσισε να αποδεχτεί το αίτημα να βρίσκεται στο συνέδριο του <<συνδέσμου των δικαίων >>. Το όνομά του άλλαξε σε «σύνδεσμος κουμμουνιστών» και το σύνθημα έγινε «Προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε!». Ο Μαρξ συλλαμβάνεται μαζί με την γυναίκα του στις Βρυξέλλες, κι αφού αποφυλακίζεται μεταβαίνει στην Γαλλία όπου ξέσπασε επανάσταση .Ο Φρειδερίκος Γουλιέλμος Δ' αναγκάζεται να προβεί σε συνταγματικές μεταρρυθμίσεις και να συγκαλέσει εθνοσυνέλευση στη Φραγκφούρτη. Έτσι ο Μαρξ πηγαίνει στην Κολονία όπου κατηγορείται για διάφορα από οργανώσεις της εποχής . Όταν γυρίσει πίσω στην Γαλλία η επανάσταση έχει πλέον τελειώσει. Πλέον τα οικονομικά της οικογενείας δεν είναι πολύ καλά και ο ερχομός του τέταρτου παιδιού τους βρήκε σε αθλία κατάσταση . Ο Μαρξ αφιερώθηκε στο έργο του « το κεφάλαιο».

Μετά το θάνατο του βασιλιά της Πρωσίας γυρίζει πίσω στην Γερμανία αλλά το 1864 είναι στο Λονδίνο και διαβάζει μια προκήρυξη : πλέον στις καινούργιες τάξεις κουμμουνιστών συμπεριλαμβάνονται μέσα και αναρχικοί, ένας από αυτούς είναι ο Μπακούνιν που εργάζονταν μαζί με τον Μαρξ. Εκείνος παραμένει στο Λονδίνο για να συμβουλέψει τους επαναστάτες... όλο αυτό έγινε στην διάρκεια που στην Γαλλία είχε γίνει μια επαναστατική απόπειρα ονόματι πράσινη κομμούνια , επαναστατική απόπειρα της εργατικής τάξης να πάρει την εξουσία στα χέρια της σε τοπικό επίπεδο, καταργώντας τις συγκεντρωτικές δομές του κράτους. Το πολιτικό πείραμα έλαβε χώρα στο Παρίσι και αποδείχτηκε θνησιγενές. Διήρκεσε 72 ημέρες (18 Μαρτίου-28 Μαΐου 1871) και πνίγηκε στο αίμα από την κυβέρνηση του Λουί Τιερ (γνωστός και με το εξελληνισμένο επίθετο «Θιέρσος»). Το 1878 η πολύ αγαπημένη γυναίκα του με την οποία αποκτά 7 παιδιά πεθαίνει από καρκίνο ,αυτό ήταν κάτι που συνέτριψε ψυχικά τον Μαρξ, εκείνος αφήνει την τελευταία του πνοή το 1883 την 14^η Σεπτεμβρίου στο Λονδίνο τελείως απογοητευμένος , βέβαια γνώρισε τεραστία αναγνώριση μετά τον θάνατο του.

3. Τα έργα του, οι σκέψεις και οι αντιλήψεις του:

Ο Μαρξ ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος πίστευε ότι για να έχουμε δημοκρατία δε θα έπρεπε να υπάρχει κράτος μέσα σε μια κοινωνία ,δηλαδή δε θα έπρεπε να υπάρχει εξουσία «Οι προλετάριοι με την επανάσταση δεν έχουν τίποτα άλλο να χάσουν από τις αλυσίδες τους. Έχουν όμως να κερδίσουν έναν κόσμο ολόκληρο. Προλετάριοι όλου του κόσμου ενωθείτε!»(Η ζωή και το έργο του Καρλ Μαρξ) ήταν ένα από τα αποφθέγματά του , που αναφέρονταν στους μισθωτούς εργάτες που ζουν μόνο με το μεροκάματό τους και δεν μπορούν να ελέγξουν τα μέσα

παραγωγής. **Ο Μαρξ πέρασε όλη του την ζωή προσπαθώντας να αλλάξει τον κόσμο . Μαζί με τον Ένγκελς προσπαθούσαν να δείξουν στον κόσμο τι εστί κομμουνισμός . Ο κομμουνισμός αποσκοπεί στην απελευθέρωση κάθε προλεταρίου. (Μαρξ και Μαρξιστική σκέψη εργασία της μαθητριάς Αριάδνης Κρητικού)**

Κομμουνισμός επομένως

- είναι η πάλη μεταξύ των τάξεων
- είναι το ανώτερο σημείο του σοσιαλισμού
- δεν χρειάζεται κράτος σε μια κοινωνία
- αποτελεί ένα άμεσο δημοκρατικό κίνημα που έχει ως σκοπό το τέλος των διακρίσεων ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις.

Οι δυο τους έγιναν οι θεμελιωτές αυτού του κινήματος θεωρώντας το σοσιαλιστικό . Μέσα από τα έργα τους κατάφεραν να θεμελιώσουν ένα σύστημα φιλοσοφικών, πολιτικών ,κοινωνικών ιδεών: τον μαρξισμό.

Ποια η σχέση, όμως, της μαρξιστικής θεωρίας με την κοινωνιολογική επιστήμη; ο μαρξισμός δεν έχει τίποτα κοινό με την «κοινωνιολογία» του 19^{ου} αιώνα και του 20^{ου} που βασίζεται στις αντιλήψεις του Κομτ, που θεωρείται ο θεμελιωτή της κοινωνιολογικής επιστήμης και του θετικισμού. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι η κοινωνιολογία εκείνης της εποχής ήταν αντίθετη με τον σύγχρονο σοσιαλισμό . Ο μαρξισμός είχε πιο πρωτότυπες αντιλήψεις σχετικά με την σύγχρονη ιστορική ανάπτυξη απ' ότι είχε η κοινωνιολογία του Κομτ. Ουσιαστικά δεν υπήρχε κάποιος δεσμός ανάμεσά τους . Μια τελείως διαφορετική σχέση ανάμεσα σε αυτά τα δυο υπήρξε την περίοδο της επανάστασης τον 17^ο και 18^ο αιώνα, τότε όμως δεν είχε εφευρεθεί το όνομα κοινωνιολογία .Σύμφωνα με τον Μαρξ, το 1859, που εκείνη την περίοδο ασχολούνταν με την υλιστική του θεωρία βασισμένη σε εγγελιανές απόψεις , το 1842-43 που ήταν συντάκτης μιας εφημερίδας, είχε αρχίσει να ασχολείται κυρίως με τα

οικονομικά θέματα, αλλά ακόμα δεν είχε αναφερθεί σε θέματα όπως ο κομμουνισμός και ο σοσιαλισμός . Η σύγκρουση των απόψεων του Χέγκελ με τον Μαρξ είχε ως συμπέρασμα ότι όλες οι νομικές σχέσεις και οι κρατικές μορφές δεν γίνονται να κατανοηθούν τόσο απλά από όλους , ούτε η εξέλιξη της ανθρώπινης λογικής θα βοηθήσει , αυτό που θα φανεί χρήσιμο είναι η εξέλιξη των υλικών συνθηκών που ο Χέγκελ το ενέταξε στον όρο πολιτιστική κοινωνία, σύμφωνα με εκείνον, όμως, η ανατομία της πρέπει να αναζητηθεί στην πολιτική κοινωνία .(ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ βιβλίο του Καρλ Κορς).

Ο Καρλ Μαρξ πίστευε ότι η φιλοσοφία πρέπει να γίνει πραγματικότητα. Έκανε κριτική πάνω στην φιλοσοφία, ήθελε να την αλλάξει όπως άλλωστε κι ολόκληρο τον κόσμο ,δε μπορούσε να είναι ικανοποιημένος με την ερμηνεία του κόσμου ούτε με την συνείδηση των ανθρώπων εκείνης της εποχής. Ο Μαρξ ακόμα και τον 21ο αιώνα αποτελεί έναν επίκαιρο συγγραφέα επειδή έχει θέσει πολλά ερωτήματα για την φιλοσοφία. Κάποιος θα μπορούσε να πει πως η θεωρητική του σκέψη δεν παραπέμπει σε φιλοσοφία αλλά σε μια εναλλακτική απάντηση της φιλοσοφίας η και ότι στέκει ως αντιφιλοσοφία, η κυριότερη μάλιστα της νεότερης εποχής. Εκείνος διδάχτηκε την φιλοσοφία του Πλάτωνα, του Χέγκελ ,του Επικούρου και του Φόιερμπαχ . Όλοι αυτοί ερμήνευαν τον κόσμο στον οποίο ζούμε. Παρόλο που αντιστάθηκε σε εκείνους τις οδούς παραδοσιακής φιλοσοφίας, χρησιμοποίησε αρκετές φορές φιλοσοφικές εκφράσεις σε έργα μα και σε πολιτικές του προτάσεις.(η φιλοσοφία του Μαρξ: Ετιέν Μπαλιμπάρ).

Ο Καρλ Μαρξ στην πορεία της ζωής του έγραψε αρκετά βιβλία

- Το κομμουνιστικό Μανιφέστο (μαζί με τον Ένγκελς, 1848)

- Το κεφάλαιο (1867)
- Η γερμανική ιδεολογία (1832)
- Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα (1832)
- Βασικές γραμμές της κριτικής της πολιτικής οικονομίας 1857-1858 (1839)
- Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη (1852)
- Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας (1859)
- Κριτική του Προγράμματος της Γκότα (1891)
- Θέσεις για το Φόουερπαχ (1888)
- Μισθωτή εργασία και κεφάλαιο (1849)
- Η αθλιότητα της φιλοσοφίας (1847)
- Για το εβραϊκό ζήτημα (1844)
- Κριτική της Θεωρίας του Κράτους του Χέγκελ (1844)
- Η αγία οικογένεια(μαζί με Ένγκελς 1845)
- Ο εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία (1871)
- Θεωρίες για την υπεραξία (1851)
- Μισθός, τιμή και κέρδος(1898)
- Το συνολικό προτσές της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής (1894)
- Επανάσταση και αντεπανάσταση στη Γερμανία (μαζί με Ένγκελς 1896)

Κάποια από αυτά τα βιβλία δημοσιεύτηκαν μετά τον θάνατο του Καρλ Μαρξ από τον καλό του φίλο και συνεργάτη Φρίντριχ Ένγκελς και κάποια τα συγγράφανε μαζί . Ένα από τα βιβλία που ποτέ δεν κατάφερε να τελειώσει ήταν «το Κεφάλαιο», αν και αφιερώθηκε ολοκληρωτικά σε αυτό το έργο μέχρι και το τέλος της ζωής του .Ένας άνθρωπος σαν τον

Μαρξ κατάφερε να εκφραστεί μέσα από τα αποφθέγματά του, μερικά από αυτά θα τα αναφέρουμε στη συνέχεια:

«Οι φιλόσοφοι έχουν απλά ερμηνεύσει τον κόσμο με διάφορους τρόπους. Το θέμα είναι να τον αλλάξουμε (γράφτηκε πάνω στον τάφο του)

Καλύτερα ένα άθλιο τέλος παρά μια αθλιότητα χωρίς τέλος.

Η θρησκεία είναι το όπιο του λαού.

Ας τρέμει η κυρίαρχη τάξη από την κομμουνιστική επανάσταση. Οι προλετάριοι δεν έχουν να χάσουν τίποτα εκτός από τις αλυσίδες τους.

Η ιστορία επαναλαμβάνεται την πρώτη φορά σαν τραγωδία και τη δεύτερη σαν φάρσα.

Ο άνθρωπος είναι οι σχέσεις του.

Το κεφάλαιο είναι νεκρή εργασία, που σαν βρικόλακας, ζει μόνο ρουφώντας το αίμα της ζωντανής εργασίας. Και όσο πιο πολύ ζει, τόσο πιο πολύ αίμα ρουφάει.

Προλετάριοι όλων των λαών, ενωθείτε!

Πηγαίνετε, βγείτε έξω. Τα τελευταία λόγια είναι για τους ανόητους που δεν έχουν πει αρκετά.(τα τελευταία λόγια του)

Το Κράτος είναι η εκτελεστική επιτροπή της άρχουσας τάξης

Ο Προμηθέας είναι ο σπουδαιότερος άγιος και μάρτυρας στο φιλοσοφικό ημερολόγιο

Η θρησκεία είναι η αδυναμία του ανθρώπινου μυαλού να αντιμετωπίσει συμβάντα που δεν μπορεί να καταλάβει».

Σε κάποια από τα αποφθέγματα που ανέφερα ο Μαρξ απευθύνεται στην θρησκεία . Ο Καρλ βλέπει την θρησκεία να γεννάται μέσα από τον άνθρωπο κι όχι τον άνθρωπο να γεννάται από αυτή. Από ψυχολογικής απόψεως πιστεύει πως σε έναν κόσμο με τόσο μίσος οι άνθρωποι είναι λογικό να ψάχνουν <<

παρηγοριά>> σε κάτι ανώτερο . Όπως ο ίδιος είπε, η θρησκεία είναι το όπιο του λαού, δηλαδή κάτι σαν προσωρινή ανακούφιση. Ο άνθρωπος αναζητεί κατάλυμα σε έναν φανταστικό κόσμο, οι προσπαθούν να βρουν στέγασμα σε κάτι το πραγματικά ανύπαρκτο. (Μαρξ: Η θρησκεία ως όπιο του λαού «Νόστιμον ήμαρ») <<Ίσως ο Μαρξ να είχε κάποιο δίκιο, όταν έγραφε ότι η θρησκεία είναι το «όπιο των λαών», γιατί είχε υπόψη του τα δεδομένα της εποχής του, τη θρησκευτική κατάσταση στη Δύση, στην οποία η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία είχε τον απόλυτο έλεγχο της ζωής των ανθρώπων και η έντονη κληρικοκρατία είχε ωθήσει το λαό στο περιθώριο. Οι υποσχέσεις ή οι απειλές για την άλλη ζωή, με τον τρόπο που στην ιστορική πραγματικότητα παρουσιάστηκαν, έδιναν το δικαίωμα στους κάθε λογής άθεους να επιτίθενται συνολικά στη θρησκεία. Είναι λαθεμένη, όμως, η γενίκευση να απορρίπτει παντελώς τη θρησκεία και πολύ περισσότερο το Θεό, εξαιτίας των αρνητικών φαινομένων, που οφείλονται σε ανθρώπινα λάθη.>>

(θρησκευτικά β λυκείου 23. Μάθημα της αθεΐας παρ 2 κριτική θεώρηση).

Ο Καρλ Μαρξ πίστευε ότι ο αγώνας που έκαναν οι επιχειρήσεις μόνο και μόνο για το κέρδος θα οδηγούσε σε μεγάλη παραγωγή των αγαθών λόγω της μηχανοποίησης των χώρων αλλά παράλληλα και στην μείωση των μισθών των εργαζομένων και δε θα μπορούσαν έτσι να αγοράσουν τα προϊόντα που οι ίδιοι παρήγαγαν με τον κόπο τους. Οι καπιταλιστές θεωρούσε ότι ήθελαν να πληρώνουν όσο το δυνατόν πιο λίγα εργατικά και οι πολλοί εργαζόμενοι στις αγορές τους συμφέρουν, έτσι η ανεργία παραμένει σύμφωνα με την μαρξιστική θεωρία καθώς και οι μισθοί μένουν στάσιμοι, αυτό όμως που θα εκτιναχτεί είναι τα κέρδη των

εταιριών , με αυτό οι επιχειρήσεις έχουν στο χέρι όλους τους εργάτες. Επειδή εκείνοι φοβούνται την ανεργία παραμένουν σε μια αθλία θέση με χαμηλό μισθό, γινόμενοι αντικείμενο εκμετάλλευσης από τα αφεντικά τους, μόνο και μόνο για να ζήσουν την οικογένειά τους .Πολλές χώρες στις μέρες μας αντιμετωπίζουν τέτοιου είδους προβλήματα ανεργίας, μια από αυτές είναι και η Ελλάδα .(Ο Καρλ Μαρξ είχε δίκιο).

«Ο άνθρωπος είναι οι σχέσεις του»

Είναι ένα από τα αποφθέγματά του ,φαίνεται πως έδινε πολύ σημασία στους ανθρώπους τους οποίους θεωρούσε δικούς του ,αυτό παρατηρείται από το πόσο αγαπούσε την γυναίκα του και τον φίλο του Ένγκελς καθώς και τα παιδιά του , έγραφε πολλά γράμματα στην γυναίκα του πριν ακόμα παντρευτούν αλλά και μετά. Σύμφωνα με το απόφθεγμά του θέλει να πει πως, ανάλογα με το ποιους έχεις δίπλα σου, είναι πιο εύκολο να αντιληφθεί κάποιος τον χαρακτήρα σου και προφανώς ο τρόπος με τον οποίο φέρεσαι σε αυτούς είναι κάτι που αποδεικνύει τον εσωτερικό κόσμο του κάθε ανθρώπου.

4. Οι σκέψεις μου σχετικά με τον φιλόσοφο

Ήρθε η ώρα που πρέπει κι εγώ να εκφράσω την γνώμη μου σχετικά με αυτό τον άνθρωπο. Προτού αρχίσω θα κάνω μια αναφορά σε κάτι που διάβασα .Ο Βίλχελμ Λημπκνεχτ που ήταν πολιτικός στο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα της Γερμανίας είπε για τον Καρλ Μαρξ ότι σαν άνθρωπο μέχρι στιγμής έχουν μιλήσει μόνο οι αντίπαλοί του χαρακτηρίζοντας τον ως άκαρδο , ψυχρό υπολογιστή, έναν άνθρωπο που κοίταζε με αλαζονεία τους υπόλοιπους .Ο Βίλχελμ είπε όμως ότι ήταν τελείως διαφορετικός ,είχε αναφέρει ότι θα έπρεπε να δείξουν στον λαό το πώς ήταν όταν βρισκόταν με την γυναίκα του ,τους φίλους του ,τα πολυαγαπημένα του παιδιά ,ήταν

τόσο στοργικός και πονόψυχος ,είχε μια μεγάλη καρδιά που χτυπούσε δυνατά για κάθε άνθρωπο , συναναστράφηκε μαζί με τον Μαρξ και έγιναν φίλοι και αφότου εκείνος γύρισε στην πατρίδα του δεν σταμάτησε να έχει επικοινωνία με τον Καρλ και την οικογένεια , επομένως η εικόνα που σχημάτισε αυτός ο άνθρωπος για τον Μαρξ ήταν τόσο αγνή και ζωντανή.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για να συμπαθήσεις μα και ταυτόχρονα να απεχθάνεσαι αυτό τον άνθρωπο . Από ό,τι φαίνεται, ο φίλος του και συνεργάτης Βίλχελμ διάλεξε το πρώτο, πολλοί άλλοι όμως τον μίσησαν ,γιατί ήταν ένα αντιδραστικό πνεύμα ,ένας ριζοσπάστης που δε δεχόταν το κράτος , δεν δεχόταν την εξουσία , ήθελε όλοι να είναι στο ίδιο επίπεδο, κανείς ανώτερος κανενός, κανείς κατώτερος κανενός, κάτι τέτοιο, κυρίως εκείνη την εποχή, ήταν δύσκολο να επιτευχθεί: όλοι υποστήριζαν την αστική τάξη και έτσι ο Μαρξ απέκτησε πολλούς εχθρούς. Χωρίς αυτόν κανείς δεν θα είχε όμως ξεσηκωθεί, κανείς δεν θα είχε προσπαθήσει να <<σπάσει τις αλυσίδες του>> ,μπορεί σήμερα να μην υπήρχε ο κομμουνισμός, σίγουρα όμως θα υπήρχαν τα αντιδραστικά πνεύματα που θα προσπαθούσαν για το καλό των κατωτέρων τάξεων ,μπορεί να μην είχαν όμως τα αποτελέσματα που περίμεναν. Πάντα αυτοί οι άνθρωποι κατά την γνώμη μου θα είναι οι υποτιμώμενοι , οι μισητοί ,που ευθύνονται για όλα , είναι τα άτομα που δεν συμφωνούν με τους νόμους που δεν τους τηρούμε, είναι αυτοί όμως οι πραγματικά παράνομοι; Ο Μαρξ είναι εκείνος που κατάφερε να ξεσηκώσει όλο τον <<υποδουλωμένο>> λαό, αυτό κατά την γνώμη μου είναι αξιοθαύμαστο , όμως αυτό είχε ως αποτέλεσμα μια τέτοια επανάσταση να πνιγεί στο αίμα αθώων, άοπλων ανθρώπων που ήθελαν την ελευθερία τους σε μια εποχή που δεν έπρεπε να υπάρχουν οι δούλοι. Ο κομμουνισμός που δημιούργησε ο Μαρξ είχε

σκοπό να είναι ένα αμεσοδημοκρατικό κίνημα, αυτό δεν σημαίνει ότι απαραίτητα ισχύει ο κομμουνισμός, θα μπορούσε να φτάσει σε δικτατορία αν δεν είχε τον κατάλληλο ηγέτη... έχουμε παρατηρήσει πως πολλοί καταλαβαίνουν λάθος τον κομμουνισμό: έτσι γίνονται τρομοκράτες και κύριοι αίτιοι για την καταστροφή χιλιάδων ξένων περιουσιών .

Από όσα διάβασα γι' αυτόν τον άνθρωπο, αντιλήφτηκα ότι έχει πετύχει πολλά πράγματα, μα γνώρισε αναγνώριση μετά τον θάνατο του . Είναι αλήθεια ότι με τις απόψεις του επηρέασε και συνεχίζει να επηρεάζει ακόμα και σήμερα πολλούς, μα στη σημερινή εποχή δεν έχει καμία σχέση με το πώς λειτουργούσε παλαιότερα , όπως και να το κάνουμε στις μέρες μας γίνονται όλα για το κέρδος, κάτι που δεν το βρίσκει πουθενά κανείς στην μαρξιστική θεωρία ή στην θεωρία του κομμουνισμού . Πλέον τα πάντα έχουν αλλοιωθεί σε σχέση με τις παλαιότερες εποχές. Προφανώς δεν μπορώ να γνωρίζω τι άνθρωπος ήταν ο Καρλ Μαρξ γιατί δεν έζησα σε εκείνη την εποχή και όσοι κι αν έχουν μιλήσει γι' αυτόν με καλά ή κακά λόγια δε μπορώ να γνωρίζω προσωπικώς , οι αντιλήψεις του ήταν κάτι που μου κέντρισε το ενδιαφέρον , αυτό που μου έκανε περισσότερο εντύπωση ήταν ότι αποτελεί έναν από τους σπουδαιότερους φιλοσόφους και τα λόγια του παρέπεμπαν σε κάτι αντιφιλοσοφικό. Στον τομέα της θρησκείας από ότι φαίνεται επηρεάστηκε και αυτός από άλλους εκείνης της εποχής φιλοσόφους που είχαν παρόμοιες αντιλήψεις σχετικά με το τι είναι η θρησκεία , η αλήθεια είναι ότι αποτελώ τον τύπο του ανθρώπου που δεν έχει αποδεχτεί πλήρως την ύπαρξη του θεού και πολλές φορές είχα σκεφτεί και αναρωτηθεί γι' αυτό, μου φαίνεται πολύ λογική η εξήγηση το ότι η θρησκεία είναι το όπιο του θεού , πολλές φορές γίνεται αίτιο για πολέμους και όλοι αναρωτιόμαστε γιατί να πεθαίνουν τόσοι αθώοι άνθρωποι και

μικρά παιδιά μήπως δεν υπάρχει θεός; σε αυτή την περίπτωση το φταίξιμο είναι όλο στην ανθρώπινη συμπεριφορά, καμία ανώτερη δύναμη δεν επεμβαίνει ,δεν γεννιούνται όλοι με καλοσύνη.

Αυτή η εργασία μου έδωσε τη δυνατότητα να γνωρίσω μέσα από πηγές ,ιστοσελίδες, βιβλία έναν πολύ σημαντικό φιλόσοφο, τον Καρλ Μαρξ , έμαθα για την ζωή, τα έργα του , τον θάνατο , τις αντιλήψεις του και μου ήταν πολύ ενδιαφέρον όλο αυτό .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

<https://www.newsbeast.gr/portraits/arthro/623718/o-anthropos-pou-allaxe-ti-theoritiki-skepsi-karl-marx>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CF%81%CE%BB_%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%BE

<http://www.koutipandoras.gr/article/san-simera-gennithike-o-karl-marx>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%BE_%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82

http://lyk-peir-anavr.att.sch.gr/Lessons/01HUMANITIES/History/StudentWorks/02_Kritikou_Marx.pdf

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CE%BC%CE%B
C%CE%BF%CF%85%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%
8C%CF%82](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CE%BC%CE%B
C%CE%BF%CF%85%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%
8C%CF%82)

[https://kokkinogati.files.wordpress.com/2014/11/ceb7-
cf86ceb9cebbcebfcf83cebfcf86ceafceb1-cf84cebfcf85-
cebceaccf81cebe.pdf](https://kokkinogati.files.wordpress.com/2014/11/ceb7-
cf86ceb9cebbcebfcf83cebfcf86ceafceb1-cf84cebfcf85-
cebceaccf81cebe.pdf)

[http://www.protagon.gr/themata/flashback/44341242611-
44341242611](http://www.protagon.gr/themata/flashback/44341242611-
44341242611)

<http://www.gnomikologikon.gr/authquotes.php?auth=364>

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

«ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ»

Μαθητής: Γούλας Σωκράτης-Τμήμα: Β1

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Ηλιάδη Αμαλία

Τρίκαλα, Φεβρουάριος, 2

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Ο βίος του

Πυθαγόρα.....3

2.Το έργο του

Πυθαγόρα.....4

2.1 Αριθμοί και

Φιλοσοφία.....4

2.2 Αριθμητική-	
Γεωμετρία.....	6
2.3 Μουσική-	
Διάστημα.....	7
2.4 Αποφθέγματα του	
Πυθαγόρα.....	9
3. Οι κατηγορίες του	
Ηράκλειτου.....	10
4. Τι απαντούν οι υποστηρικτές	
του.....	11
5.	
Επίλογος.....	13

1. Ο βίος του Πυθαγόρα

Ο Πυθαγόρας(585 - 500 π.Χ.) είναι ένας από τους μεγαλύτερους αρχαίους Έλληνες μαθηματικούς και φιλοσόφους. Γεννήθηκε στη Σάμο, αλλά έζησε και δημιούργησε στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας. Το όνομα Πυθαγόρας του το έδωσαν οι γονείς του προς τιμήν της Πυθίας ,η οποία προφήτευσε τη γέννησή του. Ο Διογένης Λαέρτιος (Βίοι Φιλοσόφων, Βιβλίο Όγδοο) αναφέρει για τον Πυθαγόρα ότι : " Νεαρός ακόμη, παρακινημένος από τη φιλομάθειά του έφυγε από την πατρίδα του για να μνηθεί σε όλες τις Ελληνικές και βαρβαρικές τελετές. Πήγε και στην Αίγυπτο και τότε ο Πολυκράτης τον σύστησε με επιστολή του στον φαραώ Άμαση. Έμαθε τέλεια τα Αιγυπτιακά, όπως λέει ο Αντιφών στο

"Περί των εν αρετή πρωτευσάντων" και επισκέφτηκε τους Χαλδαίους και τους Μάγους. Κατόπιν στην Κρήτη με τον Επιμενίδα κατέβηκε στο Ιδαίον άντρο, αλλά και στην Αίγυπτο είχε μπει στα άδυτα. Έτσι γνώρισε τα μυστικά για τους θεούς. Στη συνέχεια επέστρεψε στη Σάμο. Επειδή όμως βρήκε την πατρίδα του τυραννοκρατούμενη από τον Πολυκράτη, αναχώρησε για τον Κρότωνα της Ιταλίας, όπου είχε γίνει χώρος συγκέντρωσης οπαδών του και ιδρύει περί το 530 π.Χ την αδελφότητά του. Ο Ηρακλείδης από τον Πόντο, σύμφωνα με τον Διογένη Λαέρτιο, αναφέρει πως ο Πυθαγόρας έλεγε πως κάποτε υπήρξε Αιθαλίδης και ήταν γιος του Ερμή. Ο Ερμής του ζήτησε να διαλέξει ό,τι ήθελε, εκτός από την αθανασία. Ζήτησε λοιπόν, όσο ζει, να θυμάται όσα του έχουν συμβεί. Έτσι μπορούσε να επαναφέρει στη μνήμη του τα πάντα από τις προηγούμενες ζωές του.

Ο Πυθαγόρας είχε πολλούς και πιστούς μαθητές. Κάθε φορά που έμπαιναν στο σπίτι του τους έλεγε να λένε τα εξής. Πού έσφαλα; Τι έκανα; Τι έπρεπε να κάνω και δεν έκανα; Οι μαθητές του επί πέντε χρόνια παρέμεναν σιωπηλοί και άκουγαν μόνο τις ομιλίες του Πυθαγόρα χωρίς ποτέ να βλέπουν τον ίδιο. Μετά το τέλος αυτής της δοκιμασίας, οι μαθητές του, γίνονταν μέλη του σπιτιού του και είχαν δικαίωμα να τον βλέπουν. Ο Πυθαγόρας πέθανε, σύμφωνα με τον Διογένη Λαέρτιο, καθώς μάχονταν για να ξεφύγει από τούς Κροτωνιανούς που φοβήθηκαν την εγκαθίδρυση τυραννίας λόγω της μεγάλης δύναμης που είχε αποκτήσει αυτός και οι μαθητές του στην πόλη. Οι Κροτωνιάτες έσφαξαν αυτόν και τους τετρακόσιους μαθητές του αφού πρώτα έκαψαν το σπίτι του Μίλωνα στο οποίο λίγο πριν είχαν συγκεντρωθεί. Ο Δικαίαρχος, όμως, αναφέρει πως ο Πυθαγόρας πέθανε στο ιερό των Μουσών στο Μεταπόντιο μένοντας σαράντα μέρες νηστικός.

2. Το έργο του Πυθαγόρα

Ο Πυθαγόρας είναι ιδρυτής της Πυθαγόρειας σχολής. Η σχολή των Πυθαγορείων αρχικά λειτουργούσε σε πόλεις της Ελλάδας και είχε χαρακτήρα πολιτικό και θρησκευτικό. Αργότερα μεταφέρεται από την περιοχή της Ιωνίας στην Κάτω Ιταλία, όπου ήκμαζαν ελληνικές πόλεις. Ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για Πυθαγόρειους. Πρόκειται για τους μαθητές ή για μεταγενέστερους οπαδούς του Πυθαγόρα. Ο Πυθαγόρας δεν κατάφερε να γράψει κανένα έργο αλλά οι μαθητές του έκαναν προσπάθειες να διασώσουν το έργο του το .Οι αρχαίες, βιογραφικές κυρίως ειδήσεις (από το Διογένη το Λαέρτιο, τον Ιάμβλιχο, τον Πορφύριο), είναι γεμάτες ανεκδοτολογικά στοιχεία.. Ελάχιστα αποσπάσματά τους σώθηκαν από τον Φιλόλαο, ο οποίος ήταν σύγχρονος του Σωκράτη, και από τον Αρχύτα, που ήταν σύγχρονος του Πλάτωνα.

2.1 Αριθμοί και φιλοσοφία

Για τον Πυθαγόρα η μουσική και τα μαθηματικά γίνονται άσκηση με σκοπό την υπέρβαση των σωματικών περιορισμών και την κάθαρση της ψυχής, για να μπορέσει η τελευταία να απελευθερωθεί από τον κύκλο της μετενσάρκωσης για να φτάσει τελικά στη θεότητα από την οποία προέρχεται. Όπως στον άνθρωπο υπάρχουν η ψυχή και το σώμα, έτσι και στον κόσμο δύο αρχές βρίσκονται σε αντίθεση, το όριο (το πέρας) και το άπειρο. Στην περίπτωση αυτή η σύγκρουση είναι φαινομενική, γιατί στην πραγματικότητα το πέρας είναι αυτό που διοικεί και οργανώνει τον κόσμο. Η ύψιστη έκφραση του πέρατος είναι ο αριθμός, ο οποίος αποτελεί κλειδί για την κατανόηση της τάξης που βάζει το πέρας στον κόσμο.

Ο Πυθαγόρας «συνέλαβε» τους αριθμούς κατά την προσπάθειά του να βρει μια πρωταρχική, άυλη, αναλλοίωτη αρχή των όντων. Οι αριθμοί είναι αυτοί λοιπόν που αποτελούν την πρώτη αρχή, την προσδιοριστική δύναμη του κόσμου και στη σχέση ανάμεσά τους βρίσκεται η ουσία των όντων. Για το λόγο ότι είναι η ίδια η ουσία του κόσμου και όχι απλώς σύμβολα ποσοτικών σχέσεων, οι αριθμοί θεωρούνται «ιεροί».

Η θεωρία των αριθμών λοιπόν είναι το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο του Πυθαγορισμού. Τα αντικείμενα «είναι» αριθμοί ή «ομοιάζουν» με αριθμούς. Για τους πυθαγόρειους η ουσία των πραγμάτων βρίσκεται στους αριθμούς και στις μαθηματικές σχέσεις. Γνωστή είναι ακόμη η πυθαγόρεια διδασκαλία της "μιμήσεως" κατά την οποία τα αισθητά υπάρχουν κατ' απομίμηση ατελή του τέλει νοητού κόσμου. Έτσι εισάγεται στην Ελληνική φιλοσοφία η αντίληψη των δύο κόσμων, νοητού και αισθητού που επηρέασε, στη συνέχεια, την θεωρία για τον κόσμο των Ιδεών του Πλάτωνα. Η αληθινή πηγή της σοφίας για τους Πυθαγόρειους είναι η τετρακτύς, δηλαδή οι τέσσερις πρώτοι φυσικοί αριθμοί που θεωρείται ότι συνδέονται μεταξύ τους με διάφορες σχέσεις. Πραγματικά, από αυτούς τους τέσσερις αριθμούς, μπορεί κανείς να κατασκευάσει τις αρμονικές αναλογίες της τέταρτης, της πέμπτης και της ογδόης. Οι αναλογίες αυτές δημιουργούν την αρμονία (το άκουσμα για το ωραίο) που για τους Πυθαγόρειους είχε όχι απλώς γενική σημασία, αλλά κυριολεκτικά κοσμική. Κοσμική Αρμονία: στον Πυθαγορισμό κοσμική σημασία έχει η «ιερή δεκάδα»: η μυστική της ονομασία, τετρακτύς της δεκάδας, συνεπάγεται ότι $1+2+3+4=10$, αλλά μπορεί να νοηθεί και ως το «τέλειο τρίγωνο»

Ακόμη και οι αφηρημένες έννοιες στον Πυθαγορισμό συνδέονται με τους αριθμούς. Π.χ. η δικαιοσύνη συνδέεται με τον αριθμό 4, δηλαδή με τον πρώτο τετραγωνικό αριθμό, και ο γάμος με τον αριθμό 5. Ο

άνθρωπος παριστάνεται με τον αριθμό 250 κ.λπ. Οι ψυχολογικοί συνειρμοί που λειτούργησαν εδώ δεν έχουν αποσαφηνιστεί.

Όπως είπαμε η ουσία των όντων σύμφωνα με τον Πυθαγόρα είναι οι αριθμοί. Επιπλέον πίστευε ότι το σύμπαν προήλθε από το χάος και απέκτησε μορφή με το μέτρο και την αρμονία, γι' αυτό και πρώτος το ονόμασε «Κόσμος», δηλαδή τάξη και αρμονία. Αρμονία όμως για το σώμα είναι η ψυχή, η οποία διατηρεί κάποια συμμετρία ανάμεσα στο υλικό και το πνευματικό στοιχείο του ανθρώπου. Η ψυχή έχει τις ιδιότητες της ταυτότητας, της ετερότητας, της στάσης και της κίνησης. Αυτή είναι η «τετρακτύς» για την ψυχή. Αυτές οι φιλοσοφικές του αντιλήψεις επηρέασαν τον Πλάτωνα, ο οποίος αργότερα θεωρεί ότι η αρμονία της μουσικής καθρεφτίζει την αρμονία της ψυχής.

Ακόμη, επειδή σύμφωνα με τον Πυθαγόρα, το σύμπαν βρίσκεται σε διάταξη αρμονίας, και η θεωρία του, η θέασή του, είναι αυτή που φέρνει την κάθαρση. Αυτό οδήγησε στη θεωρία του Πυθαγόρα για την «Αρμονία των σφαιρών». Το σύνολο των ήχων, δηλαδή, που παράγονται από την περιστροφή των πλανητών, ανάλογα πάντα με την απόστασή τους από τη γη, και οι οποίοι, όμως, δεν ακούγονται.

2.2 Αριθμητική-Γεωμετρία

Στην αριθμητική η συμβολή του Πυθαγόρα δεν ήταν τόσο σημαντική όσο η συμβολή του στην επιστήμη της Γεωμετρίας. Παρόλα αυτά ο Πυθαγόρας είναι αυτός που δημιούργησε τον Πυθαγόρειο Πίνακα ή Άβακα, τον πασίγνωστο σε όλους μας πίνακα πολλαπλασιασμού ή αλλιώς προπαίδια. Είναι δηλαδή ο πίνακας που δίνει τα γινόμενα των δέκα πρώτων ακέραιων αριθμών.

Στη Γεωμετρία η συμβολή του είναι αξιοσημείωτη αφού είναι αυτός που ανακάλυψε ότι το τετράγωνο της υποτεινουσας ενός ορθογωνίου τριγώνου ισούται με το άθροισμα των τετραγώνων των καθέτων πλευρών. Αυτή η θεωρία του σήμερα ονομάζεται στην επιστήμη της γεωμετρίας «**πυθαγόρειο θεώρημα**».

Σήμερα σκεφτόμαστε το Πυθαγόρειο Θεώρημα ως αλγεβρική σχέση $a^2 + b^2 = c^2$, από την οποία το μήκος μιας πλευράς ενός ορθογωνίου τριγώνου μπορεί να βρεθεί, λαμβάνοντας υπόψη τα μήκη των άλλων δύο πλευρών. Αλλά ο Πυθαγόρας δεν την αντιλήφθηκε έτσι. Γι' αυτόν ήταν μια γεωμετρική δήλωση για τα εμβαδά. Και μόνο με την ανάπτυξη της σύγχρονης άλγεβρας, περίπου το 16ο αιώνα, το Θεώρημα εξοικειώθηκε στην αλγεβρική του μορφή.

Είναι σημαντικό να συλλάβει αυτό το μυαλό, εάν πρόκειται να επισημάνουμε την εξέλιξη του Θεωρήματος κατά τη διάρκεια των 2.500 ετών από τότε που ο Πυθαγόρας υποθετικά το απέδειξε πρώτος και το έκανε αθάνατο. Και δεν ήταν ούτε καν ο πρώτος που ανακάλυψε το Θεώρημα. Ήταν γνωστό στους Βαβυλώνιους και ενδεχομένως στους Κινέζους, τουλάχιστον χίλια έτη πριν από αυτόν.

2.3 Μουσική-Διάστημα

Η σχέση μεταξύ δύο αριθμών, αυτό δηλαδή που ονομάζεται σήμερα στην αριθμητική και στη γεωμετρία λόγος, στη μαθηματική θεωρία της Μουσικής του Πυθαγόρα ονομάζεται «Διάστημα».

Στη θεωρία της Μουσικής μάλιστα η λέξη διάστημα είχε διπλή σημασία. Διότι αφενός μεν ονομαζόταν διάστημα η αριθμητική σχέση με την οποία εκφραζόταν ο λόγος του μουσικού διαστήματος, αφετέρου δε αυτή η λέξη ήταν σύμφωνη με την καθημερινή έννοιά της και το «τμήμα ευθείας», δηλαδή την απόσταση μεταξύ δύο σημείων.

Το μουσικό διάστημα, που εκφραζόταν ως «σχέση δύο αριθμών προς αλλήλους» στη θεωρία της Μουσικής του Πυθαγόρα ονομαζόταν αρχικά διάστημα = απόσταση δυο σημείων απ' αλλήλων. Το «διάστημα» αυτό είχε πράγματι δύο συνοριακά σημεία (πέρατα, όρους), τα οποία δινόντουσαν ως αριθμοί. Πιο συγκεκριμένα ο Πυθαγόρας ήταν αυτός που πρώτος έθεσε τις βάσεις της επιστήμης της Μουσικής με μια επιστημονικά θεμελιωμένη θεωρία της Μουσικής. Ανακάλυψε τη σχέση ανάμεσα στο μήκος των χορδών και το τονικό ύψος που δίνουν. Για να το πετύχει αυτό χρησιμοποίησε ένα έγχορδο όργανο, που το δημιούργησε ο ίδιος, το «Μονόχορδο».

Με άλλα λόγια οι Πυθαγόρειοι ανακάλυψαν μια σχέση απόλυτα σταθερή ανάμεσα στο μήκος των χορδών της λύρας και των βασικών συγχορδιών ($1/2$ για την όγδοη, $3/2$ για την πέμπτη και $4/3$ για την τέταρτη). Η θαυμαστή ιδιότητα αυτών των αρμονικών σχέσεων έγκειτο στο ότι περιλάμβαναν τους τέσσερις πρώτους φυσικούς αριθμούς (1, 2, 3, 4), το άθροισμα των οποίων ισούται με το 10, τον ιερό αριθμό των Δελφών (Τετρακτύς).

Αναλυτικότερα, η Τετρακτύς αποτελούσε την ουσία της διδασκαλίας των Πυθαγορείων. Είναι το άθροισμα των πρώτων τεσσάρων φυσικών αριθμών ($1+2+3+4=10$) που συνδέονται μεταξύ τους με διάφορες σχέσεις. Από αυτούς τους τέσσερις αριθμούς, είναι δυνατόν να κατασκευασθούν οι αναλογίες της τέταρτης, της πέμπτης και της ογδής αρμονικής. Αν τώρα κάποιος δεν γνώριζε αυτό το πράγμα, δεν ήταν κάτι που θα το αντιμετώπιζε καθώς θα έπαιζε τη λύρα και θα κτυπούσε τις χορδές με μια κάποια πιθανότητα να κάμει και σφάλματα. Η ανακάλυψη συνεπώς ήταν ότι υφίσταται μια σύμφυτη τάξη, μια αριθμητική οργάνωση μέσα στην ίδια τη φύση του ήχου, και η ανακάλυψη παρουσιαζόταν σαν αποκάλυψη σχετική με τη φύση του Σύμπαντος. Οι

αναλογίες αυτές δημιουργούν την Αρμονία που για τους Πυθαγόρειους είχε σημασία κυριολεκτικά κοσμική. Οι Πυθαγόρειοι χρησιμοποιούσαν την Τετρακτύν για να ορκισθούν, επικαλούμενοι τον Πυθαγόρα σαν κάποιο θεό.

Χάρη στην ανακάλυψη του Πυθαγόρα, η μουσική παρουσίαζε στους οπαδούς του το καλύτερο παράδειγμα της πρακτικής εφαρμογής της αρχής του για το σύμπαν(χάος/πέρας- άπειρο). Την ορθότητα της αρχής τόνιζε η ομορφιά της μουσικής, προς την οποία ο Πυθαγόρας – όπως και οι περισσότεροι Έλληνες – ήταν ευαίσθητος, γιατί η λέξη "κόσμος" σήμαινε για τον Έλληνα και την ομορφιά και την τάξη. Το πέρασ ταυτιζόταν με την ομορφιά, και άλλη μια απόδειξη αυτής της αρχής ήταν το ότι, αν την εφαρμόζαμε στο πεδίο των ήχων, από τη δυσαρμονία γεννιόταν η ομορφιά. Επομένως το όλο πεδίο του ήχου, που εκτεινόταν απεριόριστα και προς τις δύο αντίθετες κατευθύνσεις, υψηλά ή χαμηλά, αποτελούσε παράδειγμα του απείρου. Το πέρασ αντιπροσωπεύεται από το αριθμητικό σύστημα των αναλογιών ανάμεσα στις αρμονικές νότες, σύστημα που επιβάλλει την τάξη στο σύνολο. Το σύστημα αυτό οριοθετείται με βάση ένα κατανοητό σχέδιο. Το σχέδιο αυτό δεν το επινόησε ο άνθρωπος, αλλά υπήρχε ανέκαθεν και περίμενε τον άνθρωπο να το ανακαλύψει. Αυτή η διαδικασία, που την συναντούμε εδώ σε ένα μοναδικό, εκπληκτικό παράδειγμα, οι Πυθαγόρειοι πίστευαν πως αποτελούσε την κύρια αρχή που λειτουργεί μέσα στο Σύμπαν ως σύνολο.

Δεν είναι λοιπόν απορίας άξιο (αν συλλογιστούμε ότι η φιλοσοφία τότε βρισκόταν στο αρχικό της στάδιο και απουσίαζε κάθε συστηματική μελέτη της λογικής, ακόμα και της γραμματικής) το γεγονός ότι οι Πυθαγόρειοι εξέφρασαν την καινοφανή τους πεποίθηση με τη φράση ότι "τα όντα είναι οι αριθμοί»; Αυτή η φράση μας δίνει την κύρια γραμμή της σκέψης τους.

Σε αυτή την αντίληψη λοιπόν για τις ιδιότητες των αριθμών, οι οποίοι εκφράζουν επιστημονικούς όρους της πραγματικότητας και αναπαριστούν συμβολικά τη θεία τάξη, έχει τις ρίζες της όλη η ανάπτυξη των πυθαγόρειων μαθηματικών, τα οποία ήταν ταυτόχρονα και επιστήμη και αριθμητικός μυστικισμός. Είναι φανερό ότι ο Πυθαγόρας ήταν ο πρώτος που εισήγαγε στην Ελλάδα αυτές τις αντιλήψεις.

2.4 Αποφθέγματα του Πυθαγόρα

«Η Αρχή είναι το ήμισυ του παντός».

«Ο άνθρωπος είναι θνητός με τους φόβους του και αθάνατος με τις επιθυμίες του».

«Άσε τους μεγάλους δρόμους και πάρε τα στενά».

«Όσο ο Άνθρωπος συνεχίζει να είναι ο άσπλαχνος καταστροφέας των κατώτερων ζώντων όντων δεν θα γνωρίσει ποτέ υγεία και ειρήνη. Γιατί όσο οι άνθρωποι κατασφάζουν τα ζώα, θα σκοτώνουν ο ένας τον άλλο. Πράγματι, αυτός που σπείρει τον καρπό του φόνου και του πόνου δεν μπορεί να δρέψει χαρά και αγάπη».

«Είναι αδύνατο να θεωρείται ελεύθερος αυτός που είναι δούλος στα πάθη του και κυριαρχείται από αυτά».

«Αν λέγεται κάποιο ψέμα, να το αντιμετωπίζεις με ηρεμία».

«Να κάνεις αυτά που νομίζεις πως είναι σωστά, έστω κι αν κάνοντας αυτά πρόκειται να σε κακολογήσουν. Γιατί ο όχλος είναι κακός κριτής κάθε καλού πράγματος».

«Ποτέ να μην κάνεις τίποτα αισχρό, ούτε μαζί με άλλον, ούτε μόνος σου. Περισσότερο απ' όλους να ντρέπεσαι τον εαυτό σου».

«Ο κόσμος είναι αριθμοί».

Συνοψίζοντας, ο Πυθαγόρας είναι ο πρώτος που ονόμασε τον εαυτό του "φιλόσοφο" και ο πρώτος που ανακάλυψε τα μουσικά διαστήματα από μία χορδή. Ο Πρόκλος λέει πως πρώτος ο Πυθαγόρας ανύψωσε την γεωμετρία σε ελεύθερη επιστήμη. Ο Απολλώνιος ο λογιστικός αναφέρει ότι πρόσφερε εκατόμβη, όταν βρήκε ότι το τετράγωνο της υποτείνουσας πλευράς ενός ορθογώνιου τριγώνου, είναι, ισούται με το αλγεβρικό άθροισμα των τετραγώνων των δύο καθέτων πλευρών.

3.Οι κατηγορίες του Ηράκλειτου

Η αμφισβήτηση του Πυθαγόρα αρχίζει ήδη από πολύ νωρίς. Ο πρώτος που στρέφεται εναντίον του είναι ο κατά μία περίπτωση γενιά νεότερός του Ηράκλειτος, ο οποίος αμφισβητεί, κατά ειρωνικό θα έλεγα τρόπο, τη φήμη του Σάμιου φιλοσόφου, τον οποίο μάλιστα κατηγορεί ακόμη και για επιφανειακή πολυμάθεια και κακοτεχνία (έντεχνη εξαπάτηση των ανθρώπων). Έτσι, κατά τον Ηράκλειτο (απόσπασμα 40): «Πολυμαθή νουν έχειν ου διδάσκει· Ησίοδον γαρ αν εδίδαξε και Πυθαγόρην αυτίς τε Ξενοφάνεά τε και Εκαταίον» (η πολυμάθεια δεν διδάσκει την ορθή κρίση· αλλιώς θα την είχε διδάξει στον Ησίοδο και στον Πυθαγόρα, καθώς ακόμη και στον Ξενοφάνη και στον Εκαταίο). Όπως επίσης (απόσπασμα 129): «Πυθαγόρης Μνησάρχου ιστορίην ήσκησεν ανθρώπων μάλιστα πάντων και εκλεξάμενος ταύτας τας συγγραφάς εποίησατο εαυτού σοφίην, πολυμαθίην, κακοτεχνίην» (ο Πυθαγόρας, γιος του Μνησάρχου, άσκησε την έρευνα περισσότερο από όλους τους ανθρώπους, και αφού έκανε μια επιλογή από τούτες τις γραφές, οικειοποιήθηκε τη σοφία, που δεν ήταν άλλο από την πολυμάθεια και την κακοτεχνία).

Παρόμοιες απόψεις συναντάμε και στους νεότερους χρόνους. Ο Νίτσε για παράδειγμα, που είναι θαυμαστής του Ηράκλειτου, δηλώνει συχνά τη συμπάθειά του για τους Προσωκρατικούς, όχι όμως και για τον Πυθαγόρα, τον οποίο μάλλον περιφρονεί λόγω των θρησκευτικών και ηθικών του προκαταλήψεων. Ιδιαίτερα αντιπαθής είναι, πάντως, ο Πυθαγορισμός στους υλιστές φιλοσόφους και στους εκφραστές του διαλεκτικού υλισμού, για τους οποίους ο Ηράκλειτος και ο Δημόκριτος αποτελούν τους αρχηγέτες της φιλοσοφικής και διαλεκτικής σκέψης. Ίσως δεν είναι τυχαίο ότι η διδακτορική διατριβή του Καρλ Μαρξ είχε αντικείμενο μελέτης τη διαφορά της φυσικής φιλοσοφίας στους δύο κατ' εξοχήν υλιστές φιλοσόφους, τον Δημόκριτο και τον Επίκουρο.

4. Τι απαντούν οι υποστηρικτές του

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν αρκετές μαρτυρίες που δικαιολογούν και μια θετική εικόνα του Πυθαγορισμού. Ας μου επιτραπεί να αναφέρω στη συνέχεια μερικές χαρακτηριστικές «πρωτιές» του Πυθαγόρα ή των Πυθαγορείων (η διάκριση δεν είναι πάντα δυνατή), που είναι οπωσδήποτε αξιοσημείωτες.

Η αδελφότητά του, που πρωτοεμφανίστηκε ως αίρεση, παρακλάδι του Ορφισμού, αποτελεί ουσιαστικά την πρώτη γνήσια φιλοσοφική σχολή και σηματοδοτεί όπως υποστηρίζει και ο W. K. C. Guthrie στο βιβλίο του «Οι Έλληνες Φιλόσοφοι» (μετάφραση και βιβλιογραφικό σημείωμα Αντ. Η. Σακελλάριου, τρίτη έκδοση, εκδ. Παπαδήμα, 1993) τη θεμελίωση της «ιταλικής» φιλοσοφίας, που μαζί με την «ιωνική» φιλοσοφία συγκροτούν το μεγάλο οικοδόμημα της πρώιμης αρχαιοελληνικής σκέψης. Ο Πυθαγόρας μπορεί επίσης να θεωρηθεί ο αρχηγέτης του ιδεαλιστικού ρεύματος στη φιλοσοφία. Θεωρείται ακόμη

το αρχέτυπο του φιλοσόφου και του σοφού δασκάλου. Λέγεται επίσης ότι πρώτος αυτός χρησιμοποίησε τον όρο «φιλοσοφία» και αποκάλεσε τον εαυτό του «φιλόσοφο».

Όσον αφορά την κοσμολογία και την επιστήμη, αναφέρεται με κάποιες πάντως επιφυλάξεις ότι ο Πυθαγόρας χρησιμοποίησε πρώτος τον όρο «Κόσμος», για να ονομάσει αρχικά τον έναστρο ουρανό και αργότερα το Σύμπαν. Και στις δύο πάντως περιπτώσεις, η σημασία της λέξης σχετίζεται άμεσα με την πυθαγόρεια τάξη, αρμονία και ομορφιά.

Ο Πυθαγόρας δίδασκε εξάλλου ότι η Γη, όπως και ο Κόσμος, είναι σφαιρική, ο δε Αριστοτέλης στο έργο του «Περί Ουρανού» (293α, 293β) μας πληροφορεί ότι οι Πυθαγόρειοι υποστήριζαν επίσης μια πυροκεντρική θεωρία του Κόσμου, σύμφωνα με την οποία η Γη περιστρεφόταν γύρω από ένα κεντρικό πυρ, που το ονόμαζαν «Διός φυλακήν». Η θεωρία βέβαια αυτή, που ιστορικά αποδίδεται στον πυθαγόρειο Φιλόλαο, δεν έβαζε ακόμη τον ήλιο στη θέση αυτής της κεντρικής φωτιάς· αυτό έμελλε να το κάνει αργότερα (τον 3ο π.Χ. αιώνα) ο Αρίσταρχος ο Σάμιος, που θα μπορούσαμε επίσης να τον κατατάξουμε, ως αστρονόμο και φυσικό φιλόσοφο, στους Πυθαγορείους. Οπωσδήποτε, επομένως, οι Πυθαγόρειοι είναι αυτοί που θα αμφισβητήσουν για πρώτη φορά τη γεωκεντρική θεωρία του Σύμπαντος και θα ανοίξουν έτσι τον δρόμο για την πυθαγόρεια, κατ' ουσίαν, ηλιοκεντρική θεωρία του Κοπέρνικου.

Αν πάντως ο μυστικισμός, ο απόρρητος λόγος και η θεοποίηση του δασκάλου είναι τα κατ' εξοχήν μη ελληνικά στοιχεία του Πυθαγορισμού, η εμφαντική αναφορά της πυθαγόρειας σχολής στη μορφή ή δομή των όντων ως το καθαυτό ουσιώδες, που είναι μετρήσιμη και μπορεί να εκφραστεί αριθμητικά, είναι χαρακτηριστικά ελληνική. Ξεκινώντας

άλλωστε από την τέχνη της μουσικής και εκφράζοντας, για πρώτη φορά, τα διαστήματα της μουσικής κλίμακας με αριθμητικές σχέσεις, ο Πυθαγόρας θεμελίωσε τη μαθηματική φιλοσοφία και φυσική, σχετίζοντας την τάξη και αρμονία των ήχων με την τάξη και αρμονία του Σύμπαντος. Επιπλέον οι αριθμοί, που για τους Πυθαγόρειους είναι πηγή σοφίας και η ουσία ή η αρχή των πραγμάτων, είναι μαθηματικές οντότητες, οι οποίες εκφράζουν μέσω ενός ηθικά εδραιωμένου δυϊσμού και μιας επιστημονικής, γεωμετρικής θεώρησης του κόσμου μια αιώνια και άχρονη αλήθεια· μια αλήθεια που παραπέμπει τελικά σε μια θεϊκή οντότητα. Με αυτόν τον τρόπο ο Πυθαγορισμός προχώρησε σε μια μυστικιστική σύζευξη μαθηματικών και θεολογίας, που αποσκοπούσε αρχικά στην κάθαρση της ζωής των μνημένων οπαδών.

Η ιδιαιτερότητα του Πυθαγορισμού, με το ιδιότυπο φιλοσοφικό αμάλγαμα θρησκείας και ορθολογισμού, διαφοροποιεί τελικά τον Πυθαγόρα από τους άλλους προσωκρατικούς και δικαιολογεί, εν μέρει, τον θαυμασμό που εκφράζει για τον φιλόσοφο ο Μπέρτραντ Ράσελ, ο οποίος στο βιβλίο του «Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας - Ενότητα Ι: Οι Προσωκρατικοί» λέει σχετικά: «Δεν γνωρίζω άλλον άνθρωπο με τόσην επιρροή όπως αυτός στη σφαίρα της διανοήσεως. Το λέω τούτο γιατί αυτό που φαίνεται ως πλατωνισμός, όταν αναλυθεί, αποκαλύπτεται στην ουσία του πυθαγορισμός». Με την άποψη αυτή συμφωνούν και οι νομπελίστες φυσικοί Β. Χάιζενμπεργκ και Ε. Σρέντινγκερ. Ο Richard S. Westfall εξάλλου, στο βιβλίο του «Η Συγκρότηση της Σύγχρονης Επιστήμης», αναφέρει: «Δύο ήταν τα μείζονα θέματα που κυριάρχησαν στην επιστημονική επανάσταση του 17ου αιώνα: η πλατωνική - πυθαγόρεια παράδοση, που αντιμετώπιζε τη φύση με τη γεωμετρία, πεπεισμένη ότι ο κόσμος είναι συγκροτημένος

σύμφωνα με τις αρχές της μαθηματικής τάξης, και η μηχανοκρατία, η οποία θεωρούσε τη φύση μια τεράστια μηχανή...».

Ας μου επιτραπεί να ολοκληρώσω την αναφορά μου στην αινιγματική προσωπικότητα του Πυθαγόρα και στη Σχολή του με την παράθεση ενός σύντομου αποσπάσματος από το βιβλίο του E. Σρέντινγκερ «Η Φύση και οι Έλληνες» το οποίο εκφράζει και τη δική του θέση και απορία: «Ο ήρεμος σημερινός ερευνητής της Φύσης εκπλήσσεται και συχνά αισθάνεται αμηχανία από το γεγονός ότι οι Πυθαγόρειοι, με όλες τις προκαταλήψεις και τις προκατασκευασμένες ιδέες τους περί ομορφιάς και απλότητας, προόδευσαν περισσότερο τουλάχιστον στον σημαντικό τομέα της κατανόησης του Κόσμου από τη νηφάλια Σχολή των Ιώνων «Φυσιολόγων»... και περισσότερο από τους πνευματικούς απογόνους τους, τους Ατομικούς».

5.Επίλογος

Από όλους τους προσωκρατικούς φιλοσόφους ο Πυθαγόρας ο Σάμιος (περί το 580-500 π.Χ.) είναι σίγουρα ο πιο αμφιλεγόμενος και αινιγματικός. Αυτό μπορεί εν μέρει να οφείλεται στις πενιχρές πληροφορίες που διαθέτουμε για το άτομό του· μπορεί επίσης να οφείλεται στις σχετικά όψιμες γραπτές μαρτυρίες που έχουμε για τη ζωή και το έργο του Σαμίου και των Πυθαγορείων. Οι μεταγενέστερες αυτές μαρτυρίες περιέχουν αναμφίβολα πολλές ξένες και αβέβαιες προσθήκες, που σίγουρα δεν διασφαλίζουν την αλήθεια.

Πέρα όμως από τις διαπιστώσεις αυτές, οι ασάφειες και αντιφατικότητες που αφορούν την προσωπικότητα του φιλοσόφου και τον Πυθαγορισμό σχετίζονται επίσης, κατά τη γνώμη μου, με τον μυστηριακό όσο και μυστικιστικό χαρακτήρα της ηθικοθρησκευτικής, κατ' ουσίαν,

αδελφότητας που ίδρυσε ο Πυθαγόρας στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας και με την προσπάθεια του Πυθαγόρα και των Πυθαγορείων να επιτύχουν τη σύζευξη θρησκείας και επιστήμης. Η σύζευξη αυτή δεν επιχειρήθηκε στη βάση ενός φυσικού, ανοιχτού στην επικοινωνία θρησκευτικού συναισθήματος, αλλά οικοδομήθηκε πάνω σε έναν ξένο προς την ελληνική σκέψη, κλειστό, αυταρχικά και ιεραρχικά διαρθρωμένο κύκλο μνημένων μελών, που εξέφραζαν και ακολουθούσαν τις θρησκευτικές και ηθικές επιταγές μέσα από έναν απόρρητο και αποκρυφιστικό, θεωρησιακό λόγο.

Το άκρως τολμηρό, επισφαλές όσο και σκοτεινό αυτό εγχείρημα είναι προφανές ότι επιτρέπει από ηθικοθρησκευτική και επιστημολογική άποψη πολύπλευρες και εκ διαμέτρου αντίθετες προσεγγίσεις, αλλά και παρανοήσεις, που κάθε άλλο παρά συντελούν σε μια καθολική αποδοχή της προσωπικότητας του φιλοσόφου.

Ωστόσο, η προσφορά του Πυθαγόρα στη σύγχρονη επιστήμη είναι μεγάλη. Όπως πίστευε και ο ίδιος η ουσία είναι οι αριθμοί : έτσι όλες οι θετικές επιστήμες είναι άμεσα εξαρτημένες από τους αριθμούς. Το πυθαγόρειο θεώρημα χρησιμοποιείτε παντού στην άλγεβρα, στην γεωμετρία, στην τριγωνομετρία, στη φυσική και στα καλλιτεχνικά. Το πασίγνωστο αυτό θεώρημα, αν και πολύ απλό, βρίσκει πολλές εφαρμογές στην σημερινή κοινωνία και αυτό γιατί άμα ρίξουμε μια ματιά γύρω μας ο κόσμος μας είναι γεμάτος ορθές γωνίες και ορθογώνια τρίγωνα. Ακόμη και τα πολύγωνα μπορούν να χωριστούν σε τρίγωνα και κάθε τρίγωνο σε ορθογώνια τρίγωνα .Είναι γεγονός λοιπόν ότι όσα περισσότερα μαθηματικά ξέρουμε τόσο καλύτερα μπορούμε να καταλάβουμε τον κόσμο γύρω μας: γενικεύσεις του πυθαγόρειου θεωρήματος όπως είναι ο νόμος των συνημίτονων έχουν επίσης μεγάλη εφαρμογή .Επιπλέον, η πυθαγόρεια φιλοσοφία βρίσκει εφαρμογές και στην ιατρική. Ο

παροργισμός μέσα από τις διδαχές του, αλλά και μέσα από τη λειτουργία των σχολών παροργισμού στην αρχαιότητα αποτελούν ένα εξαιρετικό παράδειγμα νοητικών μεθόδων αύξησης της αυτογνωσίας, συλλογικής θεώρησης της ζωής, εσωτερικής αρμονίας και, σε τελική ανάλυση, διαχείρισης του στρες και προαγωγής της υγείας. Στόχος των επιστημών, λοιπόν, ήταν η ανάδειξη του πυθαγορισμού, αλλά και η μεταφορά της φιλοσοφίας του στη σύγχρονη κοινωνία. Ήταν ένα εξαιρετικά δύσκολο έργο, αφού στην πραγματικότητα ήταν ένα στοίχημα το να φέρουν σε επαφή δύο τελείως διαφορετικούς κόσμους, τον αρχαίο με τον σύγχρονο. Χωρίς την τεραστία συμβολή του Πυθαγόρα όλες οι επιστήμες δεν θα είχαν αναπτυχτεί όπως είναι σήμερα.

Ο Πυθαγόρας έζησε μια δραματική και παραδειγματική ζωή, η οποία θεωρώ πως παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον για τον σύγχρονο άνθρωπο που είναι περισσότερο από ποτέ εξοικειωμένος με θέματα φιλοσοφικά και πνευματικά..Για όλους τους παραπάνω λόγους πιστεύω ότι ο Πυθαγόρας είναι ένας από τους σημαντικότερους μαθηματικούς αλλά και φιλοσόφους όλων των εποχών!!!

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Mia Sperder « Πυθαγόρας ο Σάμιος» («μετάφραση Κ, Τραχανατζή, εκδ. Διόπτρα 2005)

W. K. C. Guthrie «Οι Έλληνες Φιλόσοφοι» («μετάφραση και βιβλιογραφικό σημείωμα Αντ. Η. Σακελλάριου, τρίτη έκδοση, εκδ. Παπαδήμα, 1993)

Μπέρτραντ Ράσελ, «Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας - Ενότητα Ι: Οι Προσωκρατικοί» (μετάφραση Αιμ. Χουρμούζιου, εκδ. Ι. Δ. Αρσενίδη, 1970

Richard S. Westfall «Η Συγκρότηση της Σύγχρονης Επιστήμης» (μετάφραση Κρινιώ Ζήση, επιστημονική επιμέλεια Κώστας Γαβρόγλου, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Ε. Σρέντινγκερ «Η Φύση και οι Έλληνες» (μετάφραση και επιστημονική επιμέλεια δρ Θεοφάνης Γραμμένος, εκδ. Π. Τραυλός - Ε. Κωσταράκη, 1995)

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Θέμα Εργασίας: «ΡΕΝΕ ΝΤΕΚΑΡΤ»

Μαθητής: Βασδέκη Γεωργία

Τμήμα: Β1 5^ο ΓΕΛ Τρικάλων

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Ηλιάδη Αμαλία

Τρίκαλα, Φεβρουάριος, 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1..

Εισαγωγή.....3

2. Ο βίος του Ρενέ

Ντεκάρτ.....3

3.Το έργο του Ρενέ

Ντεκάρτ7

4. Η κριτική στο έργο

του.....13

5.Αποφθέγματα-

Αφορισμοί.....14

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....

.....

1. Εισαγωγή

Με αυτήν την εργασία έχω σκοπό να εξετάσω τον βίο και το έργο του Ρενέ Ντεκάρτ. Τα κίνητρα που με ώθησαν να επιλέξω αυτόν τον Γάλλο φιλόσοφο Ρενέ Ντεκάρτ είναι ότι υπήρξε ένας μαθηματικός ο οποίος ήταν εφευρέτης του γνωστού καρτεσιανού συστήματος συντεταγμένων. Αφορμή για αυτήν την περαιτέρω αναζήτηση στάθηκε η καθηγήτριά μου που ανέθεσε την εργασία αυτή.

Ερχόμαστε τώρα στη φιλοσοφία του νέου κόσμου και την ξεκινάμε με τον Καρτέσιο. Με αυτόν εισερχόμαστε πράγματι σε μια αυτόνομη φιλοσοφία η οποία γνωρίζει ότι πηγάζει με τρόπο αυτόνομο από τον Λόγο.

2. Ο βίος του Ρενέ Ντεκάρτ

Γέννηση 31 Μαρτίου 1596, Λα Άι ον Τουρέν

Θάνατος 11 Φεβρουαρίου 1650 (53 ετών),Στοκχόλμη

Περίοδος 17ος αιώνας

Περιοχή Ευρώπη

Σχολή Καρτεσιανισμός, Ορθολογισμός

Κύρια ενδιαφέροντα Μεταφυσική, Επιστημολογία,Επιστήμη, Μαθηματικά

	<u>Cogito ergo sum</u> , μέθοδος της
Αξιοσημείωτες Ιδέες	αμφιβολίας, <u>Mathesis Universalis</u> , <u>Καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων</u> , <u>Καρτεσιανός δυισμός</u> , οντολογικό επιχείρημα για την ύπαρξη του θεού.
Επιδράσεις	<u>Πλάτων</u> , <u>Αριστοτέλης</u> , <u>άγιος Άνσελμος</u> , <u>Θωμάς Ακινάτης</u> , <u>Γουίλιαμ του Όκαμ</u>
Επηρέασε	<u>Άρνολντ Γκέλινγκς</u> , <u>Νικολά Μαλμπράνς</u>

Ο Ρενέ Ντεκαρτ (31 Μαρτίου 1596 – Στοκχόλμη, 11 Φεβρουαρίου 1650), πολύ γνωστός και με το εξελληνισμένο όνομα Καρτέσιος, ήταν Γάλλος φιλόσοφος, μαθηματικός και επιστήμονας φυσικών επιστημών.

Ο Καρτέσιος γεννήθηκε το 1596, στην Λα (Χ)άιγ αν Τουραίν (σήμερα μετονομασμένη σε Ντεκάρτ) της Γαλλίας. Όταν ήταν ενός έτους η μητέρα του πέθανε από φυματίωση. Ο πατέρας του, δικαστής στο Ανώτατο Δικαστήριο είχε λίγο χρόνο να αφιερώσει στην οικογένειά του. Στην ηλικία των δέκα ετών, εισήλθε στο Ινστιτούτο Κολέγιο Ρουαγιάλ Ανρί Λε Γκραν στη Λα Φλες. Στη Λα Φλες ο Ρενε Ντεκάρτ φέρεται ότι ήλθε σε επαφή με τον ερμητικό μυστικισμό όντας ελευθεροτέκτονας, αλλά αργότερα εγκατέλειψε αυτές τις ενασχολήσεις χάριν της ορθολογικής έρευνας. Μετά την αποφοίτησή του μελέτησε στο πανεπιστήμιο του Πουατιέ όπου έλαβε το Μπακαλορεά του και Άδεια εξασκήσεως επαγγέλματος στη Νομική το 1616, σύμφωνα με την επιθυμία του πατέρα του.

Ο Καρτέσιος δεν άσκησε ποτέ το επάγγελμα αυτό και το 1618 εισήλθε στην υπηρεσία του πρίγκιπα Μώρις του Νασσάου, κυβερνήτη των Ενωμένων Επαρχιών των Κάτω Χωρών. Πρόθεσή του ήταν να δει τον κόσμο και να ανακαλύψει την αλήθεια.

Εκεί συνάντησε τον Ισαάκ Μπέεκμαν (Isaac Beeckman), ο οποίος έστρεψε το ενδιαφέρον του προς τα μαθηματικά και την τότε φυσική. Στις 10 Νοεμβρίου 1619 ταξιδεύοντας προς τη Γερμανία και σκεπτόμενος πώς θα χρησιμοποιήσει τα μαθηματικά για να επιλύσει προβλήματα της φυσικής, ο φιλόσοφος είχε ένα όραμα σε ένα όνειρο, μέσω του οποίου «ανακάλυψε τα θεμέλια μιας θαυμαστής επιστήμης». Σημείο αναφοράς στη ζωή του νεαρού Καρτέσιου, το όραμα έγινε το

θεμέλιο πάνω στο οποίο ανέπτυξε την αναλυτική γεωμετρία. Αφιέρωσε το υπόλοιπο της ζωής του ερευνώντας τη σχέση μαθηματικών και φύσης. Το 1622 επέστρεψε στη Γαλλία, και για τα επόμενα χρόνια μοίρασε τον χρόνο του ανάμεσα στο Παρίσι και άλλα σημεία της Ευρώπης. Έφθασε στη Λα Αι το 1623, για να πουλήσει όλη την περιουσία του και να επενδύσει τα χρήματά του σε ομόλογα, που του εξασφάλισαν καλό εισόδημα για το υπόλοιπο της ζωής του. Ο Καρτέσιος ήταν παρών στην πολιορκία της Λα Ροσέλ από τον Αρμάν Ζαν ντυ Πλεσί, Καρδινάλιο Ρισελιέ το 1627. Έφυγε για την Ολλανδία το 1628, όπου έζησε αλλάζοντας συχνά τόπο διαμονής έως το 1649.

Το 1633, ο Γαλιλαίος καταδικάστηκε από την Καθολική Εκκλησία και ο Καρτέσιος εγκατέλειψε τα σχέδιά του για την έκδοση του *Πραγματεία επί του Κόσμου*, σύνοψη του έργου του των προηγούμενων τεσσάρων χρόνων.

Αν και δεν παντρεύτηκε ποτέ, είχε μια κόρη, καρπό της σχέσης του με μια κυρία ονόματι Ελέν. Η Φρανσίν Ντεκάρτ γεννήθηκε το 1635 και βαπτίστηκε στις 7 Αυγούστου του ίδιου έτους. Προς μεγάλη θλίψη του Καρτέσιου, πέθανε το 1640. Ο φιλόσοφος συνέχισε να εκδίδει έργα σχετικά με τα μαθηματικά και τη φιλοσοφία για το υπόλοιπο της ζωής του. Το 1643, η Καρτεσιανή φιλοσοφία καταδικάστηκε στο πανεπιστήμιο της Ουτρέχτης και ο Καρτέσιος ξεκίνησε τη μακρά αλληλογραφία του με την Ελισάβετ της Βοημίας. Το 1647, του αποδόθηκε σύνταξη από τον Βασιλιά της Γαλλίας.

Ο φιλόσοφος πέθανε στις 11 Φεβρουαρίου του 1650 στη Στοκχόλμη της Σουηδίας, όπου είχε προσκληθεί ως διδάσκαλος της βασίλισσας Χριστίνας της Σουηδίας. Ως αιτία του θανάτου του φέρεται η πνευμονία, αν και επιστολές που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα προς και από τον ιατρό Έικε Πίες (Eike Pies) υποδεικνύουν ότι ο Καρτέσιος πιθανώς δηλητηριάστηκε από τη χρήση αρσενικού.

Το 1667 το Βατικανό περιέλαβε τα έργα του στον *Κατάλογο Απαγορευμένων Βιβλίων*. Συνοπτικά ο Ρενέ Ντεκάρτ είναι ο σημαντικότερος Γάλλος στοχαστής. Θεωρείται ομόφωνα εκείνος που θεμελίωσε τη νεότερη σκέψη και άνοιξε νέες οδούς για το Ευρωπαϊκό πνεύμα. Γεννήθηκε στην Τουραίνη από οικογένεια κατώτερων ευγενών. Σπούδασε στο κολέγιο της Λα Φλες και απέκτησε πτυχίο νομικής από το πανεπιστήμιο του Πουατιέ. Ακολούθησε μια περίοδος άστατου βίου, στη διάρκεια της οποίας ο νεαρός Ντεκάρτ πραγματοποίησε πολλά ταξίδια σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Το 1628

εγκαταστάθηκε στην Ολλανδία λόγω του φιλελεύθερου καθεστώτος της. Εκεί διέμεινε ως το τέλος σχεδόν της ζωής του, αφοσιωμένος στη μελέτη και τις επιστημονικές έρευνες. Διακρίθηκε ως μαθηματικός, φυσικός και φιλόσοφος. Τα σημαντικότερα έργα του είναι: στοχασμοί περί της πρώτης φιλοσοφίας, Λόγος περί της Μεθόδου, Αρχές της φιλοσοφίας και τα πάθη της ψυχής.

3. Το έργο του

I. «Η Καρτεσιανή Μέθοδος»

Index Librorum Prohibitorum

Ο Καρτέσιος υποστήριξε ότι η μέθοδος πρέπει να οδηγεί σε μία μοναδική αρχή, για την οποία είμαστε απόλυτα σίγουροι. Χρησιμοποιώντας αυτή τη θεμελιακή αρχή, θα μπορούσαμε σύμφωνα με τον φιλόσοφο να ερμηνεύσουμε τον κόσμο της εμπειρίας σε όλη του την έκταση. Σε τούτη την άποψη θεμελιώνεται πιθανώς η ανατροπή του μεσαιωνικού σχολαστικού πνεύματος που επεδίωξε και σε ένα βαθμό κατόρθωσε μαζί με τους άλλους διανοητές της εποχής του ο Καρτέσιος. Στα μαθηματικά, το **καρτεσιανό σύστημα συντεταγμένων** είναι ένα ορθογώνιο σύστημα συντεταγμένων που χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει ένα σημείο στο επίπεδο ή στο χώρο. Οφείλει το όνομά του στον Καρτέσιο που το εισήγαγε. Η μέθοδος αυτή ήταν το σημείο στο οποίο εστιάστηκαν τα πρώιμα κείμενά του οι *Κανόνες για την Καθοδήγηση του Πνεύματος* και εμφανίστηκαν κυρίως στο *Λόγος περί της Μεθόδου*. Στο δεύτερο μέρος του Λόγου, η μέθοδος παρουσιάζεται να έχει τέσσερις κανόνες: Δε δεχόμαστε κάτι ως αληθινό, αν δεν υπάρχει εμφανής γνώση της αλήθειάς του, αποφεύγοντας βιασύνες και προκαταλήψεις.

II. «Στοχασμοί επί της πρώτης φιλοσοφίας»

Λεπτομέρεια από το René Descartes i samtal med Sveriges drottning, Kristina, Piér Louv' Nτουμεζίλ (Pierre Louis Dumesnil) (1698-1781)

Η δημοσίευση αυτή είναι μια ανάλυση των απόψεών του, προορισμένη κυρίως για λόγιους και διανοούμενους της εποχής του. Με συγκεκριμένο βηματισμό στη σκέψη του αναζητά την αλήθεια, ωθούμενος παράδοξα από την αμφιβολία. Αν και η βεβαιότητα είναι

κεντρική ιδέα για τον Καρτέσιο, ο δρόμος προς τη βεβαιότητα ξεκινά με την αμφιβολία. Από τον πρώτο ήδη *Στοχασμό* ο φιλόσοφος φαίνεται να συνειδητοποιεί ότι ήταν αναγκαίο κάποτε στην πορεία της ζωής του, να προχωρήσει σε μια εκ βάθρων ανατροπή και να ξεκινήσει από την αρχή, από τα θεμέλια, αν ήθελε να εγκαθιδρύσει κάτι στέρεο και μόνιμο στις επιστήμες. Η στρατηγική του δεν είναι να αμφισβητήσει τις πεποιθήσεις του μία προς μία, αλλά να υπονομεύσει τις βασικές αρχές πάνω στις οποίες θεμελιώνονται. Στον πρώτο αυτό στοχασμό εκτίθενται οι αιτίες για τις οποίες μπορούμε να αμφιβάλουμε για όλα τα πράγματα, κυρίως δε για τα υλικά, για όσο χρόνο, έστω, δεν θα έχουμε άλλα επιστημονικά θεμέλια από όσα είχαμε μέχρι πρότινος.

III. «Οι σχέσεις ψυχής-σώματος»

Η διάκριση μεταξύ του νου-ψυχής και του σώματος είναι μία από τις γνωστότερες πιθανώς θέσεις του Καρτέσιου και βέβαια δεν είναι δική του επινόηση. Τη βρίσκει κανείς με διάφορες μορφές στους πρώτους φιλοσόφους. Είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα του Πλατωνισμού και, σε διαφορετική μορφή, είναι κοινή στους περισσότερους από τους πρώτους χριστιανούς φιλοσόφους, που γενικά υποστήριζαν ότι κάποιο χαρακτηριστικό γνώρισμα του ανθρώπου -ο νους ή η ψυχή του- επιζεί του σωματικού θανάτου. Αλλά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τρόπου με τον οποίο κατέγραψε ο Καρτέσιος τη διάκριση και τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε άσκησαν μεγάλη επίδραση σε μεταγενέστερους διανοητές. Επιγραμματικά στον δεύτερο στοχασμό, το πνεύμα κάνοντας χρήση της ελευθερίας του, υποθέτει ότι δεν υπάρχουν όλα εκείνα περί της ύπαρξης των οποίων μπορεί να αμφιβάλει έστω και κατ' ελάχιστον, διαπιστώνει ότι δεν μπορεί να μην υπάρχει το ίδιο.

IV. «Η βεβαιότητα της γνώσης του εξωτερικού κόσμου»

Ο πέμπτος *Στοχασμός* καλύπτει τρία κυρίως θέματα: την ουσία της ύλης, το οντολογικό επιχείρημα για την ύπαρξη του Θεού και αυτό που μας ενδιαφέρει στην παρούσα περίπτωση, το δρόμο προς την τέλεια γνώση. Στην αρχή ο Καρτέσιος αναφέρει ότι το πιο πιεστικό καθήκον είναι να ξεφύγει από τις αμφιβολίες που ένιωσε πριν από λίγες μέρες, και

να δει ποιον βαθμό βεβαιότητας μπορεί να πετύχει κανείς σε σχέση με τα υλικά πράγματα. Τούτο τον στόχο αγγίζει στον έκτο *Στοχασμό* με το επιχείρημά του για την ύπαρξη σωμάτων εξωτερικών ως προς τον νου. Ο φιλόσοφος επιμένει ότι η σαφής και διακριτή ιδέα μας για κάποιο σώμα είναι εκείνη ενός εκτατού πράγματος, που κατέχει τις ιδιότητες του μεγέθους, της μορφής, και της κίνησης. Γενικά οι διαυγείς και διακριτές ιδέες μάς παρέχουν βέβαιη γνώση των ουσιών των πραγμάτων και της πιθανότητας της ύπαρξής τους. Κατόπιν ολοκληρώνει τον πέμπτο *Στοχασμό* αναφέροντας emphaticά πως η βεβαιότητα του υπόλοιπου της γνώσης του εξαρτάται από τη βεβαιότητά του για την ύπαρξη του θεού. Απαντώντας στην στρατηγική κυρίως που εφάρμοσε για να εγγυηθεί τη βεβαιότητα της γνώσης μας, αρκετοί από τους πρώτους επικριτές του θεώρησαν ότι ο συλλογισμός του υπονομευόταν από έναν φαύλο κύκλο. Προκειμένου να αποδείξουμε την αλήθεια της ύπαρξης του Θεού, χρειάζεται να υποθέσουμε ότι ορισμένες από τις διαυγείς και διακριτές ιδέες μας είναι αληθείς. Αλλά τούτη η υπόθεση δικαιολογείται μόνον αν υποθέσουμε ότι ο θεός υπάρχει και δεν είναι πλανερός δαίμων.

V. «*cogito ergo sum*» *Σχεδιάσμα από την Αρχαία Φιλοσοφία*

Κατά τον φιλόσοφο η σταθερότητα και η βεβαιότητα θεμελιώνεται στις πρώτες αρχές που συλλαμβάνει η νόηση, η οποία διακρίνεται σε ενόραση και παραγωγή. Μοντέλο-πρότυπο της γνώσης είναι τα μαθηματικά. Οι αισθήσεις και η φαντασία είναι κατώτερες γνωστικές δυνάμεις, τις οποίες δεν μπορούμε να εμπιστευόμαστε με την ίδια βεβαιότητα. Η γνώση για ο,τιδήποτε υπάρχει στον εξωτερικό μας κόσμο βασίζεται σε ιδέες και οι ιδέες είναι προϊόντα της νόησης. Έτσι, η νόηση αφενός γνωρίζει τον εαυτό της και αφετέρου μεσολαβεί για τη γνώση του αισθητού κόσμου.

Ο Καρτέσιος προσπαθεί να θεμελιώσει την πρώτη αρχή της γνώσης ενορατικά. Ο άνθρωπος έχει άμεση συνείδηση για ό, τι συμβαίνει μέσα του. Βάσει αυτού του στοιχείου προσπαθεί να κατοχυρώσει τη βεβαιότητα της γνώσης, μακριά από την παράδοση και την αυθεντία. Προκρίνει τη ριζική αμφιβολία ως μέσο για να φτάσει ο άνθρωπος σε μια νέα βεβαιότητα, στρέφοντας εναντίον των σκεπτικιστών το βασικό τους όπλο, την αμφιβολία.

VI. Περί της ύπαρξης του Θεού»

Ο Καρτέσιος παρέχει τρία επιχειρήματα υπέρ της ύπαρξης του Θεού. Το πρώτο επιχειρήμα, το ιδεολογικό, βασίζεται στην ιδέα που έχουμε για τον Θεό ως τέλειον. Ο Καρτέσιος θεωρεί πως αυτή η ιδέα δεν είναι δυνατό να προέρχεται από εμάς, εφόσον είμαστε πεπερασμένα και ατελή όντα. Δεν μπορεί λοιπόν παρά να προέρχεται από τον Θεό και συνεπώς ο Θεός υπάρχει. Στην ίδια πεποίθηση για τη σχέση αιτίου-αποτελέσματος βασίζεται και το δεύτερο επιχειρήμα του Καρτέσιου για την ύπαρξη του Θεού, το οποίο συμβατικά ονομάζεται κοσμολογικό. Το επιχειρήμα αυτό έχει ως εξής: έχω αποδείξει την ύπαρξή μου· ωστόσο το αίτιο της ύπαρξής μου δε θα μπορούσε να ήταν ο ίδιος μου ο εαυτός, εφόσον τότε «δεν θα αμφέβαλλα, δεν θα επιθυμούσα και δεν θα μου έλειπε τίποτα, διότι θα χορηγούσα στον εαυτό μου όλες τις τελειότητες των οποίων υπάρχει μέσα μου κάποια ιδέα, και έτσι θα ήμουν εγώ ο ίδιος Θεός»· επομένως το αίτιο της ύπαρξής μου είναι ο Θεός, άρα ο Θεός υπάρχει. Το τρίτο επιχειρήμα, τέλος, το οποίο έχει καθιερωθεί να ονομάζεται οντολογικό, δεν αντλείται εκ των αποτελεσμάτων του Θεού, όπως τα δύο προηγούμενα, αλλά από την ίδια τη φύση του Θεού. Σύμφωνα με αυτό, στον Θεό αποδίδονται όλες οι τελειότητες, μια εκ των οποίων είναι και η ύπαρξη, επομένως ο Θεός υπάρχει. Με άλλα λόγια, η ύπαρξη ανήκει στην ουσία του Θεού. Εφόσον, λοιπόν, κατά τον Καρτέσιο, η ύπαρξη του Θεού έχει αποδειχθεί, «αποκαθίσταται η εμπιστοσύνη στο φυσικό φως, δηλαδή στην άμεση προφάνεια της έλλογης γνώσης, η οποία έτσι θεμελιώνεται οριστικά».

VII. «Το πρόβλημα της σχέσης ύλης-πνεύματος»

Η ριζική αντίθεση πνεύματος και ύλης, έφερε τον Καρτέσιο αντιμέτωπο με ένα επιπλέον πρόβλημα. Πώς γίνεται η επικοινωνία των δύο αυτών κόσμων; Ποια είναι και με ποιον τρόπο γίνεται η επαφή με τα εκτατά σώματα μιας υπόστασης που δεν καταλαμβάνει έκταση στον χώρο; Πώς, για παράδειγμα, το πνεύμα συλλέγει τα πληροφοριακά δεδομένα των αισθήσεων; Ο Καρτέσιος, για να λύσει αυτό το πρόβλημα, ανέπτυξε μια θεωρία περί αλληλεπίδρασης σώματος-πνεύματος μέσω της επίφυσης (κωναρίου), ενός αδένου στο κέντρο του εγκεφάλου. Ωστόσο η εξήγηση που έδωσε είναι ελλιπής, καθώς το πρόβλημα της

αλληλεπίδρασης δύο «ουσιών» (ύλη-πνεύμα) αν αυτές υποτεθούν εντελώς διαφορετικές δεν είναι εύκολο να επιλυθεί, και η αναφορά του στην επίφυση δεν έχει ούτως ή άλλως καμία επιστημονική βάση.

VIII. «Συνεισφορά στην απεικόνιση των μαθηματικών συμβόλων»

Ο Καρτέσιος επινόησε το 1637 τη σύμβαση στα Μαθηματικά να χρησιμοποιούμε τα τελευταία γράμματα της αλφαβήτου για τους άγνωστους συντελεστές μιας εξίσωσης (x, y, z ή χ, ψ, ζ) και τα τρία πρώτα γράμματα για τους γνωστούς (a, b, c ή α, β, γ)

IX. «Εργογραφία»

Principia philosophiae, 1685

PENE NTEKART: ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΕΡΙ της ΠΡΩΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

4. Η κριτική στο έργο του

Είναι γνωστό ότι η συμβολή του Ρενέ Ντεκάρτ στον κόσμο της επιστήμης και της φιλοσοφίας είναι μεγάλη καθώς αφιέρωσε σχεδόν όλη του τη ζωή στις επιστήμες και τα γράμματα. Μία από τις πιο σημαντικές θεωρίες του υπήρξε αυτή της αμφιβολίας. Μέσω της αμφισβήτησης το άτομο προοδεύει και αναπτύσσεται σε όλους τους τομείς. Δείχνει ότι έχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο και έτσι δεν χειραγωγείται εύκολα. Εκείνος που αμφισβητεί δεν υποκύπτει σε εκβιασμούς αλλά είναι ελεύθερος να αντιδράσει στο κατεστημένο και να διεκδικήσει όσα θέλει. Από τη στιγμή που είναι δύσπιστος και καχύποπτος δεν αποδέχεται άκριτα όσα του λένε. Ειδικά σήμερα, σε μια εποχή με έντονα κοινωνικά προβλήματα, οι νέοι οφείλουν να είναι αμφισβητίες. Με την ενεργό δράση και συμμετοχή τους στα κοινά κρίνουν και αμφισβητούν. Εξάλλου, ας μη ξεχνάμε ότι η ιστορία προχωρά με το «ΟΧΙ» και όχι με το «ΝΑΙ».

Επίσης, είναι γνωστό ότι ο Ντεκάρτ ήταν ο εφευρέτης του καρτεσιανού επιπέδου που έχει τεράστια χρήση στα μαθηματικά και όχι μόνο. Για παράδειγμα χρησιμοποιείται επιπλέον ως σύστημα εντοπισμού στα μέσα μαζικής μεταφοράς, στα πλοία και τα αεροπλάνα.

Μια άλλη θεωρία του που θεωρώ βασική σχετίζεται με την αμφίδρομη και διαλεκτική σχέση της νόησης και της γνώσης. Ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο συλλαμβάνουμε τα πράγματα γύρω μας οδηγεί στην κατανόηση του κόσμου. Η νόηση αποκτά υπόσταση όταν

γίνεται ιδέα, αντίληψη. Έτσι, ο καθένας διαμορφώνει τις πεποιθήσεις του και με βάση αυτές γίνεται κατανοητός ο κόσμος που τον περικλείει. Οι ιδέες του καθενός είναι υποκειμενικές και πηγάζουν από την ελεύθερη εξέταση των πραγμάτων, χωρίς να υπόκεινται σε στερεότυπα και απόψεις που επιβάλλονται από άλλους.

Αποφθέγματα-Αφορισμοί

Να αμφιβάλλεις για όλα

Όποτε με προσβάλει κάποιος, προσπαθώ να ανυψώσω την ψυχή μου τόσο ψηλά, ώστε η προσβολή να μην τη φτάνει.

Το να διαβάζεις τα καλά βιβλία είναι σαν να συνδιαλέγεσαι με τους άριστους των περασμένων αιώνων.

Απελπισία :φόβος χωρίς ελπίδα .

Πάθος είναι η παθητικότητα του πνεύματος και η ενεργητικότητα του σώματος.

Αν ο άνθρωπος είναι ελεύθερος, τότε ο Θεός δεν είναι

Δεν υπάρχει αμαρτία πιο βλαβερή για την ευτυχία του ανθρώπου από το φθόνο.

Ο αισιόδοξος θα μπορούσε να δει ένα φως εκεί που δεν υπάρχει, αλλά γιατί ο απαισιόδοξος θα πρέπει πάντα να τρέχει να το σβήσει;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1618. *Compendium Musicae*. Πραγματεία επί της μουσικής θεωρίας και της αισθητικής της μουσικής γραμμένη για τον πρώτο συνεργάτη του Ισαάκ Μπήκμαν (Isaac Beeckman).

1626–1628. *Regulae ad directionem ingenii* (Κανόνες για την καθοδήγηση του πνεύματος). Ατελής.

1630–1633. *Le Monde* (Ο Κόσμος) and *L'Homme* (Άνθρωπος). Συστηματική παρουσίαση της φυσικής φιλοσοφίας του.

1637. *Discours de la méthode* (Λόγος περί της Μεθόδου). Εισαγωγή στο *Essais*.

1637. *La Géométrie* (Γεωμετρία). Το μείζον έργο του Ντεκάρτ στα Μαθηματικά.

1641. *Meditationes de prima philosophia* (Στοχασμοί περί της Πρώτης Φιλοσοφίας), επίσης γνωστό ως *Μεταφυσικοί Στοχασμοί*

1644. *Principia philosophiae* (Αρχαί Φιλοσοφίας). Γράφτηκε για να αντικαταστήσει τα αριστοτελικά κείμενα που χρησιμοποιούντο στα πανεπιστήμια.

1647. *Notae in programma* (*Comments on a Certain Broadsheet*). Απάντηση στον άλλοτε μαθητή του Καρτέσιου Henricus Regius.

1647. *Περιγραφή του ανθρώπινου σώματος*. Εκδόθηκε μετά θάνατον.

1648. *Responsiones Renati Des Cartes...* (Συζήτηση με τον Μούρμαν). Σημειώσεις στις συζητήσεις του Καρτέσιου με τον Φραντς Μπούρμαν (Frans Burman) στις 16 Απριλίου 1648.

1649. *Les passions de l'âme* (Πάθη της Ψυχής). Αφιερωμένο στην πριγκίπισσα Ελισάβετ της Βοημίας.

1657. *Αλληλογραφία*. Εκδόθηκε από τον Κλοντ Κλερσελιέ (Claude Clerselier).

Περιεχόμενο εργασίας

- **Ο βίος του Αναξιμένη.**
- **Το έργο του.**
- **Προσωπική άποψη.**

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ

Ο Αναξιμένης ο Μιλήσιος έζησε από το 585-528π.Χ και ήταν Έλληνας φιλόσοφος και υποστηρικτής του υλιστικού μονισμού, όντας μαθητής του Αναξίμανδρου. Η έρευνά του θεωρείται σπουδαία, αφού εισήγαγε πολλά φυσικά φαινόμενα και στοιχεία σε αυτήν.

Ήταν γιος του Ευρύστρατου και πέθανε πιθανώς σε ηλικία 60 χρονών κατά την 63η Ολυμπιάδα. Οι περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του βασίζονται στο Θεόφραστο που διασώζεται περιληπτικά από

τον Σιμπλίκιο. Σε κείμενα του Αριστοτέλη, του Αέτιου, του Πλούταρχου και του Ιππόλυτου βρίσκονται αποσπάσματα από τη φιλοσοφία του.

- Για τον βίο και τις δραστηριότητες του Αναξιμένου γνωρίζουμε ελάχιστα πράγματα. Ήταν γιος του Ευρύστρατου και πέθανε πιθανώς σε ηλικία 60 χρονών κατά την 63η Ολυμπιάδα. Οι περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του βασίζονται στον Θεόφραστο, που διασώζεται περιληπτικά από τον Σιμπλίκιο. Αποσπάσματα της φιλοσοφίας του βρίσκονται σε κείμενα του Αριστοτέλη, του Πλούταρχου, του Ιππόλυτου και του Αέτιου.

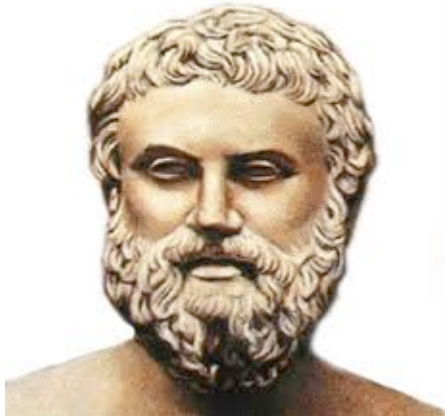
ΤΙ ΕΙΠΕ Ο ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ

Ο Αναξιμένης είπε, ότι ο άπειρος αέρας είναι η θεμελιώδης αρχή, από την οποία προέρχονται όσα γεννήθηκαν, όσα γεννιούνται και όσα θα γεννηθούν, οι θεοί και τα θεία, ενώ τα υπόλοιπα προέρχονται από τα παράγωγά του. Στην χωρίς όρια απλωμένη υλική μάζα του αέρα, ανάγεται το κάθε τι το οποίο γενετικά υπάρχει ή έρχεται στη φάση της ύπαρξης. Κοντολογής, τίποτα δεν επιζεί χωρίς αέρα, τουλάχιστον στον πλανήτη μας. Στρωτή άποψη, απόλυτα κατανοητή και απτή, αλλά και θαυμαστή στην απλότητά της, όταν λάβει κανείς υπ' όψιν και τις πραγματικές και κοινωνικές συνθήκες της εποχής κατά την οποίαν εκστομίζεται.

Ο αέρας λοιπόν είναι για τον Αναξιμένη η πνευματική ύλη, είναι ο Αέρας ή άλλως το στοιχείο το ταυτισμένο με το θείο εμφύσημα ή πνοή. Αλλά πάλι κατά τον Αναξιμένη, και η ανθρώπινη ψυχή η ίδια εμφυσείται και επιζεί από τον αέρα, δεν παύει δε να είναι συνάμα και μια ζωοδότρα πνοή αέρα, η οποία ελέγχει και συγκρατεί τον ανθρώπινο οργανισμό στη ζωή.

Επίσης, δεύτερη πάλι πρωτοπορία του Αναξιμένη στην επιστημονική παρατήρηση, είναι αυτή της μεταβλητότητας, η αρχή του ποιοτικού μετασχηματισμού. Με αυτές τις ποιοτικές αλλαγές, ο Αναξιμένης ερμηνεύει την τελική εξελικτική φάση του παρόντος κόσμου, αλλά και την θεογονία όταν ισχυρίζεται ότι ο αέρας είναι θεός. Πιστεύει ότι ο δικός μας ο κόσμος δεν είναι ο μοναδικός στο σύμπαν, αλλά συνυπάρχουν ταυτόχρονα αναρίθμητοι πολλαπλοί κόσμοι· και σε αντίθεση με τον Αναξίμανδρο, δεν δέχεται την “διαδοχική” παρουσία τους, αλλά μόνο την ταύτιση. Οι κόσμοι αυτοί, μας λέει, είναι αναρίθμητοι, συνεχώς γεννώνται, συνεχώς πεθαίνουν και τελικά επιστρέφουν στο αρχικό άπειρο Νεφέλωμα.

Για τη Γη πιστεύει πως είναι επίπεδη και εφιππεύει στον αέρα· σαν πλατιά επιφάνεια, δε, υποβαστάζεται από αυτόν. Το ίδιο συμβαίνει και με τ’άστρα, αλλά και τον ήλιο και τη σελήνη, τα οποία, όντας και αυτά επίπεδα, υποστηρίζονται από τα ρεύματα του αέρα, γι’ αυτό και αιωρούνται.

Προσωπική άποψη για τον Αναξιμένη και τα λεγόμενά του

Αρχικά, ο Αναξιμένης ήταν ένας σπουδαίος φιλόσοφος αλλά και άνθρωπος. Είπε πράγματα πολύ τολμηρά που την εποχή του κάποιοι θα τα παρεξηγούσαν και θα τον έκριναν αυστηρά. Όμως εκείνος, κατάφερε να εντάξει τα πιστεύω του στη φιλοσοφία χαρακτηρίζοντας μάλιστα τον αέρα σαν θεό. Η άποψή του σχετικά με τον αέρα είναι απόλυτα κατανοητή αλλά συγχρόνως και σε κάποια σημεία της υπερβολική κατά τη γνώμη μου. Αυτό, διότι όπως προαναφέρθηκε, τον θεωρεί θεό ή ακόμα και ότι η Γη υποβαστάζεται από τον αέρα. Επίσης, ακόμα ένα

λάθος του Αναξιμένη είναι ότι η Γη είναι επίπεδη. Βέβαια αυτή του η άποψη , εν μέρει, δικαιολογημένη γιατί εκείνη την εποχή ακουγόταν απόλυτα φυσιολογικό λόγω και της δυσκολίας που είχαν οι άνθρωποι να έχουν μια εικόνα της Γης. Προσωπικά θα χαρακτήριζα τον χαρακτήρα του Αναξιμένη βάση των λεγομένων του, ως αυθόρμητο, τολμηρό, χωρίς να φοβάται την αρνητική κριτική του κόσμου και πολύ σταθερό στις απόψεις του. Αυτό πιστεύω τον βοήθησε πολύ στο να μεταδώσει τις σκέψεις του στον κόσμο και να πετύχει, είτε έκανε λάθος, είτε όχι.

Δίπλας Σπυρίδων, μαθητής Β1 5^ο ΓΕΛ Τρικάλων

ΕΡΓΑΣΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ : Ο ΓΑΛΛΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΒΟΛΤΑΙΡΟΣ

Γκαραγκάνη Αθανασία, μαθήτρια Β1 5^ο ΓΕΛ Τρικάλων

Ο Φρανσουά Μαρί Αρουέ , ιδιαίτερα γνωστός με το όνομα **Βολταίρος** (*Voltaire*) , ήταν Γάλλος συγγραφέας, ιστορικός και φιλόσοφος, φημισμένος για το πνεύμα του, που βοήθησε να διαδοθούν στο κοινό οι ιδέες του εμπειρισμού(1) ,της φυσικής φιλοσοφίας και του ντεϊσμού(2). Θεωρείται ,επίσης, κεντρική μορφή και ενσάρκωση του(3) Διαφωτισμού του 18ου αιώνα.

(1)**Εμπειρισμός** στη φιλοσοφία ονομάζεται η θεωρία που υποστηρίζει πως η πηγή γνώσεων του ανθρώπου προέρχεται από την εμπειρία που αποκτάται με τη βοήθεια των αισθήσεων. Αυτές μπορεί να είναι είτε οι πέντε αισθήσεις (ακοή, όραση, αφή, όσφρηση, γεύση) ή εσωτερικές αισθήσεις όπως ο πόνος και η ευχαρίστηση και άλλα συναισθήματα.

(2) **Ντεϊσμός** ονομάζεται η άποψη ότι η λογική μάλλον, παρά η θεία αποκάλυψη ή παράδοση, πρέπει να έχουν ως βάση την πίστη μας στον Θεό. Οι ντεϊστές, όπως αποκαλούνται οι εκπρόσωποι αυτής της άποψης, απορρίπτουν την οργανωμένη θρησκεία και προωθούν τη λογική ως τον πρωταρχικό παράγοντα για τη λήψη αποφάσεων που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ηθικές. Ο ντεϊσμός κατέληξε να ταυτιστεί με την κλασική άποψη ότι ο Θεός δημιούργησε αφενός τον κόσμο, αλλά δεν παρεμβαίνει πλέον στη λειτουργία του, παρόλο που αυτό δεν αποτελεί κύριο συστατικό του ντεϊσμού.

(3) Ο **Διαφωτισμός** είναι ένα σημαντικό πνευματικό κίνημα, που χρονολογείται στα τέλη του 17ου αιώνα και στις αρχές του 18ου. Ο Διαφωτισμός παρατηρήθηκε αρχικά στη Γαλλία και αργότερα στις άλλες χώρες της Ευρώπης, αλλά και έξω απ' αυτή. Οι διαφωτιστές πρέσβευαν τον ορθολογισμό και την πίστη στην πρόοδο, κατορθώνοντας αλλαγές σε όλες τις παραμέτρους της ανθρώπινης δραστηριότητας. Μεταξύ των σημαντικότερων εκφραστών του Διαφωτισμού τοποθετούνται, εκτός του Βολταίρου, και ο Μοντεσκιέ, ο Ντιντερό, ο Ζαν λε Ροντ ντ' Αλαμπέρ και ο Ζαν Ζακ Ρουσσώ. Οι εκφραστές αυτού του πνεύματος, οι φιλόσοφοι, δεν περιορίζονται μόνο στην ανάλυση των κοινωνικών φαινομένων, αλλά ξεκινώντας από τις επιτυχίες της επιστήμης και βασιζόμενοι στον ορθό λόγο προτείνουν λύσεις για τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής και της κοινωνίας. Στρέφονται, λοιπόν, κατά του θρησκευτικού φανατισμού και θέτουν επιχειρήματα υπέρ της ανεξιθρησκίας και γενικότερα της πνευματικής ανεκτικότητας. Στον τομέα αυτό πέτυχε διάκριση ο Βολταίρος, ο οποίος δεν δίστασε να έρθει σε σύγκρουση ακόμη και με την κρατική εξουσία για την υπεράσπιση των ιδεών του, που επηρέασαν σημαντικά την πορεία της ζωής του.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΥ

Δύο χρόνια μετά τον θάνατο της μητέρας του (όταν εκείνος ήταν 9 ετών) εισήλθε στο ιησουϊτικό κολέγιο του Μεγάλου Λουδοβίκου όπου παρέμεινε ως το 1711 (17 ετών). Κατά το διάστημα των ετών 1711 – 1713 μελέτησε τη νομική επιστήμη.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΒΟΛΤΑΙΡΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ιδιότητα

φιλόσοφος ,ποιητής ,ιστορικός ,δοκιμιογράφος ,θεατρικός συγγραφέας ,αυτοβιογράφος ,ημερολογιογράφος ,ποιητής ,νομικός, συγγραφέας έργων επιστημονικής φαντασίας ,εγκυκλοπαιδιστής ,επιστολογράφος

Χαρακτήρας

Είχε καλή αίσθηση του χιούμορ και ήταν ιδιαίτερα ειρωνικός. Ήταν σατιρικός, καυστικός ,οξύθυμος και ευφυής.

Γεννήθηκε στο Παρίσι στις 21 Νοεμβρίου 1694. Η οικογένειά του ήταν μεσοαστική. Πέθανε 30 Μαΐου 1778(84 ετών). Ο πατέρας του ήταν συμβολαιογράφος και ανώτερος υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομικών. Έχασε τη μητέρα του όταν ήταν 7 ετών.

Σημαντικά γεγονότα της ζωής του

Πριν ξεκινήσει το συγγραφικό του έργο, με την παρότρυνση του πατέρα του, υπηρέτησε ως γραμματέας του Γάλλου πρέσβη στην Ολλανδία. Επέστρεψε στο Παρίσι, στη γενέτειρά του, την εποχή του θανάτου του Λουδοβίκου ΙΔ΄. Οι σατιρικοί στίχοι του τον έκαναν αρκετά διάσημο στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Εκείνη την περίοδο παρουσίασε στον κύκλο του το πρώτο θεατρικό του έργο, την τραγωδία Οιδίπους, που μιμούταν την ομώνυμη τραγωδία του Σοφοκλή.

Η ζωή του Βολταίρου υπήρξε γεμάτη διαταραχές. Το 1715 εξορίστηκε στην Τουλ της Γαλλίας επειδή σατίριζε τον αντιβασιλέα της Ορλεάνης. Δύο χρόνια αργότερα φυλακίστηκε στη Βαστίλη με την κατηγορία της συκοφαντίας εναντίον του παλατιού. Αυτό συνέβη επειδή τροφοδοτούσε την αντιπαλότητα της δούκισσας του Μαιν εναντίον του αντιβασιλέα Φιλίππου Β΄ της Ορλεάνης και επειδή συνέθεσε μια σάτιρα γι' αυτόν. Ένας κατάσκοπος κατάφερε να πάρει την ομολογία του και στις 16 Μαΐου 1717 φυλακίστηκε στη Βαστίλη για προσβολή του αντιβασιλέα. Στη Βαστίλη ξαναδούλεψε τον Οιδίποδα, άρχισε το έργο Ερρικειάς και πήρε απόφαση να αλλάξει το όνομά του σε

Βολταίρος. Απελευθερώθηκε 11 μήνες μετά το γεγονός της φυλάκισης , όταν διαπιστώθηκε ότι είχε κατηγορηθεί άδικα και εξαιτίας αυτού έλαβε χρηματική αποζημίωση 400 κορώνες.

Οι διαταραχές στη ζωή του Βολταίρου συνέχισαν να υπάρχουν. Το 1725 προσβλήθηκε από έναν νεαρό ευγενή , στον οποίο απάντησε με τη συνηθισμένη του οξύτητα. Ο Βολταίρος σκεφτόταν να προκαλέσει το νεαρό ευγενή σε μονομαχία, αλλά η οικογένεια του νεαρού εξέδωσε ένα μυστικό ένταλμα για να αποφύγει οποιαδήποτε προβλήματα. Εκείνη την εποχή, όταν ένα πρόσωπο με επιρροή ήθελε να διωχθεί κάποιος εχθρός του ,αλλά δεν τον βάραινε κανένα έγκλημα, μπορούσε να λάβει ένα μυστικό ένταλμα, το οποίο καλούνταν *lettre de cachet*. Το πρόσωπο που αναφερόταν στην επιστολή έπρεπε να φυλακιστεί ή να εξοριστεί, εντός ή εκτός Γαλλίας. Επειδή δεν έγινε δίκη, ο κατηγορούμενος δεν μπορούσε να υπερασπιστεί τον εαυτό του ούτε να απαλλαχτεί από τις κατηγορίες. Το πρωί της ημέρας που είχε οριστεί η μονομαχία, ο Βολταίρος συνελήφθη και εστάλη για δεύτερη φορά στη Βαστίλη. Επέλεξε την εξορία στην Αγγλία αντί της φυλάκισης. Αυτό το περιστατικό του άφησε μόνιμη εντύπωση, και από εκείνη την ημέρα έγινε υπέρμαχος της δικαστικής μεταρρύθμισης.

Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Αγγλία τον γοητεύτηκε από τη φιλοσοφία του Τζον Λοκ και τις ιδέες του Ισαάκ Νεύτωνα . Με τη βοήθεια του φίλου του λόρδου Μπόλινμπροκ ήρθε σε επαφή με τα πνευματικά αναστήματα της αγγλικής λογοτεχνίας της εποχής. Μελέτησε τη συνταγματική μοναρχία της Αγγλίας και τη θρησκευτική ανοχή, που υπήρχε. Ο Βολταίρος ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για το φιλοσοφικό ορθολογισμό και τη μελέτη των φυσικών επιστημών. Επίσης συνέγραψε στα αγγλικά τα πρώτα δοκίμιά του, το *Δοκίμιο για την επική ποίηση* και το *Δοκίμιο για τους γαλλικούς εμφυλίους πολέμους*, τα οποία δημοσιεύθηκαν το 1727. Η πιο ενδιαφέρουσα παραγωγή του στην Αγγλία ήταν η συγγραφή της ιστορίας του Κάρολου 12ου της Σουηδίας, η οποία εξακολουθεί να είναι κλασική στο χώρο της βιογραφίας.

Το 1733, το βιβλίο του Αγγλικά Γράμματα δημοσιεύτηκε στη Γαλλία(δημοσιευμένο στα αγγλικά το 1733 και στα γαλλικά ως *Lettres philosophiques* το 1734). Εκεί ο Βολταίρος επαινούσε το ανεπτυγμένο πολιτικό σύστημα της Βρετανίας. Επίσης προάσπιζε τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ελευθερία της γνώμης και ασκούσε έντονη κριτική

στο γαλλικό καθεστώς μοναρχίας. Μπορεί επιπλέον να πούμε ότι έδωσε ώθηση στην αγγλική φιλοσοφική σκέψη και επιστήμη, η οποία αποτέλεσε χαρακτηριστικό της περιόδου του Διαφωτισμού. Το βιβλίο θεωρήθηκε ότι δυσφήμιζε τη Γαλλία, απαγορεύτηκε και κάηκε στην πυρά. Μετά ο Βολταίρος φυγαδεύτηκε στην Λωρραίνη.

Ο Βολταίρος γύρισε πίσω στο Παρίσι ύστερα από τρία χρόνια και συνέχισε εκεί το λογοτεχνικό του έργο. Δημοσίευσε τότε το επικό ποίημα *Ερρικειάς* που είχε ως θέμα τους θρησκευτικούς πολέμους στη Γαλλία και σατίριζε τη θρησκευτική μισαλλοδοξία. Το έργο του αυτό έκανε εντύπωση στους αναγνώστες και κυκλοφόρησαν 300.000 αντίτυπα. Συγχρόνως παρουσίασε αρκετές τραγωδίες μεταξύ των οποίων και οι *Βρούτος (1730)*, *Ζαΐρα (1733)*, *Εριφύλη*.

Όπως είναι φυσιολογικό, σημαντική πτυχή της ζωής του, εκτός του έργου του, αποτέλεσε και ο έρωτας. Το 1733, λοιπόν, γνώρισε την Εμιλί ντι Σατλέ. Τα ενδιαφέροντα εκείνης ήταν παρόμοια με εκείνα του Βολταίρου. Διέμειναν μαζί στη Λωρραίνη. Η ερωτική τους σχέση διήρκησε 16 χρόνια, μέχρι το θάνατο της το 1749. Ο Βολταίρος εκεί δούλεψε πάνω σε πειράματα φυσικής και χημείας. Επιπλέον, έγραψε τα *Στοιχεία της νευτώνειας φιλοσοφίας (1736)*, το οποίο έφερε την αναγνώριση της νευτώνειας φυσικής στην Ευρώπη, μια κωμική εκδοχή των θρύλων για την Ιωάννα της Λωρραίνης Η παρθένας (La Pucelle, 1755) και τα δράματα *Μωάμεθ (1742)*, *Μερόπη (1743)*, και *Σεμίραμις (1748)*. Μέσω της επιρροής της Μαντάμ Πομπαντούρ, του δόθηκε η ευκαιρία να γίνει βασιλικός ιστοριογράφος και μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας.

Το 1759, αγόρασε το κτήμα Φερνέ κοντά στα γαλλο-ελβετικά σύνορα όπου έζησε μέχρι και λίγο καιρό πριν το θάνατο του. Το Φερνέ έγινε σύντομα η πνευματική πρωτεύουσα της Ευρώπης. Ο Βολταίρος παρέμεινε δραστήριος σε όλη τη διάρκεια αυτών των χρόνων, παράγοντας σταθερή ροή βιβλίων, θεατρικών έργων και άλλων δημοσιεύσεων. Ήταν πάντα λογικός άνθρωπος. Υπήρξε ειλικρινής κριτικός της θρησκευτικής αδιαλλαξίας και των θρησκευτικών διώξεων.

Ο θάνατός του

Το 1778, κατά το 84ο έτος του, παρευρέθηκε στην πρώτη απόδοση της τραγωδίας του *Ειρήνη*, στο Παρίσι. Το ταξίδι του και η υποδοχή του ήταν

μια αποθέωση, αλλά η συγκίνηση τον κατέβαλε και πέθανε λίγο αργότερα στην πρωτεύουσα στις 30 Μαΐου 1778. Προκειμένου να έχει χριστιανική κηδεία είχε υπογράψει μια μερική ακύρωση των γραπτών του. Αυτό θεωρήθηκε μη αρκετό από την εκκλησία, αλλά δεν δέχτηκε να υπογράψει μια γενικότερη ακύρωση, μένοντας έτσι πιστός στις απόψεις που διατύπωσε για την θρησκεία. Σε έναν φίλο έδωσε την ακόλουθη γραπτή δήλωση: "*Πεθαίνω λατρεύοντας το Θεό, που αγαπά τους φίλους μου, που δεν μισεί τους εχθρούς μου και που απεχθάνεται την καταπίεση.*" Ένας ηγούμενος μετέφερε κρυφά το πτώμα του Βολταίρου σε ένα αβαείο στην πόλη Champagne, όπου θάφτηκε. Τα λείψανά του μεταφέρθηκαν στο Παρίσι το 1791 και ενταφιάστηκαν στο Πάνθεον.

Το έργο του-Θέατρο

Τα θεατρικά έργα του Βολταίρου κυμαίνονται από 50 με 60. Ορισμένα από αυτά είναι γνωστά μόνο απο αναφορές και απεικονίσεις. Απο πρώτη όψη, η κωμική ικανότητα του Βολταίρου είναι αναμφίβολα πολύ πιο αξιόλογη απο την τραγική. Ωστόσο έχει γράψει πολλές τραγωδίες αρκετά αξιόλογες, αλλά μόνο μια μέτρια, δεύτερης κλάσης, κωμωδία, τη *Nanine*. Οι άλλες προσπάθειές του σε αυτόν τον τομέα είναι μικρής αξίας και σχεδόν ασήμαντες. Αν και ο Βολταίρος δεν ήταν τέλειος στιχουργός, ούτε κατείχε ευγενές ποιητικό ταλέντο, ξεπέρασε αυτές τις ελλείψεις, κατά τη γνώμη των ειδικών, στην πλοκή του δύσκολου και τεχνητού παιχνιδιού της γαλλικής τραγωδίας *Ζαΐρα*, μεταξύ εκείνων όπου η αγάπη αναγνωρίζεται ως βασικό κίνητρο, και *Μερόπη*, μεταξύ εκείνων όπου αυτό το κίνητρο είναι αποκλεισμένο και υποταγμένο. Ο Βολταίρος ήξερε ότι η κοινή γνώμη της εποχής του απέδιδε τα εύσημά της σε έναν ικανό και επιτυχημένο δραματουργό. Έτσι αποφάσισε να επιμείνει και να κερδίσει αυτά τα εύσημα. Επομένως έθεσε όλη τη θαυμαστή του ευφυΐα σε αυτό το στόχο.

Ποίηση

Όσον αφορά τα ποιήματά του, (από τα οποία ξεχωρίζουν δύο μακροσκελή, η *Ερρικειάδα* και η *Παρθένος* ενώ υπάρχουν και πολλά μικρότερα), ως προς την αξία είναι άνισα. Η *Ερρικειάς* με καθολική συγκατάθεση υπάρχει ως διδασκόμενο σχολικό βιβλίο. Γραμμένο σχεδόν απόλυτα μιμούμενο το ύφος του Βιργιλίου, χρησιμοποιεί τεχνικά ένα ανεδάφικό μέτρο - το αλεξανδρινό δίστιχο (το οποίο καθίσταται μονότονο στις δραματικές αφηγήσεις) – και χωρίς να διακρίνεται ούτε για τον ενθουσιασμό ή την κατανόησή του θέματος, δεν μπορεί παρά να είναι μία μέτρια και ελλιπής προσπάθεια. Η *Παρθένος*, αν και κατώτερης ηθικής αξίας, είναι πολύ καλύτερο ως λογοτεχνικό έργο. Το ποίημα είναι

ασυστηματοποίητο ως έναν βαθμό και αποτελεί αντικείμενο επίθεσης και πολεμικής ενάντια στη θρησκεία και την ιστορία. Διαφέρει από το πρότυπο του, *Orlando furioso* του Λουδοβίκου Αριόστο, όντας διαφορετικό, ένα μείγμα δηλαδή ρομαντισμού και παρωδίας, αλλά ένας εν μέρει βαρετός ιστός απλής και ευτελούς παρωδίας. Μεγάλο μέρος της ψυχαγωγικής του αξίας εξαρτάται απλά από το γεγονός ότι υπήρχαν και υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που πιστεύουν βαθιά στο χριστιανισμό και αυτοί οι αστείσοι καταφέρνουν να τους ταραξουν καθιστώντας την αποστροφή τους κωμική στα μάτια άλλων. Παρ' όλα τα ελαττώματά της, όμως, η *Παρθένος* καταφέρνει να είναι διασκεδαστική. Στα δευτερεύοντα ποιήματά του είναι αλήθεια ότι δεν υπάρχει τίποτα, ή σχεδόν τίποτα, που να τα κάνει να αξίζουν να φέρουν το όνομα της ποίησης. Δεν υπήρχε ούτε πάθος, ούτε αίσθηση της ομορφιάς της φύσης, μόνο μια στενή "κριτική της ζωής," μόνο συνηθισμένη και περιορισμένη επιλογή της γλώσσας, περιορισμένη και μονότονη προσωδία και καθόλου από εκείνη την αόριστη αίσθηση, που έχει ειπωθεί σωστά, ότι καθορίζει την ποιητική ουσία.

Πεζογραφία

Το τρίτο μέρος των εργασιών του Βολταίρου αποτελείται από τα μυθιστορήματα και τα αφηγήματα του. Αυτές οι παραγωγές - αναμφισβήτητα είναι οι πιο αξιόλογοι καρποί της μεγαλοφυΐας του - συντίθενταν συνήθως ως τεύχη, με κύριο σκοπό την πολεμική στη θρησκεία ή την πολιτική. Το *Candide* εναντιώνεται στη θρησκευτική και φιλοσοφική αισιοδοξία, το *L'Homme aux quarante ecus* σε ορισμένες κοινωνικές και πολιτικές πρακτικές της εποχής, ενώ το *Zadig* και άλλα στις παραδεδεγμένες μορφές ηθικής και μεταφυσικής ορθοδοξίας, ενώ μερικά είναι σάτιρες στη Βίβλο, την απεριόριστη πηγή του βολταιρικού πνεύματος. **Αλλά ο σκοπός στα καλύτερα από αυτά εξαφανίζεται σχεδόν εξ ολοκλήρου. Σε αυτές τις εργασίες εμφανίζεται, περισσότερο σε σύγκριση με οποιεσδήποτε άλλες, η ιδιαίτερη ποιότητα του Βολταίρου – ειρωνικό, χωρίς υπερβολή, ύφος-. Το ότι δέχτηκε επιρροές είναι σωστό, αλλά αυτός του έδωσε την τελειότητα και την ολοκλήρωση. Εάν μπορεί να επιλεγεί μία ιδιαιτερότητα, αυτή είναι ο απόλυτος έλεγχος και η απλότητα του λεξιλογίου. Ο Βολταίρος δεν εμμένει σε αυτό το σημείο, μένει απλά για να γελάσει με αυτό που έχει πει, διευκρινίζει ή σχολιάζει τα αστεία του.**

Ιστοριογραφία

Το τέταρτο τμήμα του έργου του Βολταίρου, το ιστορικό, είναι το μεγαλύτερο σε όγκο όλων, εκτός της αλληλογραφίας του, και μερικά μέρη του είναι μεταξύ των πλέον πολυδιαβασμένων, αλλά απέχουν πολύ

απο το να θεωρούνται τα καλύτερα. Οι μικρές μελέτες του για τον Κάρολο το 12ο και το Μεγάλο Πέτρο είναι πράγματι πρότυπα οξυδερκούς και ευφυούς αφήγησης. Όμως ως ένα βαθμό διακρίνονται από ρηχή κατανόηση και ταξινόμηση.

Τα αποκαλούμενα *Εποχή του Λουδοβίκου ΙΔ'* και *Εποχή του Λουδοβίκου ΙΕ'* (το τελευταίο κατώτερο του πρώτου αλλά παρά ταύτα πολύτιμο) ,περιέχουν μια μεγάλη συνένωση ενδιαφέροντος υλικού, που επεξεργάζεται από ένα άτομο εύστροφο και με αξεπέραστη ικανότητα στη γραφή, ο οποίος είχε επίσης πρόσβαση σε πολλές σημαντικές απόρρητες πληροφορίες. Αλλά ακόμη και σε αυτά τα βιβλία οι ατέλειες είναι παρούσες. Αυτές οι ατέλειες είναι μια σχεδόν συνολική απουσία οποιασδήποτε κατανόησης της αποκαλούμενης τότε φιλοσοφίας της ιστορίας, η μόνιμη παρουσία χονδροειδούς προκατάληψης, η συχνή ανακρίβεια στις λεπτομέρειες και κυρίως μια πλήρης ανικανότητα για να εξετάσει οτιδήποτε πέρα από τη στενή σκοπιά ενός μισό-πεσιμιστή και μισο-αυτοϊκανοποιούμενου φιλοσόφου του 18ου αιώνα. Τα ιστοριογραφήματα του Βολταίρου είχαν καλά στοιχεία. Ωστόσο τα αρνητικά είναι ευδιάκριτα και υπερτερούν.

Ο Βολταίρος συμπεραίνουμε πως ήταν πολυπράγμων και πολυδιάστατος. Στο έργο του όσο αφορά την ποίηση , το θέατρο, την ιστοριογραφία και την πεζογραφία κατάφερε μερικές επιτυχίες, όμως δεν πέτυχε το <<τέλειο>>.

Φιλοσοφία και οι απόψεις του

Στη φιλοσοφία του, η οποία βασίστηκε στο σκεπτικισμό και τον ορθολογισμό, είχε λάβει εμφανώς επιρροή από το Λοκ καθώς επίσης και από τους *Montaigne* και *Bayle*. Παρά το πάθος του για τη σαφήνεια και τη λογική, συχνά υπήρξε ασυνεπής προς τον εαυτό του. Έτσι ενώ αρχικά υποστήριζε ότι η ανθρώπινη φύση ήταν τόσο αμετάβλητη όσο αυτή των ζώων, αργότερα εξέφρασε την πεποίθηση για εξέλιξη και βαθμιαίο εξανθρωπισμό της κοινωνίας μέσω της δράσης των τεχνών, των επιστημών και του εμπορίου. Πρόκειται φυσικά για μια αντίφαση ανάμεσα στα λεγόμενα του, καθιστώντας τον ανακόλουθο προς τις απόψεις του και τον εαυτό του.

Στην πολιτική ήταν υπέρμαχος της μεταρρύθμισης, αλλά ένιωθε απέχθεια για την αμάθεια και τον φανατισμό των ανθρώπων, καθώς και για τη βία της επανάστασης.

Όσο αφορά τη θρησκεία ο Βολταίρος θεωρούσε ότι ο χριστιανισμός ήταν μια καλή πίστη για καμαριέρες και ράφτες, αλλά για την ανώτερη τάξη

πρότεινε έναν απλό θεισμό. Με αυτή τη θεώρηση ήταν σαν να υποβάθμιζε την πίστη των απλών ανθρώπων και δείχνοντας σεβασμό προς την ανώτερη τάξη. Είναι παροιμιώδης, επίσης, η θέση του ότι "εάν ο Θεός δεν υπήρχε, θα έπρεπε να εφευρεθεί", που περιέχεται σε ένα από τα ποιήματά του. Τέλος η επιρροή του Βολταίρου στην εκλαΐκευση της επιστήμης και της φιλοσοφίας του καιρού του ήταν ιδιαίτερα σημαντική.

Ο Βολταίρος δεν ήταν άθεος, αλλά ντεϊστής. «Υπάρχει ένας θεός και αυτός πρέπει να είναι δίκαιος». Πίστευε δηλαδή στην ύπαρξη του Θεού, αλλά η πίστη προς εκείνο έπρεπε να βασίζεται στη λογική και όχι στον φόβο και την τυφλή αποδοχή. Ο χριστιανισμός, κατά την άποψη του, ήταν γελοία θρησκεία που για χάρη της έγιναν τα μεγαλύτερα αιματοκυλίσματα της ανθρωπότητας. Ο Μωάμεθ για εκείνον ήταν ένας κάλπικος προφήτης και το Κοράνι, απάτη. Ίδια ήταν η γνώμη του για τον Ιουδαϊσμό και τον Ινδουισμό και κάθε άλλη θρησκεία που προήγαγε τον σκοταδισμό και την μισαλλοδοξία της Εκκλησίας. Έτσι, με αυτή την οξύτητά του έκανε ξεκάθαρες τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του, προκαλώντας σε πολλές περιπτώσεις αντιδράσεις.

«Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι, δεν είναι η καταγωγή, αλλά η αρετή τους που κάνει τη διαφορά». Έλεγε πως αυτό που πραγματικά χώριζε τους ανθρώπους ήταν η γνώση και η λογική. **Πίστευε στην ισότητα και στην οικουμενικότητα της Ευρώπης.** Στην αλληλογραφία που είχε με την Μ. Αικατερίνη της Ρωσίας, την παρακινούσε να προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις της εσωτερικής πολιτικής. Έχοντας μάλιστα μελετήσει το Ανατολικό ζήτημα, **υπερασπίστηκε μέσα από τις επιστολές του την Ελλάδα και την ανάγκη σωτηρίας του έθνους από τον τουρκικό ζυγό.** «Υπερασπισθείτε την Ελλάδα, διότι σε αυτήν οφείλουμε τα φώτα μας, τις επιστήμες, τις τέχνες και όλες τις αρετές μας», έγραφε στην Μ. Αικατερίνη. **Αναγνώριζε λοιπόν την συμβολή της Ελλάδας στον πνευματικό τομέα.**

Στον Βολταίρο αποδίδεται λανθασμένα η φράση «*Διαφωνώ με αυτό που λες, αλλά θα υπερασπιστώ μέχρι θανάτου το δικαίωμά σου να το λες*». Στην πραγματικότητα η φράση αυτή γράφτηκε πρώτη φορά από την Evelyn Beatrice Hall στο βιογραφικό βιβλίο της The Friends of Voltaire.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΒΟΛΤΑΙΡΟΥ

Αναμφίβολα, η συμβολή του Βολταίρου στη διαμόρφωση του νεότερου Ευρωπαϊκού Πολιτισμού ήταν καταλυτική και σημαντική. Σαν φιλόσοφος έθεσε τα θεμέλια της ανεξιθρησκίας και της ελευθερίας της γνώμης, καταγγέλλοντας την αναχρονιστική φεουδαρχία, ενώ σαν

συγγραφέας θεωρείται πρόδρομος του ρομαντικού κινήματος στο θέατρο με έργα, όπως η Ζαΐρα, η Μερόπη και η Ειρήνη. Σαν ποιητής όμως είναι μέτριος. Ο Βολταίρος θεωρείται από τους πολυγραφότατους συγγραφείς του 18ου αιώνα. Στα έργα του περιλαμβάνονται ποιήματα, θεατρικά, ιστορικά και φιλοσοφικά ενώ έγραψε περισσότερες από 21.000 επιστολές. Μέσα από το σύνολο του έργου του προπαγάνδιζε τον κόσμο με ιδέες και ασκούσε έντονη κριτική στο Καθολικισμό και τον ολοκληρωτισμό της γαλλικής μοναρχίας. Ήταν καυστικός, ειρωνικός και πολεμούσε τους αντιπάλους του αμείλικτα, χρησιμοποιώντας μόνο λογικά επιχειρήματα. Όπως όριζε και το κίνημα του Διαφωτισμού, ο Βολταίρος πίστευε στον άνθρωπο, που μέσα από την γνώση θα έβγαινε από το σκοταδισμό.

Στόχος αυτής της εργασίας είναι αφενός η αναζήτηση και επιλογή των σημαντικότερων πληροφοριών και αφετέρου η γνώση μετασχηματισμού του λόγου πλησιέστερα προς τον προσωπικό μας τρόπο έκφρασης και σκέψης.

Πηγή πληροφοριών

βικιπαίδεια

βιβλίο ιστορίας β' λυκείου (σελ. 160)

Αλιάγας Χρήστος, μαθητής Β1 5^{ου} ΓΕΛ Τρικάλων

Ο Σίγκμουντ Φρόντ (γνωστός και ως Ζίγκμουντ Φρόντ, γεννημένος ως Σίγκισμουντ Σλόμο Φρόντ, 6 Μαΐου 1856 – 23 Σεπτεμβρίου 1939) ήταν Αυστριακός ιατρός, φυσιολόγος, ψυχίατρος και θεμελιωτής της ψυχαναλυτικής σχολής στον τομέα της ψυχολογίας. Αναγνωρίζεται ως ένας από τους πλέον βαθυστόχαστους αναλυτές του 20ού αιώνα που μελέτησε και προσδιόρισε έννοιες όπως το ασυνείδητο, την απόθεση και την παιδική σεξουαλικότητα. Οι επιστημονικές θεωρίες του Φρόντ και οι τεχνικές θεραπείας που ανέπτυξε θεωρήθηκαν ιδιαίτερα καινοτόμες και αποτέλεσαν αντικείμενα έντονης αμφισβήτησης όταν παρουσιάστηκαν στη Βιέννη του 19ου αιώνα. Ωστόσο και σήμερα συνεχίζουν να εγείρουν έντονο προβληματισμό και αντιπαραθέσεις. Η επίδραση του Φρόντ δεν περιορίστηκε μόνο στην ψυχολογία και την ψυχιατρική, αλλά ταυτόχρονα απλώθηκε σε πολλούς τομείς της επιστήμης (ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, φιλοσοφία) και της τέχνης.

Ο Σίγκμουντ Φρόντ γεννήθηκε στη σημερινή πόλη της Τσεχίας

Πρίμπορ (Příbor, γερμανικά: Φράιμπεργκ), που αποτελούσε την εποχή εκείνη τμήμα της Αυστρίας. Ήταν εβραϊκής καταγωγής και σύμφωνα με τη σύντομη αυτοβιογραφία που έγραψε το 1925, η οικογένεια του πατέρα του ήταν, παλαιότερα, εγκατεστημένη στη Ρηνανία, πριν εγκαταλείψει την περιοχή μετά από αντισημιτικό διωγμό. Η γέννησή του ακολούθησε δύο μήνες μετά το θάνατο του παππού του, Σάλομον Φρόντ, γεγονός που θεωρήθηκε ιδιαίτερης σημασίας και για το λόγο αυτό του δόθηκε εκτός από το γερμανικό όνομα Σίγκμουντ, το εβραϊκό όνομα Σάλομον (Salomon) που έφερε ο παππούς του. Ο πατέρας του, Γιάκομπ Φρόντ (1815-96), ήταν έμπορος μαλλιού και απέκτησε τον Σίγκμουντ στη διάρκεια του δεύτερου γάμου του με την Amalie Nathansohn (1835-1930), μαζί με άλλους δύο γιους και πέντε κόρες. Σε ηλικία τριών ετών, ο Φρόντ μετακόμισε με την οικογένεια του στη Λειψία και ένα χρόνο αργότερα στη Βιέννη, όπου και έζησε μέχρι το 1938. Κυριότερες αιτίες για τη μετεγκατάσταση της οικογένειας υπήρξε από τη μία πλευρά η παρατηρούμενη ανεργία, εξαιτίας της κρίσης του εμπορικού κλάδου, και από την άλλη ο ανερχόμενος τσεχικός εθνικισμός που στράφηκε εναντίον των γερμανόφωνων Εβραίων.

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Για την περίοδο των παιδικών χρόνων του Φρόντ, διαθέτουμε λίγες πληροφορίες, ενώ ούτε ο ίδιος καταπιάστηκε με αυτή στα γραπτά του. Σχετικά με τη θρησκευτική ανατροφή του, επιβεβαιώνεται πως ήταν από νωρίς εξοικειωμένος με τα ιουδαϊκά έθιμα, ενώ ήρθε επίσης σε επαφή με την καθολική λειτουργία υπό την επίδραση της καθολικής γκουβερνάντας του. Από νεαρή ηλικία, έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη μελέτη της Βίβλου, η οποία, όπως ο ίδιος σημείωσε στην αυτοβιογραφία του άσκησε διαρκή επίδραση πάνω του, αν και σε όλη τη διάρκεια της ζωής του παρέμεινε αντίθετος με όλους τους θρησκευτικούς κανόνες, υιοθετώντας τελικά μία αθεϊστική στάση ζωής, χωρίς ωστόσο να απολέσει τη συναίσθηση της εβραϊκής του καταγωγής. Ήδη από τα παιδικά του χρόνια έδειξε να διαθέτει σημαντικές διανοητικές ικανότητες, ενώ ήταν άριστος και πειθαρχημένος μαθητής. Την εκπαίδευσή του ανέλαβαν αρχικά οι γονείς του, πριν σταλεί σε ένα άγνωστο ιδιωτικό σχολείο. Σε ηλικία εννέα ετών πέτυχε στις εισαγωγικές εξετάσεις του γυμνασίου Sperl, όπου ξεχώρισε για τις επιδόσεις του.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΕΣ

Το φθινόπωρο του 1873 ξεκίνησε σπουδές ιατρικής στη σχολή του Πανεπιστήμιου της Βιέννης. Πέρα από τα καθιερωμένα μαθήματα

που απαιτούνταν, παρακολούθησε επίσης με ενδιαφέρον διαλέξεις στη φιλοσοφία. Το Μάρτιο του 1876, ανέλαβε την πρώτη του πρωτότυπη έρευνα, υπό την επίβλεψη του καθηγητή ζωολογίας Καρλ Κλάους, ο οποίος ήταν επικεφαλής του Ινστιτούτου Συγκριτικής Ανατομίας. Ο Φρόντ υπήρξε ένας από τους πρώτους επιστήμονες που χρηματοδοτήθηκαν για έρευνα στον Ζωολογικό Πειραματικό Σταθμό που είχε ιδρυθεί στην Τεργέστη. Στα πλαίσια της έρευνάς του, ασχολήθηκε με τη θαλάσσια ζωολογία και ειδικότερα με το πρόβλημα της γονιδιακής δομής των χελιών. Στο τέλος του τρίτου έτους σπουδών του, ξεκίνησε η συνεργασία του με τον φυσιολόγο Ερνστ Βίλελμ φον Μπρύνκε, ο οποίος αποτελούσε εκπρόσωπο της σχολής φυσιολογίας του Helmholtz, η οποία προσπαθούσε να εξηγήσει όλα τα φαινόμενα στη βάση φυσικοχημικών διεργασιών. Το 1876 έγινε δεκτός στο Ινστιτούτο Φυσιολογίας του Μπρύνκε στο πανεπιστήμιο, όπου εργάστηκε κατέχοντας τον τίτλο του *famulus*, αποτελώντας ερευνητή φοιτητή. Ο Φρόντ ερεύνησε ένα γένος ψαριών, και ειδικότερα ένα ιδιόμορφο κύτταρό τους, που είχε νωρίτερα ανακαλυφθεί. Η εργασία του εντασσόταν στα πλαίσια ενός ευρύτερου προβληματισμού, σχετικά με το ερώτημα της εποχής εκείνης αν το νευρικό σύστημα των ανώτερων ζώων διαφέρει από εκείνο των κατώτερων. Η έρευνά του κατέληξε σε μία ανακάλυψη ιδιαίτερης σημασίας, καθώς αποδείκνυε πως τα κύτταρα του νευρικού συστήματος των κατώτερων ζώων εμφάνιζαν μία συνέχεια με εκείνα των ανώτερων. Το 1878, παρουσιάστηκε από τον Μπρύνκε στην Ακαδημία και λίγο αργότερα δημοσιεύτηκε στο περιοδικό που εξέδιδε. Το επόμενο διάστημα ασχολήθηκε με το ίδιο γενικό πρόβλημα και υπήρξε ο πρώτος που παρατήρησε το θεμελιώδες χαρακτηριστικό των νευρικών ινών, πως οι κυλινδράζονές τους είναι ανεξαιρέτως ινιδιακοί σε ότι αφορά τη δομή τους. Σύμφωνα με το μαθητή και φίλο του Φρόντ, Έρνεστ Τζόουνς, οι μελέτες του θα μπορούσαν να τον οδηγήσουν μεταξύ των πρωτοπόρων της νευρωνικής θεωρίας, αν ο ίδιος δεν περιόριζε τις σκέψεις του στις «λογικές και όχι απώτερες συνέπειές τους».

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ

Το Μάρτιο του 1885, ο Φρόντ είχε υποβάλει επίσης αίτηση για μία ταξιδιωτική υποτροφία, την οποία τελικά κατάφερε να κερδίσει χάρη στη δυναμική παρέμβαση και στήριξη του από τον Ερνστ φον Μπρύνκε. Στα πλαίσια αυτής της υποτροφίας, ταξίδεψε στο Παρίσι για δεκαεννέα εβδομάδες, αφιερωμένος σε μελέτες στη νευρολογία. Εργάστηκε κοντά σε έναν από τους σημαντικότερους νευροπαθολόγους της εποχής, τον Ζαν Μαρτέν Σαρκό, και θεωρείται πως την περίοδο αυτή ανακάλυψε την ψυχολογική πλευρά

της νευροπαθολογίας, στην οποία έστρεψε αργότερα το ενδιαφέρον του. Τον Οκτώβριο του 1886 παρουσίασε ως όφειλε, την «ταξιδιωτική αναφορά» του, ενώπιον της Ιατρικής Εταιρείας, με τίτλο *Περί ανδρικής υστερίας, η οποία αντιμετωπίστηκε με έντονη δυσπιστία*. Από τον Απρίλιο του ίδιου έτους, δεχόταν ασθενείς σε ιδιωτικό του ιατρείο, εργαζόμενος επίσης ως νευρολόγος στο Ινστιτούτο Παιδιατρικής του καθηγητή Μαξ Κάσοβιτς, ενώ στις 13 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε ο πολιτικός γάμος του με τη Μάρθα Μπέρναϋς. Η ιδιωτική πελατεία του Φρόντντ απαρτιζόταν κυρίως από νευρωτικούς ασθενείς, για τη θεραπεία των οποίων χρησιμοποίησε αρχικά τις ευρύτερα αποδεκτές μεθόδους της εποχής, όπως την ηλεκτροθεραπεία και τα ιαματικά λουτρά. Από το Δεκέμβριο του 1887, στράφηκε στην μέθοδο της ύπνωσης, με την οποία σημείωσε αρκετές επιτυχίες και έγινε υπέρμαχος της υπόθεσης του υπνωτισμού. Προκειμένου να βελτιώσει την τεχνική του στην υπνωτική υποβολή, ταξίδεψε το καλοκαίρι του 1889 στο Νανσύ, όπου παρακολούθησε τον Ωγκύστ Αμπρουάζ Λιεμπώ, ιδρυτή της Σχολής του Νανσύ, καθώς και τα πειράματα του Ιππολύτ Μπέρνχαϊμ.

Το 1879 υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία, διάρκειας ενός έτους, και στις 30 Μαρτίου 1881 απέκτησε το διδακτορικό του δίπλωμα, αριστεύοντας στις τελικές εξετάσεις. Σε σχέση με την κανονική διάρκεια σπουδών της εποχής εκείνης, ο Φρόντντ καθυστέρησε σημαντικά στη λήψη του διπλώματός του, πιθανώς εξαιτίας της ερευνητικής του δραστηριότητας, η οποία όπως ανέφερε ο ίδιος σε επιστολή του αποτελούσε εμπόδιο στη μελέτη του. Το επόμενο διάστημα συνέχισε να εργάζεται στο Ινστιτούτο Φυσιολογίας του Brücke, γεγονός που θεωρείται ενδεικτικό της κλίσης του προς την έρευνα και της αποστροφής του προς την άσκηση της ιατρικής. Η θεωρητική του σταδιοδρομία έλαβε τέλος το 1882, όταν εξαιτίας της οικονομικής του κατάστασης αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τη θέση του στο ινστιτούτο, προκειμένου να εργαστεί ως γιατρός στο Γενικό Νοσοκομείο της Βιέννης, όπου θα εξασφάλιζε περισσότερα χρήματα. Στην απόφαση αυτή συνέβαλε και η επιθυμία του να παντρευτεί την Μάρθα Μπέρναϋς, με την οποία είχε αρραβωνιαστεί τον Ιούνιο του 1882 και κατ' επέκταση η ανάγκη του να είναι σε θέση να συντηρήσει μία οικογένεια.

Οι μελέτες που πραγματοποίησε ο Φρόντντ στο Γενικό Νοσοκομείο, σχετικά με την κλινική χρήση της κοκαΐνης θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές και χαρακτηρίζουν την αποκαλούμενη «περίοδο της κοκαΐνης». Η πρώτη αναφορά του Φρόντντ πάνω στη χρήση της ουσίας χρονολογείται στις 21 Απριλίου του 1884, όταν σε μία επιστολή του ανακοίνωσε το ενδιαφέρον του στην αναζήτηση

πιθανών χρήσεων της σε περιπτώσεις καρδιοπάθειας ή νευρικής κατάπτωσης. Με βάση την προσωπική του εμπειρία πάνω στη χρήση της, αλλά και δοκιμές που πραγματοποίησε, ολοκλήρωσε μία μελέτη με τίτλο *Περί κοκαΐνης* που εκδόθηκε το 1885. Ο Φρόντ κατέληγε πως η κοκαΐνη ήταν κατάλληλη για χρήση σε περιπτώσεις νευρασθενειών, δυσπεψίας, καθώς και ικανή να αντικαταστήσει τη μορφίνη. Υπέδειξε επιπλέον ένα μηχανισμό δράσης της, ο οποίος επιβεβαιώθηκε αργότερα, σύμφωνα με τον οποίο, η ουσία δρα διεγερτικά, αναστέλλοντας την επενέργεια των παραγόντων που καταστέλλουν τα σωματικά αισθήματα. Η μελέτη του Φρόντ έστρεψε την προσοχή των ιατρών στην κοκαΐνη και λίγους μήνες αργότερα, ο οφθαλμολόγος Καρλ Κόλερ επέκτεινε τη χρήση της ανακαλύπτοντας πως λειτουργεί αναισθητικά στο μάτι. Ο Φρόντ χορήγησε κοκαΐνη στον φίλο και δάσκαλό του Ερνστ Φλάισλ φον Μάρξοφ. Ο Φλάισλ είχε εθιστεί στη μορφίνη, την οποία χρησιμοποιούσε για να αντιμετωπίσει τον πόνο εξαιτίας συνεχούς νεοπλασίας νευρωμάτων στον ακρωτηριασμένο, λόγω μόλυνσης, αντίχειρά του. Ο Φρόντ πίστευε πως με τη χορήγηση κοκαΐνης θα ξεπερνούσε τον εθισμό του στη μορφίνη, ωστόσο οδήγησε σε χειρότερο εθισμό και χρόνια δηλητηρίαση. Από τον Ιούλιο του 1885 έκαναν την εμφάνισή τους επιθετικές κριτικές στον Φρόντ, σε σχέση με την θέση του υπέρ της κλινικής χρήσης της κοκαΐνης, κατηγορούμενος δημόσια πως εξαπέλυε την «τρίτη μάλιστα της ανθρωπότητας» (μαζί με το αλκοόλ και τη μορφίνη). Την περίοδο αυτή, ιδιαίτερης σημασίας υπήρξε η γνωριμία και φιλία του Φρόντ με τον διακεκριμένο γιατρό Γιόζεφ Μπρόιερ. Ο Μπρόιερ είχε αναλάβει μία κλασική περίπτωση υστερίας, γνωστή στην ιατρική βιβλιογραφία ως η περίπτωση της «Άννας Ο.» και είχε ανακαλύψει τυχαία πως όταν στη διάρκεια της ύπνωσής της, η ασθενής θυμόταν λεπτομερώς και εξέφραζε την αρχική κατάσταση που είχε οδηγήσει στο υστερικό σύμπτωμα, τότε αυτό εξαφανιζόταν. Αυτή την «καθαρτική μέθοδο» του Μπρόιερ εφάρμοσε ο Φρόντ για πρώτη φορά το 1889, αποκτώντας σταδιακά σημαντική εμπειρία. Μαζί με τον Μπρόιερ δημοσίευσε αποτελέσματα των δοκιμών τους στις *Μελέτες για την Υστερία*, έργο από το οποίο θεωρείται πως αναδύθηκε η Ψυχανάλυση. Ο Φρόντ επιθυμούσε να απελευθερωθεί από τη μέθοδο της ύπνωσης, την οποία απαρνήθηκε οριστικά ως θεραπευτική μέθοδο το 1896, και σταδιακά μετατοπίστηκε από την καθαρτική μέθοδο στην ψυχαναλυτική. Μέσα από μία τεχνική ελεύθερων συνειρμών του ασθενούς, παρατήρησε πως αναδύονταν στην επιφάνεια ένας σημαντικός αριθμός από μνήμες του, που αφορούσαν σεξουαλικές εμπειρίες, γεγονός που τον οδήγησε στη βαθύτερη διερεύνηση του ρόλου των σεξουαλικών παραγόντων στις

νευρώσεις. Οι Μελέτες για την Υστερία δεν έτυχαν θερμής αποδοχής από τον ιατρικό κόσμο και λίγο πριν την έκδοσή του βιβλίου, η συνεργασία του με τον Μπρόιερ διακόπηκε, κυρίως εξαιτίας της απροθυμίας του τελευταίου να ακολουθήσει τον Φρόντ στη βαθύτερη διερεύνηση της σεξουαλικότητας ως αιτιολογία των νευρώσεων και να ασπαστεί τις ρηζικέλευθες ιδέες του. Την περίοδο 1893-98, δημοσίευσε περίπου δώδεκα εργασίες, από τις οποίες ξεχωρίζουν εκείνες για τις «αμυντικές νευροψυχώσεις», όπου ο Φρόντ αναφέρεται στην «άμυνα» ή «απόθεση» ως κεντρικής σημασίας για τον «ψυχικό μηχανισμό». Ο ίδιος περιέγραψε την ψυχρή υποδοχή των ερευνών του γράφοντας: «Η σιωπή όμως με την οποία υποδέχτηκαν τις ομιλίες μου, το κενό που σχηματίστηκε γύρω μου, οι υπαινιγμοί που έφθασαν ως εμένα, με έκαναν σιγά σιγά να καταλάβω ότι δεν μπορεί κανείς να υπολογίζει ότι απόψεις για τον ρόλο που παίζει η σεξουαλικότητα στην αιτιολογία των νευρώσεων θα τύχουν της ίδιας υποδοχής με εκείνη άλλων ανακοινώσεων».

Η περίοδος μέχρι το 1906 υπήρξε εν γένει μία από τις δημιουργικότερες φάσεις στη ζωή του Φρόντ, κατά την οποία διαμόρφωσε αρκετές από τις καινοτόμες θεωρίες του, παρά το γεγονός πως βρισκόταν σχεδόν απομονωμένος από τον υπόλοιπο ιατρικό κόσμο. Ιδιαίτερης αξίας θεωρείται η ανακάλυψη του οιδιπόδειου συμπλέγματος, το οποίο υποδηλώνει την αγάπη κάθε παιδιού για τον ένα γονιό και τη ζηλότυπη εχθρότητα προς τον άλλο. Η σύλληψη του οιδιπόδειου συμπλέγματος καταγράφεται σε επιστολές του το 1897, την ίδια περίπου περίοδο που ο Φρόντ ξεκίνησε την αυτοανάλυσή του. Στις 4 Νοεμβρίου του 1899, εκδόθηκε επίσης ένα από τα σημαντικότερα έργα του και κατά πολλούς το κορυφαίο βιβλίο του, «Η ερμηνεία των ονείρων», με βασικό θέμα τη διερεύνηση του ονείρου ως εκπλήρωση μίας επιθυμίας. Βασική του θέση ήταν ότι το όνειρο αποτελεί πάντοτε την εκπλήρωση μιας ασυνείδητης επιθυμίας, η έκφραση της οποίας όμως λογοκρίνεται πριν γίνει συνειδητή και παραμορφώνεται με διάφορους μηχανισμούς, όπως η μετάθεση και η χρήση συμβόλων. Το βιβλίο αγνοήθηκε για περίπου μία δεκαετία πριν αρχίσει να αναγνωρίζεται η αξία του, περίοδο κατά την οποία εμφανίστηκαν λίγες και ως επί το πλείστον περιφρονητικές κριτικές. Ακολούθησε ένα από τα πιο γνωστά βιβλία του, *Για την ψυχοπαθολογία της καθημερινής ζωής*, δημοσιευμένο το 1904, καθώς και οι *Τρεις πραγματείες για τη θεωρία της σεξουαλικότητας (Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie)* του 1905, βιβλίο που προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση, ενισχύοντας σε μεγάλο

βαθμό την αντιδημοτικότητα του Φρόντ, ειδικότερα για τον ισχυρισμό πως κάθε παιδί γεννιέται με σεξουαλικές ενορμήσεις.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕ ΑΛΛΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

Μετά τη διαμόρφωση μίας νέας σχολής ψυχανάλυσης, της οποίας ο Φρόντ υπήρξε ιδρυτής, έγιναν εμφανείς οι επιστημονικές διαφορές άλλων ερευνητών, οι οποίοι ανέπτυξαν σταδιακά νέες θεωρίες ή υποθέσεις που απομακρύνονταν από τις φροϋδικές. Κεντρικά πρόσωπα της διάσπασης που ακολούθησε ήταν ο Άλφρεντ Άντλερ και ο Καρλ Γιουνγκ. Οι αποκλίσεις των νέων θεωρήσεων του Γιουνγκ από τις πρώτες αρχές της ψυχανάλυσης προκάλεσαν επίσης τη ρήξη στις επιστημονικές και φιλικές σχέσεις του με τον Φρόντ. Αν και ο τελευταίος προόριζε τον Γιουνγκ για «διάδοχό» του, οι διαισθητικές ερμηνείες του Γιουνγκ στάθηκε αδύνατο να γεφυρωθούν με την αυστηρή επιστημονική παρατήρηση του Φρόντ. Η απόσχιση των Άντλερ και Γιουνγκ που οδήγησε στη διαμόρφωση, μέχρι τις αρχές του 1914, τριών διαφορετικών σχολών ψυχανάλυσης, οδήγησε το 1913 στη δημιουργία μίας μικρής ομάδας αναλυτών, γνωστή ως η «Επιτροπή», με σκοπό την διαχείριση μελλοντικών διχογνωμιών και υπεράσπισης των φροϋδικών θεωριών. Η απομάκρυνση μαθητών και συνεργατών του Φρόντ από τον κύκλο που είχε σχηματιστεί γύρω του, έχει ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα αυταρχικής συμπεριφοράς του Φρόντ, αν και μέσα από την προσωπική αλληλογραφία του αναδεικνύεται η διάθεσή του να ελαχιστοποιούνται οι διαφορές και να μην επιτρέπει σε αυτές να διαταράσσουν τις διαπροσωπικές του σχέσεις.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

Το Φεβρουάριο του 1923, ο Φρόντ ανακάλυψε έναν καρκινώδη όγκο στη δεξιά πλευρά του ουρανίσκου, τον οποίο αφαίρεσε. Ακολούθησαν πρόσθετες θεραπείες και άλλες τριάντα δύο εγχειρήσεις, στις οποίες υποβλήθηκε μέχρι το θάνατό του, υποφέροντας για τα επόμενα δεκαέξι χρόνια από υποτροπές της κατάστασής του και γενική καταπόνηση. Την ίδια περίοδο συνέβη ένα ακόμη τραγικό περιστατικό, με μεγάλη επίδραση στο ηθικό του, το γεγονός του θανάτου του εγγονού του, Heinerle. Τα επόμενα χρόνια, το συγγραφικό του έργο περιορίστηκε. Ασχολήθηκε ενεργά με το ζήτημα της άσκησης της ψυχαναλυτικής μεθόδου από μη ιατρούς, δημοσιεύοντας ένα σχετικό βιβλίο, ενώ ξεχωριστή θέση κατέχει και το δοκίμιο που έγραψε το 1927, με

τίτλο *Ο Ντοστογιέφσκι και η πατροκτονία*, που αποτέλεσε την τελευταία και κατά πολλούς κορυφαία συμβολή του στην ψυχολογία της λογοτεχνίας. Το 1930 εκδόθηκε το βιβλίο *Ο πολιτισμός ως πηγή δυστυχίας*, στο οποίο ο Φρόντ εξέθεσε λεπτομερώς τις θέσεις του στο επίπεδο της κοινωνιολογίας, για την οποία ο ίδιος θεωρούσε ότι αντιπροσωπεύει την «εφηρμοσμένη ψυχολογία». Στο έργο αυτό, προσπάθησε να εκθέσει το αίσθημα της ενοχής ως σπουδαίο πρόβλημα στην εξέλιξη του πολιτισμού, συνδέοντας την πολιτισμική πρόοδο με την ένταση του ενοχικού αισθήματος και κατά συνέπεια την απώλεια της ευτυχίας. Τους τελευταίους μήνες της ζωής του, η κατάσταση της υγείας του επιδεινώθηκε, υπομένοντας μεγάλη σωματική καταπόνηση μέχρι το θάνατό του στις 23 Σεπτεμβρίου του 1939. Η σορός του αποτεφρώθηκε τρεις ημέρες αργότερα και η τέφρα του φυλάσσεται μέσα σε μία ελληνική υδρία, από την πλούσια συλλογή αρχαιοτήτων που διέθετε ο Φρόντ. Η τεφροδόχος περιέχει επίσης την τέφρα της Μάρθας Φρόντ και βρίσκεται στο κρεματόριο του Γκόλντεν Γκρην στο Λονδίνο.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ

Ένα από τα πρώτα ενδιαφέροντα του Φρόντ αποτέλεσε η νευρολογία, τομέας πάνω στον οποίο δημοσίευσε και αρκετά επιστημονικά άρθρα, κυρίως μελέτες πάνω στην εγκεφαλική παράλυση. Ανέτρεψε την θεωρία του Γουίλιαμ Λιτλ (William Little) που υποστήριζε πως η κύρια αιτία της ήταν η έλλειψη οξυγόνου κατά τη γέννηση. Ο Φρόντ αντιπρότεινε πως οι περιπλοκές στη γέννηση αποτελούν στην πραγματικότητα σύμπτωμα της πάθησης, γεγονός που επαληθεύτηκε τη δεκαετία του '80.

Αν και ο Φρόντ δεν ανακάλυψε για πρώτη φορά το ασυνείδητο συνέβαλε ουσιαστικά στην μελέτη του. Κατά την περίοδο του 19ου αιώνα η επικρατούσα πεποίθηση ήταν θετικιστικής κατεύθυνσης, υπήρχε δηλαδή η άποψη πως ο άνθρωπος μπορούσε να ελέγξει με τη λογική τη συμπεριφορά του και τη σχέση του με τον κόσμο. Ο Φρόντ πρότεινε ουσιαστικά πως αυτή η θέση είναι μία αυταπάτη καθώς οι άνθρωποι δρουν συχνά για λόγους που δεν άπτονται των συνειδητών σκέψεων τους, καθώς το ασυνείδητο μπορεί να αποτελεί την πηγή των ανθρώπινων κινήτρων. Ο Φρόντ προέκτεινε τη θεωρία του μελετώντας συστηματικά τα όνειρα, τα οποία αποκάλυψε και τον «βασιλικό δρόμο προς το ασυνείδητο», θεωρώντας τα ως το καλύτερο δείγμα πεδίου δράσης

του ασυνειδήτου. Στην σπουδαιότερη -σύμφωνα με τον ίδιο- εργασία του *Η Ερμηνεία των Ονείρων*, ανέπτυξε τα επιχειρήματα του περί της ύπαρξης του ασυνειδήτου αλλά και περιέγραψε μια μεθοδολογία για την πρόσβαση του ατόμου σε αυτό, μέσω του *προ-συνειδητού*.

Μία κρίσιμη για τη λειτουργία του ασυνειδήτου διαδικασία είναι η *απόθηση*. Σύμφωνα με τον Φρόυντ, οι άνθρωποι βιώνουν συχνά επίπονες σκέψεις ή μνήμες τις οποίες εφόσον δεν μπορούν να αντέξουν, έχουν τη δυνατότητα να τις απωθήσουν από το συνειδητό μέρος της λειτουργίας του εγκεφάλου στο ασυνείδητο. Ο Φρόυντ προσπάθησε να ταξινομήσει τα είδη των διαφορετικών συναισθημάτων ή σκέψεων που απωθούνται, ωστόσο κατέληξε πως διαφορετικοί ασθενείς του απωθούσαν διαφορετικές παρελθούσες εντυπώσεις. Επιπλέον παρατήρησε πως η ίδια η λειτουργία της απόθησης είναι μη συνειδητή. Ο Φρόυντ, στην προσπάθεια ερμηνείας της λειτουργίας του ασυνειδήτου, πρότεινε πως διακρίνεται από μία δομή, σύμφωνα με την οποία διαιρείται σε τρία μέρη: το *Εκείνο*, το *Εγώ* και το *Υπερεγώ*.

Το *εκείνο* αντιπροσωπεύει τα κίνητρα, τα ένστικτα και τις βιολογικές ανάγκες του ατόμου και κατά συνέπεια είναι έμφυτο, υπάρχει δηλαδή κατά τη γέννηση και δεν επηρεάζεται από την εμπειρία του ατόμου. Η έννοια του *Εγώ* αποτελεί το λογικό μέρος που αν και δεν είναι έμφυτο, αναπτύσσεται και καλλιεργείται με την επίδραση της συσσωρευμένης εμπειρίας.

Το *Υπερεγώ* αντιπροσωπεύει όλες τις θετικές, ηθικές και κοινωνικές, αξίες του ατόμου, αποτελώντας κατά κάποιο τρόπο την ηθική συνείδηση. Ο Φρόυντ διατύπωσε περαιτέρω πως η αλληλοσυσχέτιση των τριών αυτών στοιχείων καθορίζουν την ψυχική κατάσταση του ατόμου, έτσι ώστε αν οι πιέσεις που εξασκούν το ένα πάνω στο άλλο είναι ετεροβαρείς, τότε δημιουργούνται συγκρούσεις ανάμεσα στο *Εγώ* και τις ενστικτώδεις ορμές ή τη συνείδηση, οι οποίες ωθούν το άτομο να καταφύγει σε συγκεκριμένους μηχανισμούς άμυνας. Οι αμυντικοί μηχανισμοί αποτελούν ασυνείδητους μηχανισμούς που τίθενται σε λειτουργία από το *Εγώ* όταν αποτυγχάνουν διάφορες συνειδητές προσπάθειες. Σύμφωνα με τον Φρόυντ, οι αμυντικοί μηχανισμοί είναι η μέθοδος με την οποία το *Εγώ* μπορεί να λύσει τις συγκρούσεις που υφίστανται με το *υπερεγώ* και το *Εκείνο*. Η χρήση των μηχανισμών αυτών από το άτομο είναι πολλές φορές χρήσιμη —εάν γίνεται συγκρατημένα— αλλά η κατάχρηση ή η

επαναχρησιμοποίησή τους μπορεί να οδηγήσει σε ψυχολογικές διαταραχές όπως η κατάθλιψη

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ήδη από την εποχή του, ο Φρόντ δέχτηκε ισχυρή κριτική για το έργο του. Η κριτική αφορούσε τόσο τα συμπεράσματα των μελετών του όσο και την καθαυτή επιστημονική φύση των διαδικασιών ψυχικής ερμηνείας και θεραπείας.

Για παράδειγμα, ο φιλόσοφος της επιστήμης Σερ Καρλ Πόπερ θεώρησε ότι οι θεωρίες ψυχολογίας στις οποίες βασίζονται οι ψυχοθεραπείες δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν επιστημονικές καθώς υπόκεινται σε υποκειμενικές ερμηνείες. Ακόμη και οι ισχυρισμοί περί κλινικής παρακολούθησης δεν μπορούν να θεωρηθούν αντικειμενικοί ή επιστημονικοί καθώς αποτελούν ερμηνείες βασισμένες σε θεωρίες οικείες σε εκείνον που την διεξάγει και έτσι βασίζονται στην επιβεβαίωση και όχι στην επαληθευσιμότητα. Επιπλέον, σύμφωνα με τον Πόπερ, οι ψυχολογικές θεωρίες που διαμορφώθηκαν από τον Φρόντ, τον Άντλερ και άλλους «αν και παρουσιάζονται ως επιστήμες, έχουν στην πραγματικότητα περισσότερα κοινά με τους πρωτόγονους μύθους παρά με την επιστήμη· μοιάζουν περισσότερο με την αστρολογία παρά με την αστρονομία».

5ο ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΤΡΙΚΑΛΩΝ
ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΘΕΜΑ : ΓΚΡΕΟΡΓΚ ΒΙΛΧΕΛΜ ΦΡΙΝΤΙΧ ΧΕΓΚΕΛ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΘΗΤΡΙΑ ΤΗΣ Β1 ΤΑΞΗΣ ΤΟΥ 5^{ου} ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΚΑΛΩΝ ΣΑΒΒΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΑ
ΤΡΙΚΑΛΑ 27 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2018

GEORG WILLHELM FRIEDRICH HEGEL (ΓΚΡΕΟΡΓΚ
ΒΙΛΧΕΛΜ ΦΡΙΝΤΙΧ ΧΕΓΚΕΛ, 1770-1831)

Γερμανός φιλόσοφος και κύριος εκπρόσωπος του Γερμανικού Ιδεαλισμού. Επηρέασε βαθιά τη δυτική φιλοσοφία και έγινε γνωστός για τη διαλεκτική θεωρία του. Υπήρξε ο φιλόσοφος ο οποίος έβαλε στο επίκεντρο της φιλοσοφικής σκέψης τη σχέση της αλλαγής με την ουσία και με τα πράγματα. Ήταν αυτός που διέλυσε μια από τις μεγαλύτερες

αυταπάτες ιδιαίτερα στο Δυτικό κόσμο για τη σχέση των υλικών σωμάτων με τη σταθερότητα και έδειξε πώς γίνεται λογικά τα επιμέρους πράγματα να μην είναι τόσο πραγματικά όσο νομίζουμε και πώς οι σχέσεις μεταξύ των πραγμάτων και οι μεταβολές αποτελούν επίσης απαραίτητα στοιχεία μιας πραγματικότητας, που η ίδια υπάρχει «αρνούμενη» τον εαυτό της.

Ο Χέγκελ συνέλαβε από πολύ νωρίς τη σημασία του πολιτισμού και της θρησκείας ως σημαντικά στοιχεία στην εξέλιξη της συνείδησης του ανθρωπίνου πνεύματος. Ιστορία είναι ακριβώς ο αγώνας αυτής της συνείδησης προς την ελευθερία. Η χάρη και η οργανική αρμονία ενός αρχαίου ελληνικού τρόπου ζωής, που τόσο θαύμαζε ο Χέγκελ, έχουν χαθεί βέβαια για πάντα. Η Χριστιανική θρησκεία υπεισήλθε στους νεότερους χρόνους ως συνδετικός σύνδεσμος και λειτουργικό υποκατάστατο ανάμεσα στο ένα και το όλο, το τώρα και το πάντοτε.

Η σκέψη του Χέγκελ είναι τόσο ποικιλόμορφη και διαθέτει τόσες πολλές αποχρώσεις, που θα πρέπει να αρκестεί κάποιος στα κυριότερα σημεία. Πολλοί πιστεύουν ότι ο Χέγκελ δεν είχε γνήσια δική του φιλοσοφία κι ότι αυτό που ονομάζουμε φιλοσοφία του Χέγκελ δεν είναι στην πραγματικότητα παρά μια μέθοδος για την κατανόηση της ιστορικής εξέλιξης. Γι' αυτό και δεν μπορούμε καν να μιλήσουμε για τον Χέγκελ, δίχως να αναφερθούμε και στην πορεία της Ιστορίας.

Η "εγελιανή φιλοσοφία" δε μας διδάσκει τίποτα για την "εσώτερη φύση της ύπαρξης". Μπορεί, όμως, να μας μάθει να σκεφτόμαστε δημιουργικά και αποδοτικά. Υποστήριξε ότι το θεμέλιο της ανθρώπινης γνώσης αλλάζει από γενιά σε γενιά, εξελίσσεται. Γι' αυτό και κατά τη γνώμη του δεν υπάρχουν αιώνιες αλήθειες. Δεν υπάρχει διαχρονικός λόγος. Το μόνο σταθερό κι ακίνητο σημείο, πάνω στο οποίο μπορεί ένας φιλόσοφος να χτίσει τη σκέψη του είναι η ίδια η ιστορία.

Για τον Χέγκελ, η ιστορία είναι ένα ποτάμι. Ακόμα και η μικρότερη κίνηση του νερού σε κάποιο συγκεκριμένο σημείο του ποταμού καθορίζεται στην πραγματικότητα από το ρεύμα και τον όγκο του νερού στο υπόλοιπο μήκος της κοίτης. Σπουδαίο ρόλο παίζουν επίσης τα βράχια στο βυθό του, οι στροφές και οι μαϊανδροί στη διαδρομή του, κοντά στο σημείο όπου στέκεσαι και το παρατηρείς.

Και η ιστορία της σκέψης-ή του λόγου- είναι επίσης ένα τέτοιο ποτάμι. Περιέχει όλες τις σκέψεις, όλες τις ιδέες, που οι παλιότερες γενιές, η μία μετά την άλλη, εισέφεραν στην ανθρώπινη διάνοια και οι οποίες καθορίζουν τη δική μας σκέψη και τις αντιλήψεις για τη ζωή που έχει υιοθετήσει η δική μας εποχή. Γι' αυτό και δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι μια συγκεκριμένη ιδέα είναι αιώνια σωστή. Μπορεί να είναι σωστή στο σημείο που στεκόμαστε.

Έτσι, οι ιδέες κι οι σκέψεις μπορούν να κριθούν μόνο σε σχέση με μια συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα. Για παράδειγμα, αν

αρχίσουμε να επιχειρηματολογούμε υπέρ της δουλείας εν έτη 2018, τότε το πολύ πολύ να γίνει κάποιος γελοίος. Πριν από 2.500 χρόνια, η ιδέα αυτή δεν ήταν καθόλου γελοία, παρόλο που και τότε ακόμα ακούγονταν που και που προοδευτικές φωνές υπέρ της κατάργησης της δουλείας. Αν η πραγματικότητα και η έκφρασή της ως σκέψη ταυτίζονται, τότε δεν μπορεί παρά και τα δυο να είναι το ένα και το αυτό, δηλαδή το ίδιο. Δηλαδή τόσο η φύση, όσο και η σκέψη να είναι Λόγος.

Ο Λόγος, λέει ο Χέγκελ, είναι επίσης κάτι δυναμικό – μια εξελεγκτική διαδικασία. Και η “αλήθεια” είναι αυτή ακριβώς η εξέλιξη. Γιατί δεν υπάρχουν κριτήρια έξω από την πορεία της ιστορίας, που θα μπορούσαν να αποφασίσουν τι είναι πιο σωστό ή τι είναι πιο αληθινό. Επίσης λέει ότι δεν μπορείς να αποσπάσεις καμιά ιδέα και καμιά φιλοσοφική σκέψη από την ιστορική πραγματικότητα που την γέννησε. Αλλά ο άνθρωπος κατεβάζει διαρκώς καινούριες ιδέες. Ο λόγος είναι “προοδευτικός”. Αυτό σημαίνει ότι η ανθρώπινη γνώση διαρκώς προχωράει προς τα εμπρός και μαζί της “προοδεύει” και ο άνθρωπος.

Ο Χέγκελ εξηγεί ότι το Παγκόσμιο Πνεύμα κινείται διαρκώς για όλο και πλατύτερη, όλο και διαυγέστερη συνείδηση του εαυτού του. Κατά τη γνώμη του Χέγκελ, λοιπόν, το ζήτημα είναι να φτάσει σιγά σιγά το Παγκόσμιο Πνεύμα στην απόλυτη συνείδηση του εαυτού του. Ο κόσμος υπάρχει από πάντα, αλλά το Πνεύμα του συνειδητοποιεί σιγά σιγά την ιδιαιτερότητα και την ταυτότητά του, χάρη στον πολιτισμό και στην ανάπτυξη του ανθρώπου. Όποιος μελετήσει την ιστορία, έλεγε, καταλαβαίνει αμέσως ότι η ανθρωπότητα κινείται προς ολοένα μεγαλύτερη γνώση και ανάπτυξη του εαυτού της. Η ιστορία δείχνει με σαφήνεια μια εξέλιξη προς τον ορθό λόγο και την ελευθερία. Φυσικά, υπάρχουν κάποιες φορέςπισωγυρίσματα. Αλλά σε γενικές γραμμές, η πορεία τραβάει μπροστά. Επομένως η ιστορία για τον Χέγκελ έχει ένα στόχο: την εξέλιξη και την ασταμάτητη πρόοδο.

Η ιστορία είναι μια μακριά και αδιάκοπη αλυσίδα σκέψεων και μάλιστα οι κρίκοι της δεν έρχονται να δεθούν τυχαία ο ένας με τον άλλο, αλλά ακολουθούν ορισμένους κανόνες. Όποιος μελετήσει διεξοδικά την ιστορία, θα παρατηρήσει ότι, τις περισσότερες φορές, μια νέα ιδέα έρχεται να στηριχθεί σε ιδέες και σκέψεις που εκφράστηκαν παλαιότερα. Και μόλις διατυπωθεί αυτή η νέα σκέψη, δε θα αργήσουν ν’ ακουστούν και οι πρώτες αντιρρήσεις, οι πρώτες διαφωνίες. Κατ’ αυτό τον τρόπο, υπάρχουν πάντα δύο αντίθετοι πόλοι, κι ανάμεσά τους δημιουργείται μια ένταση που λύνεται μόνο με μια τρίτη σκέψη, η οποία κρατάει από τα δυο αντίθετα άκρα το καλύτερο και συνεχίζει την πορεία προς τα εμπρός. Ο Χέγκελ ονόμασε αυτή την εξέλιξη διαλεκτική εξέλιξη.

Η διαλεκτική είναι η λογική της συζήτησης. Είναι η διαδικασία μέσω της οποίας αποσπασματικές και ανεπαρκείς προσεγγίσεις συνεργάζονται προς όφελος της αμοιβαίας επικοινωνίας και κατανόησης, έτσι ώστε να δημιουργήσουν μία ευρύτερη, περιεκτικότερη και επαρκή προσέγγιση. Η διαλεκτική είναι η διαδικασία μέσω της οποίας διαφορετικές ατομικές ή πολιτιστικές προσεγγίσεις, με όλες τις ιδιοσυγκρασίες τους, συνεργάζονται προς την κατεύθυνση μίας περιεκτικότερης κοινής προσέγγισης.

Η διαλεκτική του Χέγκελ, όμως, δεν εφαρμόζεται μόνο στην ιστορία. Κι όταν συζητάμε-ή αναλύουμε κάτι-,σκεφτόμαστε με διαλεκτικό τρόπο. Προσπαθούμε να εντοπίσουμε τα λάθη σε ένα συλλογισμό. Ο Χέγκελ ονόμασε αυτή τη διαδικασία "αρνητική σκέψη". Κι όταν βρούμε τα λάθη, κρατάμε τα καλά στοιχεία. Αλλά δυστυχώς δεν είναι πάντα εύκολο να διακρίνουμε ποιο είναι το καλό και ποιο το κακό. Γι'αυτό και πρέπει να αφήσουμε την ιστορία να μας πει για το σωστό και το λάθος. Και όπως έλεγε ο Χέγκελ, μόνο ό,τι είναι λογικό ή σωστό καλύτερα μπορεί να επιβιώσει.

Η λογική του Χέγκελ είναι, λοιπόν, μια δυναμική λογική. Θεωρεί ότι η πραγματικότητα είναι γεμάτη αντιθέσεις. Άρα και η περιγραφή της πραγματικότητας πρέπει να ξέρει να περιγράφει τις αντιθέσεις. Έδινε μεγάλη σημασία σε κάποιους παράγοντες που ονόμαζε "αντικειμενικές δυνάμεις". Κι εννοούσε την οικογένεια και το κράτος. Το κράτος αντιπροσωπεύει "περισσότερα" από ό,τι ο απλός πολίτης. Αντιπροσωπεύει "περισσότερα" ακόμα κι από το άθροισμα όλων των πολιτών. Θεωρεί πως είναι αδύνατο να ζήσει ο άνθρωπος έξω από την κοινωνία. Όποιος αδιαφορεί για τον κοινωνικό του περίγυρο κι ανασηκώνει τους ώμους του με απάθεια "ψάχνοντας να βρει τον εαυτό του" είναι, κατά τη γνώμη του Χέγκελ, τρελός κι ανόητος.

Η διαλεκτική είναι μια λογική της διαμάχης. Τα πράγματα, βάζοντας περιορισμούς το ένα στ'άλλο, βάζοντας όρια στην αντίστοιχη εξέλιξη τους, βρίσκονται αντιμέτωπα, δηλαδή σε ανταγωνιστική σχέση. Το "υποχρεωτικό είναι" κάθε ουσίας (και ο Χέγκελ θυμίζει πως μια πέτρα ή ένα φυτό, όπως κι ένα πνεύμα ξεπερνάν κι αυτά το όριό τους") (Λογική ,I, σελ 135), απλώνεται βασικά μέχρι το άπειρο. Κάθε πεπερασμένη πραγματικότητα βρίσκεται έτσι περιορισμένη ή μάλλον φυλακισμένη στα σύνορά της από μια άλλη πραγματικότητα, απ'όλες τις άλλες πραγματικότητες που την εμποδίζουν να γίνει το Παν.

Η διαλεκτική είναι μία λογική της κίνησης. Η αληθινή αφετηρία της Λογικής του Χέγκελ δεν είναι η έννοια του είναι αλλά του γίνεσθαι, πρώτη συγκεκριμένη και αληθινή ολότητα, της οποίας η Ύπαρξη και η Ανυπαρξία είναι δυο αφηρημένες και αντιφατικές στιγμές. Η κίνηση είναι το συνακόλουθο πόρισμα της οικουμενικής αλληλεξάρτησης. Αν όλα στέκουν, όλα κινούνται. Μόνο η κίνηση είναι κάτι το αληθινό, ενώ

η ακινησία είναι κάτι το αφηρημένο. Όλες οι επιστήμες, με την ανάπτυξή τους, μετά τον Χέγκελ, επιβεβαίωσαν αυτή την άποψη. Αν μπορούσαμε να δούμε σε μερικές στιγμές εκατοντάδες χιλιοτηρίδες, θα βλέπαμε τα βουνά να ανυψώνονται και να γκρεμίζονται σαν κύματα της θάλασσας. Η κίνηση ακόμα κι η πιο στοιχειώδης, η απλή μηχανική κίνηση, η μετακίνηση μέσα στο χώρο, είναι μια ζωντανή αντίφαση: προϋποθέτει πως σε μια ίδια στιγμή ένα σώμα βρίσκεται σε ένα μέρος και ταυτόχρονα δεν βρίσκεται σ' αυτό το μέρος. Το να υποστηρίξουμε πως βρίσκεται εδώ κι εκεί διαδοχικά, θα ήταν ψέμα: θα ήταν σα να περιγράφαμε το αποτέλεσμα της κίνησης και όχι την ίδια την κίνηση, θα μεταμορφώναμε την κίνηση σε ένα άθροισμα ακινησιών, θα αποκλείαμε δηλαδή τη δυνατότητα ύπαρξης της ίδιας της κίνησης. Οι Ελεάτες είχαν δίκιο που καταδίκασαν αυτή την αντίφαση, αλλά είχαν άδικο που συμπεράναν πως έπρεπε να αρνηθούν την κίνηση επειδή δε θέλησαν να αναγνωρίσουν την αντίφαση που υπήρχε στην καρδιά της ίδιας της πραγματικότητας. 'Η αρνητικότητα είναι η εσωτερική πηγή κάθε αυθόρμητης ζωντανής και πνευματικής κίνησης' (Λογική, II, σελ 563)

Δεν είναι μια εξωτερική δύναμη που μεταμορφώνει το πεπερασμένο σε άπειρο, αλλά η ίδια του η φύση: το πεπερασμένο, από τη φύση του τείνει να ξεπερνάει τον εαυτό του, να αρνηθεί την άρνησή του και να γίνει άπειρο. Η ιδέα της οργανικής ολότητας κι η ιδέα του άπειρου παίζουν σημαντικό ρόλο εδώ. Κάθε πεπερασμένη πραγματικότητα, σ' όποιο είδος κι αν ανήκει – ο Χέγκελ δίνει διαδοχικά το παράδειγμα της πέτρας, του φυτού και της σκέψης- διαθέτει ύπαρξη, νόημα μόνο σε σχέση με το παν. Τα πεπερασμένα πράγματα μεταμορφώνονται, περνούν, εξαφανίζονται, από την πέτρα που οξειδώνεται, θρύβεται, διαλύεται, το φυτό ή το ζώο που τρέφονται από έμβρυα, ενηλικιώνονται, πεθαίνουν, αποσυντίθενται, μέχρι το πνεύμα που αντιλαμβάνεται με πόνο, την άρνηση που κάθε ον έχει μέσα του, που το κατακρεουργεί και το υποχρεώνει να ξεπεράσει τον εαυτό του.

Ο τελικός σκοπός των πραγμάτων είναι ακριβώς αυτή η κίνηση που έχουν μέσα τους, αυτή η τάση, γεννημένη απ' την αντίφαση που ενυπάρχει μέσα στην πεπερασμένη τους πραγματικότητα, που τα οδηγεί πέρα απ' τον ίδιο τους τον εαυτό, προς το άπειρο. Διότι η ορθολογιστική οικοδόμηση του Χέγκελ προχωράει από άρνηση σε άρνηση και μας εξυψώνει απ' το αφηρημένο στο συγκεκριμένο, απ' το πεπερασμένο στο άπειρο, με μια κίνηση, στη διάρκεια της οποίας κάθε όρος περιέχει όλες τις προηγούμενες στιγμές μέχρι να φτάσουμε σ' ένα σύστημα εννοιών που ταυτίζονται με το αληθινό στο σύνολό του, ή αν προτιμάμε, με το Θεό. Αυτή η οικοδόμηση προσφέρει, κατά κάποιο τρόπο, στα όντα μια ιεραρχία κατά βαθμούς τελειότητας, λογικότητας ή πραγματικότητας. Για τον αντικειμενικό ιδεαλισμό του Χέγκελ η σκέψη είναι δημιουργός του αληθινού κόσμου.

Τα πάντα ρέουν, βρίσκονται σε συνεχή κίνηση για να φτάσουν στην αντίθεσή τους κι εν συνεχεία να επιστρέψουν και πάλι στην πρότερή τους κατάσταση, αυτή τη φορά όμως, σε άλλο επίπεδο. Ακριβώς όπως ο καρπός του φυτού, ο οποίος εμπεριέχει μέσα του τον ανθό και το σπόρο απ' όπου προήλθε, έτσι και τώρα ο ίδιος ο καρπός φέρει πλέον το σπόρο για το επόμενο προτσές(σπόρος-άνθος-καρπός).

Το ίδιο ισχύει κατά τον Χέγκελ και για τον άνθρωπο. Στην αρχή ως παιδί, μετά ως ενήλικας και τέλος ως υπερήλικας. Κάθε στάδιο της διαδικασίας εξέλιξης αναιρεί το προηγούμενο στάδιο ενώ παράλληλα το εμπεριέχει. Έτσι ο γέρος εμπεριέχει μέσα του τόσο τον ενήλικα όσο και το βρέφος. Το άλλο προτσές, από τη γέννηση ως το θάνατο, είναι ο πραγματικός άνθρωπος, αφού τα επιμέρους στάδια της ανθρώπινης ύπαρξης δεν είναι παρά κομμάτια ενός όλου. Του μόνου πραγματικού. Ο άνθρωπος κατά τον Χέγκελ είναι όλη η διαδικασία. Από τη γέννησή του ως τον θάνατο.

Αυτή η τριαδικότητα, ο κύκλος, όπως την ονομάζει, είναι η δομή όλης της ζώσας φύσης. Τα πάντα στη φύση μετατρέπονται στο αντίθετό τους και επιστρέφουν με τη σειρά τους σε υψηλότερο επίπεδο εκεί απ' όπου ξεκίνησαν για να τεθεί σε λειτουργία εκ νέου το ίδιο προτσές. Αυτή τη φορά όμως με διαφορετικό αφετηριακό επίπεδο ύψους. Όπως σε ένα σπινάλ. Για να κατανοηθεί με επάρκεια αυτή η δυναμική της φύσης θα πρέπει να προσαρμοστεί και να γίνει πιο ευμετάβλητη η ανθρώπινη σκέψη. Σύμφωνα με αυτό χρησιμοποιεί τη διαλεκτική σκέψη (θέση-αντίθεση-σύνθεση).

Σύμφωνα με τη νέα σκέψη, η αντίφαση δεν είναι σύμπτωμα λανθασμένου τρόπου σκέψης, αλλά είναι στιγμιότυπο του αληθινού και συνεπώς μέρος, κομμάτι του όλου, μέρος του πραγματικού. Αυτός ο τρόπος σκέψης είναι ο μόνος αληθινός τρόπος σκέψης. Μόνο έτσι ο άνθρωπος θα μπορέσει να κατανοήσει τον τρόπο λειτουργίας της φύσης. Μόνο με έναν ρευστό τρόπο σκέψης ο άνθρωπος θα μπορέσει να έρθει πιο κοντά στο αληθινό, στο Θεό.

Η Ιδέα του Χέγκελ, είναι η Αρχή και ο τελικός σκοπός των όντων. Είναι το Ένα, που περικλείει το Παν. Είναι το αρχέτυπο όλων των όντων. Είναι η ιδέα που κλείνει στους κόλπους της όλες τις Ιδέες, τις Έννοιες και τις Υπάρξεις, ακόμα και την έννοια, ακόμα και την ύπαρξη του Θεού. Βρίσκεται πέρα από το Χώρο και το Χρόνο, που, κι αυτούς, τους περικλείει μέσα της.

Η Ιδέα, είναι, επίσης, η "Δρώσα Αρχή" είναι η δύναμη που κινεί τα πάντα. Αυτή η δύναμη, που υπάρχει μέσα στην Ιδέα, σαν συστατικό της στοιχείο ανέκαθεν, εκδηλώνεται σαν Νόηση, παίρνει τη μορφή της νοητικής λειτουργίας. Η Νόηση, λοιπόν, δεν είναι παρά ο πρώτος, ο πιο γενικός προσδιορισμός της Ιδέας. Μέσα στο χώρο της Νόησης, η Ιδέα μας παρουσιάζεται, αρχικά, με τη μορφή του Καθαρού Είναι, με τη

μορφή δηλαδή της πιο αφηρημένης έννοιας, μιας έννοιας απαλλαγμένης από κάθε περιεχόμενο, χωρίς ιδιότητες, χωρίς προσδιορισμούς.

Η Ιδέα με την κίνησή της, τη Νόηση, αποκαλύπτει τον εαυτό της, το περιεχόμενό της. Ο κόσμος- ο κόσμος ο υλικός και ο πνευματικός- δεν είναι τίποτ'άλλο παρά οι συγκεκριμένες μορφές, που παίρνει αυτό το περιεχόμενο. Όλος ο κόσμος-το Παν- είναι "στιγμές" στην εξελικτική πορεία της Ιδέας, είναι οι μορφές με τις οποίες μας παρουσιάζεται το Ένα, η Ιδέα". Για τον Χέγκελ οι Ιδέες δεν είναι αφηρημένες και υπερβατικές, γιατί η Χεγκελιανή Ιδέα αποτελείται από κομμάτια συμπαγούς, στέρεης πραγματικότητας ερμηνευμένης, επεξεργασμένης και άλλως μεταμορφωμένης υπό το φως των εννοιών. Η αντιστρόφως διατυπωμένο, η Χεγκελιανή Ιδέα αποτελείται από έννοιες στέρεα διαμορφωμένες εντός της πραγματικότητας, είτε χρησιμοποιώντας έννοιες απλώς για να ερμηνεύσουμε την πραγματικότητα ,είτε ως σχέδια μεταμόρφωσής της. Η Χεγκελιανή Ιδέα ταυτίζεται με τον ανθρώπινο κόσμο, ο οποίος είναι ένας κόσμος στέρεων υλικών αντικειμένων ερμηνευόμενων και μεταμορφωμένων από τα ανθρώπινα όντα.

Η ιστορία κατά τον Χέγκελ περιλαμβάνει περισσότερο απτά και κοινότυπα ιστορικά δεδομένα και γεγονότα, μόνο όμως στο βαθμό που αυτά αποτυπώνουν θεμελιώδεις ερμηνείες της ανθρώπινης ύπαρξης- και υπάρχουν λίγα πράγματα στον κόσμο που δεν αποτυπώνουν τέτοιες ερμηνείες. Ακόμη και τα άστρα, που φαίνονται να υπάγονται στα βασίλεια της φυσικής επιστήμης και φυσικής ιστορίας, υπάγονται στην ανθρώπινη ιστορία και τον ανθρώπινο κόσμο, στο μέτρο που γίνονται αντιληπτά από την γήινη οπτική γωνία και μέσω των φακών των διαφόρων μύθων και πολιτισμών, ως αστερισμοί , οιωνοί ή ακόμη και ως θεοί. Πράγματι, μια και όλες οι επιστήμες είναι και αυτές ανθρώπινες δραστηριότητες, και μια και οι επιστήμες ερμηνεύουν το σύνολο της φύσης, το σύνολο της φύσης συμπεριλαμβάνεται στον ανθρώπινο κόσμο. Η πορεία της ιστορίας είναι έτσι μια πορεία αυτογνωσίας του πνεύματος μέσα από τα δημιουργήματά του- μια πορεία που , κατά τον Χέγκελ, ολοκληρώνεται μεν και πληρούται, χωρίς όμως και να διακόπτεται.

Ο "Ανθρώπινος Κόσμος": Ιδέα, Πνεύμα

Τι σημαίνει άραγε ο όρος "ανθρώπινος κόσμος"; Ως ανθρώπινος κόσμος νοείται ο κόσμος της φύσης όπως ερμηνεύεται από τον ανθρώπινο Λόγο και όπως μεταμορφώνεται από την ανθρώπινη εργασία. Ο ανθρώπινος κόσμος υλοποιείται όταν οι άνθρωποι οικειοποιούνται την φύση, όταν την κάνουμε δικιά μας επενδύοντάς την με νόημα και /ή την μεταμορφώνουμε μέσω της εργασίας, ούτως ώστε να την ενσωματώσουμε στο ιστό των ανθρώπινων ενδιαφερόντων, ανθρώπινων σκοπών και ανθρώπινων σχεδιασμών.

Η διαδικασία αυτή μπορεί να είναι πολύ απλή. Μια πέτρα στο δρόμο σας είναι απλώς ένα κομμάτι της φύσης, το οποίο όμως μπορεί να εισαχθεί στον ανθρώπινο κόσμο αποδίδοντάς του έναν σκοπό. Ο κόσμος είναι πνεύμα, είχε διατυπώσει στο πρώτο του έργο ο ίδιος. Το ίδιο το πνεύμα βρίσκεται εν μέσω ενός διαλεκτικού προτσές. Από το απόλυτο πνεύμα που είναι, μετατρέπεται σε "αντίθεση" ήτοι στην ύλη. Όλη η ύλη στην οποία μετουσιώθηκε το πνεύμα είναι η ιστορία του υπαρκτού κόσμου.

Σύμφωνα με τον ίδιο, η ιστορία του κόσμου είναι η ιστορία της διαλεκτικής αποκάλυψης του απόλυτου πνεύματος. Η έκφραση γίνεται στην ύλη. Και η ύλη, δηλαδή ο κόσμος, προχωρά σε διαλεκτικές ενότητες (θέση- αντίθεση-σύνθεση). Από την πιο μικρή έως την πιο μεγάλη διαλεκτική ενότητα. Από τον άνθρωπο, στα κράτη, στον κόσμο όλο. Πρώτο επίπεδο της διαλεκτικής σχέσης είναι η "θέση" που είναι το απόλυτο πνεύμα. Στο δεύτερο επίπεδο το πνεύμα μετατρέπεται στο διαλεκτικό του δίπολο στην "αντίθεση" που είναι η ύλη. Ο Λόγος γίνεται ύλη. Με την εμφάνιση του ανθρώπου στην ιστορία του κόσμου, πραγματοποιείται το τρίτο διαλεκτικό στάδιο, η "σύνθεση".

Η ιστορία του κόσμου δεν είναι σύμφωνα με τον Χέγκελ αποτέλεσμα δράσης των ανθρώπων (Βασιλιάδων, Τυράννων και Πολιτικών) αλλά του ίδιου του Πνεύματος που εκφράζεται απλώς στην ύλη. Το πνεύμα μετέρχεται απλώς των ανθρώπων για να εκδηλωθεί, να ξεδιπλωθεί, για να ακολουθήσει το δικό του σκοπό. Το σκοπό όμως ο άνθρωπος δεν μπορεί να το δει. Δεν αποκαλύπτεται στον άνθρωπο.

Άρα αφού το Πνεύμα είναι Λόγος, και ο κόσμος δεν είναι τίποτε άλλο από τη διαλεκτική έκφραση του πνεύματος, θα πρέπει συνεπώς και ο ίδιος ο κόσμος και συγκεκριμένα η ιστορία του κόσμου, να είναι Λόγος, λογική. Γιατί αν το Πνεύμα είναι Λόγος, πρέπει και η έκφρασή του να είναι Λόγος. Λόγος όμως σε διαλεκτική σχέση με το όλον, με το απόλυτο Πνεύμα. Λόγος, επειδή δεν μπορούμε να κατανοήσουμε ακόμα το μεγάλο σχέδιο, το μεγάλο σκοπό του Πνεύματος. Όχι από μόνα τους. Όχι σε σχέση με τον εαυτό τους.

Το έργο του Χέγκελ εκτείνεται σε δεκάδες τόμους και αποτελείται αφενός από κείμενα που δημοσίευσε ο ίδιος, αφετέρου από το περιεχόμενο πανεπιστημιακών παραδόσεων του οι οποίες ανασυγκροτήθηκαν είτε από χειρόγραφα του είτε από τις σημειώσεις των ακροατών του. Η έκδοση με τη μεγαλύτερη διάδοση κατά τις τελευταίες δεκαετίες είναι η 20τομη των εκδόσεων Suhrkamp, η οποία βασίζεται σε εκείνη (1832- 45) του Karl Hegel, γιου του φιλοσόφου. Άλλα μεγάλα έργα του η Φαινομενολογία του πνεύματος, η Επιστήμη της Λογικής, Στοιχεία φιλοσοφίας του δικαίου, Η εγκυκλοπαίδεια των φιλοσοφικών επιστημών, κ.α.

Ιστοσελίδες που χρησιμοποιήθηκαν :
www.counter-currents.com -why read hegel
www.politeianet.gr
www.tovima.gr
www.thanasas.gr
www.kosmologia.gr
www.enallaktikidراسi.com
www.nostimonimar.gr
www.istoriatexnespolitismos.wordpress.com

"Πρωταγόρας"

Βασίλης Γιαρίκης μαθητής τμήματος Β1 του 5^{ου} ΓΕΛ Τρικάλων

Η επιλογή μου σχετικά με το θέμα του βίου και της πολιτείας ενός αρχαίου φιλόσοφου δεν ήταν τυχαία , διότι βρίσκω τον γνωστό σε όλους μας φιλόσοφο Πρωταγόρα έναν από τους σπουδαιότερους δασκάλους, φιλοσόφους αλλά επίσης και έναν τίμιο και ηθικό άνθρωπο της αρχαίας εποχής κατά το 490-420 π.Χ , κατόπιν και Σωκρατικής εποχής, μιάς και ο Σωκράτης ένας ξακουστός σε όλους μας άνθρωπος αλλά μπορώ να πω και αντιπρόσωπος της αρχαίας εποχής γνώριζε τον Πρωταγόρα. Ένα επίσης επιχείρημα για την επιλογή μου είναι ότι ο Σωκράτης, φημισμένος ως ο μεγαλύτερος φιλόσοφος όπως είχε υποστηρίξει το μαντείο, απέδειξε πως πολλά ακόμα μυαλά της εποχής που τα είχαν ονομάσει φιλόσοφους δεν ήταν, ενώ όταν έφτασε στον Πρωταγόρα επέμενε σε αυτόν αλλά και πόσο μάλλον του εμπιστεύθηκε και έναν μαθητή του, διότι τότε ο Πρωταγόρα ήταν δάσκαλος.

Πληροφορίες :

Ο Πρωταγόρας (490 – π. 420 π.Χ.), από τα Άβδηρα της Θράκης, ήταν σημαντικός σοφιστής της αρχαιότητας. Υπήρξε σύγχρονος του Δημόκριτου, από τα Άβδηρα επίσης, κορυφαίος μεταξύ των σοφιστών και ο ιδρυτής της σοφιστικής κίνησης. Ως δάσκαλος ταξίδεψε σε πολλές ελληνικές πόλεις. Επισκεπτόταν συχνά την Αθήνα όπου συνδέθηκε με φιλία με τον Περικλή και άλλους επιφανείς Αθηναίους. Αναφέρεται πως ο Περικλής του ανέθεσε να γράψει τους νόμους για τους Θούριους, της αθηναϊκής αποικίας στην Κάτω Ιταλία που ιδρύθηκε το 444 στη θέση της Σύβαρης.

Ο Πρωταγόρας ήταν ένας από τους πιο γνωστούς σοφιστές. Ήταν δυνατός ρήτορας και μπορούσε σε κάθε πρόταση να αντιτάσσει την αντίθετή της. Ισχυριζόταν ότι δύο προτάσεις μεταξύ τους αντίθετες ισχύουν για κάθε πράγμα. Επίσης είχε την ικανότητα να μετατρέψει το

πιο ασθενές επιχείρημα σε δυνατό. Ήταν ικανός στο να βγάζει εκπληκτικούς μακροσκελείς λόγους, αλλά και να κάνει σύντομες ερωτήσεις κι απαντήσεις όταν θεωρούσε ότι αυτό που έλεγε ήταν αυταπόδεικτο. Συγχρόνως είχε και την ικανότητα να ακούει προσεχτικά την απάντηση του αντιπάλου του και να τον αφήνει να ολοκληρώνει το σκεπτικό του πριν αποφασίσει να του απαντήσει. Ασχολήθηκε με την φιλοσοφία και την ρητορική και του απένειμαν το ψευδώνυμο «Λόγος». Θεωρούσε τον εαυτό του δάσκαλο παιδείας και αρετής και υποσχόταν ότι όποιος ερχόταν να μαθητεύσει κοντά του κάθε μέρα θα γινόταν καλύτερος άνθρωπος από ότι ήταν. Μετέτρεπε λοιπόν τους ανθρώπους σε χρηστούς (=χρήσιμους) πολίτες. Επομένως, στην πραγματικότητα μέσα από τα μαθήματά του δίδασκε την πολιτική τέχνη. Άλλωστε ιδιαίτερα σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα η ικανότητα στο λόγο και εξ' ου η ικανότητα να πείθεις τους άλλους για τα λεγόμενα σου είναι η πιο βασική παιδεία που θα μπορούσε να πάρει κάποιος. Ο Πρωταγόρας λοιπόν πίστευε ότι ο σοφιστής είναι πάνω από όλα ένας παιδαγωγός: «Ομολογώ σοφιστήν είναι παιδεύειν ανθρώπους». Βέβαια στα παλαιότερα χρόνια η λέξη σοφιστής αποδιδόταν σε όποιον είχε άρτια γνώση της επιστήμης ή της τέχνης του. Μετά τον Πρωταγόρα και όλου του κινήματος των σοφιστών άρχισε η λέξη να συσχετίζεται με τον δημαγωγό και αυτόν που γυρνάει τα δεδομένα με τέτοιο τρόπο ώστε να παρερμηνεύει την αλήθεια σύμφωνα με το συμφέρον του. Ο Πλάτωνας τους αποκαλούσε κάπηλους της παιδείας και τους κατηγορούσε ότι ο στόχος τους δεν ήταν η ανακάλυψη της αλήθειας μέσω της φιλοσοφίας, αλλά μέσω του αντιλόγου και της εριστικής διάθεσης να υπερισχύσουν σε μία συζήτηση. Οι σοφιστές λοιπόν, καθώς ο Πρωταγόρας για τους επικριτές του, εμπορεύονταν δύο πράγματα: «την εξειδικευμένη γνώση και τις μεθόδους επιβολής».

Ο Πρωταγόρας έλεγε ότι είναι σημαντικό κάποιος να αρχίσει να μαθαίνει από νεαρή ηλικία. Αλλά θεωρούσε ότι η παιδεία ούτως ή άλλως μας «ακολουθεί» σε όλη μας την ζωή με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο. Εννοώντας ότι από πολύ μικρή ηλικία έως και τα βαθιά γεράματα κάποιος ασχολείται με την εκπαίδευσή μας, είτε τον αποκαλούμε τροφό, είτε γονέα, είτε δάσκαλο, είτε αργότερα νόμους της πόλης.

Φιλοσοφικές θέσεις :

Με τον Πρωταγόρα εισάγεται το ρεύμα του σχετικισμού και του υποκειμενισμού στη φιλοσοφία. Ο Πρωταγόρας πίστευε ότι η γνώση δεν προσδιορίζεται αντικειμενικά, αλλά με τις αισθήσεις. Άρα, γνώση είναι ό,τι αντιλαμβανόμαστε όπως αποτυπώνεται στις αισθήσεις μας. Ο Πρωταγόρας εισήγαγε και την έννοια του «ανθρωποκεντρισμού», με τη χαρακτηριστική ρήση «πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος». Η

έκφραση αυτή σημαίνει ότι ο άνθρωπος αποτελεί μέτρο της αλήθειας και της γνώσης και γι' αυτό κάθε υποκειμενική άποψη για κάποιο θέμα έχει την αξία της. π.χ. Στην Αθήνα είναι μία ανοιξιιάτικη μέρα. Ένας τουρίστας από την Σουηδία λέει πως κάνει ζέστη. Ένας τουρίστας από την Αίγυπτο λέει ότι κάνει κρύο. Και οι δύο λένε αλήθεια. Άρα η αλήθεια εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο εξετάζουμε την πραγματικότητα και επομένως είναι σχετική.

Θεωρείται επίσης ο πρώτος αγνωστικιστής, όπως προκύπτει από τις θέσεις που εκφράζει στο έργο του Περί Θεών. Αντιμετώπισε με κριτικό πνεύμα την ύπαρξη του Θεού θεωρώντας ότι εμπόδιο για τη γνώση του είναι «η αδηλότητα των θεών και η βραχύτητα του ανθρωπίνου βίου». Οι απόψεις του, όπως και αυτές του Σωκράτη, σκανδάλισαν τους Αθηναίους και κατηγορήθηκε από τον Πυθόδωρο για αθεΐα. Μαρτυρείται πως τα βιβλία του κήκκαν δημόσια στην αγορά και ο ίδιος καταδικάστηκε για αθεΐα. Για να αποφύγει τα χειρότερα ο Πρωταγόρας διέφυγε προς τη Σικελία, όμως, το πλοίο που τον μετέφερε ναυάγησε και ο ίδιος πνίγηκε. Η συγκεκριμένη αφήγηση αμφισβητείται, καθώς στον Μένωνα του Πλάτωνα ο Σωκράτης αναφέρει πως ο Πρωταγόρας γνώρισε τιμές μέχρι το θάνατό του, παρόλα αυτά πιθανώς περιέχει ψήγματα αλήθειας σχετικά με την αντιμετώπισή του.

Η διδασκαλία του Πρωταγόρα

Ο Πρωταγόρας ήταν πιθανόν ο πρώτος δάσκαλος που δίδασκε με ανταμοιβή και ήταν ξακουστός για τα υψηλά δίδακτρα που χρέωνε. Οι μέθοδοι διδασκαλίας ήταν πρόδρομοι των σημερινών διαλέξεων και είχαν ως περιεχόμενο ανάλυση ποιημάτων, συζητήσεις για τα νοήματα και τις σωστές χρήσεις των λέξεων και γενικούς κανόνες ρητορικής. Όπως είναι φυσικό οι μαθητές του ήταν πλούσιοι και οικονομικά ευκατάστατοι Αθηναίοι με κοινωνικό υπόβαθρο.

Εστίαζε την εκπαίδευση που παρείχε σε πρακτικά ζητήματα αποδίδοντας μεγάλη αξία στη ρητορική δεινότητα και ευγλωττία. Θεωρώντας πως για κάθε θέση μπορούν να διατυπωθούν επιχειρήματα υπέρ και κατά, προετοίμαζε τους μαθητές του με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι σε θέση να υπερασπιστούν αλλά και να επικρίνουν, με λογικά επιχειρήματα, κάθε αμφιλεγόμενη θέση.

Η πολιτική τέχνη, είναι η δράση του ατόμου-πολίτη στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο βίο και η σχετική αγωγή αποσκοπεί στη βελτίωση της ανθρώπινης φύσης και στη σφυρηλάτηση τέτοιου ήθους, ώστε ο πολίτης να συμβάλλει θετικά και στους δυο αυτούς τομείς.

Ο Πρωταγόρας λοιπόν υποστηρίζει ότι μπορεί να μεταδώσει στους νέους τα συστατικά εκείνα στοιχεία που διαμορφώνουν τον υποδειγματικό

πολίτη: ήθος, κρίση ορθοφροσύνη, λόγο.

Θεωρίες και γνώμες του Πρωταγόρα :

Ο Πρωταγόρας, όπως και ο Ηράκλειτος, πίστευε στη διηλεκτική ροή των όντων στο σύμπαν. Ο άνθρωπος γνωρίζει πράγματα όχι όπως είναι αυτά, αλλά όπως του εμφανίζονται στις αισθήσεις του. Κατά τον Πρωταγόρα δεν υπάρχουν αλήθειες που να ισχύουν, και κάτι που στον ένα φαίνεται αληθινό μπορεί στον άλλο να φανεί ψευδές. Την αρετή ακόμα την θεωρούσε απλώς σαν μια αγαθή έξι, που προπαρασκευάζει καλύτερη ψυχική διάθεση και προτρέπει τους ανθρώπους στη δράση.

Το θεμέλιο της δραστηριότητας του, την εκπαίδευση του πολιτικού ανθρώπου, ο Πρωταγόρας το έθεσε με το έργο που αργότερα κυκλοφόρησε με τον επιθετικό διπλό τίτλο Αλήθεια ή Καταβάλλοντες (Η αλήθεια ή Οι λόγοι που νικούν). Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Πλάτωνα άρχισε ως εξής: Πάντων χρημάτων μέτρον εστίν άνθρωπος, των μεν όντων ως έστιν, των δε μη όντων ως ουκ έστιν (Για όλα τα πράγματα μέτρο είναι ο άνθρωπος, γι' αυτά που υπάρχουν ότι υπάρχουν, για όσα δεν υπάρχουν ότι δεν υπάρχουν).

Επειδή στην ιστορία της φιλοσοφίας κυριαρχεί η διαδοχή δράσης αντίδρασης, η φράση αυτή κατ' αρχάς πρέπει να εκληφθεί ως επίθεση. Περιέχει τη διαμαρτυρία εναντίον του ελεατικού χωρισμού της αισθητικής αντίληψης από την πραγματικότητα, εναντίον του αιτήματος για μια απόλυτη, αμετάβλητη ουσία που είναι προσιτή μόνο στη σκέψη. Ο Πρωταγόρας εκτός όλων των άλλων διατύπωσε και ένα πρωτότυπο επιχείρημα για την ύπαρξη των θεών, το οποίο σύμφωνα με την παράδοση, οδήγησε τον ίδιο στην εξορία και τα βιβλία του στην πυρά: «Για τους θεούς δεν μπορώ να γνωρίζω τίποτα: ούτε ότι υπάρχουν, ούτε ότι δεν υπάρχουν, ούτε τι λογής μορφή έχουν. Γιατί είναι πολλά τα όσα εμποδίζουν να γνωρίζουμε: από τη μια το άδηλο του ζητήματος και από την άλλη η συντομία της ανθρώπινης ζωής». Αυτό που κυριαρχεί στο επιχείρημα αυτό του Πρωταγόρα δεν είναι η αμφισβήτηση της ύπαρξης των θεών αλλά η αμφισβήτηση της γνώσης που εμείς ως άνθρωποι μπορούμε να έχουμε για αυτούς. Μπορεί δηλαδή ο Πρωταγόρας με τα κριτήρια των συγχρόνων του να εμφανιζόταν πράγματι ως «άθεος», εμείς, ωστόσο οφείλουμε να διακρίνουμε τη σκεπτικιστική του στάση, η οποία πολύ πιθανόν να απορρέει από τις γνωσιολογικές του απόψεις, παρά από την πλήρη άρνηση της ύπαρξής τους.

Ο Πρωταγόρας, σχετικά με την θεωρία του που ανέφερα προηγούμενα, υποστηρίζει πως δεν υπάρχει απόλυτο καλό αλλά και επίσης και απόλυτη δικαιοσύνη που να μπορούν να έχουν ισχύ οριστικού κανόνα για τις ηθικο-πολιτικές πράξεις.

Ωστόσο ο Πρωταγόρας εμφανίζεται με χαρακτηριστικά όπως :

γεμάτος αυτοπεποίθηση.

σίγουρος ότι μπορεί να διδάξει την "εύβουλία".

ο λόγος του είναι ασαφής και αοριστολογικός αφού δεν ξεκαθαρίζει το ακριβές αντικείμενο της διδασκαλίας του.

η αυτοπεποίθηση του κορυφώνεται μετά την αμφισβήτηση των δυνατοτήτων του από το Σωκράτη, όπου ατάραχος είναι έτοιμος να μιλήσει, σίγουρος για την ικανότητά του ότι θα πείσει.

Παρόλα αυτά η συμπεριφορά του δικαιολογείται για δύο λόγους:

1) Διδάσκει πολλά χρόνια, είναι καταξιωμένος, επομένως η φήμη του, τού επιτρέπει να έχει τέτοια αυτοπεποίθηση.

2) Ένας δάσκαλος πρέπει να δείχνει σιγουριά, διαφορετικά πως θα εμπνεύσει και θα πείσει τους μαθητές του; Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να γίνεται επηρμένος και αλαζόνας.

Διογένης ο Κυνικός

Περιεχόμενο: 1) Βιογραφία 2) Τα έργα και η διδασκαλία 3) Προσωπική άποψη

Βιογραφία

Ο Διογένης ο αποκαλούμενος «Κυνικός», ή Διογένης ο Σινωπεύς (αρχ. Διογένης ο Σινωπεύς) ήταν αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος. Φέρεται να γεννήθηκε στη Σινώπη περίπου το 412 π.Χ., (σύμφωνα με άλλες πηγές το 399 π.Χ.), και πέθανε το 323 π.Χ. στην Κόρινθο, σύμφωνα με τον Διογένη τον Λαέρτιο, την ημέρα που ο Αλέξανδρος ο Μέγας πέθανε στη Βαβυλώνα. Εξαιτίας της απόστασης, και εξαιτίας του γεγονότος ότι η ημερομηνία θανάτου του Διογένη δεν είναι ακριβώς γνωστή, ο Λαέρτιος πιθανώς παραθέτει κάποιον θρύλο. Ο Πλούταρχος αναφέρει ότι ο Σωκράτης πέθανε την ημέρα της γέννησης του Διογένη. Θεωρείται ο κυριότερος εκπρόσωπος της Κυνικής Φιλοσοφίας. Χρησιμοποιούσε τον αστεϊσμό και το λογοπαίγνιο ως μέσο για τα διδάγματά του. Πίστευε πως η ευτυχία του ανθρώπου βρίσκεται στη φυσική ζωή και πως μόνο με την αυτάρκεια, τη λιτότητα, την αυτογνωσία και την άσκηση μπορεί κανείς να την εξασφαλίσει. Η κυνική φιλοσοφία λέγεται έτσι γιατί είχε ως έμβλημά της τον "κύνά" (σκύλος στα αρχαία ελληνικά). Δήλωναν πως "εμείς διαφέρουμε από τους άλλους σκύλους διότι εμείς δεν δαγκάνουμε τους εχθρούς αλλά τους φίλους, για να τους διορθώσουμε". Γεννήθηκε στη Σινώπη του Πόντου αλλά κατά τα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνα ήλθε στην Αθήνα εξοριστός από τη γενέτειρά του, επειδή, με τον τραπέζιτη πατέρα του Ικεσία, είχαν παραχαράξει το νόμισμα της πόλης. «Ο Διογένης όταν εξορίστηκε από την πατρίδα του για κάποια παραχάραξη

νομισμάτων, ήλθε στην Αθήνα, σχετίστηκε με τον κυνικό Αντισθένη, αισθάνθηκε έλξη για τον τρόπο ζωής του και ακολούθησε την κυνική φιλοσοφία αδιαφορώντας για την μεγάλη του περιουσία». Όταν οι Αθηναίοι τον κορόιδευαν πως οι Σινωπείς τον είχαν εξορίσει αυτός με αστεϊσμό απαντούσε: "Εγώ τους καταδίκασα να μείνουν εκεί". Στην Αθήνα παρακολουθούσε μαθήματα κοντά στον ιδρυτή της κυνικής φιλοσοφίας Αντισθένη. Παροιμιώδης έμεινε η απλότητα, η λιτότητα, το ελεγκτικό και χλευαστικό πνεύμα του απέναντι στους άλλους. Η παράδοση λέει ότι είχε μόνιμη κατοικία του ένα πιθάρι και γυρνούσε στους δρόμους όλη μέρα με ένα φανάρι. Όταν τον ρωτούσαν τι το χρειάζεται το φανάρι την ημέρα, αυτός απαντούσε: "Αναζητώ τον άνθρωπο". Επιγραμματικό είναι και αυτό που είπε κάποτε, όταν ο Μέγας Αλέξανδρος έστειλε γράμμα στον Αντίπατρο, με κάποιο αγγελιαφόρο που ονομαζόταν Αθλίας : "Αθλίας,παρ' άθλιού, δι' Άθλιου προς άθλιον" (Ο άθλιος στέλνει άθλια επιστολή με τον Άθλιο προς έναν άθλιο). Ο Διογένης είχε συλληφθεί αιχμάλωτος και κατέληξε στα δουλοπάζαρα της Κορίνθου. Ο Ξενιάδης, πλούσιος, αριστοκράτης της εποχής, είδε τον Διογένη και θέλησε να τον αγοράσει. Συζήτησε με τον δουλέμπορο και ο δουλέμπορος πλησίασε τον Διογένη και του είπε: "Αυτός ενδιαφέρεται να σε αγοράσει, τι δουλειά ξέρεις να κάνεις να του πω;". Ο Διογένης με λογοπαίγνιο απαντά "Ανθρώπων άρχειν". Το λογοπαίγνιο αυτό, ενός δούλου, άρεσε στον Ξενιάδη που χαμογέλασε και τον αγόρασε, αφού αντιλήφθηκε τις δύο έννοιες που με οξυδέρκεια έθεσε ο Διογένης: "Διοικώ τους ανθρώπους και διδάσκω στους ανθρώπους αρχές". Ο Ξενιάδης ανάθεσε στον Διογένη τη διδασκαλία των παιδιών του και έτσι ο Διογένης έμεινε στο Κράθειον, ένα προάστιο της Κορίνθου. Ο Μέγας Αλέξανδρος είχε έναν εκπαιδευτή, τον Λεωνίδα, που ήταν μνημένος στην κυνική φιλοσοφία. Γνώστης της κυνικής φιλοσοφίας ο Αλέξανδρος γνώριζε για τον Διογένη, για τα διδάγματά του, το ύφος και το πνεύμα του. Όταν ο Αλέξανδρος ήταν στην Κόρινθο, ήθελε να τον γνωρίσει και έστειλε ένα υπασπιστή του να βρει τον Διογένη και να του τον παρουσιάσει. Αφού ο υπασπιστής τον εντόπισε, του είπε: "Σε ζητεί ο Βασιλεύς Αλέξανδρος να σε δει". Ο Διογένης απάντησε "Εγώ δεν θέλω να τον δω. Εάν θέλει αυτός ας έρθει να με δει". Πράγματι, ο Αλέξανδρος πήγε να δει τον Διογένη. Ο Αλέξανδρος πλησιάζει τον φιλόσοφο και του λέει: "Είμαι ο Βασιλεύς Αλέξανδρος". Ο Διογένης ατάραχος απαντά "Και 'γώ είμαι ο Διογένης ο Κύων". Ο Μέγας Αλέξανδρος απορεί και τον ρωτάει: "Δε με φοβάσαι;" Ο Διογένης απαντάει: "Και τι είσαι; Καλό ή κακό;". Ο Αλέξανδρος μένει σκεπτικός. Δεν μπορεί ένας βασιλιάς να πει ότι είναι κακό, και άμα είναι καλό, γιατί κάποιος να φοβάται το καλό; Αντί να απαντήσει ο Αλέξανδρος τον ερωτά εκ νέου: "Τι χάρη θες να σου κάνω;" Και ο Διογένης ξανά με λογοπαίγνιο απαντά: "Αποσκοτίσόν με". Βγάλε με δηλαδή από το σκότος, τη λήθη, και δείξε μου την αλήθεια. Με

το έξυπνο λογοπαίγνιο του Διογένη, η απάντησή του μπορεί και να εννοηθεί έως: "Σταμάτα να μου κρύβεις τον ήλιο", καθώς οι κυνικοί πίστευαν πως η ευτυχία του ανθρώπου βρίσκεται στη λιτότητα, στη ζεστασιά του ήλιου και δεν ζητεί τίποτα από τα υλικά πλούτη. Μόλις το άκουσε αυτό ο Αλέξανδρος είπε το περίφημο: "Εάν δεν ήμουν Αλέξανδρος, θα ήθελα να ήμουν Διογένης".

Ο Διογένης και οι μεταγενέστεροί του Κυνικοί απορρίπτουν ό,τι σηματοδοτεί τον ανθρώπινο πολιτισμό. Ο Νόμος δεν έχει καμία απολύτως αξία απέναντι στη φύση, διότι οι νόμοι είναι ανθρώπινα έργα και διαφέρουν από χώρα σε χώρα, επομένως δεν έχουν αντικειμενικό κύρος και είναι ανάξιοι σεβασμού. Για τον λόγο αυτό, ακριβώς, κανένα δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να κρίνει τις πράξεις κάποιου, ούτε και οποιαδήποτε εξουσία έχει το δικαίωμα να καθορίζει τη ζωή των ανθρώπων. Ο Διογένης υπήρξε μια πραγματική ιστορική φιγούρα, αλλά η ζωή του έγινε θρύλος που εξελίχθηκε σ' ένα μύθο, καθώς ανέκδοτα και σκάνδαλα προστέθηκαν στην πραγματική του ζωή. Για την αληθινή του ζωή δεν γνωρίζουμε και πολλά, όμως είναι ξεκάθαρο πως έγινε ένας φιλοσοφικός ήρωας. Τόσο εξαιρετική ήταν η αυστηρότητα και η απλότητα της ζωής του, ώστε αργότερα οι Στωικοί τον αποκάλεσαν τέλειο άνθρωπο και σοφό! Θεωρούσε τις ομιλίες του Πλάτωνα ως χάσιμο χρόνου. «Όταν ο Πλάτωνας διατύπωσε τον ορισμό ότι ο «άνθρωπος είναι δίποδο ζώο χωρίς φτερά», και ο ορισμός αυτός είχε γίνει αποδεκτός, ο Διογένης μαδάει έναν πετεινό, τον βάζει μέσα στη σχολή [του Πλάτωνα] και λέει: «Αυτός είναι ο άνθρωπος του Πλάτωνα». Εξαιτίας αυτού προστέθηκε στον ορισμό το “με πλατιά νύχια”. (Διογένης Λαέρτιος, Φιλοσόφων βίων και δογμάτων συναγωγή. Περιγελούσε ο Διογένης τους ρήτορες όταν μιλούσαν για δικαιοσύνη ενώ ζούσαν μέσα στην αδικία. Έλεγε ότι όλοι συναγωνίζονται ως προς τα υλικά αγαθά αλλά κανείς δεν αγωνιζόταν να γίνει καλύτερος και αληθινός. Αναρωτιόταν γιατί οι μαθηματικοί παρατηρούσαν τον ήλιο και την σελήνη ενώ παρέβλεπαν τα ζητήματα μέσα τους και γύρω τους. Θύμωνε με αυτούς που θυσιάζαν στους θεούς για να έχουν καλή υγεία και από την άλλη έτρωγαν υπερβολικά. Επέπληττε τους ανθρώπους για τις προσευχές τους, λέγοντας ότι ζητούσαν μάλλον αυτά στα οποία οι άνθρωποι απέδιδαν αξία και όχι αυτά που ήταν πραγματικά ωφέλιμα για αυτούς. Παρόλη, όμως, την προκλητική του συμπεριφορά του οι Αθηναίοι τον αγαπούσαν. Όταν ένας νέος του έσπασε το πιθάρι, τον ξυλοκόπησαν και του προσέφεραν ένα καινούριο. Περιγελούσε τους ρήτορες που στους λόγους τους έκαναν πολύ θόρυβο περί δικαιοσύνης αλλά ουδέποτε την εφάρμοσαν στη ζωή τους. Έλεγε ότι οι άνθρωποι αγωνίζονται να ξεπεράσουν ο ένας τον άλλο σε υλικά αποκτήματα, αλλά κανένας δεν αγωνίζεται να γίνει καλύτερος και αληθινός. Ήταν το πρώτο άτομο που σκέφτηκε και είπε, “Είμαι πολίτης ολόκληρου του κόσμου”, παρά

πολίτης μιας συγκεκριμένης πόλης ή κράτους. Έτσι, κατά κάποιον τρόπο εφεύρε την ιδέα του κοσμοπολιτισμού. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι δε λέει ότι είναι άπολις – χωρίς πόλη – απλώς δηλώνει υποταγή στον Κόσμο και στο Σύμπαν. Οι περιορισμοί της υπηκοότητας και οι αποκλεισμοί που αυτοί συνεπάγονταν ήταν παράλογοι, και με τον Κοσμοπολιτισμό ζητούσε να τους καταργήσει ανοίγοντας τα πολιτικά προνόμια σε όλους. Με λίγα λόγια ο κοσμοπολιτισμός αντιπροσωπεύει μια πρώτη εισήγηση ότι ο δεσμός του ανθρώπου προς την ανθρωπότητα είναι ισχυρότερος του δεσμού προς το κράτος. Στα πλαίσια αυτά, οι Κυνικοί θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι πρωτεργάτες του αναρχισμού! Παρέμεινε μέχρι το τέλος της ζωής του πιστός στις αρχές του και στον τρόπο που ζούσε. «Όταν κάποιος είπαν στον Διογένη ότι «Είσαι γέρος. Από εδώ και πέρα να χαλαρώσεις την προσπάθειά σου», εκείνος είπε: «Μα πώς; Αν έτρεχα σε αγώνες, θα έπρεπε, φθάνοντας κοντά στο τέρμα, να χαλαρώσω την προσπάθεια ή, αντίθετα, να βάλω τα δυνατά μου;» Για τον θάνατό του υπάρχουν διάφορες πληροφορίες. Οι ιστορικοί, όμως, δεν είναι βέβαιοι ούτε για τον χρόνο ούτε για τον τρόπο θανάτου του. Μια ισχυρή πεποίθηση μας αναφέρει πως πέθανε από βαθιά γεράματα στην Κόρινθο. Μια άλλη πως πέθανε τρώγοντας ωμό χταπόδι, επειδή ήθελε να δείξει πως την τροφή δεν χρειάζεται καν να τη μαγειρεύουμε. Όπως και να έχει όχι μόνο η ζωή του, αλλά και ο θάνατός του υπήρξε μυθιστορηματικός! Οι Κορίνθιοι έστησαν στη μνήμη του μια κολώνα πάνω στην οποία τοποθέτησαν έναν σκύλο από μάρμαρο της Πάρου. Στη συνέχεια οι συμπατριώτες του από την Σινώπη τον τίμησαν με ορειχάλκινα αγάλματα, κοντά στη γιγάντια κολώνα με τον σκύλο πάνω στα οποία χάραξαν την ακόλουθη επιγραφή: «Ο χρόνος κάνει ακόμα και τον χαλκό να παλιώνει, αλλά τη δόξα σου, ω Διογένη, η αιωνιότητα ποτέ δεν θα καταστρέψει. Διότι εσύ μόνος δίδαξες στους θνητούς το μάθημα της αυτάρκειας και το πιο εύκολο μονοπάτι της ζωής». Ο Διογένης, κάποτε, στέκονταν εμπρός από ένα άγαλμα ζητώντας... ελεημοσύνη. Όταν τον ρώτησαν γιατί το κάνει αυτό, εκείνος απάντησε: «μελετώ άποτυγχάνειν» (μελετώ την αποτυχία). Ρώτησαν κάποτε τον Διογένη, πια στάση πρέπει να κρατά κάποιος απέναντι στην εξουσία απάντησε: «Όποια και απέναντι στην φωτιά: να μην στέκεται ούτε πολύ κοντά, για να μην καεί, ούτε πολύ μακριά για να μην ξεπαγιάσει». Ο Διογένης, κουβαλούσε μαζί του ό,τι είχε. Σ' ένα σακούλι είχε συνήθως ψωμί και ελιές. Μια μέρα λοιπόν κάθεται στο μέσο της Αγοράς, ανοίγει το σακούλι του και αρχίζει να τρώει. «Καλά, τι ώρα είναι αυτή που τρως;» τον ρωτάει κάποιος. Κι ο Διογένης ετοιμόλογος του απάντησε: «Οι πλούσιοι τρώνε όταν θέλουνε, εγώ ο φτωχός, όταν πεινώ!». Βλέποντας μια ημέρα τους αξιωματούχους να οδηγούν στη φυλακή κάποιο ταμία, που είχε κλέψει ένα κύπελο είπε: «Οι μεγάλοι κλέπται τον μικρόν άγουσι». Για τις αναθηματικές επιγραφές πιστών που σώθηκαν χάρη σε

μια θεότητα, έλεγε «Θα ήταν πολύ περισσότερες, αν και εκείνοι που δεν είχαν σωθεί, είχαν κάνει αφιερώσεις». Βλέποντας κάποτε έναν ολυμπιονίκη να νέμει τα πρόβατά του, στάθηκε και του είπε: «Ω, βέλτιστε, ταχέως μετέβης από των Ολυμπίων επί τα Νέμεα». Όταν κατηγορήσαν τον Διογένη ότι τα πίνει στο καπηλειό, απάντησε «και στο κουρείο, κουρεύομαι». Ο Διογένης όταν είδε θηλυπρεπή νέο, του είπε «δεν ντρέπεσαι, να έχεις για τον εαυτό σου χειρότερη γνώμη απ' αυτή που έχει η φύση; Αυτή σε έκανε άντρα κι εσύ αναγκάζεις τον εαυτό σου να γίνει γυναίκα». Κάποτε όταν τον ειρωνεύτηκαν πως μπαίνει σε ακάθαρτους χώρους, ο Διογένης, σε απάντηση, τους είπε: «Αλλά και ήλιος και ου μαιίνεται», δηλαδή: «Κι ο ήλιος μπαίνει σε ακάθαρτους τόπους, αλλά δεν μολύνεται από αυτούς». Ο Διογένης συχνά αυνανιζόταν δημοσίως μπροστά στο πλήθος που μαζευόταν γύρω από το πιθάρι του. Όταν κάποτε ένας παριστάμενος τον ερώτησε εάν ντρέπεται, αυτός του απάντησε «Είθε και την κοιλίαν ην παρατρίψαντα και μη πεινήν» (μακάρι να μπορούσα να ανακουφίσω και την πείνα μου, τρίβοντας την κοιλιά μου). Μια φορά ο Διογένης ο Κυνικός βρέθηκε σε μια συντροφιά όπου όλοι έπλητταν θανάσιμα από απαγγελία ενός ποιητή. Βλέποντας να προβάλλει το λευκό στο τέλος του ειληταρίου που κρατούσε ο ποιητής, ο Διογένης είπε «Κουράγιο φίλοι, βλέπω στεριά». Όταν ο κυνικός φιλόσοφος Διογένης είδε μια γυναίκα κρεμασμένη σε μια ελιά αναφώνησε: «Μακάρι να είχαν όλα τα δέντρα τέτοιους καρπούς!». Κάποιος καλοτύχιζε τον Καλλισθένη γιατί ζούσε ωραία κοντά στον Μέγα Αλέξανδρο. Ο Διογένης τότε του απαντά: «Κακότυχος είναι όποιος προγευματίζει και δειπνεί όποτε αρέσει στον Αλέξανδρο». Μια φορά άναψε, μέρα μεσημέρι, έναν λύχνο και κρατώντας τον, γύριζε στις αγοράς τους δρόμους. Όταν δε, ρωτήθηκε γιατί το κάνει αυτό, έδωσε τη γνωστή περίφημη απάντησή του: «Άνθρωπον ζητώ». Μια μέρα ο Διογένης πήγε στο θέατρο όταν η παράσταση είχε τελειώσει και ο κόσμος έβγαινε έξω. Αντίθετα στο πλήθος, που έβγαινε έξω, αυτός προσπαθούσε ν' ανοίξει δρόμο και να μπει μέσα, και σαν τον ρώτησαν, γιατί πάει αντίθετα, απάντησε: «Σε όλη μου τη ζωή αυτό εξασκούμε να κάνω».

Τα έργα και η διδασκαλία

Ο Διογένης έθιξε αποκλειστικά κοινωνικά και ηθικά προβλήματα. Η διδασκαλία του ήταν ουσιαστικά επαναστατική και ανατρεπτική για την τάξη που επικρατούσε τότε. Προσπάθησε με τα επιχειρήματά του να αλλάξει την ανθρώπινη κοινωνία που είχε διαφθαρεί. Αυτό κατά τη γνώμη του θα γινόταν δυνατό αν ο άνθρωπος επέστρεφε στη φύση. Πίστευε, δηλαδή, πως η ευτυχία του ανθρώπου βρίσκεται στη φυσική ζωή και πως μόνο με την αυτάρκεια, τη λιτότητα, την αυτογνωσία και την άσκηση μπορεί να την εξασφαλίσει. Ο Διογένης Λαέρτιος παραθέτει

μεγάλο κατάλογο από έργα του Διογένη του Κυνός, από τα οποία σώζονται αρκετά, δυστυχώς όχι στην ελληνική. Στην Αθήνα ο Διογένης έδωσε μια πολύ μεγάλη ώθηση στον Αστεϊσμό. Χρησιμοποιούσε το λογοπαίγνιο ως "Κύων" (σκυλί), "δαγκώνοντας τους φίλους για να τους διορθώσει" κατά την Κυνική φιλοσοφία.

Ο Κύων "δαγκώνει" τον Διδύμωνα

Ο Διδύμων, οφθαλμίατρος της εποχής εξετάζει το μάτι μιας κοπέλας. Ο Διογένης τον βλέπει και γνωρίζει ότι ο Διδύμων ήταν τύπος ερωτύλος. Του λέει: "Πρόσεξε Διδύμωνα, μήπως εξετάζοντας τον οφθαλμό, φθείρεις την κόρην".

Ο Κύων "δαγκώνει" έναν οικοδεσπότη

Ο Διογένης είναι καλεσμένος σε ένα γεύμα και πηγαίνει στο λουτρό για να πλυθεί πριν φάει. Αλλά το λουτρό είναι πολύ βρόμικο. Δεν παραπονιέται, ώστε να μην προσβάλει τον οικοδεσπότη αλλά με αστεϊσμό ρωτά "Οι εδώ λουόμενοι, πού πλένονται κατόπι;".

Ο Κύων "δαγκώνει" έναν μοχθηρό πολίτη

Θέλησε κάποτε να πειράξει ένα μοχθηρό τύπο αφού έβλεπε τις πράξεις του και είχε ακούσει γι' αυτόν. Οι αρχαίοι Έλληνες συνήθιζαν να βάζουν πάνω από την είσοδο του σπιτιού τους ένα θυραίο. Αυτό ήταν ένα σύμβολο, σήμα ή ρητό που διάλεγαν για την οικία τους. Ο μοχθηρός αυτός άνδρας είχε βάλει πάνω από την πόρτα της οικίας του το εξής ρητό: "ΜΗΔΕΝ ΕΙΣΕΙΤΩ ΚΑΚΟΝ" (Να μην μπει κανένα κακό). Έτσι, ο Διογένης κτύπησε την πόρτα και ρώτησε: "Ο οικοδεσπότης από πού μπαίνει;".

Ο Κύων "δαγκώνει" στολισμένο νέο

Ο Διογένης Λαέρτιος περιγράφει ότι ο Διογένης ο Κυνικός κάθεται στο δρόμο, όταν ένας όμορφος και στολισμένος νέος περνάει από μπροστά του. Ο Διογένης τον ρωτάει πού πάει και ο νέος του απαντά σε ένα συμπόσιο. Να μην πας στο συμπόσιο, του λέει ο Διογένης, γιατί αν πας θα γυρίσεις "χειρών", δηλαδή χειρότερος στα αρχαία ελληνικά, ενώ ταυτόχρονα είναι και το όνομα Κενταύρου. Ο νέος πήγε και γυρνώντας από το συμπόσιο, βλέπει πάλι τον Διογένη στη θέση του. Πήγα στο συμπόσιο του λέει και δεν γύρισα "χειρών". Ναι, απαντά ο Διογένης, αλλά γύρισες "Ευρυτίων". (όνομα άλλου Κενταύρου που σημαίνει φαρδύτερος).

Ο Κύων "δαγκώνει" τον Μέγα Αλέξανδρο

Ο Μέγας Αλέξανδρος κάποτε θέλησε να πειράξει τον Διογένη και αφού έλεγε ότι ήταν Κύων, του έστειλε ένα πιάτο κόκκαλα. Μετά, όταν συνάντησε τον Διογένη, τον ερώτησε: "Πώς σου φάνηκε, Κύων, το δώρο μου;" Και ο Διογένης του απάντησε: "Ήταν άξιο για κύνα, αλλά καθόλου άξιο για Βασιλέα".

Από τα πάμπολλα ανέκδοτα σχετικά με τον Διογένη, που παραθέτουν ο Διογένης ο Λαέρτιος και άλλοι, γνωστότερα είναι τα ακόλουθα:

Άναψε ένα φανάρι μέρα μεσημέρι και γύριζε στην πόλη, σαν να ζητούσε κάποιον. Όταν τον ρώτησαν τι κάνει, απάντησε: Άνθρωπον ζητώ.

Τον ρώτησαν κάποτε πότε πρέπει κανείς να γευματίζει, και απάντησε: «Οι πλούσιοι, όποτε θέλουν. Οι φτωχοί, όποτε μπορούν».

Κάποτε που ο Μέγας Αλέξανδρος έστειλε, με κάποιον που λεγόταν Αθλίας, επιστολή προς τον Αντίπατρο, στην Αθήνα, ο Διογένης είπε: Αθλίας παρ' αθλίου, δι' αθλίου προς άθλιον.

Σε κάποιον που του είπε: «Οι Σινωπείς σε καταδίκασαν να φύγεις», απάντησε: «Κι εγώ τους καταδίκασα να μείνουν εκεί».

Όταν τον ρώτησαν ποια θηρία δαγκώνουν περισσότερο, απάντησε: «Από τα άγρια, ο συκοφάντης, από τα ήμερα, ο κόλαξ».

Κάποτε που είδε δυο Κένταυρους άσχημα ζωγραφισμένους, ρώτησε: Πότερος τούτων χείρων εστί; (λογοπαίγνιο με τον Κένταυρον Χείρωνα).

Επειδή η πόλη Μίνδος τού φάνηκε πολύ μικρή σε σύγκριση με τα μεγάλα τείχη της, είπε: «Άνδρες Μύνδιοι, φροντίζετε να κλείνετε καλά τις πύλες, μήπως φύγει η πόλη σας!».

Στο γιατρό Διδύμωνα, που είχε τη φήμη μοιχού και θεράπευε το μάτι μιας παρθένου, είπε: «Πρόσεξε μήπως θεραπεύων τον οφθαλμόν φθείρεις την κόρη!» (λογοπαίγνιο με την κόρη του ματιού).

Όταν ένας Αθηναίος τού ζήτησε ένα επανωφόρι που του είχε δανείσει προ καιρού, απάντησε: «Αν μου το χάρισες, το έχω. Αν μου το δάνεισες, το χρειάζομαι ακόμη».

Στο γιο μιας εταίρας που λιθοβολούσε προς το πλήθος, είπε: «Πρόσεξε, παιδί μου. Θα λιθοβολήσεις τον πατέρα σου».

Όταν τον ρώτησαν ποιο κρασί του αρέσει, απάντησε: «Το ξένο».

Βλέποντας έναν αδέξιο τοξότη, πήγε και στάθηκε στο στόχο λέγοντας: «Εδώ, δεν υπάρχει κίνδυνος να χτυπηθώ».

Προσωπική άποψη

Πιστεύω πως ο Διογένης μέσω του κυνικού του πνεύματος θέλει να διαπεράσει μηνύματα για ένα καλύτερο αύριο χωρίς άσκοπους

προβληματισμούς και ανησυχίες. Το φανάρι που έχει πάντα μαζί του συμβολίζει τον άγνωστο άνθρωπο ο οποίος θέλει να ζήσει μακριά από όλους και από όλα και δεν τον συγκινεί τίποτα. Όπως βλέπουμε και από τις ιστορικές αναδρομές άλλα και τις εικόνες που έχουν σωθεί μέχρι σήμερα βλέπουμε ότι ο Διογένης είναι απόμακρος από τους ανθρώπους. Παρατηρούμε μάλιστα ότι ο Διογένης δεν δίνει σημασία στα άτομα που τον πλησιάζουν διότι δεν τον αγγίζει η καθημερινότητα και οι ανέσεις. Τέλος, ο Διονύσιος ο Στωικός αναφέρει ότι, μετά τη μάχη της Χαιρωνείας, οδήγησαν τον αιχμάλωτο Διογένη στον Φίλιππο Β', που τον ρώτησε ποιος είναι. «Κατάσκοπος της απληστίας σου», απάντησε ο Διογένης, και ο Φίλιππος τον θαύμασε και τον άφησε ελεύθερο. Βλέπουμε την ανωτερότητά του μέσα από παραδείγματα και την κριτική του σκέψη αλλά και ικανότητα. Είναι ένας άνθρωπος που ζει στον δικό του κόσμο. Κάποιοι θα τον χαρακτήριζαν μοναχικό, εγώ τον χαρακτηρίζω σοφό.

Επιμέλεια: Δημήτρης Αντωνίου

5^ο ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

ΑΡΧΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Υπεύθυνη καθηγήτρια: **Αμαλία Ηλιάδη**

Θέμα: εργασία για τους Αρχαίους Έλληνες, Άγγλους, Γερμανούς, Γάλλους και Νεοέλληνες φιλόσοφους.

Επέλεξα να κάνω εργασία πάνω στους Έλληνες φιλόσοφους και συγκεκριμένα στον φιλόσοφο Σωκράτη, διότι την ώρα που ήταν να διαλέξω κατηγορία και φιλόσοφο μου ήρθε στο μυαλό μου μια αγαπημένη μου φράση του: << Αξιοποίησε τον χρόνο σου για να κάνεις τον εαυτό σου καλύτερο. Μάθε από τα γραπτά των άλλων, έτσι ώστε ν' αποκτήσεις εύκολα αυτά που οι άλλοι έχουν εργαστεί σκληρά για να τ' αποκτήσουν >> .

Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν ακόμη οι εξής Έλληνες φιλόσοφοι:

Αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι:

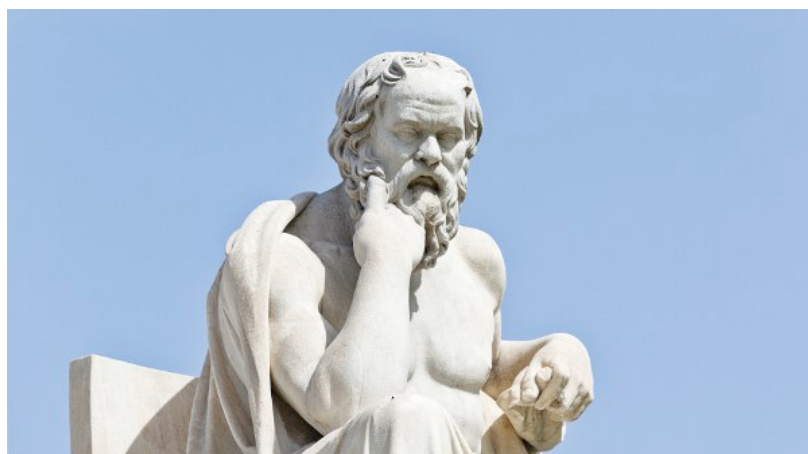
Σωκράτης, Πλάτωνας , Αριστοτέλης

Αναξίμανδρος, Αναξίμενης, Θαλής

Ηράκλειτος, Πρωταγόρας , Αναξαγόρας

Πυθαγόρας , Ζήνων, Διογένης ο κυνικός

Αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος: ΣΩΚΡΑΤΗΣ

Ο **Σωκράτης** (470/469 – 399 π. Χ.) ήταν Έλληνας Αθηναίος φιλόσοφος και μία από τις σημαντικότερες φυσιογνωμίες του ελληνικού και παγκόσμιου πνεύματος και πολιτισμού και ένας από τους ιδρυτές της Δυτικής φιλοσοφίας. Ο Σωκράτης είχε έναν πολυάριθμο κύκλο πιστών φίλων, κυρίως νέων από αριστοκρατικές οικογένειες, απ' όλη την Ελλάδα. Οι γνωστότεροι ήταν ο Πλάτων και ο Αντισθένης στην Αθήνα, ο Ευκλείδης στα Μέγαρα, ο Φαίδων στην Ηλεία και ο Αρίστιππος στην Κυρήνη. Οι κυριότερες πηγές για τη ζωή του είναι ο μαθητής του Πλάτων, ο ιστορικός Ξενοφών, ο φιλόσοφος Αριστοτέλης και ο συγγραφέας κωμωδιών Αριστοφάνης.

Βίος: “Ήταν γιος του Σωφρονίσκου και της Φαιναρέτης από το δήμο της Αλωπεκής, της Αντιοχίδος φυλής. Παντρεύτηκε σε μεγάλη ηλικία την Ξανθίππη, για την οποία έχουν γραφεί πολλά άσχημα πράγματα και όχι αδικώς. Αφού για παράδειγμα κατά τον Αντισθένη ήταν η χειρότερη γυναίκα που υπήρξε, με τον Σωκράτη να απαντά ότι εάν καταφέρει να συνυπάρξει μαζί της τότε θα μπορέσει να συνυπάρξει με όλους τους ανθρώπους.

Οι πληροφορίες για την ζωή του Σωκράτη είναι πολλές και ποικίλες. Ένας μελετητής του Αρχαιοελληνικού κόσμου μπορεί να βγάλει ενδιαφέροντα συμπεράσματα για την ζωή του. Ο Πορφύριος αναφέρει ότι ο Σωκράτης, όπως συνηθιζόταν στην αρχαία Αθήνα, ασχολήθηκε αρχικά με τη γλυπτική τέχνη, το επάγγελμα του πατέρα του, ο οποίος ήταν λιθοξόος, πριν το εγκαταλείψει «χάριν της παιδείας», όπως έγραψε αργότερα ο Λουκιανός. Στα 17 του χρόνια γνώρισε το φιλόσοφο Αρχέλαο, που του μετέδωσε το πάθος για τη φιλοσοφία και τον έπεισε να αφιερωθεί σ' αυτήν. Μία πιο βαθιά ψυχολογική πλευρά του φανερώνει ο Πλάτωνας, που στην Απολογία του παρουσιάζει τον Σωκράτη να θεωρεί τη φιλοσοφική ενασχόληση ως θεία εντολή. Εδώ ο Σωκράτης μπορεί να χαρακτηριστεί ως Θεόπνευστος, καθώς αναφέρει το ισχυρό του ένστικτο, ως μία εσωτερική παρόρμηση, να του υπαγορεύει ποιες πράξεις και ενασχολήσεις πρέπει να ακολουθήσει. Μάλιστα δήλωνε ότι άκουγε μέσα του μία φωνή που τον εμπόδιζε να πράττει ό, τι δεν ήταν σωστό, την οποία φωνή ονόμαζε «δαιμόνιον». Αυτό φυσικά το θέμα απασχόλησε πολλούς ανθρώπους, ο δε Πλούταρχος στο έργο του «Περί του Σωκράτους δαιμονίου» αναπτύσσει πολλές απόψεις συζητητών με διάφορους ανθρώπους. Οι απλοί και αγράμματοι έβλεπαν το δαιμόνιον ως μια τάση προς φτέρνισμα ή μία εσωτερική φωνή, η οποία όμως ποτέ δεν προέτρεπε προς κάποια πράξη αλλά πάντα απέτρεπε από κάτι κακό. Καταλήγει εμμέσως στον διάλογο ο ίδιος ο Πλούταρχος να διατυπώσει την θεωρία ότι αυτό το δαιμόνιο δεν είναι άλλο παρά μια ανώτερα δύναμη την οποία προσφέρουν τα ανώτερα όντα σε ανθρώπους άξιους, όπως και οι άνθρωποι προσφέρουν περισσότερα σε κάποιο άλογο ή σκύλο λόγω του ότι είναι πιο πιστά ή έξυπνα από τα υπόλοιπα.

Στις φιλοσοφικές του έρευνες τον παρακολουθούσαν πολλοί, ιδιαίτερα νέοι, που ένιωθαν ευχαρίστηση ακούγοντας τον να μιλάει και να συζητάει για θέματα κοινωνικά, πολιτικά, ηθικά και θρησκευτικά. Έτσι σχηματίστηκε γύρω του ένας όμιλος, που δεν αποτελούσε όμως σχολή, γιατί ο Σωκράτης δεν δίδαξε συστηματικά, αλλά διαλεγόταν σε κάθε σημείο της πόλης, με ανθρώπους κάθε κοινωνικής τάξης και σε αντίθεση με τους σοφιστές δεν έπαιρνε χρήματα από τους μαθητές του. Απέφευγε την εμπλοκή στην πολιτική και προτιμούσε να κάνει τη δική του ανεξάρτητη πορεία. Μόνη εξαίρεση, όταν η πατρίδα τον καλούσε. Έτσι έλαβε μέρος σε τρεις εκστρατείες στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, στην πολιορκία της Ποτίδαιας, στο Δήλιο της Βοιωτίας το

424π.Χ. («ήμουν μαζί του στην υποχώρηση», λέει ο Λάχης στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο, «και αν όλοι ήταν σαν τον Σωκράτη, η πόλη μας ποτέ δε θα πάθαινε εκείνη τη συμφορά.») Το 422 π. Χ. στη μάχη της Αμφίπολης έσωσε τη ζωή του Αλκιβιάδη και έδειξε απίστευτη αντοχή στις κακουχίες, όπως περιγράφει ο ίδιος ο Αλκιβιάδης στο πλατωνικό Συμπόσιο. Το 406 π. Χ., στη δίκη των 10 Αθηναίων στρατηγών όταν συνέπεσε η «φυλή» στην οποία ανήκε να έχει την πρωτανεία, αρνήθηκε να υποκύψει στην απαίτηση να φέρει σε ψηφοφορία στην Εκκλησία του Δήμου μία παράνομη πρόταση - να δικαστούν ομαδικά και όχι ο καθένας ξεχωριστά, όπως όριζε ο νόμος οι στρατηγοί που είχαν κατηγορηθεί ότι δεν περισυνέλεξαν τους ναυαγούς κατά τη ναυμαχία στις Αργινούσες, , κάτι απαράδεκτο νομικά στην αθηναϊκή δημοκρατία. Το 404 π. Χ. με την ίδια τόλμη εναντιώθηκε στους Τριάκοντα τυράννους, όταν αρνήθηκε να συλλάβει έναν δημοκρατικό πολίτη, τον Λέοντα τον Σαλαμίνιο.

Μαιευτική μέθοδος: Η μαιευτική ήταν η μέθοδος, η οποία, σε συνδυασμό με τη χρήση της ειρωνείας, αποτελούσε χαρακτηριστικό της σωκρατικής διδασκαλίας. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, ο Σωκράτης κατά τις συζητήσεις του, προσποιούμενος την πλήρη άγνοια για το θέμα που συζητούσε κάθε φορά, προσπαθούσε μέσα από ερωτήσεις να εκμαιεύσει την αλήθεια από τον συνομιλητή του.

Διαλεκτική μέθοδος:

Διαλεκτική σημαίνει "διάλογος". Πρόκειται για μία μορφή διαλόγου η οποία χρησιμοποιήθηκε από τον Σωκράτη, κατά την οποία ο φιλόσοφος προσπαθούσε να οδηγήσει τον συνομιλητή του στην ανακάλυψη της βαθύτερης αλήθειας των πραγμάτων, αυτής που μένει ανεξάρτητη από περιστάσεις και συνθήκες. Στη συγκεκριμένη μέθοδο, ο Σωκράτης άφηνε τον συνομιλητή του να εκφράσει ελεύθερα την άποψή του σχετικά με το θέμα που συζητούσαν, θεωρώντας αρχικά, αυτή την άποψη ως ολοκληρωμένη και θεμελιωμένη. Στη συνέχεια, μέσα από τη διαδικασία ερωτήσεων και απαντήσεων, δείχνει μέσω απλοϊκών παραδειγμάτων τις ακραίες συνέπειες των απόψεων αυτών, αποδεικνύοντας έτσι τη σαθρότητα των επιχειρημάτων τους. Οδηγεί, λοιπόν, τον συνομιλητή του, στην ανακάλυψη νέων συμπερασμάτων και νέων προσεγγίσεων της αλήθειας.

Ο Σωκράτης και ο φιλοσοφικός στοχασμός:

Έχει ειπωθεί για τον Σωκράτη πως «κατέβασε τη φιλοσοφία από τα άστρα στη γη», διότι χάρη στη δική του προσωπικότητα οι φιλόσοφοι έπαψαν να ασχολούνται με τα φυσικά φαινόμενα και άρχισαν να ασχολούνται με τον ίδιο τον άνθρωπο και την κοινωνία του. Στην πραγματικότητα, πολλοί φιλόσοφοι πριν το Σωκράτη ασχολήθηκαν με τα πολιτικά προβλήματα, ενώ ο Δημόκριτος ασχολήθηκε και με ζητήματα ηθικής. Ωστόσο, ο Σωκράτης ήταν εκείνος που πραγματικά έστρεψε το φιλοσοφικό στοχασμό σε αυτά τα θέματα. Ο λόγος που τα σωκρατικά ενδιαφέροντα σημάδεψαν κατά τέτοιο τρόπο την ιστορία της φιλοσοφίας, πρέπει να αναζητηθεί στον σωκρατικό τρόπο σκέψης, στο γεγονός δηλαδή πως ο Σωκράτης, δεν ενδιαφερόταν για τον ορθό τρόπο ζωής και δράσης, είτε σε προσωπικό είτε σε κοινωνικό επίπεδο. Και αντίθετα από τους σοφιστές, δεν ενδιαφέρθηκε γι' αυτά για χρησιμοθηρικούς σκοπούς. Θέλησε να δημιουργήσει ένα στέρεο έδαφος, πάνω στο οποίο θα μπορούσαν ύστερα να θεμελιωθούν, οριστικά και αμετάκλητα, οι έννοιες του καλού, της αρετής και της σοφίας. Όπως οι πρώτοι φιλόσοφοι αναζητούσαν την πρώτη αρχή της δημιουργίας, έτσι και ο Σωκράτης αναζήτησε την αρχή κάθε ηθικής έννοιας, που δεν επηρεάζεται από ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες αλλά ούτε από τη δυνατότητα της αντίληψης του κάθε ανθρώπου. Αναζήτησε το απόλυτο και απέρριψε το σχετικό, μελέτησε την ηθική ουσία και απέρριψε τα ηθικά φαινόμενα.

Καταδίκη και θάνατος:

Η μήνυση του Σωκράτη, έγινε από τον ποιητή Μέλητο, καθώς και από το γνωστό πολιτικό και βυρσοδέψη Άνυτο και τον ρήτορα Λύκωνα. Το 399 π. Χ. ο φιλόσοφος βρέθηκε αντιμέτωπος με το Δικαστήριο της Ηλιαίας. Εκεί, σε μία δίκη η οποία έχει χαρακτηριστεί από πολλούς μελετητές ως παρωδία, διατυπώθηκαν εναντίον του κατηγορίες για ασέβεια προς τους θεούς και για διαφθορά των νέων. Ο φιλόσοφος καταδικάστηκε, με βάση την κατηγορία, σε θάνατο. Ως σκοπιμότητα της κατηγορίας θεωρήθηκε η διδασκαλία του, η οποία επιδρούσε στους νέους, και με τον φιλελευθερισμό που τον διέκρινε, θεωρήθηκε ανατρεπτικός. Ουσιαστικό κίνητρο, όμως, υπήρξε η αντιζηλία του με σημαντικούς άνδρες της εποχής, ενώ ένας από τους βασικούς λόγους για κατηγορία του στην πραγματικότητα ήταν ότι ο Κριτίας, ένας από τους μαθητές του και μάλιστα από τους πιο σημαντικούς, είχε πρωταγωνιστικό ρόλο στην

εξουσία των τριάκοντα τυράννων. Θα μπορούσε να πει κανείς πως η απόφαση του Δικαστηρίου ήταν νοθευμένη.

Στη διάρκεια της δίκης ο Σωκράτης έδειξε θάρρος και περηφάνια, ενώ η αναγγελία της ποινής δεν κατάφερε να τον βγάλει από τη θεϊκή του αταραξία. Από την *Απολογία* προκύπτει ότι κατά πάσα πιθανότητα θα είχε αθωωθεί εάν φερόταν πιο ταπεινόφρονα, αλλά όπως δήλωσε και ο ίδιος δεν ήθελε να εξευτελίσει τον εαυτό του με ικεσίες. Μετά την καταδίκη του παρέμεινε στο δεσμωτήριο 30 μέρες, γιατί ο νόμος απαγόρευε την εκτέλεση της θανατικής ποινής πριν από την επιστροφή του ιερού πλοίου από τις γιορτές της Δήλου. Από τον διάλογο του Πλάτωνα «Κρίτων» φαίνεται ότι ο Σωκράτης θα μπορούσε να σωθεί, αν ήθελε, αφού οι μαθητές του είχαν τη δυνατότητα να τον βοηθήσουν να αποδράσει, καθώς ο φρουρός του ήταν γνωστός τους και θα δεχόταν δωροδοκία και παράλληλα εάν το έκανε αυτό κατά πάσα πιθανότητα θα έβρισκε ασφαλές καταφύγιο σε κάποια από τις πολλές πόλεις όπου είχε υποστηρικτές. Ο Κρίτων δε, θα ήταν ασφαλής από καταδίκη γιατί σύμφωνα με τον ίδιο δεν θα υπήρχαν επαρκή στοιχεία εναντίον του. Ο Σωκράτης, ωστόσο, παρέμεινε πιστός στην κοσμοθεωρία του και αρνήθηκε, εξηγώντας ότι επωφελήθηκε ζώντας κάτω από τους αθηναϊκούς νόμους για εβδομήντα χρόνια και αν τους παραβίαζε τώρα επειδή αυτοί έδρασαν εις βάρος του θα ήταν συμφεροντολόγος. Εξηγεί επίσης ότι κανείς δεν πρέπει ποτέ να φέρεται άδικα, ανεξαρτήτως περιστάσεων. Έτσι, ως νομοταγής πολίτης και αληθινός φιλόσοφος, περίμενε το θάνατο ειρηνικά και γαλήνια και ήπιε το κώνειο, όπως πρόσταζε ο νόμος.

Ο Σωκράτης, όπως και ο Πυθαγόρας, δεν άφησε κανένα σύγγραμμα, γι' αυτό και είναι πολύ δύσκολο να καθοριστεί ακριβώς το περιεχόμενο της φιλοσοφίας του. Ότι είναι γνωστό για τον Σωκράτη προήλθε κυρίως από όσα έγραψαν οι μαθητές του σχετικά με αυτόν, καθώς και ορισμένους συγγραφείς που επικεντρώθηκαν στη μελέτη της προσωπικότητάς του. Κατά τον Σωκράτη ο Θεός δεν φιλοσοφεί, γιατί κατέχει τη σοφία, φιλοσοφεί όμως ο άνθρωπος, που η ύπαρξή του είναι πεπερασμένη.

Η επίμονη αναζήτηση της αλήθειας: Η θεωρία του Σωκράτη

Στην αρνητική θέση των σοφιστών για τη δυνατότητα της γνώσης και την απόκτηση της απόλυτης αλήθειας αντιπαρατέθηκε, όπως ελέχθη

παραπάνω, ο Σωκράτης, που έζησε την ίδια με αυτούς εποχή. Εκείνο που ξεχώριζε τον Σωκράτη από τους άλλους πνευματικούς ανθρώπους δεν ήταν οι γνώσεις του, αλλά η "μέθοδος" που ακολουθούσε για να φτάσει στην αλήθεια. Συγκεκριμένα, υποστήριζε ότι ο σωστός τρόπος, για να φτάσει κάποιος στη λύση ενός ζητήματος, είναι να το προσεγγίσει "χωρίς προκαταλήψεις", να το αντιμετωπίσει σαν να μην ξέρει τίποτε γι' αυτό. Δυστυχώς οι άνθρωποι δε βλέπουν έτσι τα πράγματα και γι' αυτό, πέφτουν θύματα των γνώσεών τους, που "νομίζουν" πως είναι ακριβείς.

Τον τρόπο με τον οποίο ο Σωκράτης αντιμετώπιζε τις φιλοσοφικές απορίες αντανakλά η ακόλουθη ιστορία. Σύμφωνα με μια ρήση του μαντείου των Δελφών, ο Σωκράτης θεωρήθηκε ως ο πιο σοφός από όλους τους ανθρώπους. Όταν το πληροφορήθηκε αυτό ο Σωκράτης απόρησε, γιατί ο ίδιος ήξερε ότι δεν ήταν σοφός. Από την άλλη πλευρά όμως δεν μπορούσε να πιστέψει ότι ένας θεός θα έλεγε ποτέ ψέματα. Τι συνέβαινε λοιπόν; Ήταν ή δεν ήταν ο Σωκράτης ο πιο σοφός από τους ανθρώπους;

Προκειμένου να λύσει την απορία του αυτή, ο Σωκράτης αποφάσισε να επισκεφτεί ορισμένους φημισμένους για τη σοφία τους ανθρώπους, για να δει τι ήξερε αυτός που ενδεχομένως δεν το γνώριζαν εκείνοι.

Πήγε πρώτα λοιπόν σε κάποιον πολιτικό, ο οποίος "εθεωρείτο από πολλούς σοφός και από τον εαυτό του σοφότατος". Έκπληκτος όμως διαπίστωσε πως κάθε άλλο παρά σοφός ήταν. Όταν μάλιστα επιχείρησε να του εκφράσει τις επιφυλάξεις του για τις γνώσεις του, ο πολιτικός θύμωσε μαζί του. Ανάλογες αμφιβολίες δημιουργήθηκαν στον Σωκράτη και όταν επισκέφθηκε τους ποιητές. "Δεν έγραφαν τα ποιήματά τους από σοφία, αλλά από κάποια φυσική έμπνευση και ενθουσιασμό". Ίδια απογοήτευση τον κατέλαβε και όταν συναντήθηκε με ορισμένους τεχνίτες, που νόμιζαν πως κατείχαν την τέχνη τους.

Τελικά, από την επαφή του εκείνη με όλους τους ανθρώπους που θεωρούσαν τον εαυτό τους σοφό, ο Σωκράτης συμπέρανε "ότι μόνον ο θεός είναι σοφός... και πως η σοφία των ανθρώπων είναι ελάχιστη, αν όχι ανύπαρκτη".

Την αλήθεια αυτή την είχε ενστερνιστεί μόνον ο Σωκράτης, που συνήθιζε να λέει "ἐν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα". Ίσως αυτό το γεγονός, σκέφθηκε τότε, το ότι δηλαδή είχε γνώση της άγνοιάς του, να ήταν εκείνο που μέτρησε στην κρίση του θεού και τον έκανε να πει ότι ο Σωκράτης είναι ο πιο

σοφός από όλους τους ανθρώπους.

Ο Σωκράτης, μάλιστα, ακόμη και αν ήξερε κάτι σχετικά με τα ζητήματα που ετίθεντο προς συζήτηση, προσποιούταν ότι το αγνοούσε. Αυτό τον βοηθούσε να αντιμετωπίζει τα πράγματα χωρίς προκαταλήψεις.

Πρωταρχική μέριμνα του Σωκράτη ήταν να βλέπει τα πράγματα "χωρίς χρωματιστά γυαλιά", απαλλαγμένος από κάθε είδους προδιάθεση.

Αφού λοιπόν ξεδιάλυνε τον ορίζοντα από κάθε είδους προκατάληψη, επιχειρούσε κατόπιν, παρατηρώντας το υπό εξέταση ζήτημα με καθαρά, παρθένα μάτια, να το μελετήσει από όλες τις πλευρές του. Στη συνέχεια, έπειτα από τη διεξοδική έρευνα όλων των πλευρών του ζητήματος, συγκέντρωνε τις απαραίτητες πληροφορίες, προέβαινε στην καταγραφή των βασικών γνωρισμάτων του πράγματος που τον απασχολούσε και διατύπωνε τον ορισμό της έννοιάς του. Η διατύπωση του ορισμού της έννοιας του υπό εξέταση ζητήματος αποτελούσε για τον Σωκράτη το τελικό στάδιο της ερευνητικής διαδικασίας.

Όλη η προσπάθεια αναζήτησης της γνώσης κατατείνει στη διατύπωση του ερωτήματος "τι είναι το X;", όπου X είναι η έννοια του πράγματος για το οποίο ξεκίνησε η συζήτηση. Η σύλληψη της έννοιας ενός πράγματος είναι καθοριστικής σημασίας για να το γνωρίσουμε. Μπορεί, λόγου χάρη, να αποφανθεί κανείς αν μια συγκεκριμένη πράξη είναι δίκαιη, εφόσον κατέχει την έννοια της δικαιοσύνης. Τότε, ξέροντας τα βασικά γνωρίσματα της δικαιοσύνης, μπορεί να δει αν η εν λόγω πράξη, ύστερα από τη σύγκρισή της με την έννοια της δικαιοσύνης, διαθέτει ή όχι τα γνωρίσματα αυτά και να πει, αναλόγως, εάν είναι δίκαιη ή όχι.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η μέθοδος που εισηγήθηκε ο Σωκράτης για τη σωστή αντιμετώπιση ενός ζητήματος περιλαμβάνει τρία στάδια: πρώτο, την απόρριψη όλων των υφιστάμενων προκαταλήψεων· δεύτερο, τη διεξοδική από όλες τις πλευρές διερεύνησης του ζητήματος· τρίτο, τη διατύπωση του ορισμού της έννοιάς του. Για τον Σωκράτη η γνώση δεν είναι κάτι δεδομένο, έτοιμο και ανώδυνο. Απεναντίας, για την απόκτησή της απαιτείται μια επίπονη διαδικασία, όπως η μέθοδος που εισηγήθηκε.

Ο Σωκράτης παρομοίαζε την προσπάθεια και την αγωνία για την κατάκτηση της γνώσης με τις ωδίνες του τοκετού. Όπως, για να γεννήσει η μάνα το παιδί, χρειάζεται τη συνδρομή της μαίας, έτσι και οι άνθρωποι έχουν ανάγκη από κάποιον που θα τους βοηθήσει να φτάσουν στην αλήθεια και τη γνώση της.

Ο Σωκράτης παραλλήλιζε τον εαυτό του με τη μαία- μια μορφή που δεν

του ήταν ανοίκεια, καθώς η μάνα του ήταν μαία. Στις συζητήσεις που διεξήγαγε επιχειρούσε, θέτοντας κατάλληλες ερωτήσεις στους συνομιλητές του, να τους ενθαρρύνει να αποβάλουν κάθε προκατάληψη και στη συνέχεια, αφού τους προέτρεπε να ερευνήσουν το υπό εξέταση ζήτημα από όλες τις πλευρές του, να διατυπώσουν τον ορισμό της έννοιάς του, εν ονόματι της οποίας είναι δυνατή η γνώση της αλήθειας. Ο Σωκράτης δεν άφησε πίσω του κανένα γραπτό κείμενο, έτσι ώστε να έχουμε άμεση πληροφόρηση για τις ιδέες του. Έτσι οι απόψεις του για τη δυνατότητα των ανθρώπων να γνωρίσουν την αλήθεια και για τη μέθοδο, μέσω της οποίας μπορούν να φτάσουν σ' αυτήν, που είδαμε παραπάνω, έχουν φτάσει σε μας έμμεσα. Τις αντλούμε κυρίως από τους διαλόγους του Πλάτωνα, του πιο σημαντικού από τους μαθητές του. Ο Πλάτωνας όμως όχι μόνο διέσωσε τις θεωρίες του μεγάλου δασκάλου του, αλλά φρόντισε, ώστε, αξιοποιώντας τες, να προχωρήσει πέρα από αυτές και να διαμορφώσει το δικό του φιλοσοφικό σύστημα, κύριος άξονας του οποίου είναι η "περί των ιδεών" θεωρία του.

Ο Σωκράτης υπήρξε το παράδειγμα του φιλοσόφου που προσπάθησε, με την ελεγκτική του μέθοδο, να αποκαλύψει τέτοιες πλάνες, πεποιθήσεις δηλαδή που οι άλλοι θεωρούσαν βέβαιες αλήθειες. Στην "Απολογία" του αναφέρει ότι, για να ελέγξει τον χρησμό του μαντείου, που έλεγε ότι δεν υπάρχει άνθρωπος σοφότερος από αυτόν, πήγε σε κάποιον πολιτικό τον οποίο θεωρούσαν όλοι σοφό. Ενώ λοιπόν τον εξέταζε με τις ερωτήσεις του, διαπίστωσε με έκπληξη ότι ο άνθρωπος αυτός, παρ' όλο που θεωρούνταν από τους άλλους, αλλά και από τον εαυτό του, ότι ήταν σοφός, εντούτοις δεν ήταν. Όταν μάλιστα προσπάθησε να του το πει, το μόνο που κατάφερε ήταν να κάνει τον άλλον και αρκετούς από το ακροατήριο να τον μισήσουν. "Επιστρέφοντας σκεφτόμουν μόνος μου κι έλεγα: "απ' αυτόν τον άνθρωπο είμαι σοφότερος, διότι, παρ' όλο που κανείς μας δεν ξέρει σχεδόν τίποτα, αυτός νομίζει ότι ξέρει πολλά και σπουδαία, εγώ όμως δεν ξέρω, αλλά και δε νομίζω ότι ξέρω" [...] Έπειτα πήγα και σε άλλον απ' αυτούς που θεωρούνταν σοφοί. Έφυγα με την ίδια εντύπωση και απέκτησα το μίσος αυτού και πολλών άλλων."

Ένας φιλόσοφος που δεν γνώριζε...

Στην "Απολογία του Σωκράτη", όπου ο Πλάτωνας ανασυγκροτεί με τον δικό του τρόπο τον λόγο που εκφώνησε ο Σωκράτης ενώπιον των κριτών του κατά τη δίκη του όπου και καταδικάστηκε, ο Σωκράτης διηγείται πως

ένας από τους μαθητές του, ο Χαιρεφώντας, ρώτησε το μαντείο των Δελφών αν υπάρχει κάποιος σοφότερος από τον Σωκράτη και το μαντείο απάντησε αρνητικά. Ο Σωκράτης λοιπόν αναρωτιέται τι πραγματικά ήθελε να πει το μαντείο και αρχίζει μια εκτεταμένη έρευνα ανάμεσα στους ανθρώπους εκείνους που σύμφωνα με την ελληνική παράδοση κατέχουν τη σοφία, δηλαδή τη γνώση μιας τέχνης, δημόσιους άνδρες, ποιητές και χειροτέχνες, για να ανακαλύψει κάποιον σοφότερο από τον ίδιο. Τότε λοιπόν συνειδητοποιεί πως όλοι αυτοί πιστεύουν πως τα ξέρουν όλα, ενώ δεν ξέρουν τίποτα. Συμπεραίνει λοιπόν πως αν είναι ο σοφότερος, είναι γιατί εκείνος δεν πιστεύει ότι γνωρίζει αυτό που δεν γνωρίζει. Αυτό που ήθελε να πει το μαντείο λοιπόν ήταν ότι «Σοφότερος από σας, άνθρωποι, είναι εκείνος που, σαν τον Σωκράτη, γνωρίζει ότι στην πραγματικότητα δεν μπορεί να είναι διόλου σοφός» [Οὔτος ὑμῶν, ὃ ἄνθρωποι, σοφώτατος ἐστίν, ὅστις ὥσπερ Σωκράτης ἔγνωκεν ὅτι οὐδενός ἄξιος ἐστὶ τῆ ἀληθείᾳ πρὸς σοφίαν].

Αυτός ακριβώς θα είναι και ο πλατωνικός ορισμός του φιλοσόφου στο "Συμπόσιο": ο φιλόσοφος δεν γνωρίζει.

Η αποστολή του Σωκράτη λοιπόν, αυτή που, καθώς λέει η "Απολογία", του ανατέθηκε από το μαντείο των Δελφών, δηλαδή από τον θεό Απόλλωνα, είναι επομένως να κάνει τους ανθρώπους να συνειδητοποιήσουν την άγνοιά τους, τη μη-γνώση τους, το ότι δεν κατέχουν τη σοφία. Για να αντεπεξέλθει στην αποστολή του, ο ίδιος ο Σωκράτης θα υιοθετήσει τη στάση κάποιου που δεν ξέρει τίποτα, δηλαδή θα υιοθετήσει μια αφελή στάση. Πρόκειται για την περίφημη σωκρατική ειρωνεία: η προσποιητή άγνοια, το αθώο ύφος με το οποίο ρωτούσε, για παράδειγμα, να μάθει αν κάποιος είναι σοφότερος από τον ίδιο. Όπως λέει και ένα από τα πρόσωπα της "Πολιτείας":

«...νά 'την η συνηθισμένη εκείνη ειρωνεία του Σωκράτη· αλλά τα ήξερα εγώ και τα προέλεγα σ' αυτούς πως θα απόφευγες εσύ να απαντήσεις και θα το γύριζες στις ειρωνείες και πως κάθε άλλο θα 'κανες παρά ν' υποκριθείς αν ήθελε σ' ερωτήσει κανείς».

Γι' αυτό στις συζητήσεις, ο Σωκράτης είναι πάντα ερωτών: «γιατί δέχεται ότι δεν ξέρει τίποτα», όπως παρατηρεί ο Αριστοτέλης [ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο Σωκράτης ἠρώτα ἀλλ' οὐκ ἀπεκρίνατο· ὠμολόγει γὰρ οὐκ εἰδέναι]. «Ο Σωκράτης υποβιβάζοντας ο ίδιος τον εαυτό του», μας λέει ο Κικέρων, «υποχωρούσε περισσότερο από όσο χρειαζόταν στους συνομιλητές που

ήθελε να αντικρούσει: έτσι, με το να σκέφτεται κάτι και να λέει κάτι άλλο, απολάμβανε συνήθως να χρησιμοποιεί αυτή την υπόκριση, που οι Έλληνες αποκαλούν ειρωνεία».

Στην πραγματικότητα δεν έχουμε να κάνουμε με μια ψεύτικη στάση, με υποκρισία, αλλά με ένα είδος χιούμορ μέσω του οποίου εκείνος που το χρησιμοποιεί δηλώνει ότι αρνείται να πάρει τελείως στα σοβαρά τόσο τους άλλους όσο και τον ίδιο του τον εαυτό, γιατί ακριβώς, ό,τι είναι ανθρώπινο, ακόμα και όταν είναι φιλοσοφικό, είναι αβέβαιο και δεν υπάρχει κανένας λόγος να κομπάζουμε γι' αυτό. Η αποστολή του Σωκράτη λοιπόν είναι να κάνει τους ανθρώπους να συνειδητοποιήσουν τη μη-γνώση τους. Πρόκειται για μια επανάσταση στην περί γνώσεως αντίληψη. Βέβαια ο Σωκράτης μπορούσε να απευθυνθεί, και το έκανε άλλωστε με ευχαρίστηση, και στους απλοϊκούς, στους αμαθείς, σε εκείνους που έχουν μόνο μια συμβατική γνώση, που ενεργούν μόνο υπό την επίδραση προκαταλήψεων δίχως βαθύτερη σκέψη, με στόχο να τους δείξει πως η υποτιθέμενη γνώση τους δεν στηρίζεται πουθενά. **Κυρίως όμως απευθύνεται σε εκείνους που εξ' αιτίας της παιδείας τους είναι πεπεισμένοι ότι κατέχουν «τη» γνώση. Πριν τον Σωκράτη υπήρξαν δύο τύποι τέτοιων προσώπων: από τη μια οι αριστοκράτες της γνώσης, δηλαδή οι δάσκαλοι της σοφίας ή της αλήθειας, όπως ο Παρμενίδης, ο Εμπεδοκλής ή ο Ηράκλειτος, που αντέτασσαν τις θεωρίες τους στην άγνοια του πλήθους, και από την άλλη οι δημοκράτες της γνώσης, που ισχυριζόνταν ότι μπορούσαν να πουλήσουν τη γνώση σε όλο τον κόσμο: θα αναγνωρίσατε τους σοφιστές. Για τον Σωκράτη η γνώση δεν είναι ένα σύνολο προτάσεων και αποφάνσεων που μπορεί κανείς να καταγράψει, να μεταδώσει ή να πουλήσει ετοιμοπαράδοτες. Όπως βλέπουμε στην αρχή του Συμποσίου, ο Σωκράτης έρχεται καθυστερημένα γιατί παρέμεινε να στοχάζεται όρθιος και ακίνητος, "ἐαυτῷ πῶς προσέχοντα τὸν νοῦν". Επίσης όταν μπαίνει στην αίθουσα ο Αγάθων, που είναι ο οικοδεσπότης, τον παρακαλεί να έρθει να κάτσει κοντά του [«Εδώ, Σωκράτη, κοντά μου πλάγιασε»], έτσι ώστε να «...απολαύσω, με την επαφήν μαζί σου, και την σοφὴν ἔμπνευσιν που σου κατέβηκε εἰς τὴν εἴσοδον». «Καλά θα ήταν, Αγάθων, να ήταν η σοφία έτσι, ώστε να μεταγγίζεται μεταξύ μας από το περισσότερο γεμάτον εἰς το περισσότερο αδειανόν». Πράγμα που σημαίνει ότι η γνώση δεν είναι ένα προκατασκευασμένο αντικείμενο, ένα δεδομένο περιεχόμενο που μπορεί να μεταδοθεί απευθείας είτε μέσω της γραφής**

είτε μέσω οποιουδήποτε λόγου.

Όταν ο Σωκράτης διατείνεται πως ένα μόνο γνωρίζει, ότι δεν γνωρίζει τίποτα, σημαίνει ότι αρνείται την παραδοσιακή αντίληψη για τη γνώση. Η φιλοσοφική του μέθοδος δεν έγκειται στη μετάδοση μιας γνώσης, πράγμα που θα σήμαινε να απαντά στα ερωτήματα των μαθητών, αλλά, εντελώς αντίθετα, στο να ρωτά τους μαθητές, μια που αυτός ο ίδιος στην πραγματικότητα δεν έχει τίποτα να τους πει, τίποτα να τους μάθει όσον αφορά το θεωρητικό περιεχόμενο της γνώσης. Η σωκρατική ειρωνεία έγκειται στο να καμώνεται πως θέλει να μάθει κάτι από τον συνομιλητή του έτσι ώστε να τον οδηγήσει να ανακαλύψει πως δεν γνωρίζει τίποτα στον τομέα όπου ισχυρίζεται ότι είναι γνώστης.

Όμως αυτή η κριτική της γνώσης, που εμφανίζεται ως εξ ολοκλήρου αρνητική, έχει μια διπλή σημασία. Από τη μια, προϋποθέτει ότι η γνώση και η αλήθεια, όπως ήδη είδαμε, δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτές προκατασκευασμένες, αλλά πρέπει να γεννηθούν από το ίδιο το άτομο. Γι' αυτό ο Σωκράτης δηλώνει στον "Θεαίτητο" ότι σε μια συζήτηση αρκείται στον ρόλο του μαιευτήρα. Ο ίδιος τίποτα δεν γνωρίζει και τίποτα δεν διδάσκει, αλλά αρκείται στο να θέτει ερωτήματα και οι ερωτήσεις του, τα ερωτήματα που θέτει, είναι αυτά που βοηθούν τους συνομιλητές του να γεννήσουν τη δική «τους» αλήθεια. Μια τέτοια εικόνα επιτρέπει σαφώς να εννοηθεί ότι η γνώση δεν βρίσκεται πουθενά αλλού παρά στην ίδια την ψυχή και ότι εναπόκειται στο ίδιο το άτομο να την ανακαλύψει, αφού πρώτα, χάρη στον Σωκράτη, έχει συνειδητοποιήσει ότι η γνώση του [η -με την αρχαιοελληνική έννοια- σοφία του] ήταν κούφια.

Ο Πλάτων στα πλαίσια της δικής του σκέψης θα εκφράσει αυτή την ιδέα μυθολογικά λέγοντας ότι κάθε γνώση είναι ανάμνηση του οράματος που είχε κάποτε η ψυχή σε μια προηγούμενη ύπαρξη. Πρέπει λοιπόν να μάθουμε πώς να την επαναφέρουμε στη μνήμη. Η προσέγγιση του Σωκράτη είναι εντελώς διαφορετική. Οι ερωτήσεις του Σωκράτη δεν οδηγούν τον συνομιλητή του να μάθει κάτι και να καταλήξει σε συμπεράσματα, τα οποία θα μπορούσαν να διατυπωθούν με τη μορφή προτάσεων περί του α ή β αντικειμένου. Ο σωκρατικός διάλογος, αντίθετα, καταλήγει σε μίαν απορία, στην αδυνατότητα, στο ανέφικτο, ακριβώς, του συμπεράσματος και της διατύπωσης μια γνώσης. 'Η μάλλον, επειδή ακριβώς ο συνομιλητής θα ανακαλύψει τη ματαιότητα των γνώσεών του, γι' αυτό και [ταυτόχρονα με τον μάταιο χαρακτήρα

των γνώσεών του] θα ανακαλύψει την αλήθεια του, πράγμα που σημαίνει ότι περνώντας από τη γνώση στον εαυτό, θα αρχίσει να αμφισβητεί τον ίδιο του τον εαυτό. Με άλλα λόγια, στον «σωκρατικό» διάλογο, το αληθινό διακύβευμα δεν είναι αυτό για το οποίο μιλούν, αλλά αυτός ο οποίος ομιλεί. Όπως το λέει ένα άλλο πλατωνικό πρόσωπο, ο Νικίας: «Μου φαίνεται ότι δεν γνωρίζεις ότι όποιος έχει στενό σύνδεσμο λόγου με τον Σωκράτη, σαν συγγενής, και τον πλησιάζει να συζητήσει, αναγκάζεται αυτός, ακόμα κι αν τύχει για κάτι άλλο ν' αρχίσει να συζητάει, να παρασύρεται διαρκώς από τον λόγο αυτό, προτού φτάσει στο σημείο ν' απολογηθεί για τον εαυτό του, με ποιο τρόπο ζει τώρα και με ποιον έχει ζήσει την προηγούμενη ζωή του. Όταν φτάσει στο σημείο αυτό, δεν θα τον αφήσει νωρίτερα ο Σωκράτης, προτού διερευνήσει καλά και σωστά όλα τούτα. [...] Χαίρομαι λοιπόν, Λυσίμαχε, να συναναστρέφομαι τον άνδρα, και δεν νομίζω πως είναι κακό να μας υπενθυμίζει κάποιος ότι άσχημα πράξαμε ή πράττουμε, αλλά ότι αναγκάζεται στην υπόλοιπη ζωή του να είναι προνοητικότερος εκείνος που δεν αποφεύγει αυτά...».

Ο Σωκράτης, επομένως, οδηγεί τους συνομιλητές του σε μια αυτοεξέταση, στο να αυτοσυνειδητοποιηθούν. Σαν «αλογόμυγα» ο Σωκράτης παρενοχλεί, τσιγκλίζει τους συνομιλητές του με ερωτήσεις που τους αμφισβητούν, που τους αναγκάζουν να παρατηρήσουν, να προσέξουν τους εαυτούς τους, να νοιαστούν για τους εαυτούς τους, να φροντίσουν τους εαυτούς τους:

«Πώς εσύ αγαπητέ μου, όντας Αθηναίος, πολίτης της πιο μεγάλης και της πιο φημισμένης για τη σοφία της και τη δύναμή της πόλης, δεν ντρέπεσαι να φροντίζεις για τα χρήματα, πώς θα αποκτήσεις περισσότερα, και για τη δόξα και τις τιμές, και να μην φροντίζεις ούτε να νοιάζεσαι για τη φρόνηση και την αλήθεια και την ψυχή σου;»

Από την άλλη, λοιπόν, δεν πρόκειται τόσο για αμφισβήτηση της φαινομενικής γνώσης που πιστεύουμε ότι κατέχουμε, αλλά μάλλον για μια αμφισβήτηση του εαυτού μας και των αξιών που διέπουν τη ζωή μας. Γιατί τελικά, μετά από ένα διάλογο με τον Σωκράτη, ο συνομιλητής του δεν έχει πια την παραμικρή ιδέα γιατί συμπεριφέρεται έτσι όπως συμπεριφέρεται. Συνειδητοποιεί τις αντιφάσεις του λόγου του καθώς και τις προσωπικές εσωτερικές του αντιθέσεις. Αμφιβάλλει για τον ίδιο του τον εαυτό. Καταλήγει και αυτός, όπως ο Σωκράτης, να γνωρίσει ότι δεν γνωρίζει τίποτα. Όμως κάνοντάς το αυτό, αποστασιοποιείται από τον

εαυτό του, διχοτομείται· ένα κομμάτι του εαυτού του ταυτίζεται τώρα πια με τον Σωκράτη μέσω της αμοιβαίας συμφωνίας που ο Σωκράτης απαιτεί από τον συνομιλητή του σε κάθε στάδιο της συζήτησης. Έτσι λοιπόν μέσα του διενεργείται μια συνειδητοποίηση του εαυτού· θέτει σε αμφισβήτηση τον ίδιο τον εαυτό.

Το πραγματικό πρόβλημα λοιπόν δεν είναι να γνωρίσουμε αυτό ή εκείνο, αλλά το να είμαστε έτσι ή αλλιώς:

«Τι πρέπει να πάθω, ποια ποινή πρέπει να μου επιβληθεί, επειδή έκρινα ότι πρέπει να παραιτηθώ από την ήσυχη ζωή και να παραμελήσω όλα εκείνα για τα οποία φροντίζουν οι περισσότεροι άνθρωποι, χρήματα, οικονομικά συμφέροντα, στρατηγίες, δημόσιες αγορεύσεις, και όλα τα άλλα αξιώματα και τις πολιτικές συμμαχίες και φατρίες. Επειδή πιστεύοντας ότι μπορούσα να κάνω κάτι καλύτερο από το να εξασφαλιστώ ασχολούμενος με τέτοια πράγματα, δεν ασχολήθηκα μ' αυτά -που άμα το έκανα ούτε εσάς ούτε τον εαυτό μου θα ωφελούσα καθόλου- αλλά πηγαίνοντας σε κάθε έναν χωριστά του χάριζα τη μεγαλύτερη, κατά τη γνώμη μου, ευεργεσία; Ερχόμουν κοντά του κι επιχειρούσα να τον πείσω να μη φροντίσει για τίποτα από αυτά που ανήκουν σε αυτόν πριν φροντίσει γι' αυτόν τον ίδιο· πώς δηλαδή θα γίνει καλύτερος και συνετότερος...».

Αυτό το κάλεσμα στο «είναι», ο Σωκράτης το κάνει όχι μόνο με τα ερωτήματά του, την ειρωνεία του, μα και, κυρίως, με τον τρόπο ζωής του, με την ίδια του την ύπαρξη, με το ίδιο του το είναι.

Βιβλιογραφία:

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%89%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82>

http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C128/680/4510,20309/extras/texts/indexB_03/indexB_03_anazitisi_alitheias.html

Ο Σωκράτης μέσα από τα δικά μου μάτια:

Για πρώτη φορά γνώρισα πάρα πολύ καλά τον Σωκράτη στην πρώτη λυκείου. Τελειώνοντας την περσινή χρονιά κατάλαβα ότι αυτός ο φιλόσοφος κατάφερε να με μαγέψει και αυτό γιατί μου άρεσε και μένα να αναζητώ θέματα για την κοινωνία, την πολιτεία, την ηθική και την θρησκεία. Με λίγα λόγια μου άρεσε πάρα πολύ ο τρόπος που δίδασκε ο

Σωκράτης, δηλαδή μέσα από ερωτήσεις σε άφηγε να φτάσεις μόνος σου στην αλήθεια των θεμάτων και αυτό είναι πολύ βασικό διότι δεν έλεγε τη δική του γνώμη αλλά σε άφηγε να σκεφτείς μόνος σου μια διαφορετική γνώμη. Τέλος, με τον τραγικό του θάνατο μας πέρασε τα καλύτερα μηνύματα. Υπήρχαν τόσα μέσα για να αθωωθεί, όμως αυτός παρέμεινε ζωντανός μέχρι το τέλος: προτίμησε να μην προδώσει τον λαό του και την πόλη του για να μείνει ζωντανός γιατί έτσι ήξερε ότι οι άνθρωποι δεν θα μπορούν να τον ξανά πιστέψουν. Με αυτό που έκανε εμείς καταλαβαίνουμε ότι δεν θα πρέπει να κοιτάζουμε μόνο τον εαυτό μας, αλλά να σκεφτόμαστε και τον διπλανό μας και ότι σε μια δύσκολη στιγμή θα πρέπει να μην αναιρούμε τα λόγια μας σύμφωνα με το συμφέρον μας!!!

Αγαπημένες μου φράσεις του:

«Όσο πιο πολλά μαθαίνω, τόσο πιο πολύ καταλαβαίνω πόσο λίγα ξέρω»

«Δεν χρειάζεται να λες τι ξέρεις, αλλά να ξέρεις τι λες»

«Μάθε τι αξίζεις άνθρωπε και γίνε θεός του εαυτού σου»

«Το μυαλό σου είναι το αδιέξοδό σου, δεν χρειάζεται αλλαγή, χρειάζεται να απελευθερωθεί»

Δήμητρα Αθανασάκη.

(Β' τάξη, τμήμα Β' 1 5^ο Γενικού Λυκείου Τρικάλων)

Τρίκαλα 01 Μαρτίου 2018

